

**Jaarstukken 2025**

**Provincie Noord-Brabant**

## Inhoudsopgave

<b>Inhoudsopgave</b> .....	<b>2</b>
<b>Leeswijzer</b> .....	<b>4</b>
<b>Algemeen inleidend hoofdstuk</b> .....	<b>6</b>
Inleiding .....	6
Realisatie op hoofdlijnen .....	7
Financieel totaal beeld.....	13
<b>Programma 1 Bestuur en veiligheid</b> .....	<b>18</b>
Inleiding programma Bestuur en veiligheid .....	18
Bestuur en veiligheid .....	21
Gezondheid .....	26
Brede Welvaart.....	28
Inzet verbonden partijen t.b.v. programma Bestuur en veiligheid .....	32
Heeft het gekost wat het mocht kosten? .....	32
<b>Programma 2 Ruimte en wonen</b> .....	<b>34</b>
<b>Programma 3 Water en bodem</b> .....	<b>43</b>
<b>Programma 4 Natuur en milieu</b> .....	<b>56</b>
Inleiding Natuur .....	56
Inleiding Milieu .....	57
Inleiding Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).....	57
Pijler Robuuste Natuur .....	58
Pijler Brabant Natuurinclusief .....	63
Pijler Natuur voor en door Brabanders .....	65
Milieu .....	66
Vergunning verlening, Toezicht en Handhaving (VTH) .....	68
Ontwikkelingen en onzekerheden programma Natuur en milieu.....	70
Heeft het gekost wat het mocht kosten? .....	70
<b>Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling</b> .....	<b>73</b>
<b>Programma 6 Energie</b> .....	<b>82</b>
<b>Programma 7 Landbouw en voedsel</b> .....	<b>89</b>
<b>Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit</b> .....	<b>97</b>
<b>Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling</b> .....	<b>107</b>
<b>Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd</b> .....	<b>115</b>
<b>Algemeen financieel beleid</b> .....	<b>122</b>
<b>Paragrafen</b> .....	<b>128</b>

Bedrijfsvoering .....	128
Provinciale heffingen .....	136
Weerstandsvermogen en risicobeheersing .....	146
Onderhoud kapitaalgoederen .....	151
Onderhoud wegen .....	151
Onderhoud provinciale gebouwen en installaties .....	156
Onderhoud vaarwegen .....	157
Financiering, treasury .....	158
Verbonden partijen .....	167
Ontwikkelbedrijf en grondbeleid .....	191
Openbaarheidsparagraaf Woo .....	202
Europese programma's .....	203

## Leeswijzer

### Programmaverantwoording

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken?? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn? prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

In de programmaverantwoording wordt de realisatie van doelstellingen en prestaties verzorgd aan de hand van het stoplichtenmodel.

Daarbij hebben de kleuren de volgende betekenis:

#### Bij doelstellingen:

1. Groen: doelstelling wordt (naar verwachting) gehaald binnen de gestelde termijn;
2. Oranje: in toelichting komt naar voren dat met huidige inzet doelstelling (wellicht) niet gehaald wordt binnen gestelde termijn. Mogelijk is extra inzet nodig om doelstelling te realiseren;
3. Rood: doelstelling wordt zeker niet gehaald binnen gestelde termijn.

#### Bij prestaties:

1. Groen: prestatie die volledig - / bijna volledig is gerealiseerd in 2025 (90% of meer gerealiseerd);
2. Oranje: prestatie die gedeeltelijk is gerealiseerd in 2025 (van 25% tot 90% gerealiseerd);
3. Rood: prestatie die zeer beperkt - / niet is behaald in 2025 (minder dan 25% gerealiseerd).

In totaal hebben 5 prestaties/doelstellingen om uiteenlopende gegronde redenen geen stoplichtkleur meegekregen ('stoplichtkleur grijs').

*N.B. bovengenoemde percentages zijn relevant voor prestaties wanneer hier meerdere activiteiten onder vallen.*

### Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het BBV zijn acht paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

### Weergave van bedragen

Evenals bij de jaarstukken 2024 zijn de cijfers in de programmaverantwoording en op enkele andere plaatsen in de jaarstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Zo zijn lasten nu herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

Bedragen waarmee gerekend wordt	Gepresenteerde bedragen x € 1.000
---------------------------------	--------------------------------------

	1.400,00	1
	1.400,00	1
	1.400,00	1
Totaal	4.200,00	4

## Algemeen inleidend hoofdstuk

### Inleiding

Het jaar 2025 stond in het teken van de uitvoering van onze provinciale plannen. Plannen die, op basis van het bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant!', in 2024 zijn uitgewerkt in de diverse uitvoeringsagenda's. De focus lag op doen. Doen wat we afgesproken hebben en doen wat nodig is voor een welvarend, veilig en toekomstbestendig Brabant. Een Brabant waar de mensen gelukkig en gezond zijn, gehoord worden, mee kunnen doen, perspectief hebben en hun eigen keuzes kunnen en durven maken.

### Koersvast en adaptief uitvoeren

Oog op de bal én op het speelveld. Op basis van eigen kracht aan de slag, anticiperen op kansen en risico's en van daaruit onze plannen blijven uitvoeren. Dat is koersvast en adaptief. Een belangrijke factor is dat we ook in 2025 hebben kunnen bouwen op de Brabantse kracht van al onze partners in de uitvoering. Samen met de Brabanders, de Brabantse bedrijven, maatschappelijke organisaties, gemeenten, waterschappen, etc. hebben we er keihard aan gewerkt om Brabant iedere dag weer een stukje mooier te maken. We zijn dan ook trots op de resultaten die zijn bereikt. Zo zijn er 12.000 woningen toegevoegd in 2025. Een versnelling ten opzichte van eerdere jaren. Zijn er in het kader van de Aanpak Landelijk Gebied (ALG) en Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) ruim 100 projectenvoorstellen opgewerkt die we met onze partners in uitvoering gaan brengen. Ook is het Actieplan Missie Veiligheid vastgesteld inclusief een investering van €8 miljoen voor innovatieve bedrijven die technologieën ontwikkelen voor digitale en fysieke veiligheid. En we hebben er afgelopen jaar voor gezorgd dat met het EK Wegwielrennen in 2028 een bijzonder topsportevenement naar Noord-Brabant komt.

Het zijn slechts enkele hoofdpunten uit een lange lijst van concrete resultaten. Het is ons in 2025 dan ook gelukt om stappen voorwaarts te zetten door te kijken naar wat er wél kan. Op die manier blijven we zorgen voor groei en ontwikkeling. De [voortgangsrapportages](#) over de uitvoeringsagenda's die in september 2025 zijn opgeleverd brengen dit goed in beeld. Uiteraard lopen we soms tegen obstakels of onvoorziene omstandigheden aan, maar de rapportages tonen vooral aan dat er veel gerealiseerd is. En dat is cruciaal om ook op de lange termijn, koersvast, te kunnen blijven uitvoeren. Een belangrijk aspect hierin is dat er voldoende structurele middelen beschikbaar zijn om onze structurele taken uit te kunnen voeren. Bij de perspectiefnota (april 2025) is een structureel bedrag van € 47,5 mln. toegekend om dit te waarborgen. Een belangrijke investering om ook in de toekomst te blijven doen waarvoor we als provincie aan de lat staan.

### Onrustig

Het was in 2025 onrustig om ons heen. Een jaar waarin ons adaptieve vermogen op de proef werd gesteld. Het kabinet-Schoof viel in juni, partijen verlieten het demissionaire kabinet en in oktober waren er nieuwe verkiezingen. De uitslag heeft (weer) tot een politieke verschuiving in Den Haag geleid, waarbij begin 2026 een nieuwe regering is gestart. Een demissionaire periode betekent onzekerheid. Besluiten werden doorgeschoven en het was onduidelijk welk beleid voortgezet wordt en welk beleid juist niet. Bovendien was afgelopen jaar de geopolitieke situatie instabiel. Spanningen en conflicten namen toe en we zagen als gevolg de focus op veiligheid in defensie sterk toenemen. Deze opgaven vergen extra aandacht terwijl de aanpak van andere opgaven nog altijd urgent is. Denk bijvoorbeeld maar aan de woningmarkt, netcongestie, klimaat, waterkwaliteit, natuurherstel, stikstofreductie, mobiliteit en de krappe arbeidsmarkt.

## Investeren loont

We zijn ervan overtuigd dat investeren in Brabant loont. Op die manier houden we het goede Brabantse leven in stand. Met aantrekkelijke steden en leefbare dorpen. Met een sterke natuur en een gezonde leefomgeving. Een Brabant waar mensen het naar hun zin hebben en waar veel te doen is. Qua bedrijvigheid, maar ook als het gaat om evenementen, sport en cultuur. Kortom, een Brabant waar het goed wonen, leven en werken is. Dat is waar we ons iedere dag vol voor inzetten.

## Realisatie op hoofdlijnen

Realisatie op hoofdlijnen

### Programma 1: Bestuur en Veiligheid

In mei 2025 hebben we, in nauwe samenwerking met de Vereniging Brabantse gemeenten, Brabantmakers als nieuw netwerk gelanceerd. Daarin kunnen zowel volksvertegenwoordigers, bestuurders als ambtenaren participeren. In 2025 stonden thema's als de gemeentefinanciën en regionale samenwerking centraal. Een goed voorbeeld van hoe we gebouwd hebben aan sterke Brabantse netwerken. Daarnaast is onder andere de monitor Brede Welvaart doorontwikkeld waarin de ervaren brede welvaart in Brabant is gecombineerd met de objectieve cijfers. Er is verder veel geïnvesteerd in contacten met jongeren, jongerenparticipatie en de eerste contouren van de participatieverordening. Als input daarvoor zijn onder andere zorgen en prioriteiten van jongeren in beeld gebracht.

In 2025 hebben wij ook onze taken rondom het interbestuurlijk toezicht uitgevoerd. Het valt daarbij op dat het voor gemeenten een grote uitdaging is tot sluitende meerjarenbegrotingen te komen. Ook het behalen van de taakstellingen voor de huisvesting van vergunninghouders blijft eveneens onder druk staan. Op het gebied van weerbaarheid en tegengaan van ondermijning is onder andere ingezet op het project 'Brabant op de radar'. Dit richt zich op de bewustwording en actiebereidheid van Brabantse inwoners in het tegengaan en signaleren van criminaliteit. Ook hebben we door het jaar heen diverse, goed bezochte, bijeenkomsten georganiseerd over deze thema's.

### Programma 2: Ruimte en Wonen

In de Nota Ruimte is het Rijk van plan nationale ontwikkelrichtingen en keuzes te maken die nodig zijn voor de uitvoering van de beleidsambities. Als voorloper hiervan heeft het Rijk in 2025 de ontwerp Nota Ruimte vastgesteld. In onze [provinciale zienswijze](#) (december 2025) hebben we het Rijk opgeroepen om de definitieve Nota Ruimte en de bijbehorende landelijke uitvoeringagenda samen met medeoverheden te ontwikkelen en hiermee ook sectorale uitvoeringsagenda's te voeden met voldoende instrumenten. Met voldoende instrumenten en middelen kunnen wij immers onze taken naar behoren uitvoeren.

Verder hebben we voortgang geboekt in het verduurzamen van bedrijventerreinen via het project Grote Oogst. Ook is het ons in 2025 gelukt om de diverse omvangrijke, complexe stedelijke gebiedsontwikkelingen in de grote en middelgrote steden weer een stap dichterbij de uitvoering te brengen. In 2025 zijn er bijna 12.000 woningen toegevoegd. Een versnelling ten opzichte van eerdere jaren. Daarbij treedt naar verwachting in 2026 de Wet Regie Volkshuisvesting in werking. Hiermee krijgen we als provincie meer regie op de woningbouwopgave. 2025 stond in het teken van de voorbereiding hierop.

*Aanpak Stikstof*

Wij hebben als provincie een aantal belangrijke stappen gezet. Zo is in de tweede helft van 2025 de bijstelling van de aanpak ammoniakemissie reductie in de omgevingsverordening vastgesteld. Veehouders moeten uiterlijk 1 juli 2026 maatregelen nemen om in geval van verouderde stalsystemen de ammoniakemissie te verminderen. In plaats van een vergunning aanvragen volstaat nu een melding voor veehouders. Daarnaast hebben we ons in 2025 gericht op het vastleggen, wegen en prioriteren van nieuwe ideeën voor maatregelen die leiden tot minder stikstofuitstoot.

### Programma 3: Water en Bodem

Begin 2025 zijn het [Addendum op het Regionaal Water- en Bodemprogramma 2022-2027](#) en de [KRW-impuls Brabant](#) vastgesteld en in uitvoering gegaan. Daarnaast is de uitvoeringsfase van het project Meanderende Maas gestart. In de 2e helft van 2025 liepen onder meer de voorbereiding van [drinkwaterwinning Kruisland](#) (projectbesluitprocedure en coördinatieprocedure) en de tussenevaluatie van het RWP.

### Programma 4: Natuur en milieu

In 2025 is voortvarend doorgewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de N2000-gebieden. Eind 2025 hebben Gedeputeerde Staten de Agenda Natuurinclusief Brabant vastgesteld: zie [Natuurinclusiviteit | Brabant](#)). De Agenda positioneert natuurinclusiviteit als een integrerend principe binnen bestaande provinciale programma's en samenwerkingen. Hiermee is invulling gegeven aan het doel om natuur structureel mee te wegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen.

#### *Aanpak Landelijk Gebied*

Op 4 februari 2025 hebben Gedeputeerde Staten het [plan van aanpak voor de Aanpak Landelijk Gebied \(ALG\)](#) vastgesteld. In nauwe samenwerking met gemeenten, waterschappen en natuur- en landbouworganisaties zijn we vervolgens aan de slag gegaan. Zo zijn medio 2025 in de 12 GGA-gebieden meer dan 100 projectvoorstellen opgehaald. Een deel daarvan voeren we al in 2026 uit; andere voorstellen vragen verdere uitwerking. De provincie ondersteunt de gebieden met advies, capaciteit, financiering en inzet van grond. Op 1 juli 2025 is PS nader geïnformeerd over de voortgang via [een Statenmededeling](#). Daarnaast is gewerkt aan [vijf concrete water- en natuurprojecten](#) (versnellingsdossiers) waarin de provincie waar nodig zwaardere instrumenten inzet om grond te verwerven en natuur- en waterprojecten te realiseren.

#### *Overgangsgebieden*

In 2025 is een brede verkenningsfase uitgevoerd met GGA-tafels, agrarische organisaties, natuurpartners en grondeigenaren, zie de [Statenmededeling start participatieproces overgangsgebieden](#). De inzichten uit deze bijeenkomsten worden gebruikt voor de verdere uitwerking van de Overgangsgebieden, in samenhang met de ontwikkelingen vanuit de Rijksoverheid.

#### *Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)*

De VTH-opdracht 2025 is door de omgevingsdiensten binnen de afspraken uitgevoerd. Het was dynamisch op het gebied van vergunningverlening voor Natura2000 activiteiten. Het intrekingsbeleid 'latente ruimte agrarisch en industrie' is vastgesteld, evenals de wijziging van de Ammoniakemissie eisen en het beleid overgangsgebieden. Daarnaast zijn er veel intrekings- en handavingsverzoeken geweest vooral in relatie tot Natura 2000-gebieden.

### *Milieu*

Als provincie staan we aan de lat voor een veilige en gezonde leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit: een schone bodem, schoon, veilig en voldoende water en een gezonde lucht. In 2025 is er dan ook voortvarend verder gegaan met de acties uit de Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027. De geluidsproductieplafonds voor provinciale wegen zijn vastgesteld. Het Regionaal Meetnet ZO Brabant is een nieuwe fase ingegaan. Brabant is de eerste provincie die ook bij afvalstofbedrijven de Vermijdings- en reductieplannen voor zeer zorgwekkend stoffen actief heeft laten opstellen. Het Schone Lucht Jaarcongres is door Brabant georganiseerd, evenals een kennissessie lichtvervuiling. Inzet op het gebruik van gedragskennis voor het bereiken van onze doelen is voortgezet. Verschillende onderzoeken zijn uitgevoerd of opgestart. Hierdoor is onder meer een beter beeld ontstaan van de grond- en afvalstromen in Brabant. Onderzoek is opgestart naar hot spots in Brabant (plaatsen waar milieu-effecten in Brabant opeenstapelen), naar ultrafijnstof en naar de mogelijkheden van de toepassing van het voorzorgbeginsel en de zorgplicht. Ook de tussenevaluatie van het Beleidskader Milieu is opgepakt. Brabant beschikt als organisatie bovendien weer over een actuele milieubeleidsverklaring.

Op twee van de vijf Brabantse locaties met een drugsafvallozingsput, waaronder de locatie op de Brabantse Wal, is de bodemsanering in de afrondende fase en op drie locaties is de sanering in volle gang. Daarnaast is een begin gemaakt met de uitvoering van bodemonderzoek op de eerste 40 PFAS bronlocaties.

### **Programma 5: Economie, kennis en talentontwikkeling**

Noord-Brabant vervult een sleutelrol als economische motor in Nederland. Onze provincie vormt het hart van de Europese hightech maakindustrie, waarin kennis, ontwerp, productie en export elkaar versterken. Met een hoge R&D- intensiteit, sterk publiek-private samenwerking en toonaangevende bedrijven en kennisinstellingen draagt Noord-Brabant in zeer hoge mate bij aan het nationale verdienvermogen. Om deze eigenschappen extra kracht bij te zetten hebben we de handen ineengeslagen met de provincies Gelderland en Overijssel, complementaire provincies op gebied van semicon, medische technologie, life sciences, bio- en voedingstechnologie, en hebben we zodoende het kabinet opgeroepen middels een [position paper](#) om samen met ons te investeren.

Daarnaast hebben we in 2025 besloten om €8 miljoen te investeren in innovatieve bedrijven die technologieën ontwikkelen voor digitale en fysieke veiligheid. Deze plannen zijn vastgelegd in het Actieplan Missie Veiligheid (waarin ook ontwikkelingen met defensie een rol spelen). Een belangrijk onderdeel daarvan is het besluit om samen met partners € 14,5 mln. te investeren in het Brabant House of Cyber, waarmee Brabantse bedrijven beter beschermen worden tegen digitale dreigingen. Bovendien investeren we samen met het bedrijfsleven ruim € 4 mln. in duurzame, slimmere en toekomstbestendigere chipproductie via de innovatiecoalitie Circular Semicon. Ook hebben we in het begin van het jaar besloten om € 4 mln. te investeren in de doorontwikkeling van een nieuwe generatie kernreactoren. Een consortium van o.a. Thorizon, VDL Groep en DEMCON gaat de komende jaren werken in Brabant aan het ontwikkelen en testen van cruciale onderdelen voor een gesmolten zout reactor.

## Programma 6: Energie

In lijn met de ambities uit het bestuursakkoord en de Energieagenda 2019-2030 is gewerkt aan het versnellen van de energietransitie met als doel een duurzaam energiesysteem in 2050. Dat betekent dat de acties gericht zijn op het besparen van energie, de toename van hernieuwbare energiebronnen en het beschikbaar en betaalbaar houden van energie. In 2025 is gewerkt aan het opstellen van het (nog vast te stellen) Energieperspectief 2050 dat onder meer de toekomstige energiemix (warmte, elektriciteit, stoffen) in Brabant en de provinciale rol-neming beschrijft. Daarmee wordt bijgedragen aan het langjarig en integraal door ontwikkelen van het provinciaal energiebeleid en is een stevige basis gelegd voor de uitvoering. Na vaststelling van het Energieperspectief wordt de huidige uitvoeringsagenda verder geactualiseerd en geconcretiseerd op basis van een aantal aanpakken. De eerste aanpakken rondom warmte, besparen en netcongestie worden in de eerste helft van 2026 met Provinciale Staten gedeeld.

### *Netcongestie*

Het verzwaren en uitbreiden van het elektriciteitsnetwerk is hard nodig om netcongestie te verminderen om daarmee de maatschappelijke en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. We zetten samen met gemeenten, rijk en landelijke en regionale netbeheerders in op efficiënter gebruik van beschikbare capaciteit op het elektriciteitsnet en op snelle uitbreiding van de transportcapaciteit. De provincie heeft voor de 150kV hoogspanningsverbindingen Eindhoven-Oost - Maarheeze en Eindhoven-Zuid - Hapert het bevoegd gezag op zich genomen om zo het proces te versnellen.

### *Besparen*

In 2025 is onderzocht of het mogelijk is om de immunisatieportefeuille in te zetten voor isolatie van woningen in Brabant. De resultaten worden binnenkort gedeeld via de Brabantse aanpak Besparen. Ook is de subsidieregeling voor de versnelling van Natuurvriendelijk isoleren opengesteld en is in samenwerking met de RES-regio's gewerkt aan plannen voor grootschalige isolatieprojecten.

### *Warmte*

In 2025 is de juridische en financiële verkenning voor de oprichting van een Regionaal Warmtebedrijf (RWB) afgerond. De Wet collectieve warmte is door de Tweede en Eerste Kamer aangenomen en zal naar verwachting op 1 januari 2027 in werking treden. Het kennispunt warmte is in oktober 2025 van start gegaan. Dit zijn belangrijke onderdelen van een samenhangend maatregelenpakket om de warmtetransitie in Brabant te versnellen (Brabantse aanpak Warmte). In 2025 is een oplossing gevonden voor de warmtelevering aan het Amernet na 1 januari 2027. Om dit mogelijk te maken wordt onder andere een E-boiler gerealiseerd. Naar verwachting wordt de bouw van de E-Boiler in 2026 afgerond. Ten behoeve van de Investeringsplannen van de netbeheerders zijn de prioriteiten voor uitbreiding van de energie-infrastructuur bepaald in het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat 2.0 (pMIEK 2.0). Deze energie-infrastructurele projecten zijn prioritair voor het realiseren van de Brabantse ruimtelijk-economische ambities en opgaven. De netbeheerders hebben het pMIEK meegewogen in de opstelling van hun investeringsprogramma 2026-2035/40.

## Programma 7: Landbouw en Voedsel

In 2025 is hard gewerkt aan een toekomstbestendige en duurzame Brabantse land- en tuinbouw. Zo is een Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen voorbereid. Hierin staan stimulerende en regulerende maatregelen om het gebruik en de negatieve effecten van chemische gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen. Verder is vanuit landbouw en voedsel actief bijgedragen aan de, bij programma 2 reeds genoemde, bijstelling van de aanpak ammoniakemissie reductie. Hetzelfde geldt voor de invulling van het onderwerp overgangsgebieden (zie toelichting bij programma 4).

### **Programma 8 en 9: Basisinfrastructuur mobiliteit en Mobiliteitsontwikkeling**

De bereikbaarheid van Brabant stond in 2025 onder druk. Zorgpunt daarbij is het pauzeren van de Rijksinfraprojecten in Brabant. Daardoor wordt de mobiliteitstransitie steeds belangrijker, ook vanwege de verstedelijkings- en woningbouwopgave. Hier hebben wij als provincie verder invulling door belangrijke afspraken met de regio's te maken. Dit vond plaats via Meerjarige Multimodale Mobiliteitspakketten (MMMP's) en deze zokm vertaald naar de eerste korte termijn pakketten via de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's). Ook zijn extra rijksmiddelen voor Brabant binnengehaald voor mobiliteitsmaatregelen in relatie tot woningbouwlocaties via de WoMo-aanvraag. Daarnaast is er een aantal belangrijke stappen gezet in de Brainportdeal / convenant Beethoven en voor de plannen rondom Den Bosch Centraal.

### **Programma 10: Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd**

Met de oprichting van het Brabant restauratiefonds (gezamenlijk met Nationaal Restauratiefonds) werken aan het behoud van het Brabants erfgoed. Het fonds heeft een omvang van € 50 mln. bedoeld om leningen te verstrekken. Daarnaast was 2025 het 1<sup>e</sup> jaar in de nieuwe kunstplanperiode 2025-2028. Hierin ondersteunen we 63 professionele en 26 amateurkunstinstellingen. Verder zijn we bijzonder trots dat het EK Wegwielrennen in 2028 naar Noord-Brabant komt. In dat jaar vinden bovendien het EK BMX Freestyle en het WK Veldrijden in Brabant plaats.

In 2025 is een stevige stap gezet om de 'Street culture & sports scene' te versterken. De provincie heeft geïnvesteerd in een traject om makers, initiatieven en lokale samenwerkingen binnen de scene te verbinden en beter zichtbaar te maken. Met de aanpak wil de provincie meer jongeren bereiken en in beweging krijgen. Aanvullend zijn er allerlei beweegchallenges georganiseerd (zoals wandel- en fietschallenges). Hiermee willen we Brabanders met een beperking of chronische aandoening stimuleren meer te bewegen en participeren. Afgelopen jaar stonden projecten voor inwoners van kwetsbare wijken centraal.

### **Brainport/Beethoven**

Rijk en regio overleggen sinds 2022 twee keer per jaar in het Bestuurlijk Overleg (BO) Brainport. In het BO Brainport wordt de doorontwikkeling van de mainportstatus van de Brainportregio besproken aan de hand van de Strategische Agenda Brainport. Inmiddels staan ook voortgang van de gemaakte afspraken uit de Brainportdeal (2022) en het convenant Beethoven (2024) centraal in dit overleg. De scope van het BO Brainport is breed: van het stimuleren van innovatie, economische slagkracht, talentontwikkeling en ruimte voor bedrijvigheid tot voldoende en passende woningen, goede bereikbaarheid en een schaa sprong OV. De provincie voert stevige regie op ruimte, energie en infrastructuur om de groei van de hightechindustrie te blijven accommoderen en de economische positie van de Brainportregio te borgen. Tegelijkertijd sturen we op de omgevingskwaliteit met als doel de balans te bewaren tussen economische ontwikkeling en een goede leefomgeving.

In 2025 is voortgang geboekt binnen verschillende projecten vallend binnen de pijlers:

- *Verstedelijking en Mobiliteit*: Binnen deze pijler is in 2025 voortgang geboekt met onder meer voorkeursalternatieven voor de Multimodale Knoop en de Spoorknoop Eindhoven, de start van integrale MIRT-verkenning A2/N2, Brainportlijnen en Noordwestelijke ontsluiting, de uitvoering van diverse mobiliteitsprojecten (waaronder Bus op Vluchtstrook A67), de uitvoering van de regeling woningbouwversnelling en de gebiedsontwikkeling BIC-Noord (ASML-uitbreiding). Het MIRT-onderzoek Verstedelijking en Mobiliteit Brainport is geactualiseerd en er zijn afspraken gemaakt over de uitwerking van de gebiedsgerichte ontwikkelpaden voor de (middel)lange termijn.
- *Energie/Netcongestie*: In 2025 startten in het energiedomein pilots zoals het Data Safe House en het gebiedsfonds, werden Energiehub plannen ingediend en werden ontwikkelstappen gezet richting de benodigde energie-infrastructuur (380KV en 150KV). Aanpak van netcongestie is hoog op de agenda komen te staan.
- *Talentontwikkeling en technologisch concurrentievermogen*: Onderwijsinstellingen namen extra docenten aan, startten nieuwe semicon opleidingen en voerden wervingscampagnes. In 2025 zijn stappen gezet om verdere voorstellen te ontwikkelen over hoe activiteiten van de regio (tech-markt programma's), de provincie (strategische innovatieprojecten/-coalities), het Rijk (o.a. Nationale Technologie Strategie, Groeimarkten en het nieuwe industriebeleid) en Europese initiatieven elkaar kunnen versterken.

Voor de komende periode blijven stikstof, energie-infrastructuur/netcongestie, de bekostiging van de OV-exploitatie van de Brainportlijnen (onderdeel nieuwe OV-concessie Zuidoost) en gezamenlijke uitvoeringskracht de grote uitdagingen voor de schaa sprong van de Brainportregio. Naast een intensieve samenwerking tussen verschillende overheden en de triple-helix, heeft deze opgave ook betekenis voor de interne organisatie. De opgaven vanuit het BO Brainport raken meerdere beleidsvelden waaronder economie, mobiliteit, ruimte/leefomgeving, energie, klimaat, financieringen en stikstof en vragen intern om integrale aansturing en een intensieve samenwerking tussen de provinciale programma's.

PS worden periodiek geïnformeerd over de voortgang:

- Na ieder BO Brainport: via een [memo gedeputeerde](#) als oplegger op een gezamenlijke informatiebrief van Rijk/MRE/Provincie.
- Na het BO Leefomgeving en het BO MIRT: in de statenmededelingen naar aanleiding van deze (landsdelige) overleggen wordt een paragraaf over de Brainport-opgaven opgenomen (Zie [Statenmededeling BO Leefomgeving Zuid 2025](#) en [Statenmededeling Uitkomsten BO MIRT 2025](#)).
- De provinciale financiële bijdragen aan de Beethovendeal en het Beethovenconvenant vallen binnen het begrotingsprogramma mobiliteit (09 ontwikkelagenda mobiliteit). Deze mobiliteitsmiddelen worden gedekt uit de reserves van mobiliteit (reserve Verkeer & Vervoer en reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF) en zijn volledig op de meerjarige begroting geraamd. De verantwoording verloopt via de S&V-producten.

## Digitalisering

Het beleidskader digitale transformatie liep eind 2025 af en is geëvalueerd op basis van de kaders van artikel 217a Provinciewet. Op grond van die evaluatie is ervoor gekozen het beleidskader te verlengen t/m 2030 (inhoud is nog actueel) en te voorzien van een aanvulling, een zogenaamd addendum. In dit [addendum](#) wordt het beleid aangevuld met de thema's digitale autonomie & soevereiniteit, Artificial Intelligence (AI), Informatiebeheer en aansluiting op landelijke ontwikkelingen, zoals de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) en het Federatief Datastelsel (FDS). Dit is nodig want de ontwikkelingen gaan snel en we willen geen concessies doen op het gebied van onze digitale weerbaarheid, privacy en cyberveiligheid. Daarbij heeft 'informatie' steeds meer invloed op de manier waarop we samenwerken. Dat zien we terug in hoe manier we omgaan met datagedreven werken, de Wet Open Overheid (WOO) en ook in onze ICT-huishouding en data veiligheid. In 2025 hebben we ons dan ook gericht op het versterken van de randvoorwaarden die nodig zijn om data en informatie optimaal beschikbaar te hebben.

## Organisatie en bedrijfsvoering

Om onze doelen als provincie te kunnen bereiken hebben we goede mensen nodig. De huidige arbeidsmarkt is ook in 2025 onveranderd gespannen gebleken. De uitdaging ligt in het binnen halen van de juiste talenten en expertise op het juiste moment en een moderne en aantrekkelijk werkgever te zijn. De acties gericht op duurzame inzetbaarheid, weerbaarheid en tevredenheid van medewerkers hebben het gewenste effect gehad. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het sterk gedaalde verzuim en de resultaten van het medewerkersonderzoek dat is uitgevoerd in 2025.

Verder hebben we in 2025 gestuurd op het activeren van onze kernwaarden en op versterking van de samenwerking en verbinding tussen programma's of teams. Heldere sturingslijnen, een uniforme rol van teamleider, duidelijke aanspreekpunten op de inhoud en dagelijkse werkzaamheden. Ook is een start gemaakt met de versterking van het ambtelijk vakmanschap van onze medewerkers.

In 2025 zijn bovendien grote stappen gezet in de verduurzaming van het provinciehuis en de bedrijfsvoering. Zo is er triple glas geplaatst in de centrale hal en op de eerste verdieping bij het Statenveld. Ook is een volledige overstap naar ledverlichting gerealiseerd. Verder ontving de provincie Noord-Brabant in 2025 als eerste overheidsinstelling in Nederland het Zero Waste keurmerk. Een prestatie om trots op te zijn.

## Financieel totaal beeld

### Inleiding

Onderstaande resultaatanalyse met hierin opgenomen het verloop van de primitieve begroting 2025 naar de realisatie 2025 laat zien dat zowel de baten en lasten gedurende het jaar zijn bijgesteld richting de definitieve realisatie.

Resultaatanalyse	Realisatie 2025	Slotwijziging 2025	Burap II, 2025	Burap I, 2025	Primitieve begroting 2025
(alle bedragen x € 1 mln.)					
Baten	1.121,3	1.082,1	1.050,7	940,8	850,8
Lasten	951,5	979,4	971,8	1.059,2	1.011,8

Resultaat uit exploitatie	169,8	102,7	78,9	-118,3	-161,0
Mutaties reserves (baten)	1.261,3	1.294,4	595,6	604,1	537,7
Mutaties reserves (lasten)	1.402,9	1.397,1	674,5	485,8	376,7
<b>Bruto resultaat</b>	<b>28,1</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>	<b>0,0</b>

### Onderbesteding

Onderbesteding is het verschil tussen de realisatie van de lasten en de begrote lasten na de laatste begrotingswijziging (slotwijziging 25).

Ook dit jaar is de afwijking weer kleiner dan vorig jaar. Er is € 27,9 mln. minder besteed dan begroot. Dit is een percentage van 2,8%. Hiermee wordt de trend van een dalende onderbesteding in de laatste jaren verder doorgezet. In 2024 was dit 5,5% en in 2023 3,3%. De jaren ervoor werd de afgesproken norm van 10% niet behaald (2022: 11,9% en 2021: 13,6%).

### Rekeningresultaat

Het bruto en netto rekeningresultaat over de afgelopen jaren laat onderstaande beeld zien:

Rekeningresultaat	2025	2024	2023	2022	2021
(alle bedragen x € 1 mln.)					
Bruto	28,1	38,3	38,0	53,6	147,4
Netto besteedbaar	8,4	24,6	17,1	4,6	14,7

Het bruto resultaat is het saldo van de jaarstukken. Bij behandeling van het statenvoorstel tot vaststelling van de jaarstukken besluiten PS over de bestemming hiervan. De bestemming en specificatie hiervan is te vinden in het statenvoorstel. De bestemming van het rekeningresultaat bestaat uit de overhevelingen, extra toevoegingen/onttrekkingen reserves en de middelen decembercirculaire. Hierna resulteert het netto besteedbaar resultaat wat conform de bestendige gedragslijn aan de vrije begrotingsruimte wordt toegevoegd.

### Voorspellend vermogen primitieve begroting / reëel ramen

Als met deze blik gekeken wordt naar 2025 is er nog veel winst te behalen. Met een voordelige afwijking van € 270 mln. op de baten en een voordelige afwijking van € 60 mln. op de lasten is er nog ruimte voor verbetering in de voorspellende waarde van onze primitieve begroting. Vandaar dat we vanaf de begroting 2026 ingezet hebben op het beter prognosticeren van onze primitieve begroting voorafgaand aan het begrotingsjaar.

Daarbij moet direct aangetekend worden dat het voorspellen van de baten lastig blijft omdat vanuit het Rijk veel incidentele middelen beschikbaar komen gedurende het jaar. In 2025 zijn gedurende het jaar voor € 231 mln. extra baten in de begroting opgenomen die vooraf niet bekend waren.

De afwijking van de lasten is in 2025 relatief laag t.o.v. vorige jaren en de totale uitgaven zijn ook hoger dan afgelopen jaren. Hetgeen past bij het 3<sup>e</sup> jaar van deze bestuursperiode waar uitvoeren centraal stond. Dat wordt ook zichtbaar in onderstaand overzicht met de gerealiseerde baten en lasten van de afgelopen jaren.

Gerealiseerde baten/lasten	2025	2024	2023	2022	2021
(alle bedragen x € 1 mln.)					
Baten	1.121,3	1.061,0	971,6	823,8	861,7
Lasten	951,5	835,6	813,7	723,3	713,3

### Vermogenspositie

De reservepositie is de laatste jaren aanzienlijk gestegen. Zowel op totaalniveau van de reserves als op de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves. De bestemmingsreserve Essent blijft min of meer stabiel door de jaren heen.

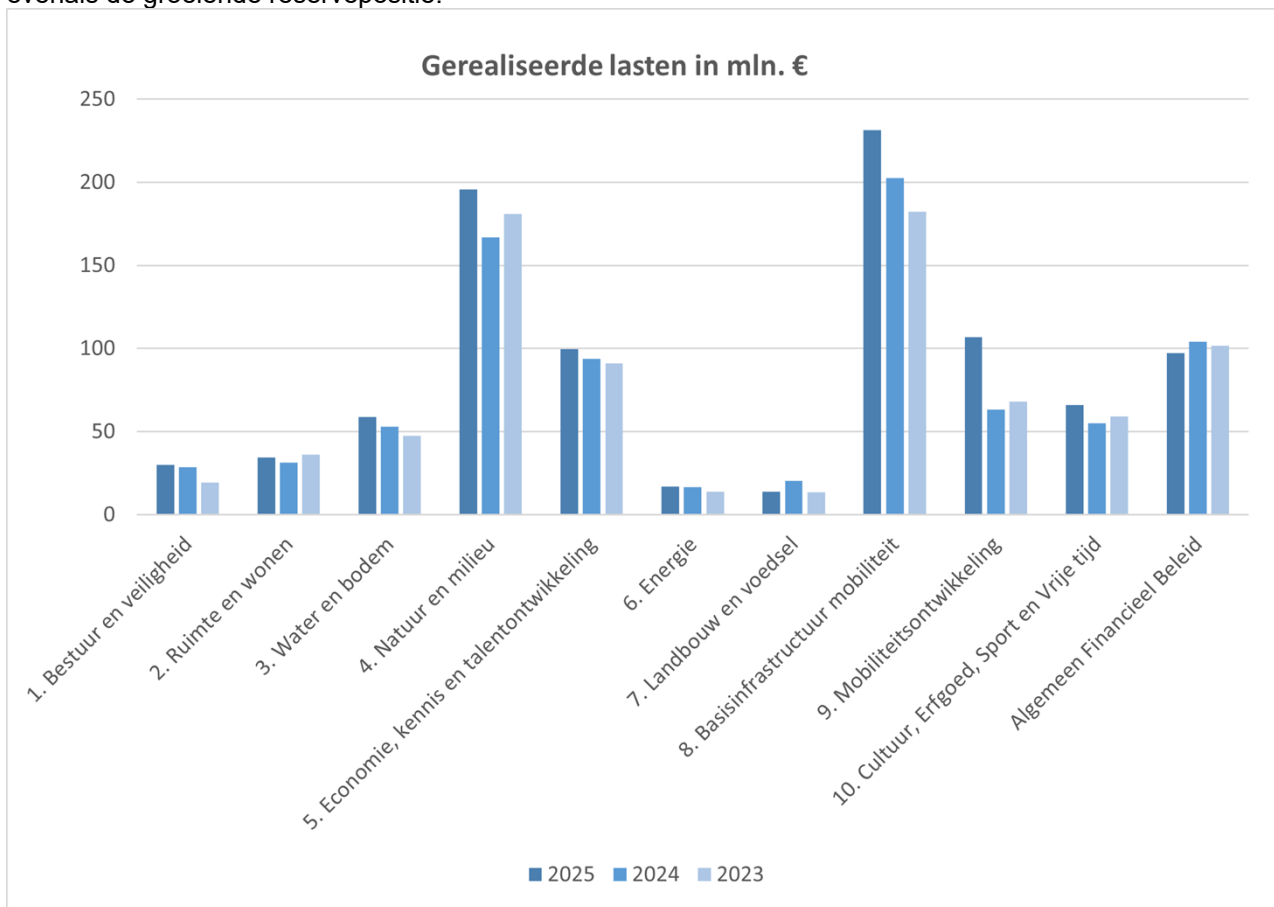
Reservepositie	Ultimo 2025	Ultimo 2024	Ultimo 2023	Ultimo 2022	Ultimo 2021
(alle bedragen x € 1 mln.)					
Algemene reserve	534,0	429,8	221,4	301,2	237,4
Bestemmingsreserve Essent	2.666,1	2.618,0	2.772,0	2.698,0	2.737,7
Overige bestemmingsreserves	1.495,2	1.468,0	1.238,0	1.118,0	947,7
<b>Totaal reservepositie</b>	<b>4.695,3</b>	<b>4.515,8</b>	<b>4.231,4</b>	<b>4.117,2</b>	<b>3.922,8</b>

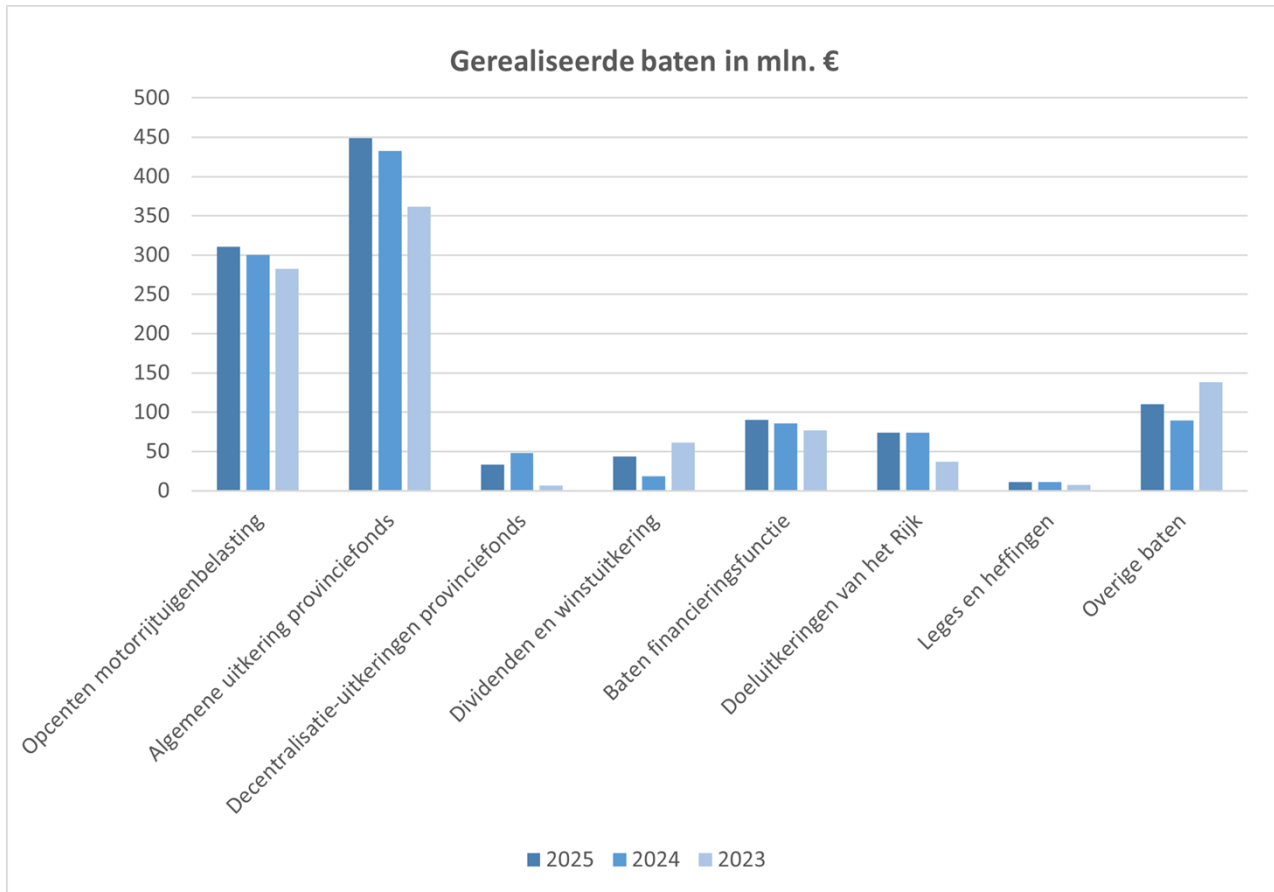
Uit bovenstaande tabel wordt zichtbaar dat onze overige bestemmingsreserves ieder jaar fors toenemen. Deze overige bestemmingsreserves zijn in nagenoeg alle gevallen gereserveerde middelen voor het behalen van de meerjarige doelen van onze beleidsvoornemens. Deze toename van het eigen vermogen zorgt ervoor dat de financiële positie verder verstevigd wordt. Daar staat wel tegenover dat het ook een symptoom kan zijn van het niet tijdig realiseren van onze prestaties gedurende meerdere jaren door allerlei moverende redenen waardoor de middelen opgepot worden in bestemmingsreserves. Een verbetermaatregel om meer grip te krijgen op de groeiende bestemmingsreserves is het opstellen van bestedingsplannen. Dit is de eerstvolgende stap, na de reeds bij de begroting 2026 geactualiseerde instellingsbesluiten.

De stijging van de algemene reserve (ruim € 100 mln. in het afgelopen jaar) laat zich met name verklaren door middelen die tijdelijk gestald worden in de algemene reserve omdat de uitgaven voor het onderliggende beleid om diverse redenen naar achteren zijn geschoven. Dit betreffen onder andere overhevelingen en stelposten.

### Totaalbeeld

Overall is ons beeld dat onze financiële positie gezond is, dat we de onderbesteding duurzaam in de grip hebben en dat de afwijking van primitieve begroting versus realisatie de komende jaren aandacht verdient, evenals de groeiende reservepositie.





## Programma 1 Bestuur en veiligheid

### Inleiding programma Bestuur en veiligheid

#### Inleiding

Na de vaststelling van het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur door uw Staten op 8 maart 2024, stelden Gedeputeerde Staten op 29 oktober 2024 de [uitvoeringsagenda Toekomstbestendig Bestuur 2024-2027](#) vast. Het jaar 2024 stond nog in het teken van zowel beleidsontwikkeling als de voorbereiding op uitvoering binnen de vier pijlers: slagvaardig, democratisch, rechtmatig en veilig en weerbaar bestuur dan. In 2025 kwam de nadruk op uitvoering te liggen door het oppakken van activiteiten uit de eerdergenoemde uitvoeringsagenda Toekomstbestendig Bestuur.

#### Slagvaardig, democratisch en rechtmatig bestuur

In mei 2025 vond de lancering van [Brabantmakers](#) plaats, hét dynamische netwerk voor ambtenaren, volksvertegenwoordigers en bestuurders die willen groeien in hun vak. Brabantmakers brengt persoonlijke ervaringen, mensen en kennis bij elkaar op thema's die in Brabant spelen.

In 2025 werden er initiatieven en evenementen georganiseerd zoals een sessie over gemeentefinanciën met het naderende ravijnjaar op komst. Ook was er aandacht voor de naderende formatie die volgt na de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026. Daarnaast passeerden de thema's participatie, arbeidsmarkt, brede welvaart en regionale samenwerking in verschillende bijeenkomsten de revue.

Begin 2025 werd een start gemaakt met het opstellen van de participatieverordening. Beoogde doelstelling om deze in 2025 vast te stellen bleek te ambitieus. Vanwege een zorgvuldig proces heeft u ingestemd om de verordening voor het zomerreces van 2026 vast te stellen. Op 13 juni 2025 heeft over de participatieverordening een [informerende](#) themasessie plaatsgevonden. De [oordeelsvormende](#) themasessie volgde op 26 september 2025.

In 2025 zijn we een ambitieuze en vernieuwende weg ingeslagen op het gebied van jongerenparticipatie. Met de lancering van de [Brabantse Aanpak Jongerenparticipatie](#) hebben we voor het eerst in smalle variant de volledige cyclus doorlopen om te leren en in de toekomstige jaren uiteindelijk te komen tot een integrale, representatieve en betekenisvolle jongerenaanpak. Via [vier regionale co-creatiesessies](#) en een apart [jongerenhoofdstuk in de Monitor Brede Welvaart](#) brachten we de zorgen van Brabantse jongeren in beeld. Samen met Young Professionals Brabant, onze jongerenregiegroep, zijn vervolgens twee thema's geselecteerd waarop we de provincie ongevraagd gingen adviseren: financiële gezondheid en de toekomst van werk. Met onder meer een [Brabantse Jongerentop](#), [zes innovatiewerkgroepsessies](#), onze activiteit op de Dutch Design Week, het lesprogramma [Brabant Gaat Beter](#), en een eerste communicatiecampagne via het nieuwe Instagramkanaal [Jong in Brabant](#) is zichtbaar geworden wat de meerwaarde van deze aanpak kan zijn én is in kaart gebracht waar de groeipotentie voor de komende jaren ligt.

Bij Interbestuurlijk toezicht zien we het afgelopen jaar vooral de effecten van rijksbeleid. In de Voorjaarsnota van het Rijk en met de meicirculaire gemeentefonds zijn gemeenten deels gecompenseerd voor het ravijnjaar 2026. Wel blijft onverminderd financiële onzekerheid nu de inschatting bestaat dat vanaf 2028 een nieuw ravijnjaar ontstaat. Ook vanwege onzekerheden over de financiering van Jeugdzorg. Het blijft voor gemeenten een uitdaging om ook een sluitende meerjarenbegroting op te stellen. Landelijk is het gesprek tussen gemeenten en rijk over verbetering van de balans tussen taken en rijksmiddelen nog niet afgerond. De huisvesting van vergunninghouders staat onverminderd onder druk. Het blijft voor veel gemeenten een uitdaging om de taakstelling te realiseren. Ook in het afgelopen jaar bleven we daarom nauw in contact met gemeenten om waar nodig ondersteuning te bieden met kennis- en regiobijeenkomsten.

## Veilig en weerbaar bestuur

In samenwerking met de beide RIEC's, en andere partners, is gewerkt aan de actualisatie van de Brabantse norm weerbare overheid. Vanwege de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 is, samen met de RIEC's Oost-Brabant en Zeeland-West-Brabant, en de VBG, een webinar voor partijbesturen ontwikkeld en beschikbaar gesteld aan burgemeesters en griffiers. Dit om bewustzijn te creëren voor integere kieslijsten. Nog voor de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 wordt een geactualiseerde Brabantse norm weerbare overheid beschikbaar gesteld, gevolgd door een digitaal handelingskader. Op 4 september 2025 zijn bij de Risk Factory Midden-West-Brabant extra scenario's voor senioren in gebruik genomen. Zowel bestuurlijk als ambtelijk zijn we nauw betrokken bij de stapsgewijze en positieve ontwikkeling van een Risk Factory binnen de Veiligheidsregio Brabant-Noord. De Veiligheidsregio Zuidoost-Brabant geeft op dit moment voorrang aan andere prioriteiten.

Brabant Op De Radar is van start gegaan. Een initiatief van de provincie Noord-Brabant met meer dan twintig overheden en partners die samen aan de slag gaan tegen verborgen georganiseerde criminaliteit. Het is een vervolg op de succesvolle televisieserie Brabant Onder De Radar uit 2022, en zet nu de volgende stap: van bewustwording naar actie. Tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven is Brabant Op De Radar officieel gelanceerd met de interactieve installatie: het Meldspel. Bezoekers worden uitgedaagd om signalen te herkennen en te oefenen met lastige keuzes. Sinds de lancering reist het Meldspel door Brabant. Verder zijn afgelopen jaar wederom gedupeerden van drugsafvaldumpingen financieel gecompenseerd tot een totaalbedrag van circa € 550.000.

Aan de aanpak vitale vakantieparken is bestendig verder gewerkt. In maart is, in samenwerking met de politie, Platform Veilig Ondernemen [PVO] en Hiswa-Recron, een bijeenkomst georganiseerd voor de ondernemers van recreatieparken in de Kempengemeenten. Een signalenkaart gericht op ondermijning is in samenhang hiermee ontwikkeld. Op 4 juni 2025 was de jaarlijkse bijeenkomst toezichthouders vakantieparken in het provinciehuis. Met als thema's bevoegdheden, drugscriminaliteit, goed werkgeverschap en mensenhandel. Op 27 mei 2025 is een instructieregel van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening voor permanente bewoning recreatiewoningen in consultatie gegaan. De provincies hebben samen met de VNG hierop hun zienswijze gegeven. Door onze provincie is hieraan inhoudelijk bijgedragen vanuit Veiligheid, Vrijtijdseconomie, Ruimte & Wonen.

De provincie gaf invulling aan verdere samenwerking en afstemming met Samen Sterk in Brabant (SSiB). Dat kreeg vorm in periodieke accountoverleggen met de teamleider SSiB en deelname aan bijeenkomsten van de stuurgroep SSiB. Op 9 mei 2025 en 29 augustus 2025 waren er twee statenbijeenkomsten over het eindrapport van BMC over de toekomst van groene boa's in Brabant. De provincie heeft de aanvullende opdracht voor 2026 aan SSiB verstrekt aan de Omgevingsdienst Brabant Noord. Verder heeft de provincie heeft ook regie gepakt op de (verdere) professionalisering van het SSiB-dossier waaronder de governance van de SSiB-organisatie. In goed overleg met de stuurgroep SSiB zijn voorbereidingen getroffen voor twee bestuurlijke bijeenkomsten in 2026. Met als doel het opleveren van bouwstenen voor de beste route daar naartoe. Daarbij zal ook rekening worden gehouden met de uitkomsten van het lopende traject van herijking van het boa-bestel. Dat landelijk traject van het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) heeft geleid tot een TK-brief van 2 oktober 2025 van de minister van Justitie en Veiligheid die wordt behandeld in de TK-commissie van JenV op donderdag 12 maart 2026. De provincie volgt de verdere ontwikkelingen op de voet.

In het voorjaar is een bestuurlijk werkbezoek gebracht aan het Centre of Expertise Veiligheid & Veerkracht van Avans. Daarbij is geconstateerd dat we op diverse onderwerpen al goed samenwerken (bijv. Brabant op de Radar; Risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen). Op 1 april 2025 is een nieuwe bijzonder hoogleraar benoemd bij Jheronimus Academy of Data Science (JADS) voor de leerstoel datascience en AI in het domein van georganiseerde criminaliteit en ondermijning. De hoogleraar zal leiding geven aan een breed onderzoeksprogramma dat zich richt op de rol van AI en datascience en het vergroten van de weerbaarheid van de samenleving.

## Gezondheid

Door gezondheid expliciet en consequent te verankeren in ons beleid, werken wij doelgericht aan een Brabant waarin iedereen, jong en oud, gelijke kansen heeft op een gezond leven, nu en in de toekomst. In samenhang met andere provinciale programma's hebben wij het afgelopen jaar intensief samengewerkt en gerichte stappen gezet om gezondheid structureel te versterken.

Het [Brabantse Model Positieve Gezondheid](#) hebben wij actief geïmplementeerd als stevig kader voor integraal gezondheidsbeleid. Beleidsprogramma's passen het model systematisch toe om gezondheidskansen en risico's vroegtijdig te signaleren en zorgvuldig mee te wegen in beleidskeuzes. Ook complexe en langdurige dossiers vragen onze blijvende inzet. De gezondheidsrisico's rond geitenhouderijen hebben al geruime tijd onze intensieve aandacht en vragen dat tot op de dag van vandaag. Wij blijven hierover in gesprek met betrokken partijen en hebben het Rijk nadrukkelijk aangespoord om tot helder en eenduidig landelijk beleid te komen.

Daarnaast zetten wij ons met een lange adem en in nauwe afstemming met partners onverminderd in voor adequate erkenning en behandeling van mensen met QVS en post-COVID, waaronder de inzet op een passend behandelcentrum. Dit is een traject dat voortdurende bestuurlijke en inhoudelijke aandacht vraagt. Eveneens zijn wij actief betrokken bij het dossier gewasbescherming in relatie tot volksgezondheid, met inzet op kennisontwikkeling en zorgvuldige afweging.

De samenwerking met onze partners is verder geïntensiveerd. Op 7 april, Wereldgezondheidsdag, ontvingen wij van Young Professionals Brabant de verhalenbundel [Een Gezonde Toekomst in Brabant](#). De signalen uit deze bijeenkomst hebben wij benut bij de verdere beleidsontwikkeling.

Op 6 juni vond de [Dag van de Gezondheid](#) plaats, waar kansengelijkheid centraal stond, een richtinggevend thema voor de gezondheid van alle Brabanders.

## Dashboards Gezondheid

De rapportage over gezondheid vindt voortaan plaats via de Staat van Brabant. Daarmee stappen wij over van een afzonderlijk dashboard naar integrale monitoring binnen één samenhangend instrument, waardoor een apart dashboard gezondheid niet langer nodig is.

## Brede welvaart

De Brabantse monitor brede welvaart is doorontwikkeld en combineert de ervaren brede welvaart in Brabant met de objectieve cijfers. Daarnaast is erop ingezet om samen met de regio's de monitor zo in te richten dat deze te gebruiken is voor de regiodeals. Voor gezondheid en jongvolwassenen is dit jaar een verdieping opgenomen in de monitor, omdat gezondheid in de vorige monitor als zeer belangrijke indicator naar boven kwam voor de ervaren brede welvaart.

Maandag 10 november 2025 organiseerden we samen met Tilburg University de Dag van de Brede Welvaart. [Terugblik Dag van de Brede Welvaart 2025: 'Samen bouwen aan een duurzame toekomst' | Brabant](#) Gedurende de dag brachten we mensen met ideeën, ervaring én energie bij elkaar om samen te bouwen aan een sterke, duurzame toekomst met brede welvaart als kompas. Vier sessies van het Brabants netwerk brede welvaart hebben laten zien hoe je op een andere manier kunt ondernemen. Winstmaximalisatie staat niet voorop, maar maatschappelijke waardencreatie. Dit vraagt iets van de ondernemers en ook van het netwerk dat erbij betrokken is.

In het bestuursakkoord is aangegeven dat het de wens is om het Brabants Outcomes Fund onder te brengen bij de BOM. Vanuit die ambitie lopen sinds de 2e helft van 2024 gesprekken met de BOM om te kijken of zij de uitvoering van BOF2 kunnen oppakken. In het kader van dit vervolgtraject is begin 2025 een marktonderzoek uitgevoerd.

## Bestuur en veiligheid

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**De Brabantse overheden dragen efficiënt en effectief bij aan de aanpak van maatschappelijke vraagstukken (slagvaardig bestuur)**

**Indicator:**

- In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over de slagvaardigheid van de provincie toegenomen ten opzichte van 2023.



Uit de rapportage '[Burgerperspectief 2025](#)' blijkt dat 12% van de Brabanders vindt dat de provincie slagvaardig handelt. In 2023 bedroeg dit percentage 11 %.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**We organiseren bijeenkomsten vanuit de Brabantmakers voor volksvertegenwoordigers, bestuurders en ambtenaren.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal bijeenkomsten vanuit de Brabantmakers	≥4	≥4	≥4	≥4



In 2025 hebben we 9 bijeenkomsten georganiseerd in samenwerking met teams binnen het programma Kwaliteit Openbaar Bestuur (KOB) en aanverwante netwerken zoals Brabant P\* en het Praktijknetwerk Arbeidsmarkt.

**De regionale samenwerking met gemeenten en waterschappen is versterkt door middel van het organiseren van regionale ontwikkeldagen.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal georganiseerde regionale omgevingsdagen	≥8	≥8	≥8	≥8



Er zijn in 2025 in de regio's minimaal 2 ontwikkeldagen georganiseerd. In Noordoost-Brabant werden vier dagen georganiseerd. Het totaal komt uit op 10 ontwikkeldagen.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We versterken het democratisch systeem in Brabant door de samenleving eerder en beter bij ons werk te betrekken. We bieden actief ondersteuning aan initiatieven die bijdragen aan onze ambities en versterken bestaande democratische instrumenten.

### Indicatoren:

- In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over het functioneren van de provinciale democratie toegenomen ten opzichte van 2023.
- Het opkomstpercentage in Noord-Brabant bij verkiezingen



Uit de rapportage '[Burgerperspectief 2025](#)' blijkt 27% van de Brabanders tevreden is over het functioneren van de provinciale democratie. In 2023 bedroeg dit percentage 19%. Het opkomstpercentage voor de Tweede Kamerverkiezingen op 29 oktober 2025 in Noord-Brabant bedroeg 78,1%.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Het Brabants participatieportaal is uiterlijk in 2025 in gebruik



#### We stellen een participatieverordening op

**Indicator:** Uiterlijk in 2025 is het Brabants participatieportaal in gebruik.



### We voeren minimaal een generatietoets per jaar uit

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal generatietoetsen uitgevoerd	≥1	≥1	≥1	≥1



Als gevolg van personele ontwikkelingen heeft het proces van de Generatietoets in het eerste halfjaar van 2025 vertraging opgelopen. Wel is het op basis van de evaluaties uit 2024 gelukt in het najaar van 2025 een verkenning naar een passend thema te starten. Dat heeft geleid tot zes aangedragen thema's. Ondanks meerdere kennismakings- en intakegesprekken bleek geen van deze thema's, om verschillende redenen, geschikt om de volgende stap in het proces te zetten, waardoor in 2025 geen Generatietoets is uitgevoerd.

### We organiseren jaarlijks een jongerentop

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal georganiseerde jongerentoppen	1	1	1	1



Er is in 2025 één Brabantse Jongerentop georganiseerd.

## We faciliteren een jongerenadviesplatform

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal adviezen van jongeren	>=2	>=2	>=2	>=2



Er is in 2025 vanuit de Young Professionals één advies opgeleverd over het thema gezondheid. Ook vanuit het project Brabant Gaat Beter én het Provinciaal Jeugddebat zijn diverse adviezen opgeleverd.


## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Het interbestuurlijk toezicht zoals de provincie Noord-Brabant dit uitvoert, draagt bij aan een bestendig en veilig Brabant met een sterk openbaar bestuur. Een bestuur waarop de mensen kunnen vertrouwen (rechtmatig bestuur).**

### Indicatoren:

- Er staat geen enkele gemeente onder preventief financieel toezicht (BBV-verplichte indicator).
- Geen enkele gemeente wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Huisvesting vergunninghouders.
- Geen enkele lokale overheid wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Informatie- en archiefbeheer.
- Geen enkele lokale overheid wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Omgevingsrecht.



-  Alle Brabantse gemeenten hebben voor begrotingsjaar 2026 repressief toezicht (50 gemeenten op basis van begrotingsjaar 2026, 6 gemeenten op basis van het bereiken van het evenwicht in het laatste jaar van de meerjarenraming in 2029) en krijgen daarmee de kleur groen op het IBT-dashboard. De meerjarenramingen geven nog veel onzekerheden.
- Huisvesting vergunninghouders: 14 gemeenten krijgen het oordeel 'voldoet', 27 gemeenten krijgen het oordeel 'voldoet niet' en bij 15 gemeenten loopt het onderzoek. De beoordeling van de tweede helft van 2025 loopt nog.
- Informatie- en archiefbeheer: één gemeente krijgt het oordeel 'voldoet niet'; één gemeenschappelijke regeling krijgt het oordeel 'voldoet niet'. In beide gevallen voldeden de betreffende organisaties niet vanwege het niet halen van de deadline voor indiening van het informatiearrangement
- Omgevingsrecht: medio 2025 is het systematisch onderzoek afgerond. Eén gemeente kreeg het eindoordeel 'voldoet niet'. Dit heeft tevens geleid tot het onder actief toezicht (fase 3A interventieproces) plaatsen van die gemeente. Eén gemeente heeft een waarschuwing ontvangen, omdat het eindresultaat op kwaliteit 'voldoet gedeeltelijk' was. De overige 54 gemeenten voldeden voor een groot deel aan de procescriteria voor wat betreft kwaliteit. Waar sprake was van herhaalde tekortkomingen hebben gemeenten en één waterschap een verbeterplan opgesteld en dit vóór 1 oktober toegestuurd. Bij het systematisch onderzoek in 2026 gaan wij na in hoeverre uitvoering is gegeven aan de verbeterpunten uit het verbeterplan.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### We voeren jaarlijks systematisch toezicht uit op de Brabantse gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen.

Indicator:

- Alle Brabantse gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen ontvangen jaarlijks een beoordeling.



Brabantse gemeenten en waterschappen hebben een jaarlijkse beoordeling ontvangen. Van de gemeenschappelijke regelingen heeft één organisatie geen beoordeling van de begroting ontvangen wegens termijnoverschrijding en staat daarmee onder preventief financieel toezicht.

### We organiseren jaarlijks themaonderzoeken en kennisbijeenkomsten vanuit het interbestuurlijk toezicht waarin best practices van gemeenten centraal staan.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal themaonderzoeken	≥1	≥1	≥1	≥1
Aantal kennisbijeenkomsten	≥3	≥3	≥3	≥3



*Financieel toezicht:* In samenwerking met Brabantmakers en gemeente Heusden is een regiobijeenkomst Sessie gemeentefinanciën georganiseerd voor wethouders, hoofden financiën en controllers en een themaonderzoek gepubliceerd over de informatiewaarde van de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen van de begroting.



*Huisvesting vergunninghouders:* Er is één kennisbijeenkomst georganiseerd. Tijdens deze contacten zijn gemeenten geïnformeerd over actuele politieke en wettelijke ontwikkelingen. Daarnaast zijn *best practices* tussen gemeenten gedeeld en zijn mogelijke woonvormoplossingen aangedragen. Gemeenten zijn actief ondersteund met informatie over de taakstelling en beschikbare subsidieregelingen. De inzet was gericht op het bieden van duidelijkheid in een onzekere beleidscontext, het versterken van de uitvoerbaarheid en het ondersteunen van gemeenten bij de realisatie van de huisvesting van vergunninghouders.

*Informatie- en archiefbeheer:* we hebben een rapportage gepubliceerd over ons meerjarige themaonderzoek naar het wettelijk verplichte overzicht van archiefbescheiden. Daarnaast hebben we, in plaats van het organiseren van een jaarlijkse kennisbijeenkomst, bureauonderzoek (een themaonderzoek) verricht naar risicoprofielen. Dit zodat we na de inwerkingtreding van de nieuwe Archiefwet meer risicogericht, effectief en efficiënt toezicht kunnen uitoefenen.

*Omgevingsrecht:* in 2025 organiseerden wij twee regiobijeenkomsten naar aanleiding van het systematisch onderzoek. In totaal namen ruim 100 personen hieraan deel.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### We dragen actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit (veilig en weerbaar bestuur)

**Indicator:**

- In 2027 is het percentage inwoners dat vertrouwen heeft in de manier waarop de provincie wordt bestuurd toegenomen ten opzichte van 2023.



Uit de rapportage '[Burgerperspectief 2025](#)' blijkt dat 40% van de Brabanders vertrouwen heeft in het provinciebestuur. In 2023 bedroeg dit percentage 15%.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

**We verzorgen de workshop 'Samen Weerbaar' voor nieuwe medewerkers.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal voor nieuwe medewerkers georganiseerde workshops 'Samen Weerbaar'	≥8	≥8	≥8	≥8



Gemiddeld hebben deze bijeenkomsten om de drie/vier weken plaatsgevonden. De komst van een integriteitscoördinator heeft de bijeenkomsten nog een extra impuls gegeven.

**We organiseren bijeenkomsten over de mogelijkheden tot het transformeren of vitaliseren van niet-vitale vakantieparken.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal georganiseerde bijeenkomsten over het vitaliseren van vakantieparken	≥6	≥6	≥6	≥6



Als gevolg van het aangekondigde Rijksbeleid over permanente bewoning van recreatiewoningen liep aanvankelijk de belangstelling voor de bijeenkomsten terug. Vanaf het najaar groeide echter de belangstelling hiervoor zeer sterk.

**De Riskfactory Midden- en West-Brabant wordt voortgezet en een Riskfactory in de veiligheidsregio's Brabant-Noord en Brabant-Zuidoost is verkend.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal bezoekers van de Risk Factory			≥7.500	



**Samen met de Brabantse RIEC's en de Vereniging van Brabantse Gemeenten stimuleren wij de Brabantse gemeenten om de aanpak van ondermijning als speerpunt op te nemen in haar gemeentelijke veiligheidsbeleid.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage Brabantse gemeenten dat ondermijning in haar gemeentelijke veiligheidsbeleid noemt als speerpunt			≥80%	



De doorontwikkelde Brabantse norm weerbare overheid 2.0 wordt voorjaar 2026 gepresenteerd en zal naar verwachting een extra impuls geven om dit doel te bereiken.

## Gezondheid

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Verbeteren van de ervaren gezondheid van Brabanders**

**Indicator:**

- De Levensverwachting in Goed Ervaren Gezondheid (LGEG) is verhoogd met drie jaar tegen 2030.



De levensverwachting in goed ervaren gezondheid stijgt tussen 2022 en 2030 met 1,2 tot 1,3 jaar. In 2025 is dat 63,5 jaar voor mannen, 62 jaar voor vrouwen.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**We organiseren jaarlijks een interne en drie externe bijeenkomsten, wat leidt tot nieuwe samenwerkingen en succesvolle gezamenlijke gezondheidsprojecten.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal interne bijeenkomsten	1	1	1	1
Aantal externe bijeenkomsten	3	3	3	3



Er zijn in 2025 een dag van de gezondheid voor alle externe partners, 4 regiobijeenkomsten voor gemeenten en 2 interne bijeenkomsten georganiseerd.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Bijdragen aan de transitie van Zorg naar Positieve Gezondheid**

**Indicator:**

- Ieder provinciaal begrotingsprogramma voert in de periode 2024-2027 minstens een project uit dat positieve gezondheid en preventie bevordert.



De projecten zijn opgenomen in de uitvoeringsagenda gezondheid en worden uitgevoerd.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

**We zorgen ervoor dat elk begrotingsprogramma minimaal aan een gezondheidsindicator werkt, wat de aandacht voor gezondheidsdoelstellingen binnen ons provinciale beleid vergroot.**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal gezondheidsindicatoren per begrotingsprogramma	≥1	≥1	≥1	≥1



Ieder begrotingsprogramma heeft in de begroting 2026 een indicator voor gezondheid opgenomen.

**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

**Integreren van gezondheid in provinciale programma's en beleid**

**Indicator:**

- Provinciale programma's bevorderen de ervaren gezondheid en voorkomen negatieve gezondheidseffecten.



Programma's bevorderen gezondheid vooral door bij te dragen aan een gezonde leefomgeving, het stimuleren van beweging en sociale verbinding. Zo werken we aan het voorkomen van gezondheidsproblemen en het versterken van ervaren gezondheid.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

**We werken het Dashboard Gezondheid bij, zodat iedereen de voortgang van gezondheidsdoelstellingen helder en actueel kan volgen.**

**Indicator:**

- Het [Dashboard Gezondheid](#) up-to-date houden om de actuele voortgang in gezondheidsdoelstellingen van de begrotingsprogramma's te laten zien.



De rapportage gaat plaatsvinden via de Staat van Brabant. Daarmee vervalt de toegevoegde waarde van een apart dashboard gezondheid.

## Brede Welvaart

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Brede welvaart stevig op de agenda en samen met partners betekenis geven**

**Indicatoren:**

- Er zijn ten minste drie regio's als partner aangesloten bij de Academische Werkplaats.
- Jaarlijks organiseren we één themabijeenkomst besturen op brede welvaart voor Brabantse bestuurders
- Jaarlijks organiseren we vier themabijeenkomsten voor het praktijknetwerk brede welvaart.




Op de Dag van de Brede Welvaart is de serious game brede welvaart en integraal werken benut voor het goede gesprek tussen bestuurders over waarden en het maken van integrale afwegingen. Er hebben vier themabijeenkomsten plaatsgevonden vanuit het Brabants Netwerk Brede Welvaart. Twee sessies gingen over ondernemen voor brede welvaart via het rentemeesterschap (oftewel stewardownership) en twee spotlightsessies met als thema's "van symptoombestrijding naar systeemverandering" en "de overheid als bondgenoot". Er is één regio aangesloten als partner bij de Academische Werkplaats.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**We versterken de regionale kennisinfrastructuur brede welvaart**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal regio's als partner aangesloten bij de Academische werkplaats	≥3	≥3	≥3	≥3



Regio Midden is aangesloten. Met drie regio's is inhoudelijke afstemming over de aansluiting. In 2026 zal de aansluiting geformaliseerd worden. 

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Brede welvaart als denk- en doekader integreren in al ons beleid**

**Indicatoren:**

- Jaarlijks gaan we aan de slag met en leren van onze eigen brede welvaartsaanpak, waarin we de belangrijkste elementen en aandachtspunten definiëren om met brede welvaart aan de slag te gaan in de beleidspraktijk.
- Jaarlijks wordt de Brabantse Monitor Brede Welvaart gebruikt om inzicht in brede welvaart verder te vergroten.



Er is gestart met het verder uitbreiden van de monitor ervaren brede welvaart. Dit jaar heeft er verdieping plaatsgevonden op de thema's 'Gezondheid' en 'Jongeren'. Daarnaast hebben we gezamenlijk met de regio's vanuit de regiodeals gekeken naar de informatiebehoefte vanuit de monitor.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### We vergroten het inzicht in verwachte neveneffecten van beleid

#### Indicatoren:

- Jaarlijks gaan we aan de slag met en leren van onze eigen brede welvaartsaanpak, waarin we de belangrijkste elementen en aandachtspunten definiëren om met brede welvaart aan de slag te gaan in de beleidspraktijk.
- Deze bestuursperiode ontwikkelen we een afweegkader voor het maken van integrale beleidsafwegingen.
- We ontwikkelen de generatietoets door om toe te kunnen passen in beleidsvoorbereiding en ontwikkeling.



Verschillende zaken zijn uitgewerkt, onder andere het proces rond de generatietoets. En ook elders worden er relevante zaken ontwikkeld, zoals de gevolgenscan bij het Rijk en de interventiestrategie in een consortium met kennisinstellingen in Midden-Brabant. Deze ontwikkelingen vormen de basis voor de eigen brede welvaartsaanpak. De concretisering van die aanpak zal later plaatsvinden. Ook de komende jaren zal hier nog aan gewerkt worden, waarbij reflecterend leren plaatsvindt: het toepassen en daarvan leren en door ontwikkelen.

### We zetten brede welvaart in als leidraad voor het voeren van het juiste gesprek

#### Indicator:

- We ontwikkelen onze eigen aanpak als het gaat om het inzetten van zinvolle gesprekken met belanghebbenden.



De Serious game brede welvaart en integraal werken is ontwikkeld (gezamenlijk met de provincies Zuid-Holland en Utrecht) en zal begin 2026 worden opgeleverd en vervolgens worden ingezet.

### We bepalen streef en drempelwaarden

#### Indicator:

- Deze bestuursperiode brengen we prioriteit aan in de thema's van brede welvaart. We verduidelijken onze streef- en drempelwaarden.



Om een werkend model te maken op basis van alle wet- en regelgeving, beleidskaders en uitvoeringsagenda's vraagt ontwikkeltijd gezien de complexe materie, zoals ook blijkt uit het adviesrapport van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) Waardevol regeren; Sturen op Brede Welvaart. De slotsom van dit alles is, dat er bij toepassing van het begrip 'brede welvaart' bij het ontwikkelen van overheidsbeleid er in de praktijk nog veel obstakels zijn. Toepassing van het concept maakt de ontwikkeling van overheidsbeleid weliswaar ingewikkelder (omdat er allerlei waarden en belangen expliciet in de besluitvorming moeten worden betrokken), maar het maakt het overheidsbeleid zelf beter, doordat er meer aandacht is voor de samenhang tussen besluiten en daarmee voor de positieve en negatieve effecten van een besluit op de samenleving. Dat komt ook de uitvoering ten goede.

### **We vergroten het inzicht in brede welvaart per regio**

#### **Indicator:**

- In 2025 ontwikkelen we onze Brabantse Monitor Brede Welvaart. Een monitor die gericht is op het vergroten van het inzicht in brede welvaart per regio.



De Brabantse monitor brede welvaart is Doorontwikkeld en combineert de ervaren brede welvaart in Brabant met de objectieve cijfers. Daarnaast is erop ingezet om samen met de regio's de monitor zo in te richten dat deze te gebruiken is voor de regiodeals. Voor gezondheid en jongvolwassenen is dit jaar een verdieping opgenomen in de monitor, omdat gezondheid in de vorige monitor als zeer belangrijke indicator naar boven kwam voor de ervaren brede welvaart.

### **Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

#### **We investeren in concrete brede welvaartsuitdagingen en projecten**

##### **Indicatoren:**

- In 2025 leveren we in het kader van de moties M101b-2023 'Versterk de leefbaarheid in kleine kernen' en M38-2024 'Investeren in steden en dorpen een inventarisatie van het huidige voorzieningenniveau in kleine kernen.
- In 2025 verkennen we of de tweede ronde BOF ondergebracht kan worden bij de BOM (indien verkenning succesvol krijgt dit vervolg in 2026 (oprichting) en 2027 (uitvoering)).
- Jaarlijks werkt team brede welvaart in drie cross-over projecten mee in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk.
- Regio Deals: Iedere regio heeft een Regio Deal die bijdraagt aan de brede welvaart in de regio (vierde, vijfde of zesde tranche).
- We investeren in tenminste 5 innovatieve projecten die positieve impact willen maken op brede welvaart.



Zie hieronder voor toelichtingen.

### **Wat hebben we daarvoor gedaan?**

#### **We definiëren cross-over projecten**

**Indicator:**

- Team brede welvaart werkt in drie cross-over projecten mee in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk.




We hebben aan de volgende cross-overprojecten bijgedragen: ontwikkeling bedrijventerrein Haven 8 (Oost) in Waalwijk, de Multimodale Mobiliteitsagenda en Powerport Moerdijk.

**We zetten onze kennis, expertise en ons netwerk in om regio's te sterken in hun aanvraag bij het Rijk – als het gaat om regiodeals**

**Indicator:**

- Elke regio heeft een Regio Deal die bijdraagt aan de brede welvaart in de regio.



Alle regio's hebben een deal, laatste convenant is in 2025  getekend.

**We leveren een onderzoek op met verbeterpunten wat betreft investeringen in maatschappelijke voorzieningen kleinen kernen**

**Indicator:**

- In 2025 leveren we in het kader van de moties M101b-2023 'Versterk de leefbaarheid in kleine kernen' en M38-2024 'Investeren in steden en dorpen een inventarisatie van het huidige voorzieningenniveau in kleine kernen



[Statenmededeling Uitwerking moties 'versterking kleine kernen en dorpen' en 'investeren in dorpen en steden'](#)

**We verkennen een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund**

**Indicator:**

- In 2025 verkennen we of de tweede ronde BOF ondergebracht kan worden bij de BOM (indien verkenning succesvol krijgt dit vervolg in 2026 (oprichting) en 2027 (uitvoering)).



Vanuit die ambitie om het BOF onder te brengen bij de BOM lopen sinds de 2e helft van 2024 gesprekken met de BOM om te kijken of zij de uitvoering van BOF2 kunnen oppakken. In het kader van dit vervolgtraject is begin 2025 een marktonderzoek uitgevoerd.

**We investeren in regionale projecten met brede samenhang**

Indicator	2024-2027
Aantal ondersteunde innovatieve bedrijven en projecten	≥5



Begin 2025 is de scope bepaald: het stimuleren van de beweging naar het oplossen van systeemknelpunten die een belemmering vormen voor de implementatie en opschaling van integrale projecten/ondernemingen, waarbij leren in en van de praktijk altijd centraal staat. Inmiddels is de eerste subsidie verstrekt.

### Inzet verbonden partijen t.b.v. programma Bestuur en veiligheid

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Interprovinciaal Overleg \(IPO\)](#)
- [INPA Huis van de Nederlandse Provincies](#)
- [Zuidelijke Rekenkamer](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### 1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	13.566 N	20.092 N	21.135 N	1.043 N
Toegerekende organisatiekosten	6.197 N	9.035 N	8.728 N	307 V
<b>Totaal Lasten</b>	<b>19.763 N</b>	<b>29.127 N</b>	<b>29.863 N</b>	<b>735 N</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	2 V	85 V	304 V	219 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	297 V	297 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>2 V</b>	<b>85 V</b>	<b>602 V</b>	<b>517 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>19.761 N</b>	<b>29.042 N</b>	<b>29.261 N</b>	<b>219 N</b>

### Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

#### 4. Natuur en milieu

4. Natuur en milieu - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	2.225
	V
Landelijk programma natuur (LPN en LPN2)	7.729
	V

Voor een aantal grote projecten is een gewijzigde planning van de uitgaven ontvangen van de subsidieaanvrager en hiermee verschuiven deze lasten naar 2026. Een deel van de aanvragen die ingediend zijn voor de openstelling van de subsidieregeling voor herstelmaatregelen in N2000 gebieden (SPUK landelijk programma natuur) is niet meer beschikbaar in 2025, omdat de aanvragen laat in het jaar binnen zijn gekomen of de aanvragers nog aanvullende gegevens moeten aanleveren.

Bosrevitalisatie	2.984
	N

Vanuit de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied' ontvangt de provincie rijksmiddelen voor bosrevitalisering. Hiervoor zijn eind 2025 drie subsidiebeschikkingen verleend. De verwachting was dat al deze projecten een startdatum zouden hebben in 2026,

#### 4. Natuur en milieu

waardoor de lasten in 2026 zouden worden genomen. Deze projecten zijn alsnog in 2025 gestart, waardoor een deel van de beschikte bedragen ten laste van 2025 komen (€2,98 mln.).

Natuur Netwerk Brabant	2.660
	N

De overschrijding is met name ontstaan door afwaardering van gronden op basis van afwaardering van gronden naar Natuurwaarde, negatieve verkoopresultaten op gronden en afwaardering van gronden op basis van het 3e en 4e kwartaalbericht van het kadaster inzake de gemiddelde agrarische grondprijzontwikkeling.

Toegerekende organisatiekosten	221
--------------------------------	-----

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	362
--	-----

<b>4. Natuur en milieu - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)</b>	<b>2.091</b>
	N

Landelijk programma natuur (LPN en LPN2)	7.259
	N

In 2025 minder kosten ten laste van de specifieke uitkering Landelijk Programma Natuur van het rijk gebracht omdat een deel van de aanvragen die ingediend zijn voor de openstelling van de subsidieregeling voor herstelmaatregelen in N2000 gebieden (SPUK landelijk programma natuur) niet meer is beschikbaar in 2025.

Bosrevitalisatie	2.928
	V

Vanuit de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied' ontvangt de provincie €2,98 mln. meer aan rijksmiddelen voor bosrevitalisering. Eind 2025 zijn drie subsidiebeschikkingen verleend. De verwachting was dat al deze projecten een startdatum zouden hebben in 2026, waardoor de lasten in 2026 zouden worden genomen. Deze projecten zijn alsnog in 2025 gestart, waardoor een deel van de beschikte bedragen ten laste van 2025 komen en in 2025 ten laste van het rijk worden gebracht (€2,98 mln.).

Handhaving vergunningverlening	1.079
	V

Het verhaal van kosten door middel van dwangsommen naar aanleiding van repressieve acties waren hoger dan geraamd.

Natuurinclusief isoleren	923
--------------------------	-----

In 2025 is meer ten laste van de specifieke uitkering Natuurinclusief isoleren gebracht, omdat er zijn meer aanvragen van gemeenten voor de bijdrageregeling voor de soortenmanagementplannen binnengekomen dan verwacht. De aanvragen konden ook nog beschikbaar worden in 2025.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	238
---	-----



## Programma 2 Ruimte en wonen

### Inleiding

De druk op de schaarse ruimte blijft groot en de opgaven zijn complex. Zo hebben we afgelopen jaar samen met partners, waaronder het Rijk en diverse gemeenten, zorgvuldige stappen gezet in het maken van richtinggevend keuzes rondom Powerport regio Moerdijk. We verwachten in juni 2026 een gezamenlijk besluit te kunnen nemen over de voorkeursrichting. In februari 2025 heeft de Raad van State een positieve uitspraak gedaan over de plannen ten aanzien van de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat, waardoor na jarenlange vertraging met de uitvoering kan worden gestart. Verder is in 2025 vanuit het Rijk de concept Nota Ruimte opgesteld, waarop wij onze zienswijze hebben ingediend en zijn eind van het jaar ruimtelijke keuzes gemaakt met de vaststelling van het programma Ruimte voor Defensie (zie [Statenmededeling](#)). Verder hebben we afgelopen jaar verder gewerkt aan het nieuwe instrumentarium onder de Omgevingswet. Zo zijn we gestart met het ontwikkelen van een integraal provinciaal omgevingsplan (zie [Statenmededeling](#)), hebben we het format ontwikkeld voor het projectbesluit en verwachten we in 2026 de beleidsneutrale aanpassing van de Omgevingsvisie vast te stellen. Ook is afgelopen jaar samen met 24 gemeenten het succesvolle project [SPRONG](#) uitgevoerd, waarbij gezamenlijk is gewerkt aan het versnellen van planologische procedures.

Binnen het domein Wonen zien we afgelopen jaar een stijgende lijn in het aantal gerealiseerde woningen. We hebben ons dan ook in 2025 onverminderd ingezet ten behoeve van de versnelling van de woningbouw. Zo is afgelopen mei het Brabants Model voor de anterieure overeenkomst kostenverhaal aangeboden aan demissionair minister Keijzer en is eind 2025 de [aanpak Beter Benutten](#) opgeleverd. Ook is de derde tranche van de [Flexpoolregeling](#) opengesteld en zijn we gestart met het toepassen van instrumenten voor een efficiënter planproces. Naar verwachting wordt in 2026 de nieuwe Wet versterking regie volkshuisvesting (Wvrv) van kracht, wat een grote impact zal hebben op de regierol van de provincie. Daarnaast verwachten we vanaf 2026 een verdere versnelling te kunnen realiseren met de toegekende Rijksbijdrages vanuit het gezamenlijk met medeoverheden ingediende voorstel [Brabant Bouwt](#). Mede daardoor verwachten we ook voor 2026 een nog verdere toename van de woningvoorraad.

Voor Werklocaties is het verduurzamingsproject Grote Oogst volop in uitvoering, waarbij afgelopen jaar is gestart met het aantal deelnemende terreinen uit te breiden van 12 naar 18 terreinen. Daarnaast zijn enkele terreinen extra ondersteund via de icoonaanpak, waarbij ambitieuze verduurzamingsprojecten een gerichte impuls richting realisatie hebben gekregen. Verder zien we de toenemende druk op de ruimte ook terug bij Werklocaties en is in dit kader afgelopen jaar een verkenning uitgevoerd naar mogelijkheden voor versnelling van de herstructurering van bedrijventerreinen (zie [Statenmededeling](#)). Op basis van de uitkomsten van deze verkenning voorzien we in 2026 met concrete voorstellen te komen.

Op het terrein van stedelijke gebiedsontwikkeling bewegen we steeds meer van plannen maken naar het daadwerkelijk mogelijk maken. In de twaalf grootste gemeenten ondersteunen we de realisatie van verschillende stedelijke gebiedsontwikkelingen. In 2025 hebben we voor een aantal ontwikkelingen weer verdere stappen gezet richting uitvoering. Zo is op basis van gezamenlijke planvorming besloten bij te dragen aan de centrumontwikkeling in Waalwijk (zie [memo gedeputeerde](#)) en is de planvorming voor 't Zoet in Breda (zie [Statenmededeling](#)) en Kenniskwartier in Tilburg naar een volgende fase gebracht. Voor beide ontwikkelingen is besluitvorming voorzien in 2026.

Aanpak Stikstof

Binnen de Aanpak Stikstof is in 2025 de uitvoering van de BOS2.0 voortvarend opgepakt. De (proces-) voortgang van de generieke maatregelen lopen voor een groot deel op schema. Daarnaast bevat de BOS 2.0 aanvullende maatregelen voor de vermindering van stikstof, waarvan de eerste zes maatregelen in onderzoek zijn. We hebben ook een aanpak ontwikkeld voor weging en prioritering van nieuwe ideeën voor maatregelen, bovenop de resterende 11 mogelijk aanvullende maatregelen uit de BOS 2.0.

Door landelijke ontwikkelingen zoals de instelling van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN) en de vorming van een nieuw kabinet was er wederom veel dynamiek op het dossier en daarmee ook onduidelijkheid over de invulling en uitvoering van het stikstofbeleid. Dit heeft geleid tot meer vertraging vanuit de landelijke aanpak.

In de tweede helft van 2025 is de bijstelling van de aanpak ammoniakemissie reductie in de omgevingsverordening vastgesteld. In zijn algemeenheid geldt dat veehouders met stallen van 15/20 jaar moeten zorgen voor reductie en daarvoor volstaat nu een melding in plaats van het aanvragen van een vergunning.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Verbeteren van omgevingskwaliteit

#### Indicatoren:

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken conform Beleidskader Leefomgeving, uit te voeren in 2027, met een tussentijdse evaluatie uit te voeren in 2025



In het vierde kwartaal van 2025 is de tussentijdsevaluatie 'diep, rond en breed werken' uitgevoerd, zie [Statenmededeling](#).

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Op basis van het Beleidskader Leefomgeving 2030 zijn via de systematiek van 'breed, rond en diep kijken' ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld en (waar mogelijk proactief) voorzien van advies. Het gaat daarbij om advisering in de informele procedure (vooroverleg) en in de formele procedure. In de formele procedure zijn 136 Buitenplanse Omgevingsplanactiviteiten en 676 (ontwerp) Omgevingsplannen van een advies voorzien. Verder is gestart met de ontwikkeling van een integraal provinciaal Omgevingsprogramma als instrument onder de omgevingswet (zie [Statenmededeling](#)). Ook hebben we het project [SPRONG](#) voortgezet, waarbij we samen met de regionale partners aan omgevingsplannen bouwen. Het project biedt een ontwikkelaanpak om het transitietraject in de planketen bij 24 deelnemende gemeenten te versnellen door de kennis en capaciteit regionaal te bundelen.



Op basis van het Beleidskader Leefomgeving 2030 zijn via de systematiek van 'breed, rond en diep kijken' ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld en (waar mogelijk proactief) voorzien van advies. Het gaat daarbij om advisering in de informele procedure (vooroverleg) en in de formele procedure. In de formele procedure zijn 136 Buitenplanse Omgevingsplanactiviteiten en 676 (ontwerp) Omgevingsplannen van een advies voorzien. Verder is gestart met de ontwikkeling van een integraal provinciaal Omgevingsprogramma als instrument onder de omgevingswet (zie [Statenmededeling](#)). Ook hebben we het project [SPRONG](#) voortgezet, waarbij we samen met de regionale partners aan omgevingsplannen bouwen. Het project biedt een ontwikkelaanpak om het transitietraject in de planketen bij 24 deelnemende gemeenten te versnellen door de kennis en capaciteit regionaal te bundelen.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

#### Indicatoren:

- Toename netto Brabantse woningvoorraad periode 2023-2035:
- Totaal toename: circa 165.000/13.500 per jaar
- Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500/4.125 per jaar
- Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500/5000 per jaar

NB. De aantallen zijn gebaseerd op de (periodieke) prognoses en kunnen daarmee afwijken van de nieuwe afspraken, zoals in project Beethoven.

- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.?



In 2025 zijn er in Brabant 11.300 nieuwbouwwoningen opgeleverd. Ook op andere manieren wordt er nieuwe woonruimte gecreëerd, bijvoorbeeld door het herbesteden van leegstaande kantoren, winkels en ander vastgoed. Vorig jaar kwamen er door dergelijke transformaties 2.650 woningen bij. Bij elkaar lag de bruto voorraadtoename hiermee op bijna +14.000 woningen in 2025. Omdat er – vooral door sloop – ook woningen aan de voorraad worden onttrokken (-2.150 in 2025), is de netto groei vorig jaar uitgekomen op 11.800 woningen (+1%). Daarmee ligt de groei zo'n 10% hoger dan in 2024 (+10.800). De voorraadgroei ligt naar verhouding ook boven het landelijk gemiddelde (0,85%). Dit jaar wordt een (netto) voorraadtoename verwacht van tussen de 12.500 en 13.000 woningen, opnieuw een toename van ca. 10%. Hiermee zet de opwaartse lijn uit 2025, waaraan hard gewerkt is en wordt door gemeenten en tal van andere (bouw)partijen, zet zich door in 2026.

Ondanks het positieve beeld blijft de groei nog wel achter op onze doelstelling om gemiddeld jaarlijks 13.500 woningen aan de voorraad toe te voegen in de periode 2023-2035. Zoals ook gemeld in BURAP-II 2025 hangt de oorzaak van het nog altijd te lage bouwtempo samen met tal van factoren waar de provincie maar weinig of geen invloed op heeft, zoals de capaciteit van het elektriciteitsnet, stikstofruimte, ambtelijke capaciteit, de financiële haalbaarheid van projecten en de investeringsruimte van woningcorporaties. De verdeling over de verschillende betaalbaarheidscategorieën ligt naar verwachting in lijn met onze doelstellingen.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Ondersteunen van versnelling woningbouw

Ook afgelopen jaar is door een diversiteit aan inzet de versnelling van de woningbouw ondersteund. Zo zijn via de 3e tranche van de [flexpoolregeling](#) middelen beschikbaar gesteld om gemeenten extra capaciteit en ondersteuning te bieden. Tevens zijn we gestart met het toepassen van instrumenten voor een [efficiënter planproces](#) via de inzet van versnellingscoaches, faciliteren van kennissessies, etc. Ook is in september 2025 de eerste hackathon 'Efficiënt planproces' georganiseerd. Hierbij is samen met gemeenten, bouwbedrijven en andere organisaties uit de bouw op basis van concrete casussen gekeken hoe we het planproces kunnen versnellen. Tot slot jagen we ook de versnelling aan via het [Bouwplatform Brabant](#), een netwerk van bouw- en ontwikkelende partijen, woningcorporaties, overheden, financiële en kennisinstellingen. Via periodieke bijeenkomsten (4 x per jaar) informeren we elkaar over actualiteiten en delen we inspirerende voorbeelden van innovaties en versnelling.



Ook afgelopen jaar is door een diversiteit aan inzet de versnelling van de woningbouw ondersteund. Zo zijn via de 3e tranche van de [flexpoolregeling](#) middelen beschikbaar gesteld om gemeenten extra capaciteit en ondersteuning te bieden. Tevens zijn we gestart met het toepassen van instrumenten voor een [efficiënter planproces](#) via de inzet van versnellingscoaches, faciliteren van kennissessies, etc. Ook is in september 2025 de eerste hackathon 'Efficiënt planproces' georganiseerd. Hierbij is samen met gemeenten, bouwbedrijven en andere organisaties uit de bouw op basis van concrete casussen gekeken hoe we het planproces kunnen versnellen. Tot slot jagen we ook de versnelling aan via het [Bouwplatform Brabant](#), een netwerk van bouw- en ontwikkelende partijen, woningcorporaties, overheden, financiële en kennisinstellingen. Via periodieke bijeenkomsten (4 x per jaar) informeren we elkaar over actualiteiten en delen we inspirerende voorbeelden van innovaties en versnelling.

## Monitoren, herijken en bijdragen aan realisatie van de Regionale Woondeals



### Stimuleren van het benutten bestaande voorraad



Eind 2024 is een onderzoek uitgevoerd naar het potentieel van het beter benutten van de bestaande woningen en gebouwen binnen bestaand stedelijk gebied (zie [link](#)). Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek is vervolgens een [Aanpak Beter benutten](#) opgesteld. De eerste activiteiten op basis van het plan van aanpak zijn eind 2025 al opgepakt. Zo zijn we partner geworden van het [Nationaal renovatieplatform](#), een platform voor stimulering van (her)gebruik van bestaande bebouwing. Daarnaast hebben we bijgedragen aan de challenge '[Benut de overruimte](#)'.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant

#### Indicatoren:

- - Monitoren, herijken en bijdragen aan realisatie van de Regionale Woondeals
  - De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen.
    - 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen.
    - Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst.
  - Vanuit Beleidskader Gezondheid: Emissie van fijnstof (PM2,5) van bedrijven op bedrijventerreinen in Noord-Brabant, streefwaarde: lager dan referentiewaarde 2015 (1,3 Kton).



### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Uitvoeren en verdiepen project 'Grote Oogst'



Via het project Grote Oogst werkt de provincie samen met gemeenten en bedrijfsleven aan de verduurzaming van 12 grote bedrijventerreinen in Brabant. Om de verduurzaming op deze terreinen verder te versnellen is in 2025 de regeling Icoonaanpak Grote Oogst opengesteld, bedoeld om concrete projecten en activiteiten te ondersteunen die zorgen voor een versnelling in de uitvoering. Uitvoering van de ingediende projecten start in het 1e kwartaal 2026. Daarnaast is in 2025 een start gemaakt met het opstellen van Plannen van Aanpak voor de uitbreiding van Grote Oogst met 6 nieuwe terreinen (zie [link](#)). De verwachting is dat medio 2026 gestart kan worden met de uitvoering van de Plannen van Aanpak. Zie verder ook Statenmededeling [Voortgang aanpak grote Oogst](#).

### Ondersteunen van campussen en overige strategische werklocaties

In 2025 is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met gebiedspartners voor de doorontwikkeling van Eindhoven Airport District (zie [Statenmededeling](#)). Verder is de provincie actief betrokken bij de (ruimtelijke) doorontwikkelingen van diverse campussen en locaties zoals Brainport Industries Campus (BIC) in Eindhoven en de Automotive Campus in Helmond.

### Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

In alle regio's zijn nieuwe regionale afspraken bedrijventerreinen gemaakt. In 2026 zullen de afspraken verder worden uitgewerkt, waaronder het bepalen van (het profiel van) zoekgebieden/locaties voor grootschalige werklocaties. Daarnaast hebben we in 2025 een verkenning uitgevoerd naar de versnellingsmogelijkheden voor herstructurering van bedrijventerreinen (zie [Statenmededeling](#)), een ambitie die ook in alle regionale afsprakenkaders naar voren komt. Wanneer een concrete uitwerking van de aanpak beschikbaar is, zal een voorstel aan PS worden gedaan.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk

##### Indicatoren:

- Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2024.
- Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2025.

De eerste kwalitatieve evaluatie is in uitvoering en wordt begin 2026 opgeleverd. In 2026 zal ook de kwalitatieve monitor worden uitgevoerd.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Gezamenlijk met partners opstellen en realiseren uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant

Mogelijk maken van stedelijke gebiedsontwikkelingen binnen de 12 grootste steden

In 2025 is de focus steeds meer verschoven van het maken van plannen naar het daadwerkelijk realiseren ervan. Zo is een investeringsbeslissing genomen ten aanzien van de centrumontwikkeling in Waalwijk en zijn voor 't Zoet in Breda de plannen uitgewerkt (zie [Statenmededeling](#)) en verwachten we in het 1e kwartaal 2026 tot besluitvorming te komen. Verder is voor het Kenniskwartier Tilburg de samenwerkingsagenda opgewerkt en is een haalbaarheidsonderzoek voor het Vliscoterrein in Helmond uitgevoerd waarover in 2026 verdere besluitvorming plaatsvindt. Zie verder de statenmededeling [Voortgang stedelijke gebiedsontwikkeling](#).

In 2025 is de focus steeds meer verschoven van het maken van plannen naar het daadwerkelijk realiseren ervan. Zo is een investeringsbeslissing genomen ten aanzien van de centrumontwikkeling in Waalwijk en zijn voor 't Zoet in Breda de plannen uitgewerkt (zie [Statenmededeling](#)) en verwachten we in het 1e kwartaal 2026 tot besluitvorming te komen. Verder is voor het Kenniskwartier Tilburg de samenwerkingsagenda opgewerkt en is een haalbaarheidsonderzoek voor het Vliscoterrein in Helmond uitgevoerd waarover in 2026 verdere besluitvorming plaatsvindt. Zie verder de statenmededeling [Voortgang stedelijke gebiedsontwikkeling](#).

### **Uitvoeren en doorontwikkelen kennisprogramma gebiedstransformaties**

Via het kennisprogramma delen we onze kennis- en leerervaringen en bieden we inspiratie. Het kennisprogramma heeft een praktische insteek ter bevordering van de uitvoering. Dit doen we op tal van manieren zoals:

- Het organiseren van kennisdelingsbijeenkomsten
- Het organiseren van een bestuurlijk netwerk met minimaal 1 netwerksessie per jaar
- Inzet van een externe adviescommissie voor stedelijk gebiedsontwikkelingen.
- Aangaan van strategische partnerschappen, zoals bijvoorbeeld met kennisinstellingen
- Faciliteren van kennisontwikkeling- en uitwisseling o.b.v. de pilots dorpenstrategie

Dit alles met als doel om de verstedelijking in Brabant op een juiste manier op gang te brengen en te houden. Zie ook [kennisprogramma stedelijke gebiedsontwikkeling](#).

Afgelopen jaar is door middel van het Kennis- en Netwerkprogramma Stedelijke Gebiedsontwikkeling een gevarieerd aanbod aan kennissessies in de vorm van webinars, lezingen, excursies en conferenties, waarin we verschillende onderwerpen met betrekking tot stedelijke gebiedsontwikkelingen aan bod hebben laten komen (zie [website](#)). Daarnaast is in 2025 het besluit genomen tot het instellen van een commissie Stedelijke Gebiedsontwikkeling. De commissie heeft tot taak gevraagd en ongevraagd integraal te adviseren over stedelijke gebiedsontwikkelingen.

### **Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

**Het verminderen van de stikstofuitstoot uit Brabantse bronnen om de stikstofdepositie op Natura2000 te reduceren**

**Indicator:**

- De BOS 2.0 zorgt ieder jaar voor een dalende lijn in de stikstofreductie. Deze stikstofreductie wordt gedefinieerd als een emissiereductie van Brabantse bronnen. Als basisjaar wordt het jaar 2022 genomen (Emissieregistratie.nl)

De provincie kan sturen op stikstofemissie van activiteiten binnen haar provinciegrenzen. Hier liggen concrete beïnvloedingsmogelijkheden voor een handelsperspectief van de provincie en haar Brabantse partners. Via de [Statenmededeling Actualisatie stikstofcijfers 2025](#) bent u geïnformeerd over de stikstofemissies in Noord-Brabant. Hierbij is het van belang te melden dat de (landelijke) monitoringcijfers over de Brabantse stikstofemissie circa 2 jaar na het einde van het betreffende jaar beschikbaar komen. Momenteel zijn de monitoringcijfers voor het jaar 2023 beschikbaar. Hieruit blijkt dat de stikstofemissie in Noord-Brabant van 2022 naar 2023 gedaald is van 25,0 Kiloton naar 24,0 Kiloton.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) 2.0

Indicator	2025	2026
Onderzoek optimalisatie maatwerkregeling omgevingskwaliteit	Vorbereiding uitvoering	Vorbereiding uitvoering
Beëindigingsregeling voor oude stallen	In uitwerking	In uitvoering
Verplicht emissieloos/emissiearm bemesten landbouwgrond in provinciaal eigendom	Vorbereiding uitvoering	In uitvoering
Arrangement veldmaatregelen	Vorbereiding uitvoering	In uitvoering
Vrijwillige pilot Groene Hub	Vorbereiding uitvoering	In uitvoering

De daadwerkelijke uitwerking en uitvoering van de aanvullende maatregelen die zich bevinden in de verkenningfase is afhankelijk van verdere besluitvorming.



De provincie kan sturen op stikstofemissie van activiteiten binnen haar provinciegrenzen. Hier liggen concrete beïnvloedingsmogelijkheden voor een handelsperspectief van de provincie en haar Brabantse partners. Via de [Statenmededeling Actualisatie stikstofcijfers 2025](#) bent u geïnformeerd over de stikstofemissies in Noord-Brabant. Hierbij is het van belang te melden dat de (landelijke) monitoringcijfers over de Brabantse stikstofemissie circa 2 jaar na het einde van het betreffende jaar beschikbaar komen. Momenteel zijn de monitoringcijfers voor het jaar 2023 beschikbaar. Hieruit blijkt dat de stikstofemissie in Noord-Brabant van 2022 naar 2023 gedaald is van 25,0 Kiloton naar 24,0 Kiloton.

### Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

## Heeft het gekost wat het mocht kosten?

### 2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	12.902 N	18.277 N	20.053 N	1.776 N
Toegerekende organisatiekosten	13.020 N	14.066 N	14.540 N	474 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>25.922 N</b>	<b>32.343 N</b>	<b>34.593 N</b>	<b>2.250 N</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	1.147 V	6.814 V	6.825 V	12 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
<b>Totaal Baten</b>	<b>1.147 V</b>	<b>6.814 V</b>	<b>6.825 V</b>	<b>12 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>24.775 N</b>	<b>25.529 N</b>	<b>27.768 N</b>	<b>2.238 N</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 2. Ruimte en wonen

2. Ruimte en wonen - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	2.250
	N

Opkoopregeling piekbelasters	506 N
------------------------------	-------

In de afrondende fase van de opkoopregeling piekbelasters zijn lasten eerder genomen dan verwacht waardoor deze in 2025 vielen. Deze lasten worden ten laste van het rijk gebracht.

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL)	1.001
	N

Na de onherroepelijke uitspraak voor het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) door de RvS hebben ook Provinciale Staten en de raden van de andere partners definitief groen licht gegeven voor de realisatie. De raming op de meerjarige begroting is nog aangepast op dit definitieve besluit in de tweede helft van 2025 en hierdoor valt de realisatie hoger uit. Deze overschrijding wordt verrekend met projectbudget in toekomstige jaren.

Regionale woondeals	551 V
---------------------	-------

Een aantal subsidies zijn later beschikbaar dan eerder was voorzien (begin 2026 i.p.v. 2025). De aanvragen zijn later ingediend dan eerder was ingeschat door de externe partners.

Stedelijke gebiedsontwikkeling	401 N
--------------------------------	-------

Door de complexiteit van de ontwikkeling van 't Zoet Breda is de opening van de grondexploitatie vertraagd waardoor de kosten van de planvoorbereiding daar niet ten laste kunnen worden gebracht. En daarmee de exploitatie uitgaven in 2025 hoger zijn dan verwacht.

Toegerekende organisatiekosten	474 N
--------------------------------	-------

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	419 N
--	-------

2. Ruimte en wonen - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	12 V
---	------

Regionale woondeals	551 N
---------------------	-------

Als gevolg van minder uitgaven dan voorzien, ook een lagere inzet van Rijksbijdrage (zie ook toelichting uitgaven).

Opkoopregeling piekbelasters	425 V
------------------------------	-------

De rijksbijdrage voor de opkoopregeling piekbelasters valt hoger uit vanwege de hogere uitgaven ten laste van deze opkoopregeling.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	138 V
---	-------

## Programma 3 Water en bodem

### Inleiding

Met het Addendum op het Regionaal Water- en Bodemprogramma 2022-2027 dat begin 2025 is vastgesteld, is de aanpak van de provinciale opgaven op het gebied van water, bodem en klimaatadaptatie verder vormgegeven vanuit 'Water en bodem sturend', het advies 'Zonder water geen later' en de interbestuurlijke Droogteagenda Noord-Brabant. Doel is en blijft een klimaatbestendig en veerkrachtig water- en bodemsysteem, bestand tegen extremen, uiterlijk in 2050.

Het gereedkomen van de bovenregionale stresstesten en hun ontsluiting via het landelijke waterbeeld maakt het risico op wateroverlast als gevolg van grootschalige extreme regen inzichtelijk. Een andere manier waarop aanpassing aan klimaatverandering wordt bevorderd is het openstellen van een subsidieregeling die gemeenten ondersteunt bij het opstellen van een concreet, integraal actieplan om hittestress aan te pakken.

In het kader van hoogwaterveiligheid is Noord-Brabant bij meerdere projecten betrokken. Met het project Meanderende Maas is in januari 2025 de uitvoering van 26 km aan dijkversterking en rivierverruiming tussen Ravenstein en Lith gestart. Het project Ruimte voor de Maas bij Oeffelt wacht op afronding van de vergunningverlening en veel andere projecten zijn in de opstartfase.

Via een [Statenmededeling](#) en via het opnemen van nieuwe indicatoren in de verantwoording naar Provinciale Staten is invulling gegeven aan het advies van de Zuidelijke Rekenkamer over drinkwater. Met de instelling van vijf drinkwaterreserveringsgebieden en het besluit om voor de nieuwe winning in Kruisland te kiezen voor een projectplanprocedure en het van toepassing verklaren van de coördinatie-regeling, stond drinkwater ook dit jaar prominent op de agenda. Dat geldt ook voor het thema grondwater met verdere uitbreiding van de publieksgrondwatermeters, de aangescherpte PFAS-monitoring en de verbreding van de grondwaterheffing.

Met waterschappen De Dommel, Aa en Maas en Brabantse Delta hebben we de KRW-impuls Brabant vastgesteld én zijn we gestart met de uitvoering. De impuls-maatregelen vormen een aanvullend pakket, boven op de bestaande waterkwaliteitsmaatregelen, om de doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) in 2027 zo veel mogelijk te halen. In 2025 is daarnaast ingezet op uitvoering én evaluatie van de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen (MOK's) over concrete projecten om de water/KRW- en natuur/VHR-doelen te behalen. In 2025 is bovendien een deel van de Aanpak Landelijk Gebied (ALG-) middelen ingezet voor bosrevitalisatie/hydrologisch herstel.

Het bewustzijn over het belang van een vitale landbouwbodem is dit jaar verder gegroeid. Via het project BodemUP werden ruim 870 boeren individueel begeleid door bodemcoaches bij het nemen van bodemmaatregelen. Daarnaast is gestart met het nemen van bodemmonsters op maar liefst 800 percelen met als doel meer inzicht te krijgen in het bodemleven. De resultaten hiervan worden verwacht in het voorjaar van 2026.

Op twee van de vijf Brabantse locaties met een drugsafvallozingsput, waaronder de locatie op de Brabantse Wal, is de bodemsanering in de afrondende fase en op drie locaties is de sanering in volle gang. Daarnaast is een begin gemaakt met de uitvoering van bodemonderzoek op de eerste 40 PFAS bronlocaties.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Voldoende Water

##### Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).

- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).
- Voldoende (grond)water voor de bereiding van drinkwater voor openbare drinkwatervoorziening (gehele verzorgingsgebied kan zonder problemen worden bediend)



De ondiepe grondwaterstanden zijn momenteel stabiel. In het diepe grondwater van de Centrale Slenk worden dalingen van de stijghoogtes geconstateerd. Dit betekent dat er geen evenwicht is tussen onttrekking en aanvulling. Naar verwachting is dit evenwicht niet in 2027 bereikt (KRW-vereiste).

De droge jaren van de afgelopen 10 jaar laten zien dat er niet voldoende grondwater toestroomt naar het oppervlaktewater. Droogval en schade aan de in het water levende organismen zoals vissen treedt op in zomermaanden met geringe neerslag.

Gegevens vanuit het Beleidsmeetnet Verdroging laten zien dat er in sommige gebieden op onderdelen vooruitgang is te zien. Mede door de droge jaren is dit nog niet voldoende.

De leveringszekerheid van drinkwater is momenteel op orde. Zorgen voor de toekomst zijn er vanwege de veranderingen in klimaat en de toename van de Brabantse bevolking en economische activiteit en daardoor toename van de vraag.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Voldoende drinkwater

Indicator	2025	2026	2027	2028
<i>Voortgang realisatie aanvullende bronnen:</i>				
Kruisland	Projectbesluit in voorbereiding	Projectbesluit ter inzage	Projectbesluit definitief	Operationeel (2028)
Brak grondwater	Pilotfase	Pilotfase	Opschaling naar productie	Opschaling naar productie (t/m 2030)
Zeewater	Voorbereiding pilotfase	Start pilotfase	Pilotfase	Pilotfase
Toename volume aan drinkwater (m3/jaar) beschikbaar door aanvullende bronnen				3,5 mln (2028) 8,5 mln (2030) 18,5 mln (2035)
<i>Vermindering verbruik drinkwater:</i>				
Zakelijk gebruik (mln. m3) (*)				14 (2035 e.v)
Huishoudelijk gebruik (lpppd) (**)	125-120	125-120	125-120	100 (2035 e.v.)

(\*) Referentie (periode 2015-2019) industrieel-grootzakelijke klanten (>100.000 m3/jaar): 18 miljoen m3.

(\*\*) Referentie (periode 2015-2019) huishoudelijk gebruik in liter per persoon per dag (lpppd): 128 lpppd.



De voortgang op de indicatoren is conform planning.

### Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2025	2026
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027) *	1.500	2.000
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027) *	0	0

\* In het kader van de tussenevaluatie RWP komen we begin 2026 met een voorstel voor een aangepaste indicator.



In totaal is in Noord-Brabant circa 25.000 ha van de 35.000 ha aan Natte Natuurparels verdroogd. In 13.000 ha zijn reeds in voorgaande planperiodes maatregelen genomen. Het doel van deze planperiode was om 12.000 ha aan te pakken. De laatste jaren is echter gebleken dat het herstel van NNP's een continue aanpak vraagt, mede door veranderend klimaat en dynamiek in de samenleving. In de periode 2022 tot en met 2025 is 1000 ha Natte Natuurparel hersteld. De uitvoering loopt en nagenoeg alle opgaven zitten in de projectvoorbereiding danwel planvormingstrajecten. De verwachting is dat een deel hiervan echter pas in de volgende planperiode zal worden gerealiseerd. De nog te realiseren projecten betreffen de meer complexe gebiedsprocessen, die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gepland.

### Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei

Indicator	2025	2026	2027	2028
Project Roode Vaart	Afronding fase 1 en verkenning fase 2	Verkenning fase 2	Realisatie fase 2	Realisatie fase 2
Voortgang Geopark Schelde Delta	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	-
Voortgang Geopark Peelhorst en Maasvallei	UNESCO-status aanvraag	-	-	-



Roode Vaart

De Raad van Arbitrage bij Bouwgeschillen heeft uitspraak gedaan in het juridisch geschil tussen de bouwcombinatie en gemeente Moerdijk met betrekking tot het heropenen van de Roode Vaart. De financiële consequenties hiervan worden in het eerste kwartaal van 2026 met de provincie Noord-Brabant gedeeld. Daarnaast is in 2025 gestart met de verkenning van fase 2 met als doel een permanente voorziening aan te leggen bij de inlaat van de Roode Vaart in het centrum van Zevenbergen.

#### *Geopark Schelde Delta*

In 2025 heeft de oprichtingsvergadering van de Benelux Groepering Territoriale Samenwerking Geopark Schelde Delta plaats gevonden. De afspraken zoals omschreven in de statuten zijn hiermee geëffectueerd en worden uitgevoerd. Parallel zijn er gesprekken met de West-Brabantse gemeenten over de overdracht van verplichtingen, rollen en taken.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Schoon Water

##### Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

##### Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

##### Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde en staan kwalitatief niet onder druk (Brabant breed ruim voldoende schone bronnen aanwezig).

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.



De waterkwaliteit voldoet op veel plaatsen niet aan alle wettelijke eisen. Daarnaast is er binnen de EU overeenstemming om de lijst met KRW relevante stoffen uit te breiden. Hierdoor komen er ook voor PFAS KRW-normen. Door het breed aantreffen van deze groep stoffen zal de chemische toestand van het grondwater zeer waarschijnlijk niet-toereikend worden.

Samen met de waterschappen De Dommel, Aa en Maas en Brabantse Delta hebben we in 2025 de KRW-impuls Brabant vastgesteld en zijn we gestart met de uitvoering. Momenteel werken we aan de 4e stroomgebiedsbeheerplannen, als voorbereiding op de nieuwe KRW-planperiode.

Via de adaptieve programmering van de maatwerkovereenkomsten (MOKs) en de KRW-impuls hebben we met de waterschappen afspraken gemaakt op welke manieren de uitvoering versneld kan worden. Het beeld ontstaat dat niet alle inrichtingsmaatregelen in 2027 uitgevoerd kunnen worden. Dit komt met name door onvoldoende beschikbare gronden en de complexiteit van het uit te voeren watersysteemherstel. De bronnen voor openbare drinkwaterwinningen zijn op orde, maar grondwaterbescherming verdient blijvend aandacht (denk aan stikstof en fosfaat, gewasbeschermingsmiddelen, andere stoffen zoals PFAS).

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Schoon drinkwater

Indicator	2025	2026	2027	2028
<i>Realisatie Uitvoeringsprogramma Drinkwaterwinnings: percentage maatregelen in uitvoering resp. gereed.</i>				
In uitvoering	50%	50-75%	75-100%	
Gereed	0-25%	25-50%	50-75%	100% + Nieuw Uitvoeringsprogramma
Aantal grondwaterbeschermingsgebieden met aanvullend provinciaal beleid (cumulatief) (*)	0	0	14	14

(\*) In alle 38 grondwaterbeschermingsgebieden geldt landelijke regelgeving m.b.t. gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten. Binnen de KRW-Impuls Brabant en het Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen worden nu mogelijke maatregelen onderzocht om emissiereductie van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten te realiseren. De noodzaak voor aanvullend provinciaal beleid geldt naar alle waarschijnlijkheid voor 14 meest kwetsbare winningen.



Voortgang indicatoren op Schoon drinkwater conform planning.

### Schoon grondwater

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het project Bodem Up 1.0 in de 8 grondwaterbeschermingsgebieden die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling*	80%			
Aantal van de 8 grondwaterbeschermingsgebieden, die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling, dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025 **	8			
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2024-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig) ***	80%	80%		

\* De indicatoren t.a.v. nitraatuitspoeling in grondwaterbeschermingsgebieden geven invulling aan het 7e Nitraatactieprogramma. Per 1 januari 2026 geldt het 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn. Naast generieke maatregelen bevat het actieprogramma een ingroeipad voor bedrijfsspecifieke doelsturing op nitraatconcentraties in het grondwater. Er blijft ook een regionale restopgave gelden.

\*\* In 2026 voeren we een uitgebreide toestandsmeetronde uit.

\*\*\* In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2024-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027 e.v.



Door begeleiding van deelnemers aan het programma Schoon Water voor Brabant zien we inmiddels een vrij constante lijn in het percentage van deelname.

### Schoon oppervlaktewater

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	75	150	328	
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027)	67	100	150	



In de periode 2022 tot en met 2025 is 65 km aan beken en natuurvriendelijke oevers hersteld en zijn 50 vismigratieknelpunten opgelost. Dit is lager dan verwacht. Het betreffen complexe gebiedsprocessen die van de gebiedspartners meer voorbereiding vergen dan gepland.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Veilig Water

##### Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).



De dijkversterkingsprojecten worden uitgevoerd conform de planning van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, provincie Noord-Brabant is hierbij betrokken als bevoegd gezag en als regisseur voor de samenhangende opgaven en ruimtelijke kwaliteit. Dit heeft onder andere geleid dat N321 veiliger wordt, natuurontwikkeling onderdeel wordt van dijkversterking Lith-Bokhoven en in het project WAD wordt onderzocht of er met dynamische keermiddelen meer ontwikkelmogelijkheden zijn voor het gebied.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2025	2026	2027	2028
-----------	------	------	------	------

*Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:*

- |                   |  |       |       |        |
|-------------------|--|-------|-------|--------|
| • Brabantse Delta |  | 1(**) | (***) | 34 (*) |
| • Aa en Maas      |  |       |       |        |
| • De Dommel       |  |       |       | (****) |
| • Rivierenland    |  |       |       |        |

\* Aanvullende opgave bij Waterschap Brabantse Delta bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark en Drongelens Kanaal.

\*\* Verbeteropgave naar aanleiding van onvoorziene omstandigheden.

\*\*\* Aan de hand van laatste toetsing spelen er bij de waterschappen Aa en Maas en De Dommel geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.

\*\*\*\* Definitieve toetsingsrapportage verwacht, hierna is inzichtelijk hoe groot de verbeteropgave voor de regionale keringen is.



De verbeteropgaven naar aanleiding van de toetsing in 2019 zijn afgerond. Door de tussentijdse overdracht van RWS naar Waterschap Brabantse Delta van de keringen langs het Mark Kanaal en Drongelens Kanaal, zijn echter nieuwe verbeteropgaven in beeld gekomen. Deze worden meegenomen in het reguliere proces.

### Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2025	2026	2027	2028
-----------	------	------	------	------

*Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)*

- |                                 |                |                |            |            |
|---------------------------------|----------------|----------------|------------|------------|
| • Meanderende Maas              | Realisatie     | Realisatie     | Realisatie | Realisatie |
| • Oeffelt                       | Planuitwerking | Realisatie     | Realisatie | Realisatie |
| • Verlengde brug veerweg Alphen | Realisatie     |                |            |            |
| • Lob van Gennep *              | Planuitwerking | Planuitwerking | Realisatie | Realisatie |

\*Lob van Gennep is gelegen in Limburg en onderdeel van de drie Maaskoppelprojecten Meanderende Maas en Oeffelt die in het stroomgebied van Maas tussen Limburg en Noord-Brabant een waterstandsverlagend effect realiseren.



Meanderende Maas is in uitvoering, dit project verloopt conform planning. Echter is door vertragingen naar aanleiding van de vergunningaanvragen in Oeffelt en Lob van Gennep budgetspanning ontstaan die door de partners moet worden opgelost alvorens de projecten naar de uitvoeringsfase kunnen. Het proces hiervoor loopt, naar verwachting kan voor beide projecten de uitvoering in 2026 worden gestart.

**Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
Lith-Bokhoven	Verkenning	Verkenning/ Planuitwerking	Planuitwerking	Planuitwerking
Standhazensedijk	Realisatie			
Doeveren	Planuitwerking/ Realisatie	Realisatie		
Moerdijk-Drimmelen	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking	
Willemstad-Noordschans	Verkenning	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking t/m 2029
WAD (Wilhelminakanaal, Amertak, Dongen)	Voorverkenning	Voorverkenning	Verkenning	Verkenning
Geertuidenberg- Dombosch	Voorverkenning	Voorverkenning	Verkenning	Planuitwerking
Keizersveer Waalwijk	Voorverkenning	Voorverkenning	Verkenning	Planuitwerking

De dijkversterkingsprojecten van de primaire keringen verlopen volgens planning. In 2025 is door de provincie Noord-Brabant in de verschillende projecten meegewerkt aan de verkenningfase om de ruimtelijke inbedding te begeleiden en waar mogelijk ruimtelijke kwaliteit toe te voegen.

**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

**Vitale Bodem  
Indicatoren:**

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurgebieden, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
  - het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
- Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van ‘3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander’.



Voor bodemvitaliteit zijn nog geen breed geaccepteerde normen. Herstel van de vitaliteit van de bodem vergt meerjarige inzet en effecten zijn pas na enkele jaren merkbaar. In oktober 2025 is door het Europees Parlement positief gestemd over de implementatie van de EU-Richtlijn Bodemmonitoring en Veerkracht (kortweg de Richtlijn Bodemmonitoring). De richtlijn verplicht alle Europese lidstaten een geharmoniseerd monitoringsysteem op te zetten voor bodemgezondheid. Dit alles ten doeleinde in 2050 alle bodems in Europa gezond te krijgen. Elke lidstaat heeft tot 1 december 2028 om de Europese wetgeving te vertalen naar nationale wetgeving. In 2030 moet de eerste monitoringsronde uitgevoerd zijn.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp	22.000	29.000	36.000	



In 2025 is de uitvoering van BodemUP Brabant voortvarend doorgezet. Tot en met 2025 hebben meer dan 1300 boeren deelgenomen aan BodemUP. Samen hebben ze op ruim 29.500 hectaren maatregelen genomen.

#### Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	



Er zijn in 2025 vanuit BodemUP 37 groepsbijeenkomsten georganiseerd, met in totaal 410 deelnemers. Daarnaast zijn 871 BodemUP deelnemers met begeleiding van een bodemcoach het veld ingegaan.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Klimaatadaptatie

#### Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)



Op de korte termijn liggen we op koers met de uitvoering van voorgenomen projecten. Op de lange termijn is het bereiken van het 2050 doel onzekerder. De klimaatverandering gaat sneller dan we verwachtten, zie de klimaatscenario's KNMI 2023, terwijl het implementeren van de aanpak om klimaatadaptatie voor de middellange en lange termijn te verankeren binnen de gehele provinciale organisatie langer duurt.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	20	25	30	



In 2025 zijn samen met partneroverheden tientallen projecten uitgevoerd om maatregelen voor klimaatadaptatie in de praktijk te ontwikkelen, testen en opschalen, waaronder het project Weerbaar Dommelland waarin we met Waterschap De Dommel en een aantal Vlaamse partners werken aan concrete uitvoeringsprojecten en maatregelen in bebouwd gebied binnen gemeenten, zoals de aanleg van wadi's en het afkoppelen van regenpijpen. Ook zijn in 2025 bovenregionale stresstesten uitgevoerd om de mogelijke gevolgen van hevige regenbuien zoals in 2021 in Limburg in beeld te brengen.

### Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

Indicator	2025	2026	2027	2028
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	70%	90%	100%	



Uit een analyse met de betrokken regionale partners volgt dat het actuele uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland naar verwachting loopt. Onder de resultaten dit jaar waren de verbeterde afstemming van gemeenten met woningcorporaties en de lokale doorwerking van de landelijke klimaatadaptatieve maatlat.

### Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [GOB BV](#)
- [Brabant Water](#)
- [Nederlandse Waterschapsbank NV](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### 3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	65.974 N	57.452 N	50.328 N	7.123 V
Toegerekende organisatiekosten	5.716 N	8.256 N	8.407 N	151 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>71.689 N</b>	<b>65.708 N</b>	<b>58.736 N</b>	<b>6.972 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	16.706 V	26.422 V	23.033 V	3.389 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	1.144 V	1.144 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>16.706 V</b>	<b>26.422 V</b>	<b>24.177 V</b>	<b>2.245 N</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>54.983 N</b>	<b>39.286 N</b>	<b>34.558 N</b>	<b>4.727 V</b>

### Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

#### 3. Water en Bodem

3. Water en Bodem - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	6.972 V
Onderhoud vaarwegen	1.198 N

De doorbelasting door waterschap Brabantse Delta ten aanzien van het provinciale aandeel in de kosten voor het vaarwegonderhoud zijn hoger dan begroot doordat de inhaalslag baggeren voorspoedig verloopt en er een actualisatie heeft plaatsgevonden van de doorbelaste kostensoorten.

Toevoeging voorziening grondwaterheffing	553 V
--	-------

De inkomsten uit de grondwaterheffing over het jaar 2024 (welke in 2025 worden verwerkt) waren lager dan geraamd. Vanwege een minder warm jaar is er minder grondwater onttrokken voor het bereiden van drinkwater. Daardoor is ook een lager bedrag toegevoegd aan de voorziening Grondwaterheffing.

Specifieke uitkering Bodem UP - Monitoring	1.096 V
--	---------

De capaciteit bij de uitvoeringspartner was beperkter dan vooraf ingeschat. Daardoor zijn er minder metingen uitgevoerd in 2025. Dit leidt tot minder uitgaven die ten laste van de rijksbijdrage voor Bodem UP in het kader van de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied kunnen brengen. We verwachten het restant van de metingen volledig in 2026 te realiseren.

### 3. Water en Bodem

Bijdrage aan Europese programma's	2.464
	V

In de tweede helft van 2025 heeft de prioriteit bij Stimulus bijna volledig gelegen op de vaststelling van de lopende POP3-beschikkingen. Bij het niet-tijdig vaststellen van die beschikkingen zou het EU-deel komen te vervallen.

Daardoor is de subsidieverlening voor het GLB nagenoeg stil komen te staan.

Bodem	4.689
	V

Als gevolg van vertraging in de uitvoering van bodemsaneringstrajecten zijn de lasten in 2025 lager uitgevallen. Het betreft vele afzonderlijke projecten, waarbij niet een beperkt aantal de onderuitputting verklaren, afgezien van de beschikking m.b.t. Maasdijs ad € 1,6 mln. die in de eerste week van 2026 beschikt is (en niet zoals geraamd in 2025). De saneringsmiddelen zijn beschikbaar vanuit SPUK's en de reserve Bodem en blijven beschikbaar. De lasten schuiven door naar volgende jaren. Van deze onderuitputting betreft circa € 2 mln. lagere lasten gerelateerd aan SPUK's voor bodemsaneringen, wat ook leidt tot een gelijk bedrag aan lagere baten.

Toegerekende organisatiekosten	151
	N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	481
	N

<b>3. Water en Bodem - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)</b>	<b>2.245</b>
	<b>N</b>

Grondwaterheffing	547
	N

De inkomsten uit de grondwaterheffing over het jaar 2024 (welke in 2025 worden verwerkt) waren lager dan geraamd. Vanwege een minder warm jaar is er minder grondwater onttrokken voor het bereiden van drinkwater.

Specifieke uitkering Bodem UP - Monitoring	1.096
	N

Als gevolg van lagere uitgaven ten laste van de rijksbijdrage voor Bodem UP in het kader van de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied, worden in 2025 minder uitgaven ten laste van het Rijk gebracht dan geraamd.

Bodem	2.049
	N

Dit wordt met name veroorzaakt doordat de beschikking m.b.t. Maasdijs ad € 1,6 mln. in eerste week van 2026 is beschikt (en niet zoals geraamd in 2025), waardoor deze in 2025 als onderbesteding optreedt.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	1.144
	V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	303
	V

3. Water en Bodem



## Programma 4 Natuur en milieu

### Inleiding Natuur

#### Inleiding

In 2025 is voortvarend doorgewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de N2000-gebieden.

Eind 2025 hebben Gedeputeerde Staten de Agenda Natuurinclusief Brabant vastgesteld:

zie [Natuurinclusiviteit | Brabant](#)). De Agenda positioneert natuurinclusiviteit als een integrerend principe binnen bestaande provinciale programma's en samenwerkingen. Hiermee is invulling gegeven aan het doel om natuur structureel mee te wegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen.

#### Aanpak Landelijk Gebied

Op 4 februari 2025 hebben Gedeputeerde Staten het [plan van aanpak voor de Aanpak Landelijk Gebied \(ALG\)](#) vastgesteld. De provincie versterkt hiermee de uitvoeringskracht in het landelijk gebied en versnelt maatregelen voor natuur, water, bodem en klimaat in en nabij Natura 2000 gebieden. Ondanks het wisselende beleid vanuit de rijksoverheid blijft de provincie sturen op het behalen van de wettelijke doelen, in nauwe samenwerking met gemeenten, waterschappen en natuur- en landbouworganisaties.

Op 1 juli heeft GS met [een Statenmededeling](#) informatie gegeven over de voortgang van de Aanpak Landelijk Gebied. Medio 2025 zijn in de 12 GGA-gebieden meer dan 100 projectvoorstellen opgehaald. Een deel daarvan kan al in 2026 worden uitgevoerd; andere voorstellen vragen verdere uitwerking. De provincie ondersteunt de gebieden met advies, capaciteit, financiering en inzet van grond. Vanuit de partners wordt ook stevig bijgedragen met expertise, capaciteit en financiën. Zie ook het [Online Magazine Aanpak Landelijk Gebied](#)

Daarnaast wordt gewerkt aan [vijf concrete water- en natuurprojecten](#) (versnellingsdossiers) waarin de provincie waar nodig zwaardere instrumenten inzet om grond te verwerven en natuur- en waterprojecten te realiseren. De mogelijkheden van landinrichting uit de Omgevingswet worden hierbij ook bekeken, zie [Motie147-2025 Wijs met grond](#).

De gebiedsopgaven zijn geactualiseerd op basis van het addendum op het Regionaal Water- en Bodemprogramma (2025), de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (2024) en de Natuurdoelanalyses (2023). Deze aangescherpte opgaven zijn gedeeld met de GGA-gebieden en vormen nu de basis voor de verdere uitwerking, prioritering en uitvoering. Daarnaast heeft PS op 25 maart 2025 de [Statenmededeling start participatieproces overgangsgebieden](#) ontvangen. In 2025 is een brede verkenningsfase uitgevoerd met GGA-tafels, agrarische organisaties, natuurpartners en grondeigenaren. De inzichten uit deze bijeenkomsten worden gebruikt voor de verdere uitwerking van het programma Overgangsgebieden, in samenhang met de ontwikkelingen vanuit de Rijksoverheid.

## Inleiding Milieu

### Inleiding

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. We hebben op een aantal thema's duidelijke resultaten geboekt. Met de [uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord](#) dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. In februari 2025 hebben we in Brabant het Jaarcongres Schone Lucht Akkoord naar Brabant gehaald, deze dag heeft onze provincie goed op de kaart gezet. Voor Geluid zijn de geluidsproductieplafonds (GPP) vastgesteld en in het landelijke geluidregister opgenomen. Daarnaast heeft de provincie Noord-Brabant als eerste provincie in Nederland de wettelijk verplichte geluidsaneringslijst vastgesteld. Met het actieplan Geluid 2024-2029 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. Het project Regionaal Meetnet ZO Brabant is verlengd voor komende 5 jaren, waarin op regionaal niveau wordt gemeten en initiatieven worden ontplooid om de luchtkwaliteit te verbeteren.

Een aantal activiteiten uit de [Uitvoeringsagenda Milieu](#) zijn wettelijk vastgestelde taken en deze voeren we naar behoren uit. Dit zijn bijvoorbeeld reguliere bodemsaneringen (zoals industriële verontreinigingen en sanering na drugsdumping), het zorgdragen voor de nazorg van stortplaatsen en wettelijke taken rondom de luchthavens waarvoor de provincie bevoegd gezag is. Tevens is naar aanleiding van de provinciale zienswijze het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie op onderdelen aangepast om geluidshinder te beperken en zijn we de eerste provincie die vermijdings- en reductieplannen hebben opgevraagd bij afvalbedrijven voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). In 2025 zijn ook veel MER procedures gestart, dan wel afgerond, zoals: MER Brabants energieperspectief 2050, NRD N279, NRD Hoogwaterbescherming Den Bosch, MER dijkversterking Cuijk-Ravenstein NRD Dijkversterking Lith-Bokhoven, NRD ondergrondse hoogspanningsverbinding Eindhoven-Maarheeze en Eindhoven-Hapert, MER natuurherstel Dommeldal, advies MER Nationaal programma ruimte voor defensie.

In 2025 zijn stappen gezet om de samenwerking te verbeteren binnen de Commissies Regionaal Overleg (CRO's; overlegtafels voor de regionale vliegvelden Breda International Airport en Kempen Airport). Zo is de klachtenprocedure verbeterd naar aanleiding van een in 2024 uitgevoerde evaluatie, is de vertrekprocedure voor Breda International Airport aangepast en is gewerkt aan het verbeteren van de communicatie.

## Inleiding Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

### Inleiding

De VTH-opdracht 2025 is door de omgevingsdiensten binnen de afspraken uitgevoerd.??

Op het gebied van gebiedsbescherming was 2025 weer een zeer dynamisch jaar. Bijzonderheden waren de uitspraak van 18 december 2024 van de Raad van State over intern salderen (casus Rendac en de Amercentrale). Dit maakte de vergunningverlening nog complexer en beperkte de mogelijkheden om vergunningen te verlenen nog verder.

Eind 2025 werd de nieuwe Omgevingsverordening vastgesteld met daarin het gewijzigde beleid rondom de ammoniakemissie-eisen, en daarnaast ook het beleid met betrekking tot de overgangsgebieden. Ook is het intrekkingenbeleid latente ruimte voor zowel de industrie als de veehouderijen vastgesteld.

## Pijler Robuuste Natuur

### Pijler Robuuste Natuur

#### Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd

Omschrijving (toelichting)

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd

Kwaliteit (indicator)



Kwaliteit (toelichting)

In 2030 zullen naar verwachting nog niet alle gronden beschikbaar zijn. Partners geven aan dat het beschikbaar krijgen van NNN-gronden op vrijwillige basis niet overal lukt. GS hebben op 1 april 2025 besloten het instrumentarium volledige schadeloosstelling met als sluitstuk onteigening in te zetten in een vijftal gebieden. Daarnaast zetten we het instrument pachtafkoop in. Bovendien merken we dat grondeigenaren, veelal agrariërs, zeker met de stijgende grondprijzen, hun gronden willen behouden of lang wachten met verkopen. Ook wachten agrariërs op duidelijkheid en mogelijkheden voor hun bedrijf in het kader van het nieuwe rijksbeleid.

#### Wat gaan we daarvoor doen?

##### Realisatie Natuurnetwerk: grondverwerving / functieverandering

Indicator	2012 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.300	6.400	6.600	6.800	7.100



Op basis van de 11<sup>e</sup> [Voortgangsrapportage Natuur \(VRN\) - BIJ12](#) is de realisatie eind 2024 6.305 ha. De cumulatieve realisatie komt eind 2025 naar verwachting op ruim 6.500 ha uit.

##### Realisatie Natuurnetwerk: inrichting

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.900	8.700	9.000	9.300	10.200



Op basis van de 11<sup>e</sup> [Voortgangsrapportage Natuur \(VRN\) - BIJ12](#) is de realisatie eind 2024 7.964 ha.



De cumulatieve realisatie eind 2025 komt naar verwachting uit rond de 8.500 ha.

##### Realisatie ecologische verbindingzones

Indicator	2012 t/m 2035	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	225	460	575	650



De cumulatieve realisatie komt uit op 275 ha. De meerjarige ambitie staat onder druk omdat de benodigde gronden moeilijk te verwerven zijn en grondkosten oplopen.

### Beheer van het Natuurnetwerk

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2025	2026	2027	2028
Beheerde ha via de Subsiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	82.900	83.200	84.000	84.300



Op basis van de 11<sup>e</sup> [Voortgangsrapportage Natuur \(VRN\) - BIJ12](#) is er eind 2024 82.400 ha aan beheersubsidie verstrekt. De verwachte omvang van het uitgevoerde beheer is eind 2025 met circa 82.000 ha 900 ha lager dan geraamd omdat een aanvrager abusievelijk nog geen subsidie heeft aangevraagd. In 2026 zal deze omvang er weer bijkomen.

### Realisatie Faunapassages

Indicator	2023 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Aantal faunapassages (cumulatief)	100	75	80	85	90



De realisatie van het aantal geplande Faunapassages ligt op schema.

### Kwaliteit van het Natuurnetwerk

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	64,8%	65,9%	67,4%	68,9%



Conform de planning zijn meer percelen op het niveau van het beoogde ambitietype beheerd.

## Wat willen we bereiken?

### N2000-gebieden hersteld en versterkt

#### Omschrijving (toelichting)

##### Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

#### Kwaliteit (indicator)



#### Kwaliteit (toelichting)

Uit de natuurdoelanalyses (NDA's) 2023 blijkt dat het huidige maatregelenpakket voor stikstofreductie en natuurherstel – waaronder hydrologische maatregelen – onvoldoende is om voor alle habitattypen en soorten de instandhoudingsdoelen te behalen. Voor een groot deel van de Natura 2000-gebieden in Brabant blijft het behalen van de doelen buiten bereik wanneer alleen wordt uitgegaan van het bestaande pakket.

Daarom werkt Brabant aan aanvullende maatregelen die nodig om zowel de stikstofdepositie verder te reduceren als het natuurherstel te versterken.

Gedeputeerde Staten hebben daarom eind 2024 aanvullende bronmaatregelen vastgesteld in de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0). Daarnaast zijn op 11 februari 2025 de Pakketten van maatregelen en onderzoeken vanuit de NDA's vastgesteld, waarin per Natura 2000-gebied een samenhangend pakket van herstelmaatregelen is opgenomen. In de indicator is te zien dat we voor lopen op de verwachte uitvoering. De aanvullende natuurherstelmaatregelen landen grotendeels in de Aanpak Landelijk Gebied (ALG). De natuurherstelmaatregelen worden versneld uitgevoerd.

## Wat gaan we daarvoor doen?


### Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Indicator	2025	2026	2027	2028
Realisatie herstelmaatregelen* in N2000-gebieden: De voor natuurherstel te nemen herstelmaatregelen zijn uitgevoerd.**	4%	10%	20%	40%

\*Maatregelen en onderzoeken zoals benoemd in door GS vastgestelde Pakketten van maatregelen en onderzoeken NDA's.

\*\*Voor veertien N2000-gebieden stellen we jaarlijks de realisatie van de maatregelen en onderzoeken uit de Pakketten van maatregelen en onderzoeken NDA's vast.



Natuurherstelmaatregelen worden versneld uitgevoerd.  Het percentage aan maatregelen en onderzoeken over geheel 2025 bedraagt 6,1%. Hiermee lopen we voor op de indicator.

## Wat willen we bereiken?

### Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

### Omschrijving (toelichting)

#### Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

#### Kwaliteit (indicator)



#### Kwaliteit (toelichting)

De ambitie voor nieuwe en gezonde bossen is fors. Onderdeel van de ambitie is om de benodigde middelen te vinden door o.a. medeondertekenaars van het klimaatakkoord op hun medeverantwoordelijkheid aan te spreken, actief te zoeken naar nationale middelen en Europese fondsen en door de ambitie mee te koppelen met andere opgaven zoals woningbouw, energietransitie en circulaire economie. Met het toekennen van extra middelen via de [Perspectiefnota 2025](#) en de toegekende Rijksmiddelen voor bosrevitalisering in het kader van de koplopersprojecten No-regret en voor boscompensatie in het kader van de 2e fase Landelijk Programma Natuur worden momenteel forse stappen gezet. Voor de lange termijn zijn de beschikbare middelen voor bosuitbreiding en bosrevitalisering vooralsnog onvoldoende om gestelde doelen te kunnen bereiken.

### Wat gaan we daarvoor doen?

#### Bosuitbreiding en bosvorming

Indicator	2020 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.500	2.000	3.000	4.000
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	3.000	3.500	4.000	4.500



Op basis van de 11<sup>e</sup> [Voortgangsrapportage Natuur \(VRN\) - BIJ12](#) is de realisatie eind 2024 1.740 ha voor bosuitbreiding. De cijfers over 2025 zijn nog niet beschikbaar. Voor bosrevitalisering is de realisatie eind 2025 ruim boven de 3.000 ha.

### Wat willen we bereiken?

#### Biodiversiteit beschermd

#### Omschrijving (toelichting)

#### Indicator:

- In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

#### Kwaliteit (indicator)



### Kwaliteit (toelichting)

De biodiversiteit staat onder druk ook buiten de N2000-gebieden. Maatregelen zijn erop gericht om kwetsbare soorten te behouden, maar het resultaat daarvan is met name mede afhankelijk van de mate waarin de transitie naar een duurzame landbouw en energievoorziening en naar een natuurinclusieve samenleving effect sorteren.

### Wat gaan we daarvoor doen?

#### Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Indicator	2025	2026	2027	2028
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	-	≥49%	-	≥49%

*De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op vaatplanten en broedvogels uit het provinciaal meetnet plus de CBS-data over dagvlinders, reptielen en amfibieën, met als criterium dat ze op de Rode lijst staan, van kwetsbaar t/m ernstig bedreigd. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 49% (stand kwetsbare soorten t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd.*



Deze indicator rapporteren we elke twee jaar, dus niet over 2025.

#### Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

Indicator	2025	2026	2027	2028
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	-	≥79%	-	≥79%

*De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op die boerenlandvogels uit het provinciaal meetnet, die gebruikt zijn voor de aanwijzing van leefgebieden in het natuurbeheerplan ten behoeve van het agrarisch natuurbeheer. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 79% (stand boerenlandvogels t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd. De mogelijkheid bestaat dat, n.a.v. de doorvertaling van de Natuurherstelverordening en de inbreukprocedure vogelrichtlijn, deze (beginwaarde) index wordt bijgesteld.*



Deze indicator rapporteren we elke twee jaar, dus niet over 2025.

### Wat willen we bereiken?

#### Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

#### Omschrijving (toelichting)

#### Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering is overeengekomen.

**Kwaliteit (indicator)**



**Kwaliteit (toelichting)**



Op 7 oktober 2025 heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu de nieuwe stikstofdepositiecijfers voor Natura 2000-gebieden gepubliceerd. Via de [Statenmededeling Actualisatie stikstofcijfers 2025](#) bent u geïnformeerd over deze actualisatie van de landelijke monitoringscijfers. Uit de nieuwe stikstofcijfers blijkt dat het percentage stikstofgevoelige habitats in de 17 Natura 2000-gebieden met een depositie onder de Kritische depositiewaarde is gestegen van ongeveer 10% in 2022 naar ongeveer 11% in 2023. Dit betekent dat in 2023 voor circa 1.400 hectare de stikstofdepositie onder de Kritische depositiewaarde lag, terwijl dit voor circa 11.000 hectare niet het geval was. De prognose is dat het percentage stijgt naar circa 17% in 2030. Daarmee blijft ongeveer 83% van het stikstofgevoelige oppervlakte overbelast met stikstof. Wij verwachten de volgende actualisatie van de landelijke stikstofcijfers van het RIVM met u in het najaar van 2026 te kunnen delen.

**Wat gaan we daarvoor doen?**

**Reductie van emissie van stikstof**



Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

**Pijler Brabant Natuurinclusief**

**Wat willen we bereiken?**

**Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen**

**Indicator:**

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied



In 2025 hebben Gedeputeerde Staten de Agenda Natuurinclusief Brabant vastgesteld. Hiermee is een gedeelde basis gelegd voor een natuurinclusief Brabant. De Agenda werkt natuurinclusiviteit uit over 10 maatschappelijke domeinen en positioneert natuurinclusiviteit niet als een apart thema, maar als een integrerend principe binnen bestaande provinciale programma's en samenwerkingen. Hiermee is invulling gegeven aan het doel om natuur structureel mee te wegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen.

**Wat gaan we daarvoor doen?**

**Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal plannen in uitvoering	pm*	pm*	pm*	pm*

*\*Planning volgt nadat in 2025 een eerste versie van de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgeleverd. Op basis hiervan wordt een uitvoeringsplanning opgesteld, die richting geeft aan vervolgstappen en de prioritering van plannen in uitvoering.*



Met de vaststelling van de [Agenda Natuurinclusief Brabant](#) in 2025 is gekozen voor een aanpak, waarbij natuurinclusiviteit integraal wordt verankerd in bestaande programma's en werkwijzen. Deze verankering wordt gevolgd via een jaarlijkse jaarrapportage natuurinclusief beleid, waarin inzicht wordt gegeven in de voortgang, impact en integratie van natuurinclusiviteit binnen provinciale programma's en in samenwerking met partners.

### Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	5	10	30	50



Aantal SoortenManagementplannen gemeenten ligt op schema. Na intensieve opstartperiode zijn vele gemeenten nu aan de slag en wordt de komende jaren een verdere groei verwacht.

### Wat willen we bereiken?

#### Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

##### Indicator:

- In 2050 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering.



In samenwerking met gemeenten, waterschappen, agrarische collectieven en het coördinatiepunt landschapsbeheer stimuleren we particuliere initiatiefnemers in het buitengebied om landschapselementen te herstellen of aan te leggen, en ondersteunen waar mogelijk het beheer daarvan.

### Wat gaan we daarvoor doen?

#### Aanleg en herstel van landschapselementen

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage groenblauwe dooradering van het landelijke gebied (op basis van definities van de landelijke systematiek)	6,80%	6,93%	7,05%	7,18%



## Pijler Natuur voor en door Brabanders

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Meer groen in de directe omgeving

##### Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.



Natuur en groen in de (directe) omgeving van de Brabanders draagt bij aan welzijn, welvaart, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit. Het realiseren van meer groen in de directe omgeving doen we nadrukkelijk in samenwerking met anderen. Daarom stimuleren we dat meer Brabanders én organisaties meedoen om meer groen in de omgeving te creëren. We hebben hiervoor subsidieregelingen zoals Schoolpleinen van de Toekomst en het Buurtnatuur- en buurtwaterfonds. Daarnaast ondersteunen we initiatiefnemers van innovatieve vergroeningsprojecten.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Stimuleren vergroening van de wijk

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom*	-	-	300.647.153	-

\*De nulwaarde uit 2023 is vastgesteld op: 292.295.843 m2. De meting herhalen we in 2027 en 2030. Het streefgetal voor 2027 is bepaald op basis van een 5% toename in 2030.



We stimuleren samen met partners dat meer Brabanders én organisaties meedoen om meer groen in de omgeving te creëren. De eerste meting heeft plaatsgevonden in 2023. De meting herhalen we in 2027.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Versterken van de beweging van vergroening

##### Indicator:

- Behoud van het aantal actieve 'groene' vrijwilligers



Groene vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage aan het beheer, behoud en de beleving van natuur en landschap. De gezamenlijke inzet van de groene vrijwilligers is een belangrijke maat voor de betrokkenheid van de Brabanders bij de natuur en vertegenwoordigt een enorme inbreng aan expertise, kennis en tijd. Vergrijzing en eenzijdige opbouw van het bestand vormen daarbij een uitdaging. Daarom werkt de provincie samen met de grotere Brabantse natuurorganisaties aan de werving van nieuwe, groene vrijwilligers om de omvang op peil te kunnen houden.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Stimuleren van het aantal actieve 'groene' vrijwilligers

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal 'groene' vrijwilligers dat via project Natuurverbinders in beeld is*	10.000	-	10.000	-

\*Referentie 2019 en laatst bekende meting in 2025 komen beide uit op 10.000.



De meest recente telling uit 2025 laat zien dat het aantal vrijwilligers gelijk is gebleven ten opzichte van de telling van 2019 (circa 10.000 vrijwilligers) en er daarmee in 2025 sprake was van behoud van het aantal actieve, groene vrijwilligers.

## Milieu

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Geluid: Nieuwe geluidshindersituaties voorkomen en hinder van bestaande overlastsituaties terugdringen.**

**Indicator:**

- Afname van het percentage Brabanders die ernstige hinder ondervinden door geluid.



In 2024 geeft 17% (2020 was 25%) van de Brabanders aan ernstige hinder te ondervinden van m.n. scooters/brommers, verkeer en burens.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**Geluid: beperken van geluidsoverlast voor Brabanders**

Indicator	2025	2026	2027	2028
PercentAantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB (provinciale wegen)	4.000	3.600	3.200	2.800



Met het vaststellen van de geluidproductieplafonds is inzicht gekomen in de saneringsopgave voor geluid voor de provincie. Het totaal aantal woningen welke voor geluidsanering in aanmerking komt in de provincie Noord-Brabant langs de provinciale wegen, is opgebouwd uit een wettelijke sanering (1.200 woningen op de saneringslijst) en een beleidsmatige sanering (1.800 woningen op basis van het Actieplan Geluid).

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS): Brabantse burger wordt in 2030 minder blootgesteld aan ZZS en potentieel ZZS (pZZS) dan in 2023**

**Indicator:**

- emissie ZZS: Top 3 van ZZS die het meest voorkomen bij bedrijven die onder provinciaal gezag vallen, namelijk; Lood, Nikkel en Cadmium, daalt.



De emissie naar riool is in het algemeen afgenomen sinds 2000. De emissie naar lucht wisselt sterk over de jaren heen.

Bedrijven zijn sinds 1 januari 2025 verplicht gegevens over ZZS-emissies zelf in een nieuwe nationale database te zetten. Deze database wordt nu geëvalueerd en wordt naar verwachting in 2027 openbaar.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Zeer zorgwekkende stoffen: minimalisatieverplichting voor provinciale bedrijven

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:				
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen	100%	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%	100%
- Waar mogelijk op basis van het Vermijdings- en reductieprogramma maatregelen gerealiseerd zijn voor ZZS	PM**	100%	100%	100%

\* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

\*\*Bij de vorige Burap is de streefwaarde m.b.t. 'maatregelen gerealiseerd', gewijzigd naar PM voor 2025. De Omgevingsdiensten zijn vanaf 2026 in staat om de opgenomen maatregelen digitaal te registreren en inzichtelijk te maken.



In Q1 2026 worden de vernieuwde VRPs opgeleverd door de bedrijven. Deze worden in de loop van 2026 goedgekeurd en blijven dan vijf jaar geldig. De afvalbedrijven hebben aan een 'eerste' VRP in 2025 gewerkt en die VRPs blijven dan ook vijf jaar geldig.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Luchtkwaliteit: 50% gezondheidswinst uit Brabantse bronnen ten opzichte van 2016

##### Indicator:

- WHO-advieswaarde PM10 van 15 µg/m<sup>3</sup> en NO<sub>2</sub> van 10 µg/m<sup>3</sup> in 2030 in Brabant
- WHO-advieswaarde PM<sub>2,5</sub> van 5 µg/m<sup>3</sup> in 2040 in Brabant  
(Monitor RIVM: Luchtkwaliteit: [\[GIK\] Dashboard Gezondheid 2024](#))



Voor 2030 berekent het RIVM wat op basis van het effect van het vastgestelde beleid de concentraties worden (prognose). Volgens het scenario met de aanvullende maatregelen waaronder de SLA-maatregelen (VES) is in 2030 de gemiddelde blootstelling (in ug/m<sup>3</sup>) voor NO<sub>2</sub> 10,3 en voor PM<sub>2,5</sub> 7,5 (RIVM, 2024). PM<sub>10</sub> is niet berekend.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Luchtkwaliteit: gezondheidswinst door schonere lucht

Indicator	2025	2026	2027	2028
-----------	------	------	------	------

---

Percentage gemeenten dat deelneemt aan het Schone Lucht Akkoord 45% 52% 59% 67%

---



Het aantal deelnemende gemeenten aan SLA is toegenomen met 32 van de 56 Brabantse gemeenten (57%). Hierin lopen we als Brabant mee voorop.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Geur: Voor bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag wordt voldaan aan de grenswaarden, zoals opgenomen in de beleidsregel industriële geur**

Geur: Voor bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag wordt voldaan aan de grenswaarden, zoals opgenomen in de beleidsregel industriële geur. Voor geur veehouderij geldt dat de cumulatieve geurhinder of achtergrondbelasting op geurgevoelige objecten in de bebouwde kom niet hoger is dan 12% en in het buitengebied niet hoger dan 20%.

**Indicator:**

- aantal bestaande overlast situaties geur neemt af of blijft gelijk (van bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag)



Afgelopen jaren was sprake van een daling, maar dit jaar is het aantal klachten toegenomen (zie hieronder).

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**Geur: aantal klachten over geurhinder**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal klachten over geurhinder	4.785	4.306	3.875	3.488



Op basis van de meest recente cijfers bedroeg het aantal klachten in 2025 5.145 (2024 was 4.761), waarvan 1.075 (2024 was 875) betrekking hebben op bedrijven onder provinciaal gezag. Afgelopen jaren was sprake van een daling. De omgevingsdienst zal een analyse uitvoeren om na te gaan of dit een incidentele verhoging betreft.

## Vergunning verlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

**Indicator:**

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;  
Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel, Wonen, Werken en Leefomgeving en Economie wordt bewust gezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.



VTH is als een van de realisatieprogramma's betrokken bij het realiseren van onderdelen uit de uitvoeringsagenda's van o.a. Milieu, Natuur, Water en Bodem en Landbouw. Met deze programma's is bekeken waar raakvlakken zijn, en waar VTH een rol speelt. Er is in samenhang met deze programma's

bekeken waar eventueel bijstellingen of aanvullingen in de VTH-opdracht moeten plaatsvinden.



Door enkele van deze programma's zijn ook extra middelen ter beschikking gesteld om de verbinding tussen beleid en uitvoering verder te kunnen versterken.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### De vergunningverlening, toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2025	2026	2027
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>			
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>			
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>			
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%

\* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.



Bij de verantwoording van de VTH Opdracht 2025, via een Statenmededeling in het voorjaar 2026, zullen we nader ingaan op de realisaties en bovenstaande VTH-indicatoren. Dit in verband met de timing van de aanlevering van de termijnrapportages van de Omgevingsdiensten. Over het algemeen ziet het er naar uit dat we in 2025 hebben voldaan aan de streefwaarden uit de Begroting 2025. Dit geldt echter niet voor het 90% binnen de termijn afhandelen van de beschikkingen voor de Natura 2000 activiteit. Oorzaken zijn diverse uitspraken van de Raad van State ten aanzien van de onzekerheid rondom de juistheid van de RAV-factoren, intern salderen en het ontbreken van een geborgd pakket van maatregelen de uitkomsten van de Natuurdoelanalyses (NDA's).

In 2025 is veel capaciteit besteed aan intrekings- en handavingsverzoeken vooral als het gaat om toestemmingen voor de Natura2000 activiteit. Diverse uitspraken in 2025 hebben de kaders aangescherpt. Wij beoordelen de verzoeken zorgvuldig binnen de geldende beleidskaders, regelgeving en jurisprudentie. Besluitvorming op deze verzoeken kan veel impact hebben op de betrokkenen. Samen met de collega's van het Ondersteuningsteam hebben wij aandacht voor de persoonlijke gevolgen voor betrokkenen. Met name binnen het dossier intrekingsverzoeken piekbelasters hebben wij diverse gesprekken, zowel ambtelijk als bestuurlijk, gevoerd met betrokken ondernemers en de verzoeker. Een gedeelte van deze gesprekken komt voort uit de uitspraak van de Rechtbank Oost-Brabant van 16 april 2025.

Eind 2025 werd de nieuwe Omgevingsverordening vastgesteld met daarin beleid rondom de ammoniakemissie-eisen, en daarnaast ook het gewijzigde beleid met betrekking tot de overgangsgebieden. Ook was hierbij het intrekkingenbeleid latente ruimte voor zowel de industrie als de veehouderijen vastgesteld.

De wettelijke taken op het gebied van Omgevingsveiligheid zijn belegd in de VTH opdracht 2025 aan de 3 omgevingsdiensten. De niet wettelijke taken op het gebied van omgevingsveiligheid hebben een duidelijke plek gekregen in het beleidskader Milieu en de uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027. Met name de Brabantse lobby om te pleiten voor het beperken van het vervoer over spoor van gevaarlijke stoffen over de Brabantroute door de Brabantse steden en het stimuleren van vervoer over de Betuweroute, door buisleidingen (Delta-Rijn-Corridor) of over water is stevig neergezet. Daarnaast hebben we samen met de omgevingsdiensten invulling gegeven aan de taken die zijn uitgezet in de Meerjarenagenda Versterking Omgevingsveiligheid 2025-2028 van het Ministerie van I&W.

## Ontwikkelingen en onzekerheden programma Natuur en milieu Heeft het gekost wat het mocht kosten?

### Excel-tabel

#### 4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	140.745 N	180.182 N	177.735 N	2.447 V
Toegerekende organisatiekosten	11.525 N	17.853 N	18.074 N	221 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>152.270 N</b>	<b>198.035 N</b>	<b>195.810 N</b>	<b>2.225 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	18.167 V	53.879 V	51.788 V	2.091 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
<b>Totaal Baten</b>	<b>18.167 V</b>	<b>53.879 V</b>	<b>51.788 V</b>	<b>2.091 N</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>134.103 N</b>	<b>144.156 N</b>	<b>144.021 N</b>	<b>135 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 4. Natuur en milieu

4. Natuur en milieu - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	2.225
	V

Landelijk programma natuur (LPN en LPN2)	7.729
	V

Voor een aantal grote projecten is een gewijzigde planning van de uitgaven ontvangen van de subsidieaanvrager en hiermee verschuiven deze lasten naar 2026. Een deel van de aanvragen die ingediend zijn voor de openstelling van de subsidieregeling voor herstelmaatregelen in N2000 gebieden (SPUK landelijk programma natuur) is niet meer beschikbaar in 2025, omdat de aanvragen laat in het jaar binnen zijn gekomen of de aanvragers nog aanvullende gegevens moeten aanleveren.

Bosrevitalisatie	2.984
	N

Vanuit de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied' ontvangt de provincie rijksmiddelen voor bosrevitalisering. Hiervoor zijn eind 2025 drie subsidiebeschikkingen verleend. De verwachting was dat al deze projecten een startdatum zouden hebben in 2026, waardoor de lasten in 2026 zouden worden genomen. Deze projecten zijn alsnog in 2025 gestart, waardoor een deel van de beschikte bedragen ten laste van 2025 komen (€2,98 mln.).

Natuur Netwerk Brabant	2.660
	N

De overschrijding is met name ontstaan door afwaardering van gronden op basis van afwaardering van gronden naar Natuurwaarde, negatieve verkoopresultaten op gronden en afwaardering van gronden op basis van het 3e en 4e kwartaalbericht van het kadaster inzake de gemiddelde agrarische grondprijsontwikkeling.

Toegerekende organisatiekosten	221
	N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	362
	V

4. Natuur en milieu - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	2.091
	N

Landelijk programma natuur (LPN en LPN2)	7.259
	N

In 2025 minder kosten ten laste van de specifieke uitkering Landelijk Programma Natuur van het rijk gebracht omdat een deel van de aanvragen die ingediend zijn voor de openstelling van de subsidieregeling voor herstelmaatregelen in N2000 gebieden (SPUK landelijk programma natuur) niet meer is beschikbaar in 2025.

Bosrevitalisatie	2.928
	V

Vanuit de Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied' ontvangt de provincie €2,98 mln. meer aan rijksmiddelen voor bosrevitalisering. Eind 2025 zijn drie subsidiebeschikkingen verleend. De verwachting was dat al deze projecten een startdatum zouden hebben in 2026, waardoor de lasten in 2026 zouden worden genomen. Deze projecten zijn alsnog in 2025 gestart, waardoor een deel van de beschikte bedragen ten laste van 2025 komen en in 2025 ten laste van het rijk worden gebracht (€2,98 mln.).

Handhaving vergunningverlening	1.079
	V

#### 4. Natuur en milieu

Het verhaal van kosten door middel van dwangsommen naar aanleiding van repressieve acties waren hoger dan geraamd.

Natuurinclusief isoleren	923 V
--------------------------	-------

In 2025 is meer ten laste van de specifieke uitkering Natuurinclusief isoleren gebracht, omdat er zijn meer aanvragen van gemeenten voor de bijdrageregeling voor de soortenmanagementplannen binnengekomen dan verwacht. De aanvragen konden ook nog beschikt worden in 2025.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	238 V
---	-------

### Natuur

#### Gebiedsgerichte aanpak

#### Aanpak Landelijk Gebied

#### Milieu

#### Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

## Programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling

### Inleiding

Het economisch jaar 2025 was vooral door (geo)politieke spanningen roerig. We zagen op het wereldtoneel schuivende machtsverhoudingen en een run op kritieke grondstoffen en technologieën. Met name de door Trump aangekondigde handelstarieven zorgden voor veel onrust en onzekerheid in de wereldwijde economie. De meeste tarieven werden weliswaar gewijzigd of uitgesteld, maar dat een handelsoorlog de Nederlandse en Brabantse economie zal raken is evident. Onze welvaart is zodoende allesbehalve vanzelfsprekend. Het is zaak om nu te handelen en randvoorwaarden voor een sterk investeringsklimaat op orde te brengen – juist op dit vlak kent Nederland steeds meer uitdagingen, zoals op gebied van stikstof en netcongestie. Daar opteert niet toevallig ook voormalig ASML-topman Peter Wennink voor in zijn onlangs gepresenteerde [rapport](#) voor het toekomstig verdienvermogen van Nederland en het versterken van het Nederlandse investeringsklimaat. De kloof tussen Europa en technologische voorlopers China en de Verenigde Staten is al in hoog tempo groeiende, waardoor Europa afhankelijker dreigt te worden als er niks gebeurt, aldus Wennink.

Tegelijkertijd hebben we als Nederland, en zeker ook Brabant, alles in huis om mondiaal een technologisch relevante speler te blijven. Noord-Brabant vervult een sleutelrol als economische motor in de Nederlandse context. Onze provincie vormt het hart van de Europese hightech maakindustrie, waarin kennis, ontwerp, productie en export elkaar versterken. Met een hoge R&D- intensiteit, sterk publiek-private samenwerking en toonaangevende bedrijven en kennisinstellingen draagt Noord-Brabant in zeer hoge mate bij aan het nationale verdienvermogen. Om deze eigenschappen extra kracht bij te zetten hebben we de handen ineengeslagen met de provincies Gelderland en Overijssel, complementaire provincies op gebied van semicon, medische technologie, life sciences, bio- en voedingstechnologie, en hebben we zodoende het kabinet opgeroepen middels een [position paper](#) om samen met ons te investeren.

Het afgelopen jaar hebben we daarom vol ingezet op de effectuering en de uitvoering van de [Uitvoeringsagenda Economie, Kennis & Talentontwikkeling 2024-2027](#). Zo hebben we als provincie Brabant in 2025 besloten om €8 mln. te investeren in innovatieve bedrijven die technologieën ontwikkelen voor digitale en fysieke veiligheid. Deze plannen zijn vastgelegd in het Actieplan Missie Veiligheid (waarin ook ontwikkelingen met defensie een rol spelen). Een belangrijk onderdeel daarvan is het besluit om samen met partners €14,5 mln. te investeren in het Brabant House of Cyber, waarmee Brabantse bedrijven beter beschermen worden tegen digitale dreigingen. Daarnaast willen we voor de vastgoedontwikkeling op Business Park Aviolanda en de ondersteuning van de groei van een militair en civiel onderhoudscluster voor luchtvaart twee leningen verstrekken van in totaal €55 mln. en voor €12 mln. aan eigen vermogen toevoegen, waarover we met uw Staten hebben gesproken.

Tevens investeren we samen met het bedrijfsleven ruim €4 mln. in duurzame, slimmere en toekomstbestendigere chipproductie via de innovatiecoalitie Circular Semicon. Bovendien hebben we subsidie beschikbaar gesteld voor doorbraakprojecten met ingrijpende impact op de transitie van lineaire naar een circulaire economie. Daarnaast zijn we samen met Brabantse gemeenten, de BOM en de triple-helixorganisaties gestart met zogenaamde Brabant Coaches, die ondersteuning bieden aan ondernemers op een breed terrein van digitalisering en AI, circulair ondernemen, cyberweerbaarheid tot arbeidsproductiviteit.

Bovendien hebben we in het begin van het jaar besloten om €4 mln. te investeren in de doorontwikkeling van een nieuwe generatie kernreactoren. Een consortium gaat de komende jaren werken in Brabant aan het ontwikkelen en testen van cruciale onderdelen voor een gesmolten zout reactor.

Ook hebben we de samenwerking met de Duitse deelstaat Baden-Württemberg versterkt bij de gezamenlijke ontwikkeling van klimaatneutrale waterstof via een nieuw Duits-Nederlands onderzoeksproject. Tot slot hebben we met delegaties van Brabantse bedrijven en kennisinstellingen innovatiemissies georganiseerd naar Japan en Zuid-Korea, waar verbindingen zijn gelegd op gebied van semicon en batterijtechnologie.

Voor wat betreft onze resultaten en indicatoren richting 2027 (Uitvoeringsagenda) en 2030 (Beleidskader) liggen we op koers.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Brabant is een vooraanstaande speler in het Europese innovatiesysteem**

**Indicatoren:**

- We streven naar een structurele top-15 notering in de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie in 2030



In de Europese ranglijst zakt Brabant van plek 19 met 140,8 punten (2023) naar positie 26 met 146,2 punten (2025). Onze totaalscore is weliswaar verbeterd, wat betekent dat we op alle indicatoren gezamenlijk zijn gegroeid, maar sommige andere Europese regio's zijn nog sneller gegroeid dan wij. Daarmee stukt de Brabantse opmars even. Immers, in 2021 bevonden we ons nog op plek 36 (137,3 ptn) en in 2022 op plek 25 (139 ptn). Desalniettemin behoort Noord-Brabant nog steeds tot de zogenaamde 'Innovation leaders' van Europa. We doen het vooral goed op 'LLO', 'innovatieve samenwerking en productinnovaties binnen het MKB' en 'octrooi-aanvragen' en inhaalslag gemaakt in 'internationale wetenschappelijke publicaties'. We vertrouwen erop dat een top 15 notering in 2030 nog steeds haalbaar is. We doen het echter relatief minder goed o.g.v. 'Investerings in niet-R&D innovaties' en 'verkoop van nieuwe innovaties'. Ook is 'handelsmerk-aanvragen' sterk gedaald.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**Stimuleren en faciliteren van het Brabantse MKB om innovatieve producten op de markt te brengen die bijdragen aan (een van de) vijf missies of de ontwikkeling van sleuteltechnologieën**

Indicator	2025	2026	2027
We ondersteunen per jaar 200 kleine of middelgrote MKB'ers (op basis van de MIT-regeling samen met het rijk) die werken aan innovatie voor nieuwe producten, diensten of productieprocessen	200	200	200

aantal 200 heeft betrekking op Zuid-Nederland



In 2025 heeft Stimulus namens provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg succesvol uitgevoerd. In totaal zijn 253 bedrijven in Zuid-Nederland ondersteund waarvan 174 Brabantse bedrijven.

**Mogelijk maken en stimuleren van doorbraken en toepassingen van nieuwe technologieën door de ontwikkeling van nieuwe Brabantse coalities en de uitbouw van bestaande coalities**

Indicator	2025	2026	2027
In 2027 hebben we voor alle missies technologische doorbraken en nieuwe toepassingen (mede) mogelijk gemaakt met nieuwe coalities	2	3	2



In 2025 hebben we samen met externe partners drie innovatiecoalities opgestart: Innovatiecoalitie nucleair 2.0, Innovatiecoalitie Brabant House of Cyber (als onderdeel van het in 2025 vastgestelde Actieplan Missie Veiligheid) en Plan Medtech (als verdieping van de innovatiecoalitie Medtech). Daarnaast werken we binnen het Actieplan Missie Veiligheid projecten op binnen Cybersecurity en Dual-use Defensie technologie. Door subsidiëring van het Open Battery Industrialisation Cluster verstevigen we de Brabantse positie binnen de ontwikkeling van nieuwe batterijtechnologie.

**We organiseren internationale innovatie samenwerkingen**

Indicator	2025	2026	2027
Aantal bedrijven en kennisinstellingen die actief betrokken zijn bij door ons georganiseerde internationale ontmoetingen.	100	100	100



In 2025 zijn er 150 bedrijven en kennisinstellingen actief betrokken geweest bij door ons georganiseerde internationale ontmoetingen (uitgaand en inkomend), zoals met Japan en Zweden (gericht op AI en digitalisering in de zorg), met Zuid-Korea (thema batterijen, Semicon en fotonica), diverse missies naar en uit Duitsland (Medica, Automatica, thema waterstof), en Parijs (duurzame voedselketens).

**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

**Brabant heeft internationaal een uitstekende economische concurrentiepositie.**

**Indicatoren:**

- We streven naar een top-15 notering in de Regional Competitiveness Index van de Europese Commissie in 2030.
- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)



Momenteel (de laatste meting dateert nog steeds van 2022), staat Brabant op de 4<sup>e</sup> positie met 140,6 punten. Dat is een flinke stijging ten opzichte van 2019, toen Brabant nog plek 20 (met 137,6 punten) bezette.

Volgens het CBS groeide het BRP van Brabant in 2024 (t.o.v. 2023) met 0,7%. In 2023 was dat nog 1,1%, tegenover een groei van 0,1% landelijk. Voor 2025 zijn er nog geen definitieve CBS-cijfers. Noord-Brabant is in Nederland groeimotor voor banen, bnp en arbeidsproductiviteit. Er wordt een bruto regionaal product verdiend van maar liefst €171 mrd. (€ 64.658 per inwoner t.o.v. € 62.381 per inwoner landelijk) (2024), wat neerkomt op 15% van het nationale bruto binnenlands product. Daarmee draagt Noord-Brabant dus voor 1/7e deel bij aan de ontwikkeling van de Nederlandse economie.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Inspelen op uitdagingen en belemmeringen voor het Brabantse vestigingsklimaat

Indicator	2025	2026	2027
We hebben voor drie schaarstevraagstukken, strategische perspectieven ontwikkeld en geïmplementeerd.	2 ontwikkeld	1 ontwikkeld	3 geïmplementeerd

- Het ruimtelijke economisch handelingsperspectief heeft de afrondende fase behaald in 2025 en is in Q1 2026 opgeleverd.
- Het schaarsteperspectief voor de economie op het onderwerp stikstof is meegenomen in de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof.
- In het Energieperspectief, dat in januari 2026 is gepubliceerd, is de uitwerking voor de economie meegenomen. Hierin is ook een perspectief op schaarste verwerkt.  
(Bij Burap-II was ontwikkeling van 2 laatste perspectieven nog onzeker, waardoor kleurcode op oranje was gezet.)

#### Ontwikkelen, benutten en behouden van voldoende talent op alle niveaus

Indicator	2025	2026	2027
We hebben onze aanpak om afgestudeerden te behouden voor het Brabantse MKB in tekortsectoren herijkt en geïmplementeerd.	Aanpak geformuleerd	Aanpak uitvoeren	Resultaten evalueren en continueren

Inmiddels is er een concrete aanpak geformuleerd voor het behouden van talent in de regio, specifiek bij het MKB. We zijn nu in overleg met diverse partijen om de uitvoering ter hand te nemen.

#### Versterken van het fundament van de Brabantse data-economie, door inzet op de datamaturiteit van het stuwend MKB, het opleiden en behouden van datatalent, het verbeteren van de digitale infrastructuur en het verhogen van onze cyberweerbaarheid

Indicator	2025	2026	2027
-----------	------	------	------

In 2027 zijn 1.000 innovatieve MKB-bedrijven geadviseerd en begeleid over digitale transformatie en andere transitithema's	250	250	250
--	-----	-----	-----



In 2025 zijn in totaal 357 MKB bedrijven geadviseerd en begeleid via de Brabantcoaches op de diverse thema's. De pool van Brabantcaches is in de loop van 2025 gecompleteerd en de trainingen zijn gegeven. Dat betekent dat in het half jaar na de aanloop- en opstartperiode de Brabantcoaches goed op stoom zijn gekomen. Immers, bij de Voortgangsrapportage halverwege 2025 stond het aantal nog op 95.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

In de Brabantse samenleving plukt iedereen de vruchten van economisch succes.

#### Indicatoren:

- We streven ernaar om in 2030 op de CBS-indicatoren voor brede welvaart 'bbp per hoofd bevolking' en 'Opleidingsniveau' beter dan wel gelijk te scoren ten opzichte van 2020 (startdatum Beleidskader)
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator).



- Het BBP per hoofd van de bevolking in Noord-Brabant is de afgelopen jaren gestegen van 49.700 (2020) naar 54.400 (2024). Dit is iets hoger dan het Nederlandse BBP per hoofd van de bevolking (54.400 in 2024).
- Het percentage van de Brabanders dat een HBO of WO opleiding heeft afgerond, is gestegen van 29,9% in 2020 naar 32,2% in 2024. Dit ligt iets lager dan het landelijke percentage van 33,3% (2024).
- De bruto arbeidsparticipatie is in Q3 2025 (76,5%) hoger dan in Q3 2020 (74,4%). Dat is iets hoger dan het landelijke percentage (76,4%).

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

**Verhogen van de welvaartsniveaus in alle Brabantse regio's door de kracht van de ene regio te verbinden aan de andere regio**

Indicator	2025	2026	2027
We hebben met de regio's afspraken gemaakt en een aanpak ontwikkeld die ervoor zorgt dat we meer hoogwaardige industrie voor Brabant behouden.	Afspraken gereed	Aanpak gereed	In uitvoering



Met het Ruimtelijk-Economisch Handelingsperspectief (REH) is een eerste gezamenlijke basis gelegd voor regionale afstemming en benutting van onderlinge kracht. REH is in december 2025 gepubliceerd (concrete uitwerking volgt in 2026.) Verder werken we aan het in kaart brengen van de waardeketens door heel Brabant heen, waarbij een scherper beeld krijgen van hoe we de kracht van de ene regio aan de andere kunnen verbinden.

**Opstarten en/of uitvoeren van projecten gericht op innovatie in de zorg en/of preventie (bijdrage programma EKT aan Beleidskader Gezondheid)**

Indicator	2025	2026	2027
Aantal projecten	1	1	1



In 2025 ontwikkelde het Care Innovation Centre voor de Provincie een aanpak voor Health Hubs: tijdelijke locaties op vijf plekken in Brabant die gedurende drie jaar 3 keer gezondheid, eigen regie en preventie stimuleren én Brabantse Health Tech-MKB's versterken. Het doel is dat lokale partijen het concept daarna zelfstandig voortzetten om zorgdruk en kosten te verlagen en regionale innovatie te bevorderen.

**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

**De Brabantse economie is verregaand circulair.**

**Indicatoren:**

- Het gebruik van niet-vernieuwbare grondstoffen is volgens de landelijke afspraken met 50% verminderd in 2030.



Het Rijk heeft geconcludeerd dat deze indicator erg moeilijk te monitoren is en werkt daarom aan een herziening van deze doelstelling. Als provincie hebben we ook ondervonden dat het meten van grondstofgebruik uitdagend is en daarom volgen we dat traject met interesse. De data die wel beschikbaar is lijkt te wijzen op een recente daling van grondstofgebruik in Brabant, maar het is niet duidelijk of dat genoeg zal zijn om de doelstelling voor 2030 te halen. Naast onze inspanningen zal daarvoor meer nodig zijn van andere partijen, zoals het Rijk.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

**Reduceren van het gebruik van primaire grondstoffen**

Indicator	2025	2026	2027
In 2027 is de ketenaanpak in de maakindustrie in uitvoering gebracht voor prioritaire productgroepen (kapitaalgoederen): semicon, machinebouw algemeen.			



Er is ingezet op het versterken van de circulaire ketensamenwerking tussen bedrijven en het toewerken naar een coalitievorming binnen de semicon (IC Semicon). De derde tranche van het Circular Value Center Fast forward programma is succesvol afgerond met twee circulaire ketenprojecten. Een Europese aanbesteding voor een vierde tranche is toegekend. Er is gestart met de opdracht rondom de routekaart data-digitalisering en CE. Onze succesvolle routekaart remanufacturing is overgenomen door de provincies Gelderland, Overijssel en Zuid-Holland waarop een gezamenlijk initiatief is gestart voor het remanufacturing collectief zuid- en midden-Nederland.

## Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Bom Holding BV](#)
- [Meerjarenplan BOM 2025-2028](#)
- [Businesspark Aviolanda \(BPA\)](#)
- [Pivot Park holding](#)
- [Green Chemistry Campus BV](#)
- [Havenbedrijf Moerdijk](#)
- [Brabant Startupfonds](#)

## Heeft het gekost wat het mocht kosten?

### 5. Economie

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	22.761 N	81.631 N	90.008 N	8.376 N
Toegerekende organisatiekosten	8.672 N	9.576 N	9.833 N	257 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>31.433 N</b>	<b>91.208 N</b>	<b>99.841 N</b>	<b>8.633 N</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	109 V	37.315 V	51.915 V	14.600 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	2.553 V	2.553 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>109 V</b>	<b>37.315 V</b>	<b>54.467 V</b>	<b>17.152 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>31.324 N</b>	<b>53.893 N</b>	<b>45.373 N</b>	<b>8.519 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 5. Economie

5. Economie - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	8.633 N
Europese programma's	14.900 N

Het betreft met name hogere Efro-bijdrage OP-Zuid ad € 17,8 mln. (N). Dit is budgettair neutraal, zowel aan de lasten- als baten-kant (provincie is doorgeefluik voor Europese middelen). Verder zijn er uitgaven m.b.t. bepaalde regelingen lager dan verwacht en zijn er diverse projecten voordeliger afgewikkeld (€0,7 mln. V) en nog verschillen in uitvoeringskosten (€ 2,2 mln. V).

Toevoeging rentebaten	2.100 V
-----------------------	---------

Dit betreft rentebaten met betrekking tot een voorziening Stimulus. (Voorziening is t.b.v. provincies Limburg, Zeeland en Noord-Brabant). Deze baten zijn toegevoegd aan voorziening en dit was niet in de raming opgenomen.

Provinciale Cofinanciering MIT	1.400 V
--------------------------------	---------

## 5. Economie

Provinciale cofinanciering MIT omvat zowel project- als uitvoeringskosten. M.b.t. projecten MIT 2025 zien we een overbesteding, echter nog niet alle beschikkingen zijn in 2025 afgerond en daardoor is het geraamde bedrag aan provinciale cofinanciering MIT 2025 nog niet als last genomen. Deze middelen zijn echter in 2026 nog nodig om aan onze cofinancierings-verplichting te kunnen voldoen en wordt daarom ook voorgesteld om restant ad € 1,4 mln. over te hevelen.

SPUK MIT	1.000
	V

De uitgaven m.b.t MIT ( 2022 t/m 2025) die d.m.v. een SPUK gedekt worden, zijn € 1 mln. lager dan geraamd, deze worden volledig vanuit Rijk gedekt. (Zie ook baten).

Arbeidsmarktbeleid	1.000
	V

Betreft subsidiebeschikking ad € 1 mln. aan Midpoint Brabant Development B.V. ten behoeve van het project 'Actieplan Arbeidsproductiviteit Slimmer Werken Pact Brabant 2025 - 2028'. Deze subsidie is weliswaar eind 2025 beschikbaar, maar leidt pas in 2026 tot lastneming.

Missie gedreven innovatiebeleid/ruimtelijke economische structuurversterking	1.000
	V

Door de afhankelijkheid van derden is het vaak lastig om exact aan te geven in welk jaar de uitgaven gerealiseerd worden, enkele subsidiebeschikkingen schuiven daarom door naar 2026. (Bijvoorbeeld Stichting Breda University of Applied Sciences voor het project 'Van Diesel naar Data'. )

Toegerekende organisatiekosten	257 N
--------------------------------	-------

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	24 V
--	------

<b>5. Economie - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)</b>	<b>17.152</b>
	V

Europese programma's	17.800
	V

Wordt veroorzaakt door een hogere Efro-bijdrage ad € 17,8 mln. Zie ook afwijking lasten.

SPUK MIT	1.250
	N

De ontvangsten vanuit het Rijk m.b.t uitgaven MIT ( 2022 t/m 2025) zijn € 1,25 mln. lager dan geraamd. Betreft een verschuiving van voorgaande jaren, zie ook afwijking lasten.

Rentebaten	2.100
	N

Dit betreft (verplichte) toevoeging van rentebaten aan een voorziening Stimulus. Voorziening is t.b.v. provincies Limburg, Zeeland en Noord-Brabant). Deze baten waren niet in de raming opgenomen. (Zie ook afwijking lasten.)

5. Economie

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	2.553
	V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	150 V
---	-------

## Programma 6 Energie

### Inleiding

Om een eerste beeld over het toekomstige energiesysteem op te stellen is eind 2024 de [bouwstenennotitie Energieperspectief 2050](#) opgeleverd, waarna de [startnotitie](#) in maart oordeelsvormend besproken is. Dit jaar is het Energieperspectief 2050 voorbereid, zodat vaststelling in 2026 volgt. Tevens is de [Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat \(PMIEK 2.0\)](#) opgeleverd. Beide producten spelen een belangrijke randvoorwaardelijke rol bij de voortgang van de energietransitie. De energietransitie kan alleen slagen, wanneer de beschikbaarheid van energie (in verschillende vormen) geborgd is.

Op dit moment speelt de schaarste op het elektriciteitsnet een steeds grotere belemmerende rol bij de voortgang van de energietransitie. Het oplossen van deze schaarste heeft dan ook onze volle aandacht. Hierbij ligt niet alleen de focus op het verder uitbreiden en versterken van het elektriciteitsnet, maar ook op het slimmer gebruiken van het bestaande net. Zoveel als mogelijk moet voorkomen worden dat maatschappelijke en economische ontwikkelingen belemmerd worden door een gebrek aan transportcapaciteit.

Hetzelfde gebrek aan transportcapaciteit belemmert en vertraagt deels ook de realisatie van grootschalige opwekprojecten. De afspraken uit de Regionale Energie Strategieën 1.0 (RES), te weten 6,6 Terawattuur (TWh) aan opwek van hernieuwbare energie in Brabant, liggen daardoor achter op schema. Of de gewenste hernieuwbare opwek in 2030 gerealiseerd kan worden is onderwerp van gesprek met de RES regio's. Wanneer dit streefdatum niet kan worden gehaald, zetten alle partijen zich in om de afspraken later alsnog te behalen en conform de [governance realisatie RES 1.0](#) spreekt ons college de regio's waar nodig aan.

De regio Moerdijk speelt nu en in de toekomst een sleutelrol in de (inter)nationale en regionale energieopgave. In de regio Moerdijk komen veel grote energie-infrastructurele projecten samen. Vanwege de grote ruimtevraag in het gebied is de Ontwerptafel [Powerport regio Moerdijk](#) opgericht. Vanuit de warmtedialogen is gebleken dat de oprichting van een Regionaal Warmtebedrijf (RWB) kan rekenen op een breed draagvlak van gemeenten in Noord-Brabant. In 2025 is in samenwerking met Energie Beheer Nederland (EBN) en Enpuls (Enexis) een financiële en juridische verkenning uitgevoerd. Ook is op 9 december 2025 de Wet collectieve warmte in de Eerste Kamer aangenomen die in 2027 in werking treedt.

Verder is de uitvoeringsagenda Energie, na vaststelling eind 2024, voortvarend opgepakt, zoals:

- Sterkere regie op netcongestie door meer duidelijkheid te creëren en inzetten op steviger samenwerken ([zie Statenmededeling](#));
- Goede bezochte [Werkplaats 'Energie Brabant'](#): met kennissessies (webinars) voor energieprofessionals in Brabant spelen we in op een duidelijke behoefte uit het veld om meer inzicht in de energietransitie en alle uitdagingen die daarbij komen kijken op te doen.
- De [Bijdrageregeling versterking biodiversiteit en versnelling energiebesparing](#) is opengesteld. Dankzij deze steun helpen we gemeenten en hun inwoners aan een lagere energierekening én creëren ze meer ruimte voor mens en dier, zoals vleermuizen en vogels. De bijdrage uit paragraaf 3 (van €6,5 mln.) is specifiek bedoeld voor het versnellen van energiebesparing door isolatie;
- Naast de ontzorgingsloketten voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed is het ontzorgingsloket voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) geopend en is de tranche van Klein Maatschappelijk Vastgoed 1 en 2 afgerond. Door de afnemende vraag naar de energiescans van het Sportloket is in goed overleg besloten de samenwerking niet voort te zetten.
- We laten een plan-MER uitvoeren om in beeld te krijgen welke mogelijkheden er in De Pielis (gemeente Bergeijk) zijn voor de opwek van hernieuwbare energie.

- Bij de subsidieregeling naderingsdetectiesysteem is voor 36 windturbines subsidie aangevraagd. Met dit detectiesysteem gaat de obstakelverlichting alleen aan bij nadering van vliegtuigen. Hiermee kan hinder voor omwonenden (deels) voorkomen worden.
- Voor twee ondergrondse kabeltracés pakken we de rol van bevoegd gezag op met als doel het voorkomen van vertraging en waar mogelijk versnelling van de uitvoering;
- Subsidieregeling voor haalbaarheidsstudies energyhubs is opengesteld om het gebruik van het elektriciteitsnet te optimaliseren;
- Op dit moment wordt door provincie, RWE en inwoners van Dinteloord invulling gegeven aan de afspraken Sociale Randvoorwaarden bij windpark Karolinapolder (afronding 2026).
- In samenwerking met Enexis en Vattenfall schaaft de provincie het netbewust laden op zodat de laadinfrastructuur voor personenauto's piekvragen op het net vermindert, zonder dat dit de mobiliteit van de elektrische rijder beperkt.

De meest recente beschikbare informatie over de indicatoren Energie en aanvullende, inhoudelijke data is te vinden in de [Monitor Energieagenda 2019-2030](#).

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**In 2030 realiseren we 55% minder CO<sub>2</sub>-uitstoot in Brabant ten opzichte van 1990. We streven ernaar om in 2050 klimaatneutraal te zijn**

**Indicator:**

- De uitstoot van energie gerelateerde CO<sub>2</sub> in Brabant (Verplichte indicator uit BBV).



Met betrekking tot de CO<sub>2</sub>-uitstoot is in 2024 al een afname van 35% gerealiseerd. Het aandeel hernieuwbare energie in het totale energiegebruik bedroeg in 2023 14%. Hierbij wordt ervanuit gegaan dat de hernieuwbare energie die in Noord-Brabant wordt opgewekt ook in Noord-Brabant wordt gebruikt, in de praktijk kan dat afwijken.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**In 2030 dient de helft van de energie (elektriciteit, warmte en brandstoffen) die in Brabant gebruikt wordt, opgewekt te zijn uit hernieuwbare bronnen, voornamelijk uit Brabant**

**Indicatoren:**

- De ontwikkeling van het totale energieverbruik in Brabant.  
De ontwikkeling van de opwek van hernieuwbare energie in Brabant.  
(Verplichte indicator uit BBV)
- Totaal gevraagde vermogen voor afname op de wachtlijst bij Enexis
- Totaal gevraagde vermogen voor teruglevering op de wachtlijst bij Enexis
- Gemiddelde energiequota - Huishoudens waarbij de energierekening als aandeel van het inkomen (te) hoog is



*De ontwikkeling van het totale energieverbruik in Brabant.*

In 2023 is het totale energie verbruik in Noord-Brabant 232.7 PJ. In 2019 was het energieverbruik 277,4 PJ, er is dus een dalende trend.

*De ontwikkeling van de opwek van hernieuwbare energie in Brabant.*

Uit door Planbureau voor de Leefomgeving geverifieerde gegevens blijkt dat de Brabantse RES regio's per 1 januari 2024 ruim de helft van de opwekdoelstelling (6,6 TWh in 2030) hebben gerealiseerd. Regio's (met uitzondering van West Brabant) geven aan er rekening mee te houden dat realisatie van de doelstelling per 1 januari 2030 niet meer haalbaar is. Dat heeft nadrukkelijk te maken met zaken als netcongestie, mogelijke beperkingen die vanuit Defensie aan het ruimtegebruik worden opgelegd en een aanscherping van de zonneladder. Gedetailleerde informatie is te vinden in de [Monitor energieagenda 2019-2030](#). Ook is er begin september naar aanleiding van de voortgangsrapportages van de RES'en een [Statenmededeling](#) toegezonden aan PS.

*Totaal gevraagde vermogen voor afname op de wachtlijst bij Enexis*

Aanvragen voor aansluiting op het elektriciteitsnet worden op een wachtlijst geplaatst. In februari 2026 kent de wachtlijst voor afname een omvang van 1716 MW (juli 2025 was 1589 MW) Bron: Enexis, [Capaciteitskaart elektriciteitsnet](#). De toename laat zowel zien dat de uitbreidingen van het elektriciteitsnet de toegenomen capaciteitsvraag (nog) niet kunnen bijbenen, maar ook dat de behoefte aan elektriciteit als toekomstbestendige energiebron (als alternatief voor fossiele energiebronnen) blijft toenemen.

*Totaal gevraagde vermogen voor teruglevering op de wachtlijst bij Enexis*

Knelpunten in het elektriciteitsnetwerk zorgen voor een wachtlijst voor een aansluiting voor de terug levering (opwek) van elektriciteit. In februari 2026 kent de wachtlijst voor invoeding een omvang van 1716 MW (juli 2025 was 898 MW) Bron: Enexis [Capaciteitskaart elektriciteitsnet](#). De toename laat zowel zien dat de uitbreidingen van het elektriciteitsnet de toegenomen capaciteitsvraag (nog) niet kunnen bijbenen, maar ook dat de behoefte om decentraal opgewekte elektriciteit aan het net te leveren blijft groeien.

*Gemiddelde energiequota - Huishoudens waarbij de energierekening als aandeel van het inkomen (te) hoog is.*

Gemiddelde energiequota geeft het percentage huishoudens weer dat teveel betaald voor energie (meer dan 10% van het inkomen). Dit kan komen door een laag inkomen, een woning die slecht te verwarmen is, hoge energiekosten of een combinatie hiervan. In Brabant is dit in 2020 in 4,2% van de huishoudens het geval, in 2023 is dat 4,1%. Uit onderzoek van TNO blijkt dat de energiearmoede in Nederland in 2023 en 2024 is gestegen door hogere energieprijzen en het stoppen van steunmaatregelen. De verwachting is dat ook in Noord-Brabant deze stijging zich heeft voorgedaan. Via isolatie zetten wij ons in om het gebruik van energie te beperken.

**Wat hebben we daarvoor gedaan?**

**Ondersteunen gemeenten en faciliteren ontzorgingsloketten**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Ondersteunen opstellen soortenmanagementplannen (SMP)	<a href="#">Subsidieregeling</a> opengesteld.	Regeling open.		
Faciliteren van ontzorgingsloketten: <ul style="list-style-type: none"> <li>Duurzaamheidsloket Sport</li> </ul>	Loketten in uitvoering.	Loketten in uitvoering.	Loketten in uitvoering.	Loketten in uitvoering.

- Ontzorgingsloket  
Maatschappelijk Vastgoed
- Ontzorgingsloket Midden en Kleinbedrijf
- Duurzame Monumentenloket



Door het ondersteunen van verschillende ontzorgingsloketten en het delen van kennis versnellen we de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed. Recent is een enquête onder eindgebruikers uitgevoerd, waaruit blijkt dat de huidige aanpak werkt. Door afnemende vraag naar de energiescans van het Sportloket is in goed overleg besloten de samenwerking ten aanzien van de energiescans niet voort te zetten.

### Realisatie windparken (vergunningverlening)

Indicator	2025	2026	2027	2028
Windpark Bergeijk (De Pielis)		Voorbereiding	Voorkeursbesluit	Projectbesluit
Windpark Someren		Standpuntbepaling GS		



Voorbereidingen zijn gestart voor het op laten stellen van een Plan-Mer voor het windpark De Pielis (Bergeijk). Deze Plan-Mer zal naar verwachting begin 2027 zijn afgerond. GS zal op basis van een voorkeursalternatief (VKA) een Voorkeursbeslissing nemen als basis voor een verdere projectprocedure. De standpuntbepaling van GS m.b.t. het wel of niet nemen van een provinciaal projectbesluit voor het windpark Someren, zal naar verwachting Q1 2026 plaatsvinden. Deze vertraging heeft te maken met onze wens om zaken zorgvuldig voor te bereiden en ook het gesprek met de gemeente Bergeijk goed te voeren.

### Energyhubs mogelijk maken

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal ontwerpen van Energy hubs (provinciale regeling) in Brabant mogelijk gemaakt (cumulatief)	2	17	25	
Aantal haalbaarheidsstudies naar Energyhubs (provinciale regeling) in Brabant mogelijk gemaakt (cumulatief)	18	30		



De subsidieregeling voor haalbaarheidsstudies staat open tot eind september. Op basis van huidige inzichten en gesprekken met de gemeentes zullen de ontwerpen voor Energyhubs meer tijd vragen, waardoor de verwachting is dat in 2025, twee Ontwikkel- en Ontwerpprojecten zijn afgerond, in 2026 15 (17 totaal) en in 2027 8 (25 totaal). Ook twee haalbaarheidsstudies schuiven naar verwachting door, zodat we in 2026 op 30 in totaal uitkomen.

### Verkennen rol van Provincie bij regionaal Warmtebedrijf

Indicator	2025	2026	2027	2028
Nadere financiële en juridische verkenning	In Uitvoering	afgerond		



Samen met Energie Beheer Nederland (EBN) en Enexis is in 2025 gestart met de juridische en financiële verkenning naar een regionaal warmtebedrijf voor Brabant.

### Opstellen Energieperspectief

Indicator	2025	2026	2027	2028
Energieperspectief opgesteld		Gereed		



De streefwaarde is naar 2026 verplaatst, zie [Statenmededeling Voortgangsbericht Energieperspectief 2050](#). Er is voorzien in een uitgebreid traject voor burgerparticipatie om de betrokkenheid van inwoners en belanghebbenden optimaal te waarborgen. Het Energieperspectief 2050 dient uiterlijk vóór het zomerreces 2026 te worden vastgesteld.

### Stimuleren laadinfra

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage van het publieke laadnetwerk in Brabant dat 'ruim' of 'voldoende' beschikbaar is volgens de landelijke definitie voor een dekkend laadnetwerk voor elektrische personen- en bestelvoertuigen.	>75%	>75%	>75%	>75%



De uitrol van publieke laadinfra in Brabant ligt op koers in verhouding tot de groei van elektrisch rijden. Het publieke laadnetwerk biedt (ruim) voldoende laadmogelijkheden voor EV-rijders met 76% (o.b.v. meest recente cijfer uit 2024).

### Mobiliteit



Zie programma 8 “Basisinfrastructuur Mobiliteit” m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

### Optimaliseren ruimtelijke procedures bij netuitbreidingen

Indicator	2025	2026	2027	2028
150 kV-kabeltracé Hapert – Eindhoven Zuid		voorkeursbesluit		Projectbesluit
150 kV-kabeltracé Eindhoven Oost Maarheeze		voorkeursbesluit		Projectbesluit



Intensieve voorbereidingen zijn gestart, o.a. in samenwerking met de 13 betrokken gemeenten en de netbeheerder TenneT.

### Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij](#);
- [Energiefonds Brabant](#);
- [Innovatiefonds Brabant](#);
- [Enexis NV/ Enpuls](#).

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### 6. Energie

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	5.273 N	14.641 N	10.765 N	3.877 V
Toegerekende organisatiekosten	4.209 N	6.276 N	6.300 N	24 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>9.482 N</b>	<b>20.917 N</b>	<b>17.065 N</b>	<b>3.852 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	2.560 V	7.948 V	7.706 V	241 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
<b>Totaal Baten</b>	<b>2.560 V</b>	<b>7.948 V</b>	<b>7.706 V</b>	<b>241 N</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>6.921 N</b>	<b>12.970 N</b>	<b>9.359 N</b>	<b>3.611 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 6. Energie

6. Energie - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	3.852
	V

uitgaven m.b.t Europese Programma's	2.100
	V

De uitgaven m.b.t Europese Programma's zijn lager dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door minder /later beschikken van projecten OPZuid (€ 1,2 mln. lager) waar call 2 doorschuift van 2025 naar 2026, Interreg (€ 0,4 mln. lager) waar geen Interreg-projecten tot realisatie zijn gekomen en JTF (€ 0,5 mln. lager) waar beschikkingen wel zijn gerealiseerd, maar door administratieve regels de lastneming pas in 2026 plaatsvindt.

SPUK's	108
	V

Met name uitgaven m.b.t. SPUK Ral zijn lager dan begroot. Er is enige vertraging opgetreden in het geplande tempo van het plaatsen van laadpalen.

Subsidiebeschikking warmtenet Westrand Roosendaal	1.500
	V

Voor 2025 was een bedrag ad € 1,5 mln. in begroting opgenomen voor een subsidiebeschikking warmtenet Westrand Roosendaal. Deze subsidiebeschikking zal, zoals recent besloten, definitief geen doorgang krijgen.

Toegerekende organisatiekosten	24
	N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	169
	V

6. Energie - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	241
	N

Baten SPUK Energie	258
	N

Doordat de lasten voor een aantal specifieke uitkeringen (SPUK's) voor Energie in 2025 lager zijn uitgevallen dan geraamd (het betreft met name de SPUK's voor Regionale aanpak laadinfrastructuur, zie hiervoor de toelichting bij lasten), wordt aan de batenzijde ook een lager bedrag aan baten vanuit de specifieke uitkeringen gerealiseerd.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	17
	V

## Programma 7 Landbouw en voedsel

### Inleiding

De uitvoering binnen het programma Landbouw & Voedsel ligt grotendeels op schema. De vergunningverlening natuurvergunningen liggen al geruime tijd stil. Inmiddels zijn de activiteiten daarop aangepast, zodat het uitvoeren van de geplande activiteiten –die nog wel kunnen plaatsvinden- daar vrijwel geen last van ondervinden. Activiteiten zoals het project Meten is weten waarin we sensoren, het gebruik en de toepassing ervan onderzoeken om bij te dragen aan het 'real time' kunnen meten en monitoren van stalemissies en het onderzoeken hoe de provincie kan bijdragen aan een betere verkaveling.

Belangrijk successen van de afgelopen periode zijn het opleveren van (de 80%-versie van) het Actieplan Gewasbeschermingsmiddelen, de BZV 3.0, het stappenplan om te komen tot duurzame verpachting van provinciale gronden, en het project beter benutten biologische combi-luchtwassers in de varkenshouderij. We blijven achter bij de verdere toename van het areaal peulvruchten en zijn sinds januari 2026 gestart met de kwartiermakers gericht op het vergroten van de regionale afzet van biologische landbouwproducten.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Bevorderen van duurzame en circulaire landbouw

##### Indicatoren

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	Nulmeting (2023)	Streefwaarde 2030
Geuremissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij	0,99 MouE/s	Significante afname
Ammoniakemissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij	15,2 kton/jaar	Significante afname
Totale fijnstofemissie uit stallen	1,5 kton/jaar	Significante afname



Er is een daling in alle drie de streefwaarden voor de vergunde stal emissie (milieu activiteit) van geur, 0,95 MouE/s, fijnstof 1,45 Kton en ammoniak 14,3 Kton. Er is geen significante daling in fijnstof te zien. Dat komt met name door het uitblijven van de invoer van extra landelijke reductie eisen voor fijnstof in de pluimveesector dat in 2023 was aangekondigd door het ministerie van I&W.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Opstellen plan van aanpak geuremissie en onderzoek naar aansluiten geuremissie landbouw en industrie



We werken aan projecten met Wageningen UR en het Brabants Burgerplatform om geurhinder beter te begrijpen en aan te pakken, zowel technisch (in het C~air~Epig project) als maatschappelijk (Het Zo Kan Het Ook project). Omdat het Rijk nieuwe geurnormen aankondigt, zijn deze inzichten cruciaal voor een goed onderbouwd plan van aanpak.

**Stimuleren van projecten/activiteiten ter verminderen van ammoniakemissies uit stallen (aantal: 4)**



Ondanks dat vergunningverlening tegen veel belemmeringen aanloopt, hebben we zes projecten ondersteund die al vergund zijn of die passen binnen de bestaande vergunde randvoorwaarden. Innovaties in en van huisvestingssystemen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan verdergaande emissiereductie uit de veehouderij. Hierdoor wordt er een start gemaakt met de inzet van casemanagers om dit proces te ondersteunen. Dit is een concrete aanbeveling uit het [rapport](#) van Gé Backus, kwartiermarker provincie Noord-Brabant. De ondersteuning van deze casemanagers gaat plaatsvinden binnen het samenwerkingsverband (BAJK, FME, ZLTO, HAS en PNB) van de Taskforce Toekomstbestendige Stalsystemen.

**Uitvoeren maatregelen schone luchtakkoord ter vermindering van de fijnstof emissie**



Het project Beter Benutten biologische combi-Luchtwassers in de varkenshouderij is afgerond. Het WUR-rapport en de e-learning zijn-- [gepubliceerd](#).

**Actualiseren regelgeving aangaande duurzame land- en tuinbouw en gezondheid**



De Brabantse zorgvuldigheidsscore veehouderij versie 3.0 is gereed. We zijn vergevorderd met de nieuwe versie van de notitie handelingsperspectieven veehouderij en gezondheid en we spelen in op de ontwikkelingen rond het geitenmoratorium en de veehouderij en gezondheid omwonenden onderzoeken (VGO3 en Gezondheidsraad adviezen). Verder zijn we bezig met een evaluatie van de regelingen die de landbouw raken.

**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?**

**Stimuleren van economisch toonaangevende landbouw- en voedselsector**

	Nulmeting (2023)	Streefwaarde 2030
% plantaardige eiwitten in consumptiepatroon	40%	60%
Areaal peulvruchten in ha	445 ha	4750 ha



- Percentage plantaardige eiwitten in supermarkten in 2024 is 41,6%. De werkelijke plantaardige eiwitconsumptie is ongeveer 40%. Stijging is minimaal (landelijk). De cijfers van 2025 zijn nog niet bekend.

- Areaal peulvruchten is in 2025 was 455 ha dit is een geringe stijging van het areaal ten opzichte van 2023. Ten opzichte van 2024 is het areaal licht afgenomen. Waarschijnlijk is dit te verklaren door het zeer natte jaar 2024, waardoor oogsten veel lager uitvielen dan anders en telers in 2025 voor oogstzekerheid hebben gekozen en daarmee voor een ander gewas. De groei blijft achter, waardoor er op dit moment niet kan worden gezegd of het doel in 2030 zal worden behaald. Wellicht dat het landelijke beleid rondom rustgewassen het areaal wat kan verhogen, maar dit is nu nog niet terug te zien.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Bijdrage leveren aan innovatieve projecten per jaar via Landbouw Innovatie Brabant (LIB) (aantal: 30)



In 2025 zijn 21 projecten afgerond en is een bijdrage geleverd aan 45 projecten. Namelijk 12 lopende en 33 nieuwe projecten met een innovatie impuls van ruim € 5 mln.

#### Uitvoeren van een actiepakket binnen landelijk programma Bean Deal gericht op meer teelt en consumptie van plantaardige eiwitten



De Bean Deal is formeel beëindigd op 14 juli 2025. Vanuit deze deal zijn meerdere nieuwe initiatieven ontstaan, waaronder BEANMEAL en Plant Protein Forward (PPF). De provincie was intensief betrokken bij beide trajecten. De initiatieven richten zich op het stimuleren van zowel de teelt als de consumptie van plantaardige eiwitten van Nederlandse bodem. Inmiddels zijn vijf teelt- en keteninitiatieven succesvol van de grond gekomen, gericht op droge soja, lupine, edamame, veldbonen en quinoa. In 2025 vond de Challenge Chef-kok BEANMEAL plaats, georganiseerd vanuit het programma Landbouw en Voedsel. Tijdens deze challenge werden chef-koks van diverse cateraars uitgedaagd om nieuwe plantaardige gerechten te ontwikkelen met peulvruchten van Nederlandse bodem. Het doel is meer consumenten te inspireren om te kiezen voor plantaardige eiwitten.

#### Bijdrage leveren aan de Agroproeftuin Noordoost Brabant



AgroProeftuin Noordoost Brabant is onderdeel van Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk zand waarin drie organisaties strategisch samenwerken. In 2025 is Boerderij van de Toekomst Zuidoostelijk Zand benoemd tot Experimenteerlocatie nieuwe bedrijfssystemen vanuit het ministerie van LNV. De komende 5 jaren zal dit een krachtige impuls zijn voor de agri- en foodsector in Zuid-Nederland. De zuidelijke experimenteerlocatie is een van de 3 eerste locaties die in Nederland de toekenning hebben ontvangen.


### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Stimuleren van Natuur- en landschapsinclusieve landbouw

Nulmeting (2023)	Streefwaarde 203
---------------------	---------------------

Toename aantal natuurinclusieve boeren	150	500
Areaal biologische landbouw in % van totaal	3,2	15
Bijdrage Brabantse Landbouw aan doelen van bodem en waterkwaliteit		Bijdrage leveren



-  Op 28 oktober 2025 hebben wij u met een [Statenmededeling](#) geïnformeerd over de publicatie van het rapport van de WUR met de uitwerking van de definitie voor natuurinclusieve landbouw. Vanwege een verschil in de berekening van de data kunnen we niet precies duiden hoeveel melkveehouders natuurinclusief zijn. We hebben nog geen informatie van akkerbouw- en andere agrarische bedrijven. Op 20 januari 2026 hebben wij u met een Statenmededeling geïnformeerd over de processtappen voor het gebruik van deze definitie en bijbehorende niveaus natuurinclusieve landbouw en de mogelijke toepassingen in ons beleid.
- De laatste meting op provinciaal niveau laat een lichte stijging van de biologische landbouw zien, het doel van 15 % in 2030 lijkt niet meer realistisch. De beïnvloedingsmogelijkheden van de provincie zijn hier niet zodanig dat de provincie alleen hier het tij kan keren.
- Natuurinclusieve en biologische bedrijven leveren door een duurzame en veelal extensievere bedrijfsvoering bij aan doelen t.a.v. bodem en waterkwaliteit.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?


#### Ondersteunen van agrariërs die Natuurinclusief willen (gaan) ondernemen met coaching en via de regeling “Grondfonds Natuurinclusieve Landbouw”



 Ontwikkeling richting natuurinclusieve landbouw blijft een transitieperspectief dat ondernemers serieus overwegen en regelmatig in gaan. Zowel de vraag naar ondersteuning door de coaches natuurinclusieve landbouw als het beroep op de regeling “grondfonds Natuurinclusieve Landbouw” groeit hierdoor gestaag. Tot en met eind 2025 hebben de coaches in totaal 190 agrariërs ondersteund. Voor de grondregeling zijn 14 aanvragen geheel afgerond. Bij 4 aanvragen loopt het aankoopproces nog. Bij 3 aanvragen is een positief advies gegeven op de voortoets en is nog geen definitief verzoek ingediend. Als de lopende zaken doorgaan dan is van beschikbare € 30 miljoen nog maar € 6,5 miljoen beschikbaar. We willen daarom in 2026 het budget voor de regeling ophogen.

#### Bevorderen van het aantal deelnemers aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij



 Bij de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM, onderdeel van het programma Brabants Bodem) is het aantal deelnemers met de vierde en laatste openstelling in 2024 gegroeid naar 500. Dit is - ondanks een forse inzet op de werving van nieuwe deelnemers - minder dan het beoogde aantal van 650. Met 500 deelnemers is de BBM nog steeds een van de grootste projecten met doelsturing in Nederland. In Noord-Brabant is nu een derde van het aantal gespecialiseerde melkveebedrijven deelnemer aan de BBM.

### Ondersteunen van boeren bij omschakelen naar biologisch



De vraag naar ondersteuning bij omschakeling groeit gestaag, conform ambitie. We bieden als provincie de mogelijkheid aan om met een deskundige adviesgesprekken te voeren en bij voldoende vraag worden ook groepsbijeenkomsten georganiseerd om leerervaringen uit te wisselen.

### Stimuleren van activiteiten in regionale netwerken om de biologische afzet te vergroten



Het ministerie van LNVN heeft initiatief genomen om hier kwartiermakers voor aan te stellen. Ook in Brabant zijn kwartiermakers actief. Het ministerie zou in vervolg hierop in 2025 een landelijke subsidieregeling openstellen voor projecten gericht op afzetvergroting, dit is uitgesteld en staat nu gepland voor februari 2026. We verwachten ook aanvragen in Noord-Brabant.

### Aanpassen verpachtingsvoorwaarden provinciale gronden t.a.v. het beëindigen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest



Recent in GS een [stappenplan](#) duurzame pacht vastgesteld. Vanaf 2027 zijn gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest niet meer toegestaan op provinciale pachtgronden.



### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Versterken gemeenschapsinclusief



In samenwerking met PON Telos is een methode in ontwikkeling waarmee een tweejaarlijks te herhalen onderzoek uitgevoerd. Het eerste (de nulmeting) is in 2026 gereed. Onderzoeksdoel: de waardering van de samenwerkingen vanuit de provincie Noord-Brabant om tot betere verbinding te komen met boeren, burgers en gemeenten (lokale ambtenaren). Tevens wordt geïnventariseerd hoezeer boeren en burgers zich met elkaar verbonden voelen.

#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Gezamenlijk met Vereniging Brabants Agrarisch Jongeren Kontakt (BAJK) uitvoeren van het actieplan jonge boeren





Het kennisproject doelsturing wordt uitgevoerd in 2025/2026, het project boer zoekt boer is opgestart en afgerond, het Jonge Helden Programma loopt in 2025/2026, ambtenaar op stage is georganiseerd waar circa 15 ambtenaren (wederzijdse) stage hebben gelopen en BAJK wordt veel bij beleid betrokken. Een en ander neemt niet weg -en staat ook los van het gegeven- dat het BAJK zich regelmatig kritisch uitlaat over het beleid van de provincie Noord-Brabant zoals dat het boerenerf raakt.

### **Uitvoeren van activiteiten op het gebied van ontwikkeling van kennis, vaardigheden, voedsel educatie en onderwijsvernieuwing (aantal: 5)**



Het afgelopen jaar hebben ruim 500 studenten meegedaan aan activiteiten waar de provincie bij betrokken was. Het betrof zowel projecten bij het HBO (Avans, HAS-green academy) als bij het MBO (Yonder, Yuverta, Curio en Koning Willem 1 College) en gericht op diverse vraagstukken (eiwittransitie, voedselverspilling, korte ketens etc). Daarnaast gingen in de regiodeal Noordoost Brabant en onder begeleiding van IVN Natuureducatie 40 scholen aan de slag met voedsel educatie (o.a. moestuinieren en bezoek naar een Klasseboer). Ook deden 85 klassen in het kader van deze regiodeal mee met lespakketten over het belang van gezond en duurzaam eten. Daarnaast is de samenwerking tussen de verschillende groene opleidingen (zowel HBO als MBO) o.a. in het kader van het onderwijsvernieuwingprogramma Beet! versterkt en is de onderwijsmodule "Jouw Omgeving, Jouw Toekomst" (die wij samen met de ZLTO en de onderwijsinstellingen hebben ontwikkeld) voor agrarische studenten verder verankerd in het onderwijs. Ook is er zowel voor de regiodeal Noordoost Brabant als voor de regiodeal West-Brabant gestart met de voorbereidingen voor een nieuw programma voedsel educatie. Om startups in de landbouw- en voedselsector te versterken is in samenwerking met o.a. Agrifood Capital, Rabobank, Sligro en HAS-green academy vanuit de regiodeal Noordoost Brabant het talentontwikkelingsprogramma JUMP doorontwikkeld en is dit programma in september gestart met nieuwe deelnemers.

### **Opstellen plan van aanpak Vitaal Platteland**



Op dit moment is de Quicksan Vitaal Platteland gereed en besproken. De Quicksan wordt verder geanalyseerd en een Plan van Aanpak wordt opgesteld. Aan de hand van deze analyse en plan van aanpak wordt een Statenmededeling richting u opgesteld met de uitkomsten. We dachten eerder (Burap-II) in Q4 nog te kunnen opleveren. Dat zal uiteindelijk Q2 2026 worden.

## Inzet verbonden partijen

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### 7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<u>Lasten</u>				
Programmalasten	487 N	13.430 N	7.926 N	5.504 V
Toegerekende organisatiekosten	7.280 N	6.178 N	6.016 N	162 V
<b>Totaal Lasten</b>	<b>7.767 N</b>	<b>19.609 N</b>	<b>13.943 N</b>	<b>5.666 V</b>
<u>Baten</u>				
Programmabaten	1.806 V	6.494 V	6.480 V	14 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
<b>Totaal Baten</b>	<b>1.806 V</b>	<b>6.494 V</b>	<b>6.480 V</b>	<b>14 N</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>5.961 N</b>	<b>13.115 N</b>	<b>7.463 N</b>	<b>5.652 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 7. Landbouw en voedsel

7. Landbouw en voedsel - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	5.666
	V

Circulaire economie	507 V
---------------------	-------

De verwachting was dat een aantal regiodeal projecten in 2025 zouden plaatsvinden, dit is naar 2026 doorgeschoven.

GLB/NSP	2.500
	V

Er zijn minder subsidies uitgekeerd dan verwacht, dit is 2-ledig. Er waren minder aanvragen en er zijn uitvoeringsproblemen (o.a. door extra capaciteit verschuiving op het goed afwickelen van het eind 2025 afgeronde POP3 programma), waardoor er aanvragen nog niet zijn beschikt.

POP3	2.307
	V

Er is voor€ 2,3 mln. aan lagere vaststellingen van subsidies gerealiseerd.

Life All4 Biodiversity	115 V
------------------------	-------

Op deze post komen uitgaven voor project Life All 4 Biodiversity die gedekt kunnen worden uit EU bijdragen. Er waren in 2025 minder uitgaven die daarvoor in aanmerking kwamen dan eerder is geprognoseerd.

Piekbelasters	140 V
---------------	-------

In 2025 zijn in tegenstelling tot de verwachting geen bijeenkomsten meer georganiseerd, daarnaast zijn de kosten voor communicatie lager uitgevallen.

Toegerekende organisatiekosten	162 V
--------------------------------	-------

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	65 N
--	------

7. Landbouw en voedsel - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	14 N
---	------

Piekbelasters	140 N
---------------	-------

Lagere inzet Rijksbijdrage als gevolg van lagere uitgaven (zie toelichting uitgaven).

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	126 V
---	-------

## Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

### Inleiding

De uitvoering van de basisinfrastructuur mobiliteit staat er redelijk goed voor. Er ligt een structurele basis voor het mobiliteitsbeleid, al blijven er uitdagingen in de realisatie.

Met het toekennen van extra middelen bij de [Perspectiefnota 2026](#) is er een stevig fundament voor het OV-busvervoer in Brabant met ruimte voor groei. Want goed OV is een belangrijke pijler in het mobiliteitssysteem en cruciaal voor de mobiliteitstransitie die nodig is om extra vraag naar én verdichting van mobiliteit als gevolg van de verstedelijkings- en woningbouwopgave op te vangen.

Medio 2025 is de eerste [nieuwe OV-concessie](#) in West-Brabant gestart. Met de inzet op een sterke hoofdstructuur van snelle en frequente OV-verbindingen is het OV-aanbod met de nieuwe [dienstregeling West-Brabant](#) met 10% toegenomen. In combinatie met de introductie van Bravoflex begin 2025 is deze OV-hoofdstructuur voor iedereen toegankelijk.

De concessie Oost-Brabant is op basis van de vastgestelde [aanbestedingsdocumenten](#) na een geslaagde aanbesteding opnieuw gegund aan Arriva. Ook hier wordt gekozen voor een groeiscenario met uiteindelijk ruim 25% extra dienstregelingsuren, Zero-Emissie bussen, goede reisinformatie en aansluiting met Bravoflex. De exacte dienstregeling wordt nu met gemeenten verder uitgewerkt.

De lopende concessie Zuidoost is vanwege landelijke afspraken over spreiding van aanbestedingen [met ruim 2 jaar verlengd](#) tot medio 2029. In de verlenging zijn prikkels opgenomen voor opschaling van het OV-aanbod en verduurzaming.

Maar er zijn ook zorgpunten. Voor de aanbesteding van de nieuwe concessie Zuidoost dient voor de zomer 2026 de aanbestedingsstrategie vooruitlopend op het Programma van Eisen te worden vastgesteld. Dan moeten ook de ambities ten aanzien van de schaa sprong van het OV-aanbod helder zijn. Op dit moment zijn de beschikbare middelen niet toereikend voor een schaa sprong die past bij de verstedelijkingsopgave én bij de ambities in lijn met de investeringen in OV-infrastructuur via de Brainportdeal en convenant Beethoven. Alleen al de exploitatie van de Brainportlijn vraagt om aanzienlijk extra middelen. We zijn hierover vanuit de gedeelde verantwoordelijkheid ook nog in gesprek met het Rijk.

Daarnaast streven we vanwege de continuïteit van de OV-concessies naar een dekkend netwerk van busremises. Het is soms lastig om in bepaalde regio's geschikte locaties te vinden, zeker met voldoende stroomaansluiting. Hierdoor kunnen de Zero-Emissie ambities onder druk komen te staan of leiden tot meerkosten. Er lopen gesprekken over de duurzame beschikbaarheid van de huidige busremise in Eindhoven. Voor overige locaties in Zuidoost is een inventarisatie uitgevoerd die gaat leiden tot stappen in 2026.

Ten slotte blijft de krapte op de arbeidsmarkt voor zowel de vervoerders als de leveranciers van busmaterieel een aandachtspunt.

Bij de [herijking van KOPI](#) is het uitgangspunt 'werk-met-werk' vanwege de stikstofproblematiek losgelaten en is de meerjaren onderhoudsplanning weer leidend. Zo voorkomen we dat achterstallig onderhoud kan optreden door de combinatie met reconstructies. Zo is het wegvak N284 Reusel – Hapert vanwege potentieel achterstallig onderhoud versneld opgepakt. Ook is onderhoud aan de N639 Chaam en N264 Odiliapeel – Haps uitgevoerd. Eerder zijn de Staten meegenomen in de toenemende (financiële) druk op de onderhoudsbegroting o.a. als gevolg van de uitbreiding en opwaardering van het areaal, de toegenomen ouderdom en de complexiteit in relatie tot de omgeving. Als een maatregel voor het terugdringen van het tekort is in 2025 de opdracht Meerjarig Onderhoud gegund, de eerste stap richting Waardegedreven Onderhoud met langjarige contracten met een beperkt aantal aannemers vanaf 2027. De voorbereiding van de herijking van KOPI is opgestart. De Staten worden meegenomen in de keuzes in het kwaliteitsniveau en een financiële doorrekening hiervan.

Op basis van het [Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027](#) (BVVP) hebben we gewerkt aan het verbeteren van de verkeersveiligheid langs de pijler gedrag, infrastructuur en handhaving met specifieke aandacht voor afleiding, de onervaren verkeersdeelnemer en fietser. Hard nodig, want het [aantal verkeersslachtoffers in Brabant](#) is nog altijd te hoog. Zo is de educatie op scholen gecontinueerd, zijn de eerste afspraken over het verbeteren van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes (€10 mln. in deze bestuursperiode) gemaakt in de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP). Er zijn diverse campagnes op het gebied van afleiding en gedrag uitgevoerd. De opdrachten voor de verbetering van de verkeersveilige inrichting van de N615 Deense Hoek en de N267 Kromme Nol in het kader van de €15 mln. voor kleinschalige verkeerskundige maatregelen (KVM) zijn opgestart. Ook wordt gehandeld als de situatie van verkeersveiligheid daarom vraagt, zoals bijvoorbeeld op de N395 bij Diessen. In overleg met politie en Openbaar Ministerie is de [handhaving](#) op specifieke locaties en de inzet van flex- en vaste flitspalen geïntensiveerd. Ook zijn de focusflitsers in gebruik genomen voor handhaving op afleiding door mobiele telefoons.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW  $\geq$  vorig jaar.
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek\* (provinciale wegen): WOW  $\geq$  vorig jaar.

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd.

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer  $\geq$  vorig jaar.

*\*In IPO-verband is besloten om te stoppen met het WOW-onderzoek. Er wordt gezocht naar een alternatief.*



Doordat de meerjaren onderhoudsplanning weer leidend is en wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud met prioriteit zijn opgepakt, ligt de provinciale infrastructuur er goed onderhouden bij. Zoals reeds eerder aangekondigd zal bij de aanstaande herijking van KOPI de huidige onderhoudsbegroting niet langer toereikend zijn.

Voor IPW score kunstwerken 97,3% voldoet aan de kwaliteitseisen niveau B (was 97,8%). Deze zaken worden opgepakt. De IPW score verkeersveilige weginrichting is 77% (2023). Dit cijfer, waarbij op verschillende aspecten wordt gemeten hoe veilig provinciale wegen zijn ingericht, wordt eens in de twee jaar geactualiseerd. De nieuwe cijfers worden medio 2026 verwacht, vanaf dat moment is het proces structureel ingericht en kunnen we jaarlijks rapporteren.

In IPO-verband is besloten om te stoppen met het WOW-onderzoek. Er is samen met provincie Limburg gewerkt aan een alternatief in eigen beheer. Op de vraag "Hoe tevreden bent u over uw provincie als beheerder van de provinciale wegen?" is geantwoord met een rapportcijfer 7,4. Het WoW tevredenheidsonderzoek had een iets andere vraagstelling (o.a. op een 5 punt schaal in plaats van rapportcijfer). In 2023 was 73% van de weggebruikers (zeer) tevreden met alle wegbeheerders aspecten. Hoewel deze cijfers vergelijkbaar lijken, zeggen deze niet precies hetzelfde.

De algemene waardering van het OV in 2025 op basis van de klantenbarometer is uitgekomen op 8,0 (t.o.v. 7,8 in 2024).

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie (KOPI, 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte.
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten. zijn gegund in 2026.
- De wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn opgenomen in lopende en geplande contracten voor infraprojecten.
- Inventarisatie van maatregelen die nodig zijn om het provinciaal wegennet klimaatadaptief te maken.



Het risico van achterstallig onderhoud is gemitigeerd met het versneld oppakken van specifieke onderhoudsprojecten en/of aanvullend incidenteel onderhoud, zoals bijvoorbeeld de N284 Reusel - Hapert. Er zijn voorbereidingen getroffen voor een meerjarig contract voor onderhoud van civiele kunstwerken. In 2026 wordt dit contract aanbesteed.

Voor het Waardegedreven Onderhoudscontract is de voorbereiding van de aanbesteding opgestart met eind 2026 de verwachte gunning aan een tweetal aannemers voor 4 jaar met 2 keer een optie tot verlenging met 2 jaar. Hiermee verwachten het onderhoud van het areaal efficiënter uit te kunnen voeren. Het eerste deel van de inventarisatie in het kader van klimaatadaptatie van het wegennet is uitgevoerd en zal onderdeel zijn van de herijking van de uitvoeringsagenda KOPI.

Er is besloten om twee steunpunten af te stoten. Dit is mogelijk vanwege de introductie van geautomatiseerd strooien. Het voornemen is om één daarvan (Westerhoven) om te bouwen naar een busremise voor de concessie Zuidoost. Er is reeds voldoende stroom aanwezig voor het laden van elektrische bussen.

### Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

#### Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%.
- Brabants tarievenhuis is vastgesteld in verband met het uitfaseren van de OV-chipkaart.
- Inventarisatie van beschikbaarheid remises en stroomaansluitingen in Oost en Zuidoost.

#### Nieuwe concessies:

- Nieuw flexcontract en concessie West zijn geïmplementeerd.
- Nieuwe concessie Oost (vanaf 2027) is gegund.
- Voorbereiding aanbesteding nieuwe concessie Zuidoost (vanaf 2029) is opgestart.
- Voorbereidingen implementatie flexcontracten Oost en Zuidoost (2026) zijn afgerond.

#### Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.

- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.



Op steeds meer plaatsen in Brabant is het OV-aanbod opgeschaald (reizersaantallen 85% tov 2019). Dat komt door de nieuwe dienstregeling in de nieuwe concessie West en de herijkingsafspraken in Oost en Zuidoost. Ook zien we dat de randvoorwaarde hiervoor van voldoende personeel bij de vervoerders steeds meer op orde komt. Toch blijft het evenwicht tussen de rituitval / punctualiteit enerzijds en het tempo van opschaling anderzijds een aandachtspunt. Niet alleen uitval van personeel speelt hierin een rol maar ook de late leveringen van nieuwe bussen, de doorstroming op de wegen en het grote aantal wegwerkzaamheden in Brabant. De rituitval in 2025 betrof 1,0% (t.o.v. 1,6% in 2024). Bravoflex is al vanaf begin 2025 van start gegaan in het concessiegebied West-Brabant en vanaf de tweede helft geïntegreerd in de nieuwe concessie. Zo zijn er ruim 60 extra Bravoflex haltes in landelijk gebied gecreëerd. De voorbereidingen voor de implementatie in de andere twee concessiegebieden vanaf 2026 zijn getroffen. Ook hier verschijnen tientallen extra Bravoflex-haltes. De Staten zijn geïnformeerd over de [voortgang](#) van de visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'. Via strategische posities in busremises dragen we bij aan het borgen van de continuïteit en het verbeteren van de efficiency van de (toekomstige) concessies. De nieuwe busremise [Breda](#) is in gebruik genomen bij de start van de concessie West. Bij de remise in Roosendaal moet langer worden doorgereden met bussen met brandstofmotoren vanwege het ontbreken van stroomaansluiting. We zetten hier wel stappen in duurzaamheid met het gebruik van biobrandstoffen. De meerkosten zijn aanzienlijk. Er wordt onderzocht in welke mate toch met ZE-bussen gereden kan worden door gebruik te maken van nachtstroom. Voldoende stroomaansluiting wordt steeds meer randvoorwaardelijk in de zoektocht naar strategische locaties voor busremises. Voor de nieuwe concessie Zuidoost is een inventarisatie uitgevoerd, maar tijdige beschikbaarheid van nieuwe remiselocaties en voldoende stroom blijft nog een risico voor zowel de exploitatie als de Zero-Emissie ambities. Vanwege de techniek is landelijk besloten om het uitfaseren van de OV-chipkaart uit te stellen tot eind 2027. Het Brabants tarievenhuis is onveranderd, omdat dit al voldeed aan het nieuwe systeem.

### Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Doel is enerzijds om zo efficiënt mogelijk te werken en anderzijds om zo effectief mogelijke bijdrage aan de organisatie-doelstellingen te leveren. Ook verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Doelstellingen uit de Samenwerkingsovereenkomst Slimme en Duurzame Mobiliteit Brabantstad 2024-2028 zijn gerealiseerd.



Samen met de Brabantstad-partners is gewerkt aan de uitvoering van de samenwerkingsovereenkomst. Zo is het verkeersmanagement Brabantbreed georganiseerd en doorontwikkeld. Ook zijn diverse projecten op het gebied van data en digitalisering opgeleverd. Zo is met de digitaliseringsopgave Provinciale Wegen de randvoorwaarde ingevuld voor de nieuwe manier van werken van Waardegedreven Onderhoud en de nieuwe Onderhoudprestatiecontracten (EPC en OPC). Daarnaast is de opdracht voor het nieuwe verkeersmodel gegund. Dit is belangrijk voor een effectieve besluitvorming op basis van een datagedreven aanpak.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### We gaan voor veilige mobiliteit.

In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elk verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	141	120	114	ntb
waarvan op provinciale wegen	16	12	15	9	16	ntb

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal slachtoffers met lichamelijk letsel.


	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	2.391	2.263	2.398	ntb
waarvan op provinciale wegen	164	120	139	157	187	ntb

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar.



Zowel in 2023 als in 2024 is het aantal verkeersdoden gedaald. De officiële cijfers 2025 worden medio 2026 gepubliceerd. Toch is het aantal nog steeds veel te hoog. Een stijgend aandeel van de (dodelijke)

verkeersslachtoffers betreft fietsers.  De onverminderde inzet op gedrag, infrastructuur en handhaving blijft nodig.

De score van de OV-klantbarometer op het onderdeel veiligheid is over 2025 uitgekomen op 8,0 (t.o.v. 8,0 in 2024).

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Verkeersveiligheid

- Het nieuwe Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is vertaald naar indicatoren en opgenomen in de begroting 2025.

- We hebben € 10 mln. geïnvesteerd in deze bestuursperiode (2027) ter verbetering van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).



Samen met de BVVP-partners is uitvoering gegeven aan het BVVP langs de pijlers gedrag, infrastructuur en verkeershandhaving. De provincie heeft hierop de regie gevoerd en tevens belangrijke stappen gezet in de Brabantbrede doorontwikkeling van de datagedreven en risicogestuurde aanpak. Er is gestart met de Grensverleggende Aanpak Verkeersveiligheid. Dit omvat innovatieve, integrale activatieprojecten, die gericht zijn op de drie pijlers van verkeersveiligheid en waarin diverse experts samenwerken om verkeersveiligheid vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Binnen deze aanpak wordt ook uitvoering gegeven aan [motie 180-2025 Verkeersveiligheid als vertrekpunt](#). Een tweetal opdrachten voor kleinschalige verkeerskundige maatregelen zijn uitgezet en worden uiterlijk in 2027 gerealiseerd. Voor de verbetering van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes zijn de eerste afspraken gemaakt met gemeenten in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2026. Er wordt een nulmeting gedaan t.b.v. de nieuwe indicator, waarmee we het risico op een verkeersongeval in Brabant in beeld willen brengen. Over 2026 kunnen we voor het eerst rapporteren over de ontwikkeling van de indicator.

### Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.



### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van een ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO<sub>2</sub>) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO<sub>2</sub>-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NO<sub>x</sub>, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het [Schone Lucht Akkoord](#) is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NO<sub>x</sub> en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar .



Het meest recente cijfer op basis van het Brabantse Verkeersmodel (BBMA) is 17,6 kiloton CO<sub>2</sub> (2021). Naar aanleiding van de actualisatie van het BBMA zal in de loop van 2026 een recenter cijfer beschikbaar komen. Er wordt gewerkt aan een manier om hierover jaarlijks te kunnen rapporteren. De totale emissie NO<sub>x</sub> is 15,61 (2023). Daarmee wordt de dalende trend doorgezet (16,29 in 2022 en 20,5 in 2019). Als belangrijke oorzaak wordt gezien de elektrificatie van het Nederlandse wagenpark.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Duurzaamheid Provinciale infrastructuur

Provinciale infrastructuur:

- Opname van het 'routepad emissiereductie' in alle onderhouds- en realisatiecontracten met een stijgend % emissieloos materieel.
- Energie en CO<sub>2</sub>-reductie: reductie van de CO<sub>2</sub>-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- We dragen vanuit onze beheer- en onderhoudsopgave bij aan de opgave van 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.



De provincie is door Bouwend Nederland voor de 7<sup>e</sup> keer uitgeroepen tot meest duurzaam aanbestedende overheidsorganisatie voor infrastructurele werken.

In 2025 is in het kader van het routepad emissiereductie bij alle afgeronde projecten een percentage van emissieloos materiaal van 70% of meer behaald t.o.v. de referentieberekening (respectievelijk 70%, 73% en 76%). De referentieberekening was gebaseerd op uitvoering van werkzaamheden zoals dat in 2010 gebruikelijk was. Aanneمة die de provincie daarbij hanteert is dat de werkzaamheden tussen 1990 en 2010 niet wezenlijk duurzamer zijn uitgevoerd en dat deze vergelijking daarmee passend is om te beoordelen of gewerkt is in lijn met de duurzaamheidsdoelstellingen. In 2024 was bij alle afgeronde projecten nog een reductie van 50% of meer te zien (respectievelijk 52%, 66% en 70%).

De mate waarin het provinciale areaal er duurzaam bij ligt wordt uitgedrukt in de CO<sub>2</sub>-footprint. Dat was 5.772 ton (CO<sub>2</sub>-equivalent / jaar) voor 2025. Ten opzichte van het referentiejaar een reductie van ongeveer 70%.

De tool om het hergebruik van materiaal te bepalen is nog in ontwikkeling. We sluiten hier aan bij een landelijk traject. Bij het project N389 Etten-Leur – Zevenbergen wordt de bestaande brug hergebruikt als fietsbrug. De voorbereidingen voor het project zijn uitgevoerd in 2025 en wordt gerealiseerd in 2026.

### **ZE-ambities OV-concessies**

OV-concessies:

We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

	2025	2026	2027	2028	2029	2030
%	54%	80%	80%	89%	89%	100%

In 2025 zijn 121 extra ZE-bussen ingestroomd als gevolg van de vertraagde levering in 2024. In de nieuwe concessie West-Brabant wordt nog altijd gewacht op ruim 100 elektrische bussen om in te stromen (voor zomer 2026). Daarmee komt nu het percentage ZE-bussen op 44% (18% in 2024). Vanwege de hoge investeringskosten en tekort aan stroom is ervoor gekozen om pas volledig elektrisch te zijn bij de start van een nieuwe concessie Zuidoost (2029). In de verlenging van Zuidoost zijn wel aanvullende afspraken over stappen in de ZE-ambities gemaakt via het gebruik van Biodiesel.

### **Inzet verbonden partijen**

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'

- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

## Heeft het gekost wat het mocht kosten?

### 8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	187.659 N	215.780 N	209.119 N	6.660 V
Toegerekende organisatiekosten	18.178 N	19.640 N	22.319 N	2.679 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>205.837 N</b>	<b>235.420 N</b>	<b>231.439 N</b>	<b>3.981 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	6.339 V	11.385 V	10.485 V	900 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	710 V	710 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>6.339 V</b>	<b>11.385 V</b>	<b>11.195 V</b>	<b>190 N</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>199.498 N</b>	<b>224.035 N</b>	<b>220.244 N</b>	<b>3.791 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 8. Basisinfrastructuur mobiliteit

8. Basisinfrastructuur mobiliteit - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	3.981 V
---	---------

#### Algemeen

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd:

- Algemeen: € 0,5 mln., waarvan € 0,2 mln. structureel
- Data (inclusief verkeersmanagement): € 8,0 mln., waarvan € 2,4 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 2,4 mln., waarvan € 1,2 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 13,3 mln. structureel\*
- OV: € 111 mln., komende jaren wordt groei verwacht via nieuwe concessie

\* Plus € 34,5 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting en wordt conform bestaand provinciaal indexatiebeleid jaarlijks geïndexeerd.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit incidenteel op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

De realisatie van de programmalasten 08 Basisinfrastructuur Mobiliteit komt in 2025 uit op € 209,1 mln. t.o.v. van een begroting van € 215,8 mln. Een onderschrijding van € 6,7 mln. (96,9% realisatie).

**8. Basisinfrastructuur mobiliteit**

Onderhoudsbegroting	2.335
	N

Met een realisatie van € 20,6 mln. is de onderhoudsbegroting van € 18,2 mln. met € 2,4 mln. overschreden. De extra kosten zijn gemaakt voor zaken die noodzakelijk zijn om de provinciale wegen bereikbaar én veilig te kunnen houden. Er is een aantal specifieke oorzaken te noemen voor de overschrijding: 1) Nog altijd is veel aanvullend incidenteel onderhoud, 2) Er is een toename van het aantal incidenten en calamiteiten.

OV-concessies	1.650
	V

De uitgaven voor de drie OV-concessies zijn € 1,65 mln. lager uitgevallen dan de € 126,6 mln. begroot. Dit komt voor € 852.664,- doordat de definitieve indexatie op basis van de concessievoorwaarden lager is uitgevallen.

Verkeersveiligheid schoolfietsroutes	2.000
	V

In het kader van het bestuursakkoord is totaal € 10 mln. beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de verkeersveilige inrichting van schoolfietsroutes. De eerste afspraken over provinciale cofinanciering met gemeenten worden gemaakt in het kader van de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2026.

OV-ontwikkeling	1.231
	V

Maatregelen ter bevordering van de toegankelijkheid van het OV in het kader van het landelijke convenant Bestuursakkoord Toegankelijkheid OV 2022-2032 zijn nog niet tot uitvoering gekomen in 2025. De middelen worden doorgeschoven op de meerjarige begroting.

Kleinschalig OV	1.752
	V

De mate waarin een beroep gedaan wordt op regiotaxi's is lastig te voorspellen en wordt achteraf op basis van gebruik in rekening gebracht.

SOK Brabantstad	1.380
	V

Samen met de B7-steden en RWS zijn middelen bij elkaar gebracht in het kader van de Samenwerkingsovereenkomst Brabantstad. Hierbij wordt een aantal basistaken zoals data, digitalisering en verkeersmanagement Brabant breed georganiseerd en doorontwikkeld. Bij verkeersmanagement heeft het accent meer gelegen op het operationele gedeelte in plaats van de ontwikkelopgave.

MUP	500
	V

Voor de uitvoering van het Meerjarige Uitvoeringsprogramma voor de problematiek in en rond Chaam zijn middelen ter beschikking gesteld. De afstemming kost meer tijd en het budget schuift door.

ZE-bussen	325
	V

### 8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Voor het stimuleren van het gebruik van Zero Emissie bussen in de OV-concessies is een rijksregeling met cofinanciering beschikbaar. Door leveringsproblemen stroomt een klein deel later in. In 2025 zijn totaal 70 bussen ingestroomd. Tegenover de lagere kosten staan ook lagere opbrengsten uit de gematchte rijksbijdragen.

Toegerekende organisatiekosten	2.679
	N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	157 V
<b>8. Basisinfrastructuur mobiliteit - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)</b>	<b>190 N</b>

#### Algemeen

De realisatie van de programmabaten 08 Basisinfrastructuur Mobiliteit komt in 2025 uit op € 10,5 mln. t.o.v. van een begroting van € 11,4 mln. Een onderschrijding van € 0,9 mln. (92,1% realisatie).

SOK Brabantstad	457 V
-----------------	-------

Samen met de B7-steden en RWS zijn middelen bij elkaar gebracht in het kader van de Samenwerkingsovereenkomst Brabantstad. Hierbij wordt een aantal basistaken zoals data, digitalisering en verkeersmanagement Brabant breed georganiseerd en doorontwikkeld. Er blijken minder middelen nodig te zijn om de beoogde resultaten te bereiken en is er besloten om inkomsten af te ramen. De facturatie over 2025 was al gebeurd, waardoor de lagere inkomsten pas in 2026 zichtbaar zullen zijn.

Onderhoudsbegroting	1.120
	N

Er zijn minder inkomsten gerealiseerd op de onderhoudsbegroting dan geraamd. Vergoedingen van de kosten van calamiteiten en het herstellen van schades blijken in de praktijk niet volledig of pas later realiseerbaar.

ZE-bussen	325 N
-----------	-------

Voor het stimuleren van het gebruik van Zero Emissie bussen in de OV-concessies is een rijksregeling met cofinanciering beschikbaar. Door leveringsproblemen stroomt een klein deel later in. In 2025 zijn totaal 70 bussen ingestroomd. Door de lagere kosten mogen ook minder opbrengsten uit de rijksbijdragen worden toegerekend.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	710 V
--	-------

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	88 V
---	------

## Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

### Inleiding

De ambities voor de doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem langs de vier netwerken wegennet, OV-netwerk, hoofd fietsnetwerk, en goederencorridor staan onder druk.

Een belangrijke oorzaak hiervan is de [herprioritering van het Mobiliteitsfonds](#), waardoor een aantal rijksinfraprojecten in Brabant is gepauzeerd. Voor de A2 Deil – Vught en A50 Paalgraven – Bankhoef is al aangegeven dat deze voorlopig (in ieder geval tot 2030) niet worden opgepakt. Van projecten die wel doorgaan (A58 Eindhoven – Tilburg en N65 Vught - Helvoirt) is het de vraag of én op welke termijn deze gerealiseerd worden vanwege belemmeringen op het gebied van stikstof, capaciteit en financiën. Ook werkzaamheden van een project in uitvoering (A27 Houten – Hooipolder) worden gefaseerd met vertraging als gevolg. De versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder inclusief nieuwe verbindingsboog is conform planning volop in uitvoering en wordt eind 2026 opgeleverd.

Om de impact van het pauzeren te verminderen worden restbudgetten van het Rijk ingezet voor mobiliteitspakketten met cofinanciering door de regio (A2 Deil - Vught, A58 Breda – Tilburg en Galder – St.-Annabosch en A67 Leenderheide – Geldrop). Voor de A50 Paalgraven – Bankhoef heeft de regio zelf een pakket met mitigerende maatregelen opgesteld.

Veel [projecten op provinciale wegen](#) kunnen wel door, soms met kleine aanpassingen of andere fasering. Met de afronding van de 2<sup>e</sup> fase is de reconstructie van de [N282 Rijen - Hulten - Reeshof](#) opgeleverd en is de N285 Noordelijke randweg Zevenbergen volop in uitvoering. Ook voor de projecten op de N605 bij Volkel en N264 Haps - Odiliapeel staan alle seinen op groen om de realisatie op te pakken. We zien wel de kosten van infraprojecten hard oplopen door vertraging, procedures en aanvullende maatregelen vanwege stikstof (o.a. inzet elektrisch materieel).

Toch zien we ook dat niet alles (op korte termijn) kan, bijvoorbeeld de aanleg van de nieuwe verbinding [N629 Dongen - Oosterhout](#) vanwege stikstofdepositie. Er wordt nu met de gemeenten gewerkt aan een pakket van korte termijn maatregelen. Via het participatietraject met de regio zijn verbeteringen aangebracht in het voorlopige ontwerp voor de herinrichting van de [N284 Reusel - Hapert](#) op basis van het eerder vastgestelde Voorkeursalternatief. Voor de [N279 Veghel - Asten](#) is op basis van een uitgebreid participatietraject de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) opgeleverd met een vijf kansrijke alternatieven. Deze basis wordt nu verder uitgewerkt richting besluitvorming over een Voorkeursalternatief begin 2027. Er zijn wel zorgen of deze projecten op redelijke termijn realiseerbaarheid zijn.

In het kader van de woningbouwopgave is door gemeenten op basis van het gezamenlijke voorstel [Brabant Bouwt](#) een aanvraag voor de rijksmiddelen WoMo ingediend. Voor Brabant zijn [afspraken](#) gemaakt over belangrijke mobiliteitsmaatregelen voor een aantal woningbouwlocaties. Zo ook over de financiering van de aanpak Bosch Centraal, een van de belangrijkste spoorknooppunten van Nederland. Tijdens het [uitgestelde BO-MIRT 2025](#) is het Voorkeursalternatief inclusief financiering door de partners bekrachtigd. Zowel het OV als het hoofd fietsnetwerk zijn belangrijke pijlers voor de mobiliteitstransitie en hard nodig voor de realisatie van het [ontwikkelperspectief NOVEX stedelijk Brabant](#). De ambities liggen vast in het Toekomstbeeld OV 2040 ([TBOV 2040](#)) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets ([BTF](#)).

Dat is terug te zien in de Meerjarige Multimodale Mobiliteitspakketten (MMMP's). In 2025 zijn de eerste stappen gezet in deze uitvoeringsagenda's met het uitwerken van de korte termijn maatregelen en de inzet van € 120 mln. provinciale middelen via de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's). We richten ons daarbij op mobiliteitstransitie, boven lokaal effect, mobiliteitssysteem versterkend en multimodaal.

De Meerjarige Mobiliteitsagenda (MMA) tussen Rijk en regio is opgeleverd en wordt binnenkort bestuurlijk vastgesteld. Deze agenda is gebaseerd op de Meerjarige Multimodale Mobiliteitspakketten (MMMP's) tussen provincie en regio's. De samenwerking verloopt via het programma SmartwayZ.NL.

Specifiek voor de ontwikkeling van de Brainportregio zijn het Korte Termijn Maatregelenpakket 1 en 2 opgesteld als onderdeel van de Brainportdeal en convenant Beethoven. In 2025 zijn belangrijke stappen gezet. Zo is het voorlopige ontwerp HOV4 én het voorkeursalternatief voor de Multimodale Knoop Eindhoven vastgesteld. Het project Bus op de Vluchtstrook, met als doel om het OV rond Eindhoven nog betrouwbaarder te maken én om zo ook de drukte op de wegen te verminderen, is vanaf medio 2025 op de A67 gestart. De voorbereidingen (o.a. realiseren pechhavens en aanpassen bebording) voor de A50 en A2 worden getroffen. Tevens is gestart met de MIRT-verkenning A2/N2 inclusief de Brainportlijn. Onderdeel hiervan is ook de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de bekostiging van de OV-exploitatie van de Brainportlijn. De provinciale middelen hiervoor zijn nu ontoereikend.

Ook is het (snel-)fietsnetwerk in Brabant verder uitgebreid. Dit jaar zijn opgeleverd of is gestart met de aanleg: de F2 Zaltbommel – 's-Hertogenbosch, de F58 Rijen – Breda en de F629 Tilburg – Oosterhout en enkele doorfietsroutes uit het Korte Termijn Pakket Brainportdeal zoals de F67 Kempenroute en de F270 Eindhoven – Helmond. Ook is na het onherroepelijke besluit van RvS inzake de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) eerder dit jaar gestart met de realisatie van de F59 's-Hertogenbosch - Waalwijk.

Tilburg en Moerdijk zijn belangrijke logistieke knooppunten op de goederencorridor, wat bevestigd wordt via de realisatiepacten. De aanbesteding voor Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal is gestart met de ondertekening van de bestuursovereenkomst begin 2025. Bij het uitgestelde BO-MIRT 2025 zijn afspraken gemaakt over de optimalisatie van het kanaal na Sluis II tot Loven en herstructurering van het havengebied in Tilburg. Daarmee kunnen eindelijk belangrijke stappen worden gezet in de verbetering van de vaarverbinding tussen Rotterdam en Tilburg en het stimuleren van watergebonden bedrijvigheid.

Het actieplan truckparkings naar aanleiding van een [motie](#) is begin 2026 opgeleverd.

Via de [Programmering Mobiliteit 2026-2045](#) is inzicht gegeven in de totale mobiliteitsportefeuille. De mobiliteitsopgave is onverminderd groot, continu in beweging en de beschikbare middelen beperkt. Dat vraagt voortdurend om scherpe keuzes om kansen te benutten en risico's te beheersen.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

\*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.



De indicator is uitgekomen op 90,8% in de ochtendspits (t.o.v. 90,5% in 2024) en 88,1% in de avondspits (t.o.v. 87,5% in 2024). Weliswaar nog onder de norm, maar laat wel een licht positieve trend zien in de afgelopen jaren. Deze indicator laat zien in hoeveel procent van de gevallen (ochtendspits & avondspits tijdens werkdagen) de reistijd binnen de bandbreedte valt ten opzichte van het jaarlijks gemiddelde. De indicator drukt uit hoe betrouwbaar de reistijd op de wegen is.

De onzekerheid over de (termijn van) realisatie van een aantal infrastructurele projecten, zowel op het rijkswegennet als op provinciale wegen, verhogen de druk op het Brabantse mobiliteitssysteem. De impact hiervan is reeds geschetst in het persbericht [Gestrand in Brabant](#). Het belang van de realisatie van deze projecten én van extra maatregelen op de andere netwerken neemt hierdoor toe.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Inventarisatie van impact € 2,5 miljard beschikbaar voor woningbouw op ontwikkeling van spoorzones (o.a. Roosendaal en Oss).
- Planstudie OV-knoop Bosch Centraal gereed n.a.v. voorkeursalternatief MIRT-verkenning (2027).
- Besluit voorkeursalternatief Spoorknoop Eindhoven.
- Realisatie spoorzone Gilze en Rijen gestart (2026).
- HOV3 Eindhoven is gerealiseerd.
- Voorlopig ontwerp (VO) voor HOV4 Eindhoven is vastgesteld.

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS: tijdelijk spoor en tijdelijk station Vught in gebruik in 2025 (oplevering: 2030).
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): start uitvoering (oplevering in: 2027).
- Deelprojecten Bus op de Vluchtstrook zijn gerealiseerd: A2 / A67 (2025) en A50 (2027).



### Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel – Asten n.a.v. het ontwikkelperspectief: Notitie Detail en Reikwijdte (NDR) gereed in 2025.
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen – Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- Project N282 Rijen – Hulten – Reeshof is opgeleverd.
- Project N285 Noordelijke randweg Zevenbergen is opgeleverd (2027).

Rijkswegennet:

- Het korte termijn maatregelenpakket N65 is vastgesteld.
- Oplevering van de versnelde aanpak van knooppunt Hoopolder (onderdeel van verbreding A27) in 2026.



### (Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (6 in 2025, 7 in 2026 en 9 in 2027).
- Alle afspraken over hoofdfietsnetwerk MMMP's n.a.v. BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk 2026 vertaald naar bestuursovereenkomsten (RMP 2026 en 2027).



### Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors Rotterdam – Venlo en Amsterdam – Antwerpen:

- Definitief besluit over verbetering en optimalisatie haven Loven Tilburg in 2025.
- Gunning uitvoering Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal in 2026 (oplevering: ntb).
- Realisatiepacten Tilburg en Moerdijk zijn gerealiseerd (2027).



## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen\* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

*\*Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.*



Voor de modal split personenvervoer zijn door het CBS geen recente data geleverd. Voor goederenvervoer is de modal split uitgekomen op 10,6 in 2024 (t.o.v. 10,2 in 2023), zeker in volumes een aanzienlijke stijging. De gegevens over 2025 zijn pas later beschikbaar.

In de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's), waarin de in de Meerjarige Multimodale Mobiliteitspakketten (MMMP's) afgesproken Mobiliteitstransitie verder is uitgewerkt, zijn concrete maatregelen opgenomen om de shift naar meer OV en fiets mogelijk te maken. In de komende jaren worden deze maatregelen gerealiseerd. Voor goederenvervoer zijn hierover afspraken gemaakt in de realisatiepacten Tilburg en Moerdijk.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er zijn minimaal 2 mobiliteitshubs gerealiseerd in de Brainportregio (2027).



### Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom – Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk in 2026 vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2026 en 2027 (RMP's).



Voor het maatregelenpakket De Run resteert nog een tweetal projecten. Eén project betreft een snelfietsroute en vertraagd door een procedure bij RvS. De projecten worden in 2026 afgerond.

Na een intensief en interactief proces met de regio's zijn de Meerjarige Multimodale Mobiliteitspakketten (MMMP's) vertaald naar een eerste pakket met maatregelen via de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's). De provincie investeert hiermee voor de komende jaren € 120 mln. in drie stedelijke regio's. Begin 2026 zijn de pakketten vastgesteld. De regio Zuidoost valt binnen de afspraken van het Korte Termijn Pakket van het convenant Beethoven.

### Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart gerealiseerd (1 in 2025, 2 in 2026 en 3 in 2027).



### Smart Mobility

- Het werkprogramma SmartwayZ.NL 2024-2027 is vastgesteld.
- Het werkprogramma SmartwayZ.NL is uitgewerkt en opgenomen in de begroting 2025.
- De Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) op hoofdlijnen (BO-MIRT 2024) met het Rijk is uitgewerkt en vastgesteld bij BO-MIRT 2025.



Er worden op 3 locaties momenteel haalbaarheidsonderzoeken gedaan voor de realisatie van CEH's met tenminste één zero emissie brandstof (batterij-elektrisch en waterstof) en één hernieuwbare brandstof. Daarnaast is de beschikbaarheid van rijksmiddelen dichterbij gekomen met het opstellen van een concept-Specifieke Uitkeringsregeling (SPUK-regeling) die begin 2026 goedgekeurd zal worden en waarvoor ook een provinciale subsidieregeling voor komt. Daarmee is het de verwachting dat in 2027 er minimaal 3 CEH's zijn gerealiseerd.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.



Voor Mobiliteit voor iedereen kijken we naar hoe groot de afstand per buurt is voor een viertal voorzieningen (huisarts, boodschappen, voortgezet onderwijs en bibliotheek) en tellen we het totaal aantal buurten in de provincie op om te zien welke trend we daar waarnemen. We zien een lichte toename voor alle type voorzieningen van het aantal buurten dat niet meer binnen de marge van de afgesproken afstand valt. Dit kan betekenen dat het voor specifieke doelgroepen lastiger wordt om bepaalde voorzieningen te bereiken. Met de introductie van Bravoflex zorgen we ervoor dat de voorzieningen voor iedereen toegankelijk blijven.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Toegang tot mobiliteit

We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van de Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.



Het aantal gemeenten met een programma Doortrappen is in 2025 verder gestegen tot 37.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.



Op basis van de herijking van de het Actieplan geluid Noord-Brabant eind 2024 is het aantal geluidgehinderden afgenomen van 5.950 woningen naar 5.854. Met de invoering van de nieuwe omgevingswet is de ambitie om breder te kijken dan alleen de provinciale wegen, hierbij zijn we afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen voor de invoering van het digitaal stelsel omgevingswet. Voor nu blijft het actieplan en de daarin vastgestelde ambitie leidend.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren Schaalsprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 300 in 2025 die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers.



## Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

## Heeft het gekost wat het mocht kosten?

### 9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	215.471 N	108.647 N	95.329 N	13.317 V
Toegerekende organisatiekosten	7.384 N	12.853 N	11.593 N	1.259 V
<b>Totaal Lasten</b>	<b>222.854 N</b>	<b>121.499 N</b>	<b>106.923 N</b>	<b>14.577 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	192 V	1.465 V	863 V	603 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	1.903 V	1.903 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>192 V</b>	<b>1.465 V</b>	<b>2.765 V</b>	<b>1.300 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>222.662 N</b>	<b>120.034 N</b>	<b>104.157 N</b>	<b>15.877 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 9. Mobiliteitsontwikkeling

9. Mobiliteitsontwikkeling - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	14.577
	V

#### Algemeen

Begrotingsprogramma 09 Mobiliteitsontwikkeling gaat over opgaven en projecten gericht op de (door-)ontwikkeling van het totale Brabantse mobiliteitssysteem en deze worden gefinancierd vanuit de reserve. Op basis van de (meerjarige) afspraken in het kader van de programmering worden de middelen op de meerjarige begroting geraamd. In veel gevallen is op basis van wet- en regelgeving de lastneming over de jaren afhankelijk van de financiële voortgang bij partners. Hierdoor is het in een aantal gevallen lastig om het ritme van de lastneming exact te bepalen. Op basis van financiële voortgangsrapportages van partners dient de lastneming periodiek te worden gecorrigeerd en kunnen verschillen in de tijd ontstaan ook al verandert hierdoor niet het tempo van de feitelijke realisatie. De realisatie van de programmalasten van 09 Mobiliteitsontwikkeling komt uit op € 95,3 mln. ten opzichte van een begroting van € 108,6 mln. Een onderschrijding van € 13,3 mln. (87,7% realisatie).

Snelfietsroutes	2.320
	V

Voor de realisatie van een Brabants snelfietsroutenetwerk (9 routes) zijn middelen ter beschikking gesteld uit de reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF). Hiervoor zijn subsidies verstrekt aan verschillende gemeenten. De lastneming over de jaren is afhankelijk van de (financiële) voortgang bij gemeenten. Door een correctie in de lastneming is een onderschrijding ontstaan.

Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's)	5.395
	V

In het kader van de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's) zijn afspraken gemaakt met de regio's over de provinciale cofinanciering van mobiliteitsmaatregelen. De lastneming over de jaren is afhankelijk van de (financiële) voortgang bij gemeenten. Met name in de regio Zuidoost betreft het meerjarige opgaven zoals de Bundelroute.

SmartwayZ.NL	1.890
	V

De onderschrijding bij het programma SmartwayZ.NL komt hoofdzakelijk door de uitloop naar 2026 van het pakket Bereikbaarheid De Run. Een tweetal onderdelen worden een jaar later uitgevoerd in verband met de uitloop van een procedure bij de RvS. In 2026 is het pakket volledig uitgevoerd en afgerond.

Mobiliteitspakketten rijkswegen	3.478
	V

Vanwege het pauzeren van een aantal Rijks-infraprojecten zijn er mobiliteitspakketten (o.a. A2, A50 en A58) afgesproken om de impact ervan te beperken. Met name door een gewijzigde lastneming bij de bijdrage aan de snelfietsroute Zaltbommel - 's-Hertogenbosch als onderdeel van het pakket A2 Deil - Vught is er sprake van een onderbesteding.

Toegerekende organisatiekosten	1.259
	V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	234
	V

**9. Mobiliteitsontwikkeling**

9. Mobiliteitsontwikkeling - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	1.300
	V

Algemeen

De realisatie van de programmabaten van 09 Mobiliteitsontwikkeling komt uit op € 0,9 mln. ten opzichte van een begroting van € 1,5 mln. Een overschrijding van € 0,6 mln. (58,9% realisatie).

Rijksbijdragen	621 N
----------------	-------

Voor een aantal onderwerpen zijn rijksbijdragen ontvangen. Deze inkomsten dienen op basis van de realisatie van kosten als opbrengsten worden toegerekend. Omdat er in 2025 geen kosten gemaakt zijn voor Bus Rapid Transit (BRT) A50 (onderdeel van het mobiliteitspakket A50), vallen ook de opbrengsten lager uit.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	1.903
	V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	18 V
---	------



## Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

### Inleiding

Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd dragen bij aan een levendig Brabant voor iedereen. Vanuit deze vier sectoren werken we op integrale wijze aan de ambitie dat we een levendig Brabant willen voor iedereen, inwoners en bezoekers. Met bruisende steden en kernen en waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn. Dit doen we basis van het [Beleidskader Levendig Brabant 2030](#) en de daaruit volgende [Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027](#).

In 2025 is de nieuwe kunstplanperiode van start gegaan waarbij we 89 professionele en amateurkunstinstanties meerjarig (2025-2028) ondersteunen. We hebben ook oog voor de ontwikkeling van talenten en individuele makers via de regelingen Talenthubs en Versterken cultureel ondernemerschap. Vanaf 2029 is een landelijke herziening van het cultuurstelsel voorzien, waarbij we inzetten op een nadrukkelijker rol voor de Provincie in dit nieuwe stelsel.

In juli 2025 is in samenwerking met het Nationaal Restauratie Fonds (NRF) het Brabants Erfgoedfonds opgericht. Het fonds met een omvang van € 50 mln. biedt eigenaren de mogelijkheid om financiering aan te vragen voor behoud van het erfgoed (zie [nieuwsbericht](#)).

Ook is de subsidieregeling restauraties vernieuwd, waarbij ondersteuning wordt geboden om noodmaatregelen uit te voeren en daarmee de cultuurhistorische waarde van het monument wordt beschermd. Ook hebben we ruim een miljoen euro geïnvesteerd om samen met gemeenten en het Vfonds een nieuw bezoekerscentrum bij de militaire erevelden in Bergen op Zoom te realiseren. Daarnaast is medio 2025 de Cultuurhistorische Waardenkaart geactualiseerd en is de digitalisering van Brabantse collecties verder doorgezet met de verwelcoming van de 100e deelnemer van de BrabantCloud.

Met het organiseren van challenges (zoals wandel- en fietschallenges) willen we Brabanders met een beperking of chronische aandoening stimuleren meer te bewegen en participeren. Afgelopen jaar stonden hierbij projecten voor inwoners van kwetsbare wijken centraal (zie [nieuwsbericht](#)). Ook is met bijna alle Brabantse gemeenten het [sportconvenant](#) 'De maatschappelijke meerwaarde van sport' ondertekend en is het gelukt om het EK wielrennen 2028 naar Brabant te halen (zie [nieuwsbericht](#)). Tevens is afgelopen jaar een stevige stap gezet om de 'Street culture & sports scene' te versterken door te investeren in een traject om makers, initiatieven en lokale samenwerkingen binnen de scene te verbinden en beter zichtbaar te maken (zie [Statenmededeling](#)).

Tot slot is in 2025 een nieuwe 3-jarige campagne gestart 'Goed Leven in Brabant', als opvolger van de campagne 'Brabant Dichterbij Jou' (zie [website](#)) en zet de Provincie zich via Brabant Partners (voorheen Visit Brabant) in als leadpartner van het Europese '[MONA-project](#)' voor het duurzaam spreiden van recreatiedruk in natuurgebieden.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Bevorderen van een passend aanbod

##### Indicatoren:

- - Bezoekersaantallen cultuur, erfgoed en sport. Aandeel van de inwoners in Brabant dat jaarlijks cultuur en sport bezoekt of actief beoefent. Streefwaarde: toename t.o.v. huidige score (er is groei)
  - Tevredenheid inwoners met het culturele aanbod. Aandeel van de inwoners in Brabant dat een positief oordeel heeft over het aanbod in onze provincie van tentoonstellingen, podiumkunsten en bioscopen. Streefwaarde: we streven naar een groeiende tevredenheid (huidige score 7,4 (2023)).

- Tevredenheid inwoners met het sport- en bewegingsaanbod. Aandeel van de inwoners dat een positief oordeel heeft over het sport- en bewegingsaanbod. Streefwaarde: we streven naar een groeiende tevredenheid (huidige score 84% (2022)).
- Internationale bezoekers aan Noord-Brabant  
Het aantal bezoekers van buiten de provincie die minimaal één nacht in Brabant doorbrengt. Streefwaarde: we streven naar minimaal de 5e plaats in 2027 (huidige score 3e plaats (2024))
- Staat van onderhoud rijksmonumenten. Percentage rijksmonumenten waarvan de staat van onderhoud matig tot slecht is. Streefwaarde: 15,5% in 2027 (huidige score 17,4% (2024)).



Loopt op koers. Op basis van de resultaten uit Waarde van Cultuur 2025 zien we het aantal bezoekers stabiel is en dat men tevreden is met het aanbod. Het aantal internationale overnachtingen is – net als in andere provincies – gedaald. Ten opzichte van andere provincies doen we het beter. Met de huidige 3e plaats (2024) voldoet Noord-Brabant ruimschoots aan de streefwaarde.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Versterking professionele- en amateurkunst



#### Vertellen van verhalen van Brabant



In 2025 is vooral ingezet op de verhaallijnen Bevochten Brabant en Religieus Brabant. Zo is met het programma Brabant Herinnert met tal van activiteiten stilgestaan bij 80 jaar vrijheid en is samen met de gemeenten van de Brabantse Wal en het Vfonds geïnvesteerd in een nieuw bezoekerscentrum bij de militaire erevelden in Bergen op Zoom (zie [Statenmededeling](#)). Ook is afgelopen jaar besloten tot verdere voortzetting van samenwerkingsverband [Zuiderwaterlinie](#). In mei 2025 is het grootste [kloosterroutenetwerk](#) van de Benelux gelanceerd met 25 nieuwe fietsroutes, meer dan 700 kilometer aan bewegwijzerde paden langs 50 kloosters en 500 kapellen door de hele provincie.

#### Stimuleren van topsportevenementen met maatschappelijke impact



We ondersteunen jaarlijks 8-10 evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het [BrabantSport Fonds](#). Zo hebben we afgelopen jaar onder andere [Tour of Holland](#) (wielrennen) en [EK BMX Freestyle](#) ondersteund. Eind 2025 is het gelukt om het EK Wielrennen 2028 naar Brabant te halen (zie [nieuwsbericht](#)).

#### Vergroten van de bekendheid van het aanbod



We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers via onder andere [www.visitbrabant.com](#), marketingcampagnes en versterking van wandel en fietsroutes van Brabant. Dit doen we in samenwerking met gemeenten. Dit jaar is ook de nieuwe 3-jarige campagne [Goed Leven in Brabant](#) van start gegaan.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Bevorderen van breed en divers aanbod met focus op jongeren (inclusief aanbod)

#### Indicatoren:

- - De mate van cultuur-, erfgoed- en bibliotheekbezoek door verschillende groepen die nu minder goed bereikt worden namelijk jongeren, niet-stedelingen en praktisch opgeleiden. Streefwaarde: toename van het percentage inwoners uit verschillende groepen dat cultuur/ erfgoed/ sport beoefent of bezoekt (huidige score: nulmeting)
  - Participatiegraad sport onder jongeren 16-29 jaar. Streefwaarden in 2027: jeugd 80% (huidige score 78,8%) en jongvolwassenen 75% (huidige score 59,8%)
  - Rapportage publieksbereik: een tweejaarlijkse kwalitatieve rapportage over de mate waarin organisaties in de vier sectoren actief werken aan vergroting en verbreding van het bereikte publiek, 1e rapportage in 2025

■ Uit de nulmetingen van 2024/2025 blijkt dat jongeren niet ondervertegenwoordigd zijn in het bezoek aan cultuur, erfgoed en bibliotheken. Praktisch opgeleide jongeren nemen duidelijk minder deel. Veel organisaties zijn bezig met publieksbereik en hebben aandacht voor jongeren. Dat gebeurt vooral via tijdelijke initiatieven.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

### Stimuleren van inclusief cultuuraanbod

■ In 2025 hebben we voor de tweede keer de regeling inclusief kunst- en cultuuraanbod opengesteld. Hiermee ondersteunen we nieuw en ander aanbod met tijdelijke stimulansen voor groepen die niet vanzelfsprekend deelnemen aan cultuur, zie [nieuwsbericht](#).

### Versterken van erfgoedparticipatie

■ Naast het al lopende programma Museumschatjes voor het primair onderwijs, is ook een programma gestart voor het voortgezet onderwijs HAVO/VWO ([Memes uit Brabant](#)). Ook hebben we dit jaar het project Club Zien, gericht bezoek aan Brabantse musea door VMBO-studenten met 6 uitgebreid van 4 naar 10 projecten. Hiermee hebben we nu op alle niveaus een stimulans voor museumbezoek. Daarnaast wordt via [Erfgoed Brabant](#) uitvoering gegeven aan het [Verdrag van Faro](#) waarbij betrokken gemeenschappen verder worden ondersteund met onder andere de inzet van erfgoedcoaches.

### Vergroten mogelijkheden voor uniek sporten/- sporters

■ Ook afgelopen jaar hebben we 7 regionale loketten voor Uniek Sporten ondersteund. Hierbij gaat het om mensen met een beperking of chronische aandoening om door te geleiden naar aangepast sportaanbod. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt, waarbij we streven naar het steeds verder vergroten van het aanbod.

### Vergroten en verbeteren van het aanbod



Via [Brabant Partners](#) (voorheen Visit Brabant) hebben we ook afgelopen jaar ondernemers ondersteund in de vrijetijdssector op het gebied van productinnovatie, marketing en ondernemerschap. Tevens hebben we via het Routebureau routes gerealiseerd, met name voor fietsers en wandelaars. Aan de hand van deze routes verbinden we vrijetijdsaanbod en zetten we in op de promotie hiervan. Een voorbeeld hiervan is het [Kloosterroutenetwerk](#) wat afgelopen mei geopend is, zie [nieuwsbericht](#).

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

**Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft**

### Indicatoren:

- Het aandeel van de Brabantse jongeren en volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen. Streefwaarde 75% in 2030 (huidige score 55% jongeren en 49,3% volwassenen).
- Een kwalitatieve rapportage over de projecten waarin vanuit Levendig Brabant een bijdrage wordt geleverd aan de maatschappelijke opgaven. 1ste rapportage in 2025.



Conform planning is in 2025 de kwalitatieve rapportage opgeleverd. Uit deze rapportage blijkt dat organisaties in de vier sectoren via hun reguliere activiteiten bijdragen aan verschillende dimensies van brede welvaart en daarmee aan maatschappelijke opgaven. Creativiteit wordt daarbij regelmatig ingezet, vooral in projectmatige vorm. Daarbij verschilt overigens het zichtbaar maken van effecten en successen wel per sector en type organisatie.

Wat betreft de beweegrichtlijnen betreft, zien we dat meer Brabanders voldoen aan de beweegrichtlijnen, maar signaleren we ook dat de streefwaarden nog niet binnen bereik zijn en lopen we voor deze doelstelling achter op koers.

## Wat hebben we daarvoor gedaan?

**Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht voor maatschappelijke opgaven**



Conform de [Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027](#) is in 2025 een programmatische aanpak opgesteld. Door verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht te verbinden met de aanpak van onze maatschappelijke opgaven, willen we als overheid meer ervaring opdoen als opdrachtgever voor de creatieve industrie en daarmee tegelijkertijd onze maatschappelijke opgaven verder brengen. En zo dragen we ook bij aan een groeiende markt voor de creatieve industrie. Afgelopen jaar heeft de pilot 'Brabant gaat beter' een vervolg gekregen. Het eerder ontwikkelde lespakket is aangepast en in het najaar van 2025 hebben 9 klassen in het Brabants MBO zich in een periode van 10 weken gebogen over de vraag wat jongeren helpt om beter in hun vel te zitten. Tegelijkertijd leren ze zo over burgerparticipatie. Het Waterkabinet, de tweede pilot die in 2024 gestart is, is vorig jaar afgerond. Het is een tafelspel over hoog water rond 's-Hertogenbosch, daar waar de Dommel en de Aa samenkomen: bij hoog water is er risico op overstromingen, terwijl ook een tekort aan water in Brabant een actueel vraagstuk is. Het spel nodigt uit tot een dialoog. Het is 15 september jl. aan gemeenten, waterschappen gepresenteerd. Daarnaast is een start gemaakt met het vraagstuk van energierechtvaardigheid, waar in 2026 een vervolg aan wordt gegeven.

**Stimuleren om meer te bewegen**



We hebben afgelopen jaar in samenwerking met BrabantSport Fonds de eerste van meerdere voorziene challenges ingezet, gericht op beweegstimulering voor een specifieke doelgroep. De eerste challenge was, in het kader van kansenongelijkheid, gericht op bewoners van achterstandswijken. Uit alle inzendingen zijn 10 projecten geselecteerd die een blijvende impact hebben. Ook is stevig geïnvesteerd in het versterken van de 'Street culture & sports scene' door het ondersteunen van een traject waarbij makers, initiatieven en lokale samenwerkingen beter te verbinden en meer zichtbaar te maken (zie [Statenmededeling](#)). Met het project 'Basisschool in Beweging-award' zijn in 2025 scholen gestimuleerd om bewegen structureel te integreren in de schooldag (zie [Statenmededeling](#)). Tot slot is met bijna alle Brabantse gemeenten afgelopen jaar het [sportconvenant](#) 'De maatschappelijke meerwaarde van sport' ondertekend en zetten daarmee gezamenlijk in op sport als middel voor maatschappelijke en economische versterking. Al deze activiteiten hebben ook bijgedragen aan de doelstellingen zoals verwoord in het [Beleidskader Gezondheid](#).

### Verbinden met ruimtelijke opgaven



Afgelopen jaar is de [Cultuurhistorische Waardenkaart](#) (CHW) herzien. Op de kaart staan de cultuurhistorische erfgoedwaarden die van provinciaal belang zijn. Daarnaast participeren we (waar nodig proactief) in integrale ruimtelijke projecten/ ontwikkelingen waarin erfgoed dominant aanwezig is. Zo is op basis van de eind 2025 toegekende Rijksbijdrages voor de projecten [Heren van Herlaer](#) en [Waterharmonica](#) in Tilburg ondersteuning voor deze projecten voorzien in 2026 en zullen we daarmee de realisatie mede mogelijk maken.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Stimuleren van innovatie en vernieuwing, inclusief talentontwikkeling

##### Indicatoren:

- - Tweejaarlijkse kwalitatieve rapportage over de mate waarin organisaties in de vier sectoren beschikken over innovatievermogen waarbij onder meer gekeken wordt naar nieuwe markten, managementinnovatie, digitale transformatie, sociale innovatie en verduurzaming. 1e rapportage in 2025.
  - Aantal talenten sport en cultuur dat jaarlijks wordt ondersteund via talentontwikkelingsprogramma's van de provincie in cultuur en sport. Streefwaarde: gelijk of meer (huidige score 120 talenten Cultuur en 450 talenten Sport (2023)).



De ondersteuning van talenten in sport en cultuur ligt op peil. De ondersteuning van talenten in sport en cultuur is gelijk gebleven t.o.v. de nulmeting in 2023 en voldoet daarmee aan de streefwaarde. Innovatie ontwikkelt zich ongelijk over sectoren en organisaties en krijgt vooral vorm via experimenten, samenwerkingen en projectmatige vernieuwing. Er is aandacht voor toenemend gebruik van digitalisering en data.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

#### Bijdragen aan toptalentontwikkeling Cultuur



In 2025 is de meerjarige ondersteuning (2025-2028) voor de Talenthubs vastgesteld. Via een 7-tal [Talenthubs](#) krijgen circa 90 talenten, die door de vertegenwoordiging van de Talenthubs zelf zijn geselecteerd, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

### Ontwikkeling stimuleren van topsporttalenten

Ook in 2025 hebben we via [TeamNL Centrum Zuid](#) Brabantse topsporttalenten ondersteund in het nastreven van hun ambities als topsporter. Daarbij zijn afgelopen jaar het para- en synchroonzwemmen als ook Olympische zwemmers naar Brabant gehaald. Ook is het mountainbiken/veldrijden een formeel programma geworden in samenwerking met TeamNL en is CyclingClassNL/wegwielrennen een formeel opleidingsprogramma geworden in samenwerking met NOC\*NSF.

### Versterking van design, ontwerp en AV/film

We hebben afgelopen jaar prioriteit gegeven aan het opstarten van projecten waarin creatieve professionals worden ingezet voor onze maatschappelijke opgaven. In plaats van, zoals beoogd, een verkenning te starten in 2025, wordt deze begin 2026 uitgevoerd. Hierin onderzoeken we hoe we hierin samen kunnen optrekken met met name mbo-opleidingen in Brabant.

### Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Stichting Brabant C Fonds](#)
- [Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant](#)
- [NV Monumenten Beheer Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### 10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	49.752 N	62.892 N	62.047 N	846 V
Toegerekende organisatiekosten	4.113 N	3.808 N	4.015 N	207 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>53.865 N</b>	<b>66.700 N</b>	<b>66.062 N</b>	<b>638 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	1.079 V	1.666 V	1.724 V	58 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
<b>Totaal Baten</b>	<b>1.079 V</b>	<b>1.666 V</b>	<b>1.724 V</b>	<b>58 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>52.786 N</b>	<b>65.034 N</b>	<b>64.338 N</b>	<b>696 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### 10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	638
	V

Erfgoed	707
	V

Er zijn 2 subsidies niet beschikbaar. Dit betreft subsidie voor Eyckenlust en Kasteel Heeswijk (357K). Ook zijn bijdragen voor toegekende Erfgoeddealprojecten nog niet aangevraagd (125K) en zijn de proceskosten lager dan geraamd aangezien het onderzoek naar erfgoedparticipatie is uitgevoerd via OKB i.p.v. extern uitbesteed (133K). Tot slot zijn de kosten voor Archeologie lager uitgevallen dan eerder was voorzien (92K): verbeteringen en aanpassingen technische ruimte depot hebben geen doorgang kunnen vinden in 2025 en financiële bijdrage voor 2025 aan BIJ12 lager dan voorzien, vanwege andere prioritering intern bij BIJ12.

Sport en vrijetijd	144
	V

In 2025 zijn er middelen gereserveerd ten aanzien van integrale projecten met de koppeling met vrijetijdsbeleid. Deze projecten komen naar verwachting echter pas in 2026 tot uitvoering.

Toegerekende organisatiekosten	207
	N

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	5 N
--	-----

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	58
	V

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	58
	V

## Algemeen financieel beleid

### Inleiding

De lasten en baten van de provincie worden toegedeeld aan tien programma's. Naast de lasten en baten van de beleidsprogramma's kent de provincie nog algemene dekkingsmiddelen en de centrale stelposten.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Elk programma heeft naast de lasten van dat programma ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi van lasten en baten op de programma's, staan de algemene dekkingsmiddelen.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit:

- de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting;
- de uitkering uit het provinciefonds;
- de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille;
- dividendopbrengsten en
- overige algemene inkomsten.

De algemene inkomsten bedragen in 2025 € 954 mln. en dragen bij aan:

- het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

### Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

In de bijlagenbundel –bijlage 3a deelnemingen van de jaarstukken is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

## Algemene middelen

### Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrekening 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Lasten</b>				
Programmalasten	172.256 N	46.292 N	44.069 N	2.223 V
Toegerekende organisatiekosten	38.706 N	52.535 N	53.162 N	627 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>210.962 N</b>	<b>98.826 N</b>	<b>97.231 N</b>	<b>1.595 V</b>
<b>Baten</b>				
Programmabaten	802.739 V	928.647 V	953.541 V	24.894 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	2 V	2 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>802.739 V</b>	<b>928.647 V</b>	<b>953.543 V</b>	<b>24.896 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>591.777 V</b>	<b>829.821 V</b>	<b>856.312 V</b>	<b>26.491 V</b>

Hieronder zijn de baten en lasten van het Algemeen financieel beleid gesplitst naar:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Overhead, Vpb en stelposten

**Algemeen financieel beleid**

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2025	Jaarrek. 2025	Vershil begr. na wijz.
	primitief	na wijziging	realisatie	- realisatie
<b>Algemene dekkingsmiddelen</b>				
<u>Lasten</u>				
Dividenden	0	0	1 N	1 N
Financieringsfunctie	736 N	736 N	477 N	260 V
Ontwikkelbedrijf	1.484 N	576 N	578 N	2 N
Toevoeging voorziening	0	2.397 N	4.391 N	1.994 N
Overige algemene dekkingsmiddelen	328 N	328 N	175 N	152 V
<b>Totaal Lasten</b>	<b>2.548 N</b>	<b>4.037 N</b>	<b>5.622 N</b>	<b>1.585 N</b>
<u>Baten</u>				
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	305.276 V	310.000 V	310.265 V	265 V
Uitkering provinciefonds	388.774 V	449.679 V	449.027 V	652 N
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	2.418 V	26.629 V	32.942 V	6.314 V
Dividenden	34.916 V	43.801 V	43.823 V	22 V
Financieringsfunctie	70.648 V	90.538 V	89.857 V	681 N
Ontwikkelbedrijf	662 V	1.053 V	7.322 V	6.268 V
Overige algemene dekkingsmiddelen	0	6.360 V	20.213 V	13.853 V
<b>Totaal Baten</b>	<b>802.694 V</b>	<b>928.061 V</b>	<b>953.449 V</b>	<b>25.389 V</b>
<b>Totaal Algemene dekkingsmiddelen</b>	<b>800.146 V</b>	<b>924.023 V</b>	<b>947.827 V</b>	<b>23.804 V</b>
<b>Overhead, Vpb en stelposten</b>				
<u>Lasten</u>				
Onvoorzien	1.308 N	1.308 N	0	1.308 V
In te zetten begrotingsruimte	53.441 N	0	0	0
Overige stelposten	46.433 N	849 N	0	849 V
Overhead	107.231 N	92.631 N	89.817 N	2.814 V
Voorz. dubieuze debiteuren	0	0	1.791 N	1.791 N
<b>Totaal Lasten</b>	<b>208.414 N</b>	<b>94.789 N</b>	<b>91.608 N</b>	<b>3.180 V</b>
<u>Baten</u>				
<b>Totaal Baten</b>	<b>45 V</b>	<b>587 V</b>	<b>94 V</b>	<b>493 N</b>
<b>Totaal Overhead, Vpb en stelposten</b>	<b>208.369 N</b>	<b>94.202 N</b>	<b>91.515 N</b>	<b>2.688 V</b>
<b>Saldo van baten en lasten</b>	<b>591.777 V</b>	<b>829.821 V</b>	<b>856.312 V</b>	<b>26.491 V</b>

## Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

### Excel-tabel

Algemeen financieel beleid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.595
	V

#### Algemene dekkingsmiddelen:

Toevoeging voorziening lening aan deelnemingen	773 N
--	-------

In het kader van de voorgenomen overdracht van aandelen MBB is ervoor gekozen het volledige bedrag van de achtergestelde lening te voorzien (633 N). Daarnaast is de voorziening op een aantal leningen verstrekt aan het Brabant Startupfonds bijgesteld op basis van de meest recente informatie (140 N).

Toevoeging voorziening overige leningen	1.222
	N

De waarde van Protix is naar beneden bijgesteld bij de jaareinde revisie door Invest NL. Op basis hiervan is een aanvullende voorziening getroffen (1.024 N). Op basis van een neerwaartse bijstelling van de waardering van het pandrecht inzake Kredietunie Brabant wis een aanvullende voorziening getroffen (39 N). Ten slotte is een voorziening getroffen voor gekapitaliseerde rente (79 N).

#### Overhead, VPB en stelposten

Onvoorzien	1.308
	V

In de begroting wordt jaarlijks een stelpost voor onvoorzien lasten van € 1.308.402 opgenomen. In 2025 is hier geen gebruik van gemaakt

Stelpost klimaat	846 V
------------------	-------

Vanuit het bestuursakkoord is een bedrag niet besteed. Deze middelen hadden bij burap II-2025 doorgeschoven moeten worden naar 2026. Een voorstel hiertoe volgt alsnog bij de jaarstukken.

Voorziening dubieuze debiteuren	1.791
	N

De stijging van de voorziening dubieuze debiteuren in 2025 hangt samen met zowel de toename van de openstaande debiteuren als een bredere beoordeling van de inbaarheidsrisico's. Naast ouderdom is in 2025 ook gekeken naar de aard en het risicoprofiel van de debiteuren (faillissement en invorderingsbesluit), waardoor deels ook posten jonger dan één jaar als dubieus zijn aangemerkt. Dit leidt tot een hogere dotatie aan de voorziening.

Financieringsfunctie en slimme financiering en participaties	445 V
--	-------

In 2025 zijn minder kosten gemaakt voor het beheren en bewaren van het vermogen. Daarnaast zijn er minder specialisten en experts ingehuurd, omdat deze kennis steeds meer binnen de organisatie aanwezig is.

Overhead	3.395
	V

De kosten van de overhead vallen € 3,4 mln. lager uit dan begroot. Dit komt met name door de lagere personeelskosten in 2025 voor de taken die vallen onder de overhead. Dit is in lijn met de gehele organisatie, door afname van ziekteverzuim en later dan verwachte invulling van vacatures door krapte op de arbeidsmarkt

Algemeen financieel beleid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.595
	V

Toegerekende organisatiekosten	627 N
--------------------------------	-------

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde capaciteitsinzet hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	15 V
--	------

Algemeen financieel beleid - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	24.896
	V

Algemene dekkingsmiddelen:

Uitkering provinciefonds: algemene uitkering	652 N
--	-------

In de decembercirculaire is een kleine correctie toegepast voor een eerdere uitname voor jeugdzorg. Dit leidt tot een voordeel van ca. € 98.000. Daarnaast hebben we bij de raming geanticipeerd op een nog te ontvangen bedrag voor drugsafval. Dit bedrag is echter uitgekeerd als decentralisatie uitkering, wat een nadeel oplevert van € 0,75 mln. ten opzichte van de raming.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatie uitkeringen	6.314
	V

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2025 zijn gebaseerd op de september circulaire 2025.

Naast de algemene uitkering omvat het provinciefonds diverse decentralisatie-uitkeringen die samenhangen met specifieke beleidsafspraken, veelal vastgelegd in convenanten met het Rijk. In totaal gaat het om een volume van ruim € 32,9 mln. De hieraan gerelateerde uitgaven worden verantwoord op de functionele productgroepen in de beleidsprogramma's. De realisatie is ruim € 6,3 mln. hoger dan de raming, omdat er in de decembercirculaire extra uitkeringen zijn ontvangen. Via het statenvoorstel bij de jaarstukken 2025 wordt voorgesteld deze middelen door te schuiven naar 2026.

Voordelige afwikkelverschillen subsidies	13.014
	V

Deze afwijking heeft betrekking op voordelige afwikkelingsverschillen op subsidies die in voorgaande jaren zijn verstrekt, die ontstaan zijn na de slotwijziging 2025.

Vrijval voorziening	750 V
---------------------	-------

De voorziening is vrijgefallen in verband met ontvangen aflossingen op leningen waarvoor een voorziening is getroffen en een neerwaartse bijstelling van het risico op uitzettingen.

Vrijval voorziening ontwikkelbedrijf	6.837
	V

De gronden zijn in 2025 opnieuw getaxeerd. Enerzijds blijven de agrarische grondprijzen hard doorstijgen. Anderzijds liggen de prijzen in dit gebied een stuk hoger dan gemiddeld in Noord-Brabant. In eerder jaren waren de gemiddelde prijzen zoals gepubliceerd door het Kadaster als basis genomen. De afwijking is dermate groot, dat de voorziening is aangepast naar € 10,8 mln. De vrijval van de voorziening van € 6,8 mln. is gestort in de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf.

Financieringsfunctie	820 N
----------------------	-------

Algemeen financieel beleid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.595
	V

De inkomsten op leningen aan decentrale overheden zijn in 2025 sterk toegenomen ten opzichte van 2024 (€ 8,8 mln.). Maar de raming was te ambitieus en heeft geleid tot verschil met de realisatie van € 0,8 mln.

Overhead SPUKS	587 N
----------------	-------

De overhead moet bruto worden verantwoord, de baten voor overhead voor SPUKS worden alleen extra comptabel verantwoord conform de richtlijnen van de BBV.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	2 V
--	-----

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	38 V
---	------

--	--

## Paragrafen

### Bedrijfsvoering

#### Inleiding

De huidige arbeidsmarkt is ook in 2025 onveranderd gespannen gebleken. De uitdaging en acties zijn ook in 2025 gericht op het binnen halen van de juiste talenten en expertise op het juiste moment en een moderne en aantrekkelijk werkgever te zijn. De acties gericht op duurzame inzetbaarheid, weerbaarheid en tevredenheid van medewerkers hebben gewenste effect gehad, blijktens het sterk gedaalde verzuim en de positieve resultaten van het medewerkersonderzoek.

In 2025 hebben we gestuurd op het activeren van onze kernwaarden en op versterking van de samenwerking en verbinding tussen programma's. Heldere sturingslijnen, een uniforme rol van teamleider, duidelijke aanspreekpunten op de inhoud en dagelijkse werkzaamheden. In 2025 is een start gemaakt met versterking van het ambtelijk vakmanschap van onze medewerkers.

De Informatiesamenleving heeft steeds meer invloed op de manier waarop we samenwerken. In 2025 hebben we ons gericht op het versterken van de randvoorwaarden die nodig zijn om data en informatie optimaal beschikbaar te hebben.

Sinds 2020 werken we aan de uitvoeringsagenda digitale transformatie/data gedreven werken. Binnen de beleidskaders en uitvoeringsagenda's zien we steeds meer aandacht voor (vormen van) data gedreven werken. Dit biedt een goede basis om flexibeler te opereren en in te spelen op wat maatschappelijke opgaven van ons vragen.

De toenemende digitalisering leidt, naast kansen, ook tot grotere bedreigingen op het terrein van cybersecurity. Onder invloed van de geopolitieke ontwikkelingen afgelopen jaar is noodzaak daartoe alleen maar toegenomen. We hebben daarvoor de nodige maatregelen getroffen die hun waarde in 2025 zeker hebben bewezen. Daarmee gaan we de komende jaren verder zodat we sneller en beter kunnen reageren op mogelijke dreigingen.

In 2025 zijn grote stappen gezet in de verduurzaming van het provinciehuis en de bedrijfsvoering. De provincie Noord-Brabant ontving als eerste overheidsinstelling in Nederland het Zero Waste keurmerk.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Organisatieontwikkeling



Dit jaar is er actief ingezet op organisatieontwikkeling, met als doel de organisatievisie van papier te krijgen, de ambities te realiseren en de kernwaarden te verankeren in de organisatie. Om dat te realiseren zijn een aantal projecten met succes afgerond. De (multidisciplinaire) groep Kwartiermakers volgde de uitrol van de organisatievisie. Door thema's en onderwerpen bespreekbaar te maken met managers en medewerkers, zorgde deze groep voor activering van het gedachtengoed en verbinding tussen programma's en teams.

Daarnaast werd er een project afgerond rondom de positie van teamleiders, en de rol en positie van H-managers. Dit leidde tot verheldering de manier waarop we sturen binnen de programma's.

Om uitvoeringskracht te versterken werden de teams van het programma SIA op logische wijze verdeeld over reeds bestaande programma's (BBA, MK) en het CIO-office dat zich door ontwikkelt tot het nieuwe programma IED (Informatie & Data).

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Aantrekkelijk werkgeverschap, goed werknemerschap en realisatiekracht



In 2025 werd vol ingezet op het aantrekken van talent en expertise. Zo werd er breder, anders en creatiever geworven, werd er een nieuwe 'Werken voor Brabant'-site gelanceerd en implementeerden we een nieuw werving- en selectiesysteem. En werken we effectiever en sneller. Hierdoor kunnen we interne en externe kandidaten beter volgen en plaatsen op de vrijkomende vacatures. Externe kandidaten krijgen ook meer mogelijkheden om zich te oriënteren op de openstaande functies of het werken voor de provincie in het algemeen. Ook zetten we in op het ontwikkelen en behouden van talent. Alle medewerkers zijn in de gelegenheid gesteld een talentscan te doen om hun potentieel te verkennen, ruim 400 collega's hebben hier gebruik van gemaakt. Sinds oktober is er een vernieuwd aanbod van leer- en ontwikkelmogelijkheden op gebied van Ambtelijk vakmanschap. Medewerkers worden ruim in de gelegenheid gesteld zich te professionaliseren en door te ontwikkelen. Daarnaast zijn we gestart met de ontwikkeling van een leiderschapsprogramma. Daarnaast werd organisatiebreed een Vitaliteitsscan en een Medewerkeronderzoek uitgezet. Dit biedt inzichten op niveau van de diverse programma's hoe het staat met de vitaliteit van de medewerkers en hoe medewerkers het werkklimaat ervaren.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie



Ieder programma is op zijn eigen manier bezig met het oppakken van Datagedreven Werken en heeft een roadmap opgesteld om de eigen richting en koers op dit vlak uit te zetten. Vanuit CIO office ondersteunen en adviseren we de programma's bij de uitvoering ervan. Overall worden stappen gezet op het vlak van de digitale transformatie: in steeds meer beleidskaders en uitvoeringsagenda's staat wel iets over de betekenis van digitalisering voor het vraagstuk in kwestie. M.b.t. informatiebeheer zijn het opruimen van achtergebleven informatie op netwerkschijven en vernietiging getemporiseerd. Het programma Menselijk Kapitaal gebruikt stuurinformatie, op basis van analyse van data uit het systeem, om een PDCA cyclus uit te voeren op het gebied van verzuim. Het beleid wordt hiermee getoetst en waar nodig interventies ingezet.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Rechtmatigheidsverantwoording



In de jaarstukken heeft GS de rechtmatigheidsverantwoording over 2025 opgenomen. Het college van GS heeft vastgesteld dat de in deze jaarstukken verantwoorde baten en laten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor door PS gestelde grens van 2% van de totale lasten exclusief toevoegingen aan reserves. In de rechtmatigheidsverantwoording komen drie specifieke criteria tot uitdrukking: begrotingscriterium, voorwaardencriterium en misbruik en oneigenlijk gebruik criterium. De uitgangspunten voor de verantwoordings- en rapportagegrens zijn vastgelegd in de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant, paragraaf 3 Rechtmatigheidsverantwoording. Daarnaast hebben PS meegegeven dat ook individuele rechtmatigheidsfouten van € 500.000 of groter door GS moeten worden toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Ten aanzien van de rechtmatigheidsverantwoording willen wij een aantal zaken toelichten:

De rechtmatigheidsfouten betreffen met name begrotingsonrechtmatigheden. Het totaal aan begrotingsonrechtmatigheden bedraagt € 11,8 mln. Hiervan is conform artikel 3.1 lid 5 van de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant een bedrag van € 9,8 mln. als acceptabel aangemerkt. Na acceptabele onrechtmatigheden resteert € 2,0 mln. aan begrotingsonrechtmatigheden. Er zijn twee begrotingsonrechtmatigheden die de rapporteringsgrens overschrijden. Dit betreft overschrijding van de lasten programma 1 voor € 0,7 mln. Dit betreft de dotatie voorziening APPA. In programma 2 worden de lasten met € 0,5 mln. overschreden door de opkoopregeling piekbelasters. Voor verdere toelichting op deze onderwerpen zie de toelichting in de betreffende programma's. Wij blijven ons inzetten om begrotingsonrechtmatigheden te beperken door sturing op het S&V proces en het in control zijn van de organisatie. Tegelijkertijd proberen we het voorspellende vermogen van de begroting te vergroten en hiermee realistisch te ramen

- Daarnaast bestaan de rechtmatigheidsfouten uit fouten met betrekking tot het voorwaarden criterium voor € 2,1 mln. Dit betreffen inkoopfouten die het gevolg zijn van het niet volgen van de juiste procedure of afwijkingen t.o.v. het afgesloten (raam)contract of het niet toepassen van een minicompetitie. De aanbestedingsonrechtmatigheden betreffen:
  - Doorlopende fouten die reeds voorgaand jaar zijn geconstateerd van € 1,25 mln.
  - Het grootste deel van de geconstateerde onrechtmatigheid is toe te schrijven aan de Europese aanbesteding voor de raamovereenkomsten voor de inhuur van juridische capaciteit. Deze overeenkomsten zijn overschreden als gevolg van een onjuiste raming bij de aanbesteding en een hogere uitnutting dan vooraf voorzien. Dit heeft geleid tot een onrechtmatigheid van €1,2mln.
  - Naar aanleiding hiervan zijn de bestaande overeenkomsten beëindigd en is via een nieuwe Europese aanbesteding een set nieuwe raamovereenkomsten afgesloten, gebaseerd op een realistischere raming. Daarnaast is de monitoring van de uitnutting aangescherpt om herhaling in de toekomst te voorkomen.
  - Geconstateerde fouten waarvan de financiële beheershandeling dateert uit eerdere jaren van € 0,33 mln.
  - Onrechtmatigheden als gevolg van financiële beheershandelingen in 2025 van € 0,55 mln.
- Er zijn geen bevindingen met betrekking tot het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium.
- Vanuit de koers uit de Organisatievisie zijn we gericht op het in control zijn van de bedrijfsvoering. In 2025 is dan ook ingezet op de bewustwording in de organisatie. Rechtmatigheid is vast onderdeel in de gesprekkencyclus tussen programmamanagers en directeuren. En onder meer via voortgangsrapportages worden directie en GS twee keer per jaar geïnformeerd over fouten en onduidelijkheden t.a.v. financiële transacties.

## Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Frauderisicobeheersing



In 2025 is het nieuwe Meldpunt Integriteit en Weerbaarheid ingericht: één centraal loket voor situaties die raken aan de integriteit of weerbaarheid van de provincie. Daarmee verankeren we een zorgvuldige behandeling van meldingen binnen de organisatie. Door een centraal, onafhankelijk loket in te richten dragen we bij aan de meldingsbereidheid en aan regie op meldingen. Het Meldpunt Integriteit en Weerbaarheid brengt jaarlijks een eigen verslag uit over de aard en het aantal meldingen. Daarnaast hebben Gedeputeerde Staten de beleidsregel fraude vastgesteld, waarover Provinciale Staten in juni 2025 via een statenmededeling zijn geïnformeerd.

Met zowel de beleidsregel als de inrichting van het meldpunt is verdere invulling gegeven aan een samenhangend stelsel voor integriteit, weerbaarheid en fraudepreventie binnen de provincie. Naast de inrichting van het meldpunt is er doorlopend aandacht voor trainingen en workshops gericht op bewustwording rondom integriteit en weerbaarheid. Zo heeft het Festival van de Weerbaarheid plaatsgevonden om het bewustzijn binnen de organisatie te vergroten. Ook maken integriteit en weerbaarheid standaard onderdeel uit van het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers. Daarnaast bevat de administratieve organisatie diverse maatregelen ter voorkoming van fraude, waaronder een toereikende functiescheiding en 4-ogen principe. In 2025 heeft een actualisatie van de frauderisico-analyse plaatsgevonden, welke met de accountant is gedeeld.

Met zowel de beleidsregel als de inrichting van het meldpunt is verdere invulling gegeven aan een samenhangend stelsel voor integriteit, weerbaarheid en fraudepreventie binnen de provincie. Naast de inrichting van het meldpunt is er doorlopend aandacht voor trainingen en workshops gericht op bewustwording rondom integriteit en weerbaarheid. Zo heeft het Festival van de Weerbaarheid plaatsgevonden om het bewustzijn binnen de organisatie te vergroten. Ook maken integriteit en weerbaarheid standaard onderdeel uit van het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers. Daarnaast bevat de administratieve organisatie diverse maatregelen ter voorkoming van fraude, waaronder een toereikende functiescheiding en 4-ogen principe. In 2025 heeft een actualisatie van de frauderisico-analyse plaatsgevonden, welke met de accountant is gedeeld.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

#### Indicatoren



#### Wat hebben we daarvoor gedaan?

##### Tijdige afhandeling van facturen

**Indicator:** 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.



Toelichting: 94,91% van de facturen worden binnen 20 dagen betaald.

#### We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2025	2026	2027	2028
Norm Quotumwet* (aantal fte)	49,4	49,4	49,4	49,4

\* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.



De norm voor de banenafpraak 2025 is bijgesteld, en bedraagt nu 48 fte i.p.v. de 49,4 fte die wordt benoemd in het bovenstaande overzicht. De normen voor 2026, 2027 en 2028 zijn nog niet bekend. Het gerealiseerde quotum in 2025 bedroeg in 47,40 fte, daarmee blijven we dus 0,6 fte onder de norm. De acties op het gebied van werving voor de Banenafpraak zijn inmiddels anders belegd in de organisatie. De aanjager Inclusie en Diversiteit monitort de ingezette acties en zal aan het begin van 2026 in nauwe samenwerking met relevante partners komen met verbetervoorstellen, hoe we in 2026 het gestelde quotum kunnen realiseren.

### Tijdige afhandeling van subsidies

**Indicator:** 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.



In 2025 zijn 3.298 subsidiecases behandeld. Hiervan is 98,17% binnen de daarvoor geldende wettelijke beslistermijn afgehandeld.

### Telefonische bereikbaarheid

**Indicator:** Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.



Toelichting: Brabantloket is in 2025 10.380 keer gebeld. Van deze telefonische contactpogingen is 93% beantwoord en de gemiddelde wachttijd was 22 seconden.

### Ziekteverzuim

**Indicator:** Verzuimpercentage, uitgedrukt in het aantal verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar. Streefwaarde: 5,50%

**Indicator:** Verzuimfrequentie, uitgedrukt in het aantal verzuimgevallen per werknemer per jaar. Streefwaarde: 1 keer per medewerker per jaar (gerapporteerd als gemiddelde verzuimfrequentie organisatie breed).



Het nieuwe verzuimbeleid en de bijbehorende aanpak hebben hun vruchten afgeworpen. De daling zoals ingezet in 2024 heeft zich voortgezet en leidt tot de volgende resultaten beschikbaar:

- Gemiddeld voortschrijdend verzuimpercentage organisatiebreed voor 2025 is: 4,83%
- Gemiddelde meldingsfrequentie per werknemer organisatiebreed voor 2025 is: 0,84



Uit deze gegevens (met als peildatum 31-12-2025) blijkt dat ruim voldaan wordt aan de door de organisatie gestelde normen. Het verzuim blijft ruim onder de 5,50% en ook de verzuimfrequentie blijft beperkt.

### Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

**Indicator:** 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen



In 2025 is 66% van de bezwaarschriften tijdig voorzien van advies. Dit is een lager percentage dan voorgaande jaren. Dit had o.a. te maken met de moeilijke arbeidsmarkt waarin we een aantal vacatures moeilijk konden invullen. Sinds eind 2025 is het team weer op volle sterkte. Daarnaast was er sprake van bezwaren in het kader van de professionele kunsten 2025 – 2028 die door hun complexiteit in een zorgvuldige afdoening meer tijd vroegen.

**Digitale Transformatie: Jaarlijks realiseren van concrete voorbeelden waarin data publieke waarde genereert**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Realiseren voorbeelden waarin we publieke waarde genereren met data	3			



Naast enkele voorbeeld trajecten waarin we concreet laten zien wat Datagedreven werken is (de zogenaamde iCatchers, waaronder Stikstof en de Eikenprocessierups) zijn er tegenwoordig in veel programma's voorbeelden te vinden van het genereren van publieke waarde met data. Naast efficiency voordelen gaat het dan ook om zaken als verhoging van de effectiviteit van beleid door middel van inzicht als gevolg van data.

**Digitale Transformatie: Periodieke bijeenkomsten met Brabantse gemeenten om samen na te denken over fundamentele aspecten van de digitale transformatie**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Bijeenkomsten	3			



Ieder jaar organiseren we meerdere bijeenkomsten die zonder uitzondering goed bezocht zijn. Dit jaar hebben we een drukbezochte bijeenkomst over AI gehad (in ons provinciehuis) en werden nog twee bijeenkomsten gepland: één over cybersecurity en één over ondermijning en data (met het RIEC) samen. We merken wel dat het lastig is bijeenkomsten over heel specifieke thema's te beleggen. De sessie met het RIEC kon om die reden uiteindelijk geen doorgang vinden.

**Digitale Transformatie: We halen ethische vragen/dilemma's ten aanzien van aspecten van de digitale transformatie op uit de organisatie waarover we in gesprek gaan om te leren hoe hiermee om te gaan**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal ethische vragen/dilemma's	5			





Omdat we als organisatie meer bezig zijn met digitalisering neemt ook het aantal vraagstukken rond ethiek toe. Zeker nu we met de ontwikkeling van AI aan de slag zijn gegaan. Ethiek (en in dit kader ook duurzaamheid) wordt in de pilots meegenomen als expliciet aandachtspunt, bijvoorbeeld bij beleidsontwikkeling en notuleren.

**Digitale Transformatie: Bruikbare ideeën die zijn opgedaan in actieve participatie in de ‘Datawerkplaats’**

Indicator	2025	2026	2027	2028
<a href="#">Data-idee / Datawerkplaats</a>	2			



Een van de ideeën die we uit de Datawerkplaats hebben gehaald heeft betrekking op duurzaamheid en vindt nu zijn weg binnen de AI strategie. Ook heeft dit geleid tot de expositie over ICT en duurzaamheid die in onze hal heeft gestaan. Wel is het zo dat begin 2025 de Datawerkplaats als initiatief is beëindigd door de Universiteit Utrecht.

**Digitale Transformatie: Aantoonbaar in control zijn op het vlak van informatieveiligheid (d.m.v. jaarlijkse audit) en voldoen aan de eisen vanuit de NEN-ISO 27001, BIO en NIS2**

Indicator	2025	2026	2027	2028
Certificering BIO	ja			
Certificering NEN-ISO 27001	ja			



Certificeringen zijn voor 2025 behaald.  
Commissie sturen en verantwoorden is geïnformeerd over maatregelen cybercrime.

**Aantrekkelijk Werkgeverschap**

Gemiddeld aantal vacatures per kwartaal afgezet tegen het aantal succesvol ingevulde vacatures.  
Aantal medewerkers per kwartaal dat is doorgestroomd binnen de organisatie naar een andere functie.  
Aantal medewerkers per kwartaal dat de organisatie heeft verlaten, uitgesplitst over uitstroom wegens pensionering of wegens beëindiging dienstverband



Ondanks de uitdagende en krappe arbeidsmarkt, zijn we erin geslaagd de meeste vacatures succesvol in te vullen. Dat wordt geïllustreerd door de volgende cijfers:  
Ondanks de uitdagende en krappe arbeidsmarkt, zijn we erin geslaagd de meeste vacatures succesvol in te vullen. Dat wordt geïllustreerd door de volgende cijfers:

In 2025 slaagden we erin om 87% van de openstaande vacatures in te vullen. Dat betrof 322 vacatures, gemiddeld 81 vacatures per kwartaal. In totaal zijn er 280 nieuwe medewerkers ingestroomd. Daarnaast is de doorstroom van het zittende personeel naar een andere functie ook aanzienlijk. In 2025 zijn daarnaast door 189 verschillende mensen 249 interne mobiliteitsbewegingen geweest. Dat wil zeggen dat zij voor een gedeelte dan wel voor hun volledige uren zijn doorgestroomd naar een andere:

Taakfunctie (al dan niet tijdelijk).

RO (per definitie tijdelijk).

Een detachering naar een andere organisatie (per definitie tijdelijk).

In 59,44% van de interne mobiliteitsgevallen ging dat om een doorstroom naar een andere taakfunctie en dat was dan bijna altijd voor onbepaalde tijd.

### Digitale Transformatie: Vaststellen van sets van data principes om de sturing op onze data te verbeteren (en inzet van tooling op dit vlak)

Indicator	2025	2026	2027	2028
Sets dataprincipes	3			



Eerder hebben we data principes op concernniveau vastgesteld. Inmiddels loopt een data governance traject waarin het gaat over de sturing en de kwaliteit van onze data. Hierin wordt onder andere per programma gekeken naar de belangrijkste sets van data voor het desbetreffende programma. Hieruit volgen ook steeds meer principes die helpen de transformatie vorm en inhoud te geven.

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedrijfsvoering	Begroting 2025 primitief	Begroting 2025 na wijziging	Jaarrekening 2025 realisatie	Vershil begr. na wijz. - realisatie
Capaciteitsbudget	162.075 N	164.821 N	167.282 N	2.461 N
Budget 'overige personeelskosten'	6.370 N	7.458 N	6.229 N	1.229 V
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	30.710 N	28.854 N	26.425 N	2.429 V
Saldo van baten en lasten	199.155 N	201.132 N	199.936 N	1.197 V
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	0	0	6.609 V	6.609 V
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	199.155 N	201.132 N	193.327 N	7.806 V

## Toelichting verschil begroting – realisatie

Capaciteitsbudget	2.461
	N

Bij Burap-II 2025 is € 7 mln. aan capaciteitsbudget vrijgevallen naar de algemene middelen.

De lasten voor salarissen en inhuur zijn na deze wijziging € 2,5 mln. hoger uitgevallen. Daartegenover staat € 6,6 mln. aan bijdragen van partners voor werkzaamheden die niet tot de provinciale taken behoren, maar wel door onze organisatie tegen betaling zijn uitgevoerd.

Ten opzichte van 2024 is sprake van een daling van het ziekteverzuim, hetgeen heeft geresulteerd in een lagere inzet van inhuur en vervangend personeel. Bij de invulling van vacatures is ingezet op werving van personeel in loondienst. Door de krapte op de arbeidsmarkt heeft de vervulling van vacatures meer tijd in beslag genomen dan voorzien. In combinatie met de invulling van vacatures ten behoeve van de uitvoering van de programma's heeft dit geleid tot lagere kosten dan oorspronkelijk begroot.

Budget overige personeelskosten	1.229
	V

Bij de overige personeelskosten is er sprake van een onderschrijding van € 1,2 mln., omdat er minder declaraties waren ingediend van reis- en verblijfskosten, minder representatiekosten zijn gemaakt en minder beroep is gedaan op het opleidingsbudget.

Budget overige bedrijfsvoering kosten	2.429
	V

Kosten van enkele security projecten zijn lager uitgevallen dan begroot doordat deze niet volledig konden worden gerealiseerd in 2025 en wel doorlopen in 2026. Dit heeft te maken met Europese aanbestedingen die een lange doorlooptijd kennen. Daarnaast waren er enkele projecten waar bedrijfsvoering een bijdrage aan zou leveren. Dit is uiteindelijk niet doorgegaan. Tot slot is het werkelijke gebruik van nutsvoorzieningen lager uitgevallen. Per saldo hebben we daarmee een onderschrijding van € 2,4 mln. op de overige bedrijfsvoering kosten.

## Provinciale heffingen

### Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.
- De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

### Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

### Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting is één van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor de provincie. Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. De opbrengst wordt tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Dit betekent dat aan de besteding geen voorwaarden zijn verbonden.

De raming en de realisatie van de opcenten wordt bepaald door de uitkomst van het aantal personenauto's en motoren maal het tarief. Het tarief is een percentage waarmee de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting –die van rijksweg wordt geheven op personenauto's en motoren – wordt vermeerderd. De meeropbrengst die dit oplevert is voor de provincie.

Naast het tarief hebben mutaties in het wagenpark effect op de totale opbrengst van de opcenten. De mutaties zijn te onderscheiden in volume-effect, gewichtseffect en effect van de milieubelasting van de auto.

Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De provincie bepaalt zelf in hoeverre zij de vrije capaciteit (verschil wettelijk maximum +/- provinciaal opcententarief) wil benutten. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar.

De MRB-raming is in de gewijzigde begroting 2025 vastgesteld op € 310,0 mln. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 310,3 mln. wat een voordelig resultaat inhoudt van 0,09 %.

Eind 2025 stonden in Noord-Brabant ruim 1.540.000 (eind 2024 1.526.000 ) personenauto's geregistreerd en ruim 118.000 (eind 2024 119.000) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark.

### Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2025 wettelijk bepaald op 139,9 opcenten en wordt jaarlijks geïndexeerd.

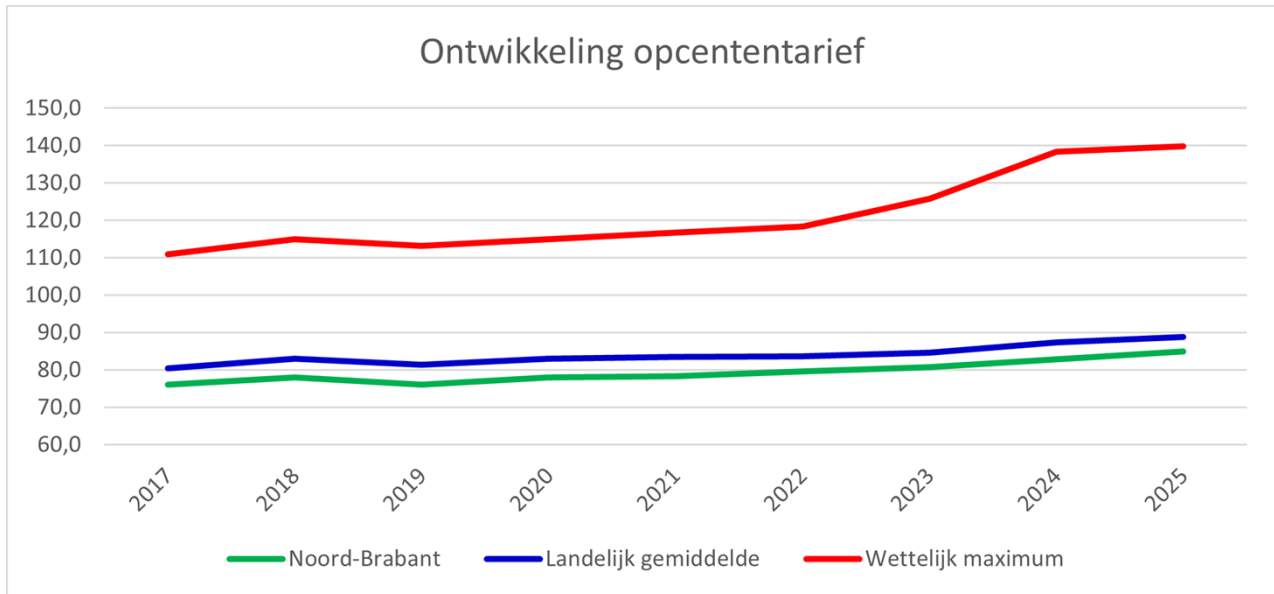
In de heffingsverordening opcenten Motorrijtuigenbelasting is voor 2025 het tarief vastgesteld op 84,9 opcenten (PS 20/24).

In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde opcententarieven van alle provincies.

		Vastgesteld tarief per per 1 jan 2025	Onbenutte belastingcapaciteit uitgedrukt in percentages per 1 januari 2025
1	Zuid-Holland	101,5	27,4%
2	Gelderland	101,2	27,7%
3	Groningen	95,7	31,6%

4	Fryslân	92,1	34,2%
5	Drenthe	92,0	34,2%
6	Limburg	85,8	38,7%
7	Noord-Brabant	84,9	39,3%
8	Zeeland	84,4	39,7%
9	Utrecht	84,2	39,8%
10	Flevoland	83,9	40,0%
11	Overijssel	82,2	41,2%
12	Noord-Holland	77,4	44,7%
	Gemiddeld tarief	88,8	
	Maximaal tarief	139,9	

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een 7e plaats. In 2025 is de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde gebleven.



### Onbenutte belastingcapaciteit

Onbenutte belastingcapaciteit De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de theoretische opbrengst op basis van het wettelijk vastgestelde maximumtarief en de opbrengst gebaseerd op het tarief van de provincie. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt rekening houdend met het maximale tarief van 139,9 opcenten voor het jaar 2025 ca € 201,0 mln.

### Grondwaterheffing

#### Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer.

Op grond van de Wet milieubeheer (Wm) is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van stortplaatsen waar na 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort, uitgezonderd (mede) door het Rijk gedreven stortplaatsen, in Brabant baggerdepot Hollandsch Diep. Om het eeuwigdurend milieuhygiënisch beheer door de Provincie te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een actueel nazorgplan voorleggen aan de provincie. Op basis hiervan wordt met het Rekenmodel IPO-Nazorg Stortplaatsen en baggerdepots (RINAS) een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de exploitant een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde [verordening Nazorgheffing Noord-Brabant](#) die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 5 april 2024.

De nazorgheffing is uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen. De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden bij sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffing. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur worden vastgesteld.

Er zijn in Brabant negen stortplaatsen waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

- Kragge II, Bergen op Zoom;
- Gulbergen, Nuenen;
- Spinder, Tilburg;
- Meerendonk, 's-Hertogenbosch;
- Zevenbergen;
- Haps;
- Vlagheide, Schijndel;
- Nyrstar, Budel-Dorplein; In 2013 gesloten, 2014 definitieve afrekening, provincie voert nazorg uit en draagt het financieel risico.
- Baggerdepot Dintelsas; In 2013 gesloten, 2014 definitieve afrekening, provincie voert nazorg uit en draagt het financieel risico.

De provincie heeft de aangekondigde periodieke 5 jaarlijkse ALM-studie in 2023 uitgevoerd. Als uitwerking van de ALM studie 2023 en het aflopen van de overeenkomst op 12 juni 2024 is er afgesproken om de aspecten techniek, juridisch, financieel en lobby weer op te pakken. Verder zijn er in het Bestuurlijk Overleg Stortplaatsen (BO-Stortplaatsen) in 2024 afspraken gemaakt over het aanleveren van geactualiseerde (concept) tussentijdse nazorgplannen en het vervolgens opleggen van de zogenaamde voorlopige aanslagen.

Door (landelijke) ontwikkelingen (o.a. [Werkprogramma storten 2024-2029](#) van Ministerie Infrastructuur en Waterstaat) konden de afgesproken termijnen niet worden gehaald en zijn nieuwe afspraken gemaakt over de aanleverdatum en het opleggen van de voorlopige aanslagen. In het BO-Stortplaatsen van 11 juni 2025 is overeengekomen dat deze nazorgplannen uiterlijk 1 oktober 2025 worden ingediend. In het BO-Stortplaatsen van 18 september 2025 is dit verschoven naar uiterlijk oktober 2025. De voorlopige aanslagen zijn door de provincie in maart/april 2026 opgelegd.

Met de exploitanten zijn we in gesprek over deze tussentijdse nazorgplannen, de locatie specifieke situaties en de voortgang. Tevens wordt de (op te leggen) voorlopige aanslag en een eventuele betalingsregeling besproken.

## Leges

bedragen x € 1.000

Legesopbrengsten	Begroting	Jaarstukken
	2025	Realisatie 2025
Waterwet	234	179
Ontgrondingenwet	301	71
Wet algemene bepaling omgevingsrecht	954	1.422
Natuurbeschermingswet (incl. VVGB's)	2.740	1.686
Vergunningen/ontheffingen wegenverordening		
Milieuleges	300	859
<b>Totaal</b>	<b>4.529</b>	<b>4.217</b>

### Leges waterwet

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
Open bodemenergiesystemen		
4.1a t/m 200.000 m3	5	9
4.1a1 t/m 500.000 m3	10	2
4.1a2 meer dan 500.000 m3	10	4
	25	15
Drinkwater & industriële toepassingen		
4.1b t/m 500.000 m3	0	0
4.1b1 t/m 1.000.000 m3	0	0
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	0
	0	0
<b>Totaal</b>	<b>25</b>	<b>15</b>

#### Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe altijd af van de raming. De legesaantallen en -bedragen lagen in 2025 enigszins achter op de prognose. De oorzaak daarvan is onduidelijk.

### Omgevingswet, ontgrondingen

Onderdeel (tussen haakjes het art.nr. voorafgaand de Omgevingswet)	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
2.5.1.1a (5.5.1a) t/m 10.000 m3	9	0
2.5.1.1b (5.5.1b) 10.001 m3 t/m 25.000 m3	5	7
2.5.1.1c (5.5.1c) 25.001 m3 t/m 50.000 m3	4	1
2.5.1.1d (5.5.1d) 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	1
2.5.1.1e (5.5.1e) 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	0
2.5.1.1f (5.5.1f) meer dan 500.000 m3	2	0
2.5.1.2 (5.5.2) Wijzigen of verlengen vergunning	0	6
2.5.1.3 (5.5.3) Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	0
2.5.1.4 (5.5.4) Intrekken vergunning	1	0
2.5.1.5 (5.5.6) Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	1
2.5.1.6 (5.5.7) Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	2
<b>Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen</b>	<b>26</b>	<b>18</b>

#### Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming. Het aantal vergunningen en -legesinkosten zijn lager dan ingeschat. De komst van de Omgevingswet lijkt hier (mede) debet aan.

## Omgevingswet, voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Onderdeel (tussen haakjes het art.nr. voorafgaand de Omgevingswet)	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit:	0	46
2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000	28	12
2.2.2.1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	18	22
2.2.2.1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	21	15
2.2.2.1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	14	31
2.2.2.1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	8	13
2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	5	12
2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	3
2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	0
2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport	9	7
2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	0
2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	0	2
2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw	15	15
2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	0
2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	0
2.2.6 Slopen	0	0
2.2.7 Kappen	9	1
2.2.8 a/b Handelsreclame	0	1
2.8.1 Andere activiteiten	0	11
2.2.12 <i>Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten</i>	0	3
2.2.13 <i>Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit</i>	0	4
<b>Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo)</b>	<b>131</b>	<b>198</b>
2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	0
2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	5	0
<b>Subtotaal interne adviezen met instemming (Vvgb)</b>	<b>14</b>	<b>0</b>
<b>Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami)</b>	<b>145</b>	<b>198</b>

### Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming. De aantallen en opbrengsten zijn een stuk hoger dan begroot en hoger ten opzichte van 2024.

## Omgevingswet, Natuur

Onderdeel (tussen haakjes het art.nr. voorafgaand de Omgevingswet)	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming/Natura 2000 art 2.7 (vóór 2022)	0	0
2.6.1.1 (6.6.1a) Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	227	38
2.6.1.2 (6.6.1b) Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	80	21
2.6.1.3 (6.6.1c) Omzetten PAS-melding naar vergunning	300	0
2.6.1.4 (6.2.1.4) Intern salderen	0	0
2.6.2.1 (6.1.2) Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	15	6
2.6.2.2 (6.1.3a) Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	2
2.6.2.3 (6.1.3b) Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	111	97
2.6.2.4 (6.1.3c) Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	140	167
2.6.2.5 (6.1.3d) Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	7	6
2.6.3.1 (6.1.4a) Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5:	9	12
2.6.3.2 (6.1.4b) Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5:	9	4
2.6.3.3 (6.1.4c) Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	7	2
2.6.3.4 (6.1.4d) Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn)	7	3
Overige (restartikel)		22
<b>Subtotaal leges</b>	<b>923</b>	<b>380</b>
6.1.1 Advies met instemming (Ami)	36	3
2.6.2.3 (6.1.3b) Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	4	0
2.6.2.4 (6.1.3c) Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	4	0
2.6.2.5 (6.1.3d) Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	1	0
<b>Subtotaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)</b>	<b>42</b>	<b>3</b>
<b>Totaal Wet Natuurbescherming Leges &amp; Ami</b>	<b>965</b>	<b>383</b>

### Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Zowel het aantal vergunningen gebiedsbescherming en ook de legesinkomsten blijft significant achter op de ramingen. Dit heeft uiteraard alles te maken met de aanhoudende stikstofproblematiek waardoor vergunningverlening bemoeilijkt werd. In de begroting was al rekening gehouden met € 1,6 miljoen minder natuurleges. Uiteindelijk kwamen de inkomsten van natuurleges nog eens bijna € 1 miljoen lager uit.

## Leges milieuvergunningen

Onderdeel	Aantal gerealiseerd
2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba	15
2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's	3
2.3.2 Seveso basistarief	17
2.3.2a Seveso hoge drempel	3
2.3.2b Seveso vermeerderd met IPPC-installatie	3
2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW	2
2.3.3b Grootschalige energie opwekking >300MW	2
2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat 3.1	1
2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1	1
2.3.9a Basischemie cat 4.1	10
2.3.9b Basischemie cat 4.2	4
2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2	1
2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1	2
2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3	11
2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5	5
2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6	3
2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats	1
2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC	1
2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks (nutssector en industrie)	4
2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks (afvalbeheer)	1
2.3.22.1a Maatwerk/vergunningvoorschrift 1 stuks	2
2.3.24.1 Toestemming maatregel art 4.7 OW	1
2.3.25 Meerdere mba's	12
2.3.27-28 div. soorten mba's	45
2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning	6
<b>Totaal leges milieuvergunningen</b>	<b>156</b>

### Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

De milieuvergunningen (en daarmee leges voor deze milieubelastende activiteiten) is in 2025 op gang gekomen. Omdat dit nieuw was en ervaringsgegevens ontbraken zijn hier geen aantallen begroot maar is er een bedrag als stelpost opgenomen. Omdat de tabelindeling voor milieuleges erg groot is en er in de praktijk te lastig mee te werken is, is er een interprovinciale werkgroep bezig om te komen tot een vereenvoudiging van de legestabel. Deze zal in 2027 of 2028 door provincies gebruikt kunnen worden. Ook hierbij geldt dat in een nieuwe categorisering eerst ervaring opgedaan zal moeten worden.

## Leges Vergunningen/ontheffingen Interim Legesverordening , afdeling 2.5 Infrastructuur

Onderdeel	Aantal	
	geraamd	gerealiseerd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	15	23
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	15	4
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800	2.692
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20	0
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen		
- werk andere wegbeheerders	20	7
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100	151
- kabels of leidingen	225	225
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5	1
- kunstobject binnen de bebouwde kom	0	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:		
- evenement (niet optocht)	15	0
- evenement	10	6
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0	1
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5	3
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0	13
<b>Totaal</b>	<b>3.230</b>	<b>3.125</b>

De kosten die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen op grond van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant, afdeling 2.5 Infrastructuur en de wegenverkeerswetgeving zijn berekend op basis van de werkelijke hoeveelheid ambtelijke uren - en daaraan gekoppelde uurtarieven – die nodig zijn om een aanvraag te behandelen. Het uitgangspunt is dat kostendekkende tarieven worden gehanteerd.

### Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Het aantal verleende vergunning en ontheffingen in 2025 is met 3.125 lager dan de geraamde aantallen 2025 (3.230) maar hoger dan de gerealiseerde aantallen in 2024 (3.046). Het lagere aantal komt vooral door het lagere aantal verleende ontheffingen voor exceptionele transporten. Deze ontheffingen voor exceptioneel vervoer via de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) vormt een groot aandeel in het totaal. Vanwege het uitbreiden van de bevoegdheden van de RDW inzake provinciale wegen voert de RDW sinds een aantal jaren de verlening uit en betaalt deze leges uit aan de provincie, een jaar na realisatie. De totale inkomsten uit leges over 2025 bedragen € 202.780 t.o.v. een raming € 194.973. Omdat de aantallen vooral lager zijn bij de ontheffingen RDW met een relatief laag tarief, zijn de totale inkomsten uit de leges iets hoger dan geraamd.

### Kostendekkende tarieven

Bij het opstellen van de begroting is een gedetailleerde opzet gemaakt over de te verwachten uitvoeringskosten vergunningverlening. Daarbij is tevens in beeld gebracht welk type procedures legesplichtig zijn en voor welke procedures dat niet geldt. De volgende variabelen zijn van belang:

- Het benodigd aantal uren per procedure;

- Het uurtarief dat hierbij van toepassing is;
- Het verwacht aantal procedures; dit zegt niets over de “kostprijs” van een procedure, maar over het totaal van de geraamde legesopbrengsten.

#### Aantal uren

De benodigde ureninzet wordt opgesteld in samenwerking met “inhoudelijke” experts van de omgevingsdiensten. Hierbij wordt bedoeld op experts op het gebied van de Waterwet, Ontgrondingenwet, Wabo en Wet natuurbescherming. De uren die in beeld gebracht worden hebben enkel betrekking op uren van medewerkers van de Brabantse omgevingsdiensten, daar vindt immers de uitvoering plaats. Het betreft enkel uren van medewerkers in het primaire proces. Er worden geen uren van provinciale medewerkers opgenomen in deze opzet.

#### Uurtarief

Bij de opzet die wordt gemaakt voor de begroting wordt gerekend met (gemiddelde) uurtarieven van de omgevingsdiensten. In deze tarieven zit een opslag voor de overhead van de omgevingsdiensten. Vanuit de provincie wordt hier geen verdere opslag aan toegevoegd.

#### Aantal procedures

De vergelijking tussen het geraamde aantal en gerealiseerde aantal procedures is opgenomen in de paragraaf heffingen van de provinciale jaarrekeningen.

#### Kostendekkendheid legestarieven

De kosten van de opdrachten met vergunningverlening en de bijbehorende legesopbrengsten worden gedurende het jaar en gemonitord of deze in lijn liggen met de verwachting. Bij afwijkingen wordt ingezoomd op de achterliggende oorzaken. Jaarlijks worden de kengetallen voor vergunningverlening herijkt naar aanleiding van ervaringsgegevens. Ook de uurtarieven worden jaarlijks herijkt. Per saldo leidt dit tot aanpassingen van de legestarieven uit de legestabel voor het aankomende begrotingsjaar.

## Weerstandsvermogen en risicobeheersing

### Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

### Wat hebben we daarvoor gedaan?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

### Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

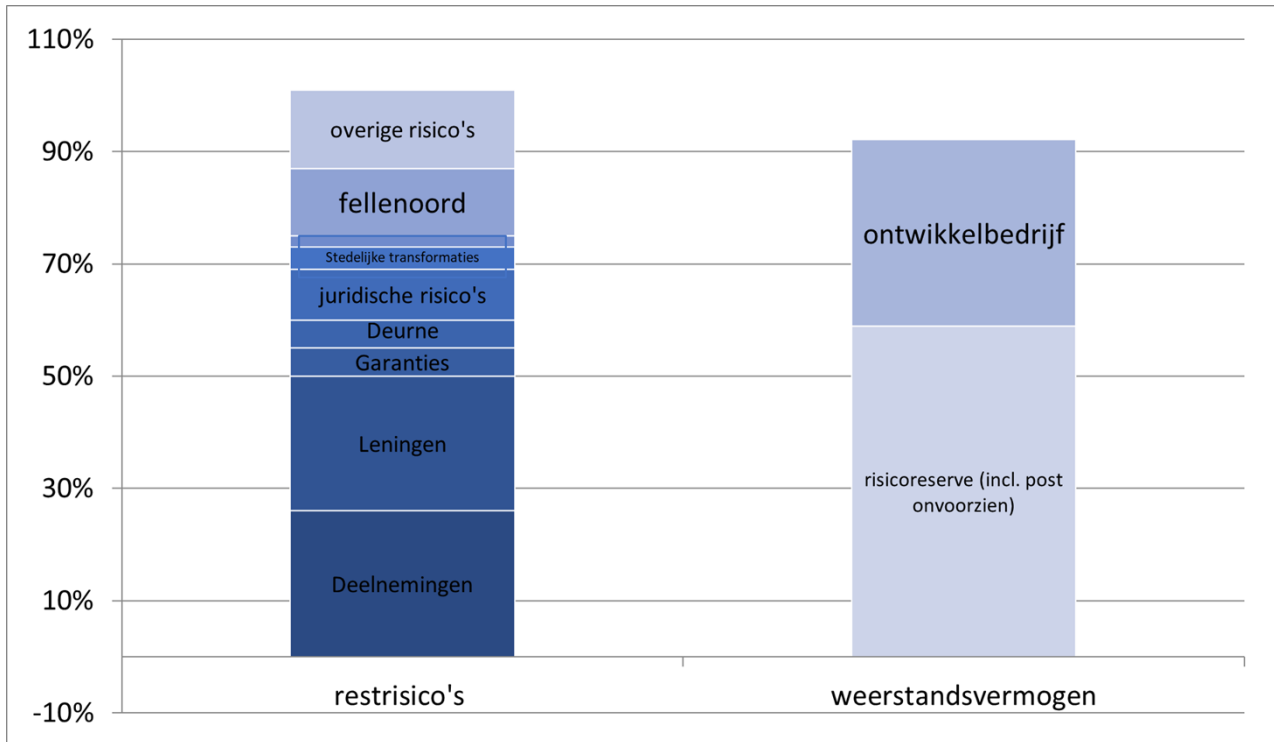
De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

### Inventarisatie risico's

Onderwerp	Restrisico jaarrekening 2025	Restrisico begroting 2026	Toelichting
(x € 1 mln.)			
Deelnemingen	62,1	62,1	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
Leningen	58,3	62,6	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.

Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's	20,9	20,9	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is voornamelijk een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
Gebiedsontwikkeling Fellenoord	28,1	28,1	Risico grondexploitatie op de gebiedsontwikkeling Fellenoord
Project glastuinbouw Deurne	12,8	17,6	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne. Meer toelichting in de paragraaf ontwikkelbedrijf.
Garanties	11,4	11,5	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
Stedelijke transformatie	9,1	9,1	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening	4,4	4,4	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
<b>Subtotaal</b>	<b>207,1</b>	<b>216,3</b>	<b>86,2 % (begroting 2026 88,1%)</b>
Overige risico's	33,2	29,3	13,8 % (begroting 2026 11,9%)
<b>Totaal risico's</b>	<b>240,3</b>	<b>245,6</b>	<b>100%</b>

De belangrijkste verschillen in restrisico's worden gevormd door een aanpassing van de risico inschatting project glastuinbouw Deurne en de verschuiving van de afdekking van een lening van risicoreserve naar investeringsagenda van € 4,7 mln., waardoor de leningen voor een lager bedrag zijn afgedekt in de risicoreserve, zonder dat dit invloed heeft op de totale afdekking.



### Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2025: € 240,3 mln.

De beschikbare weerstandscapaciteit is € 221,3 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

Bedragen x € mln.	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit	Totaal op jaarbasis
Risicoreserve*		140,2	
Reserve ontwikkelbedrijf**		79,8	
Totaal reserves			222,2
Post onvoorzien		1,3	1,3
<b>Totale weerstandscapaciteit</b>			<b>221,3</b>
Theoretische ruimte van onbenutte belastingcapaciteit***			201,0

\* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 4 is € 6,9 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing.

\*\* Inclusief de gevormde voorzieningen.

\*\*\* De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 201,0 mln. Dit levert een theoretische ruimte op in jaar 2025.

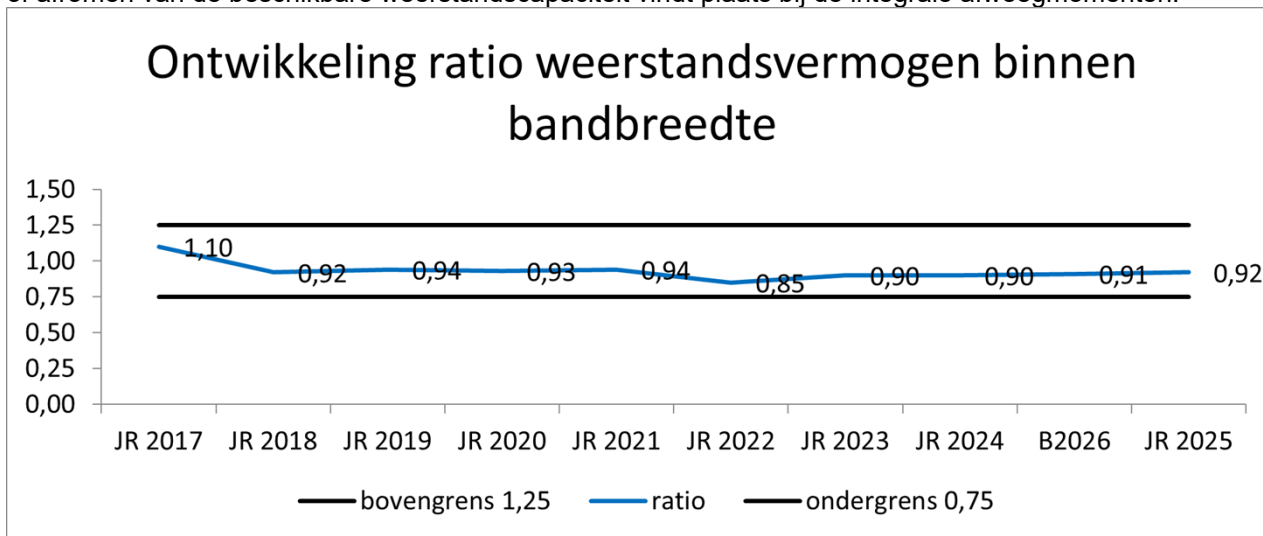
### Ratio weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

	Beschikbare weerstandscapaciteit =	221,3	
Ratio weerstandsvermogen =	-----	-----	= 0,92
	-----	---	
	Benodigde weerstandscapaciteit =	240,3	

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afwegmomenten.



## Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 – 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de jaarstukken zijn in bijlage 13 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

## Onderhoud kapitaalgoederen

### Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

### Onderhoud wegen

#### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een goed functionerend provinciaal wegennet vanuit de kernwaarden verkeersveiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie heeft hiertoe beheer en onderhoud uitgevoerd conform het prijs- / kwaliteitsniveau dat is vastgesteld in de beleidsnota Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#), 2022). Het oorspronkelijke beleid is vastgesteld in 2018; in 2022 heeft herijking van dit beleid plaatsgevonden.

Bij de herijking van KOPI is het uitgangspunt 'werk-met-werk' losgelaten. Door de vertraging bij een aantal reconstructieprojecten zijn ook verschillende gecombineerde onderhoudswerkzaamheden uitgesteld. Het gevolg hiervan was dat niet langer gegarandeerd kon worden dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud. Op basis van een risico-inventarisatie van de provinciale infrastructuur met potentieel achterstallig onderhoud zijn wegvakken met prioriteit opgepakt in het kader van de meerjarige onderhoudsplanning. Daarnaast is intensief gemonitord of tussentijds aanvullende incidentele onderhoudsmaatregelen nodig waren. Voor de vervanging en renovatie opgave is in het kader van stikstofdepositie de handreiking vanuit het Rijk blijvend gehanteerd om verkeersonveilige situaties én kapitaalvernietiging te voorkomen.

Adequaat beheer en onderhoud van onze provinciale wegen, bruggen, tunnels en viaducten is van groot belang. Met het vigerende beleid in de uitvoeringsagenda KOPI is deze opgave van het beheer en onderhoud van onze provinciaal areaal in ieder geval tot en met 2027 (financieel) geborgd. We zien deze opgave echter ook steeds groter en complexer worden en die ontwikkeling zal zich ook de komende jaren doorzetten. Dit is een direct gevolg van uitbreiding en opwaardering van het areaal in de afgelopen decennia en de toegenomen ouderdom. We zien daarnaast ook (nog altijd) infrastructurele projecten vertragen door de stikstofproblematiek en de oplossing hiervoor is ook nog niet binnen handbereik. Ook door de marktspanning nemen de kosten toe. Ten slotte is de complexiteit van de opgaven ook toegenomen. Steeds meer belangen, soms ook tegenstrijdig aan elkaar, moeten een plek krijgen in de afweging van de uiteindelijke oplossing. Niet voor niets zien we dat het aantal vragen, opmerkingen en klachten van aanwonenden, weggebruikers en andere belanghebbenden is toegenomen. Deze factoren leiden structureel tot een oplopend tekort op de totale onderhoudsbegroting van zowel het dagelijks beheer en onderhoud als van de instandhoudings- en vervangingsopgave. De huidige uitvoeringsagenda KOPI loopt t/m 2027. In de komende periode wordt gestart met de voorbereidingen voor een actualisatie van het te voeren onderhoudsbeleid voor 2028 en verder, welke keuzes hierin te maken zijn én wat dat financieel betekent. Naast instandhouding en de huidige thema's van verkeersveiligheid en leefbaarheid zullen ook zeker ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie en circulariteit een belangrijke rol gaan spelen. De besluitvorming hierover is aan een nieuw college. In de tussentijd hebben we stappen gezet in de [bezuinigingsscenario](#) zoals aan de Staten geschetst met o.a. de transitie naar andere vormen van onderhoudscontracten.

### Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie is verantwoordelijk voor de regionale bereikbaarheid en heeft daarom de provincie een provinciaal wegennet in stand gehouden door:

- Het onderhouden en beheren van provinciale wegen en fietspaden (inclusief alle bijbehorende objecten als bomen, faunavoorzieningen, openbare verlichting en verkeerregelinstanties);
- Het verbeteren van de verkeersveiligheid op provinciale wegen en fietspaden;
- Het oplossen van kleine knelpunten in het provinciale wegennet;
- Het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

Areaal	Hoeveelheid
Hoofdrijbaan	550 km, waarvan circa 40 km 2x2
Fietspaden	450 km
Berm	1.100 hectare*
Bomen	64.291
Kunstwerken (o.a. bruggen, viaducten en ecopassages)	652 stuks
Verkeersregelinstanties	94 stuks
Lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	9.830 stuks

\*8.686 hectare groenbeheer

Voor de uitvoering van het dagelijks beheer, incidentmanagement en gladheidsbestrijding beschikt de provincie over een vijftal steunpunten.

Groot onderhoud en vervanging:

Wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn met prioriteit opgepakt. Zo is groot onderhoud uitgevoerd op de [N284 Reusel - Bergeijk](#) versneld uitgevoerd vooruitlopend op de reconstructie van de weg. Daarnaast is er nog regulier groot onderhoud uitgevoerd op de [N639 Chaam](#) en is een start gemaakt met de aanpak van de [N321 Grave - Cuijk](#).

Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is losgelaten bij de herijking van KOPI. De meerjarige onderhoudsplanning is weer leidend geweest. Het onderhoud is daarnaast ook afhankelijk gesteld van de toestand buiten. Door data en digitalisering binnen de onderhoudstaak beschikken we over steeds meer gegevens en kunnen we het onderhoud efficiënter en effectiever uitvoeren.

Een actueel overzicht van de provinciale wegenprojecten is [hier](#) te vinden.

De verbetering van de verkeerveilige inrichting van het provinciale wegennet zijn door infrastructurele projecten (N282, N264, N270, etc) en door kleinschalige aanpassingen. In 2025 zijn o.a. de volgende maatregelen uitgevoerd: verbeteren bochtbebakening (o.a. N322), verbeteren zichthoeken (o.a. N395), voorkomen bermdoorrijdingen (o.a. N283), verbeteren geleiding (o.a. N260) en verbeteren fietsveiligheid (o.a. N264, N389). Daarnaast zijn naast de vorderingen binnen lopende infrastructurele projecten ook de grotere aanpassingen zoals de fietsoversteek Rijntjesdijk (N279), aanpak Kromme Nol (N267-N283) en rotonde Deense Hoek (N615), realiseren fietsoversteek (N289), snelheid remmende maatregelen (N640) verder voorbereid, zodat richting realisatie gegaan kan worden.

Met het project op de N639 is ook de leefbaarheid in de bebouwde kom van Chaam verbeterd.

We zien dat klimaatadaptie een steeds belangrijker aspect wordt in de provinciale wegenprojecten. Zo is de capaciteit om overvloedige regenval voldoende te kunnen afvoeren van groot belang om de verkeersveiligheid te kunnen borgen. Het eerste deel van de inventarisatie is in 2025 uitgevoerd en vormt input voor de herijking van KOPI.

Met de gunning van het contract voor Variabel Onderhoud is een eerste gezet naar een andere vorm van onderhoudscontracten. Hiertoe is ook de aanbesteding voor het Waardegedreven Onderhoud, waarin het onderhoud gebundeld en meerjarig bij een beperkt aantal aannemers wordt ondergebracht, opgestart. We verwachten deze opdracht eind 2026 gegund te hebben.

Dagelijks beheer en onderhoud:

De nieuwe contracten [EPC](#) en [OPC](#) zijn het eerste volledige jaar operationeel. De contracten hebben een looptijd van 4 jaar met een optie tot verlenging met nog eens 4 jaar gericht op een langdurige samenwerking.

Naast extra kosten voor aanvullend incidenteel onderhoud door uitgestelde onderhoudswerkzaamheden is er ook een enorme toename van het aantal én de kosten van calamiteiten. Er was sprake van een flinke toename van het aantal ongevallen en pechmeldingen, maar ook veel extra dumpingen o.a. van lachgas. Er is een inventarisatie uitgevoerd in hoeverre alle steunpunten in de toekomst nodig zijn. In verband met de introductie van automatisch strooien is het mogelijk om een tweetal steunpunten af te storen. Eén hiervan (Westerhoven) zal worden omgebouwd naar een busremise voor de concessie Zuidoost. Naast de gunstige locatie is er ook voldoende stroomaansluiting aanwezig voor het laden van de elektrische bussen. Steunpunt Eethen zal helemaal gesloten worden.

Eén van de speerpunten van KOPI is ook de inzet op duurzaamheid en Innovatie. In 2025 is er in dat kader het volgende gebeurd:

- Bij de totale onderhoudstaak blijven we continu inzetten op duurzaamheid en innovatie. Daarbij maken we nog steeds gebruik van de beschikbare kennis en expertise in de markt via de wijze van aanbesteden van infraprojecten en hiervoor gecreëerde ruimte in de infra- en onderhoudscontracten. De provincie is hiermee voor de 7e keer op rij uitgeroepen tot meest duurzame publieke aanbesteder. De aanpak waarbij duurzaamheid en innovatie structureel in aanbestedingen van alle infraprojecten wordt toegepast (IDI), blijft daarbij een belangrijke succesfactor.
- De geplande update van het ambitieweb in 2025 is door vertrek van een medewerker uitgesteld naar 2025. Dit wordt dan gecombineerd uitgevoerd met een aanpassing aan het uitvoeringskader Innovaties en Duurzaamheid binnen Infrastructuur (IDI) na publicatie van de landelijke roadmaps Klimaatneutrale en Circulaire Infrastructuur (KCI).
- Als provincie worden we gezien als een koploper en wederom regelmatig gevraagd als spreker bij externe bijeenkomsten. Een voorbeeld daarvan is de landelijke Vereniging Infra Ontwerp (VIO) dag voor infra-ontwerpers, maar ook bij sessies met andere provincies. Daarnaast investeren we in kennisontwikkeling via deelname in regionale- en nationale netwerken. Een voorbeeld hiervan is de deelname in de sectorteam van het Nationaal Platform Duurzame Wegverharding en Schoon en Emissieloos Bouwen. Onze rol in INDUSA draagt bij aan de verdere verspreiding binnen Brabant. Het opgestelde communicatieplan vormt hierbij een houvast.
- Ten aanzien van innovaties zetten we de ingegane weg om aan te sluiten bij diverse landelijke initiatieven en niet op meerdere locaties het wiel uit te vinden verder door. Een voorbeeld hiervan is de deelname aan het Innovatie Partnership bioverrijkt Asfalt van Building Balance. Dit is de uitvoeringsorganisatie van de Nationale Aanpak Biobased Bouwen. De gekozen route zal van invloed gaan worden op de manier waarop we gaan uitvragen.
- De uitwerking van de innovatieagenda is verschoven naar 2026 omdat de landelijke roadmaps KCI nog niet beschikbaar zijn.
- In 2025 zijn geen nieuwe subsidies voor Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) aangevraagd. De oorzaak is simpelweg dat er geen nieuwe projecten waren opgestart in de aanvraagperiode. Voor 2026 gaan we wel weer uit van tussen de 3 en 5 aanvragen.
- De ondersteuning voor het werken met een (landelijk) dashboard wordt geïntegreerd in de activiteiten voor een breder dashboard waarmee de staat van het provinciaal wegenareaal wordt gemonitord en waarmee datagedreven werken in stappen steeds meer vorm krijgt. De eerste versie komt eind Q1 2026 beschikbaar. De benodigde informatie van de projecten waren in de tussenliggende tijd verzameld om de resultaten te verwerken in dit dashboard.
- De pilots en experimenten uit eerdere jaren worden, doordat stikstof een issue blijft, nog steeds op een lager tempo voortgezet. De focus blijft liggen op efficiënt met data omgaan en procesverbeteringen.
- Door capaciteitsproblemen is de analyse van de pilot om betonnen fietspaden op verschillende duurzamere manieren te verbreden in 2024 niet uitgevoerd. Deze wordt nu in 2025 gepland.
- Ten aanzien van energieopwekking is duidelijk geworden dat keuzes voor het wel of niet integreren van opwekking in provinciale assets iets is wat breder beoordeeld moet worden en niet alleen grote raakvlakken heeft met de netcongestie maar ook met het veranderende landschap bij de inkoop van energie.
- In 2025 is ook veel tijd gestoken in passende kaders voor het zogenoemde Waarde Gedreven Onderhoudscontract (WGO). Dit contract beoogt een efficiënt voorbereidingsproces voor groot onderhoud aan wegen waarbij gekeken wordt waar waarde toegevoegd kan worden met ingrepen die geen ruimtelijke procedures, zware vergunningprocedures of grondaankopen vragen. Aspecten als circulariteit, klimaatadaptatie en biodiversiteit worden daarbij meegewogen. De aanbesteding start in de 1<sup>e</sup> helft van 2026.

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Begr. prim. 2025	a.Begr.na.wijz. 2025	b.Realisatie 2025	Verschil a-b
Budget onderhoud wegen	13.267	18.217	20.662	-2.445
	13.267	18.217	20.662	-2.445

De onderhoudsbegroting van € 18,2 mln. is met een realisatie van € 20,7 mln. fors overschreden (€ 2,4 mln.), maar de extra kosten zijn gemaakt voor zaken die noodzakelijk zijn om de provinciale wegen bereikbaar én veilig te kunnen houden. Er is een aantal specifieke oorzaken te noemen voor de overschrijding: 1) Nog altijd is veel aanvullend incidenteel onderhoud nodig op sommige wegvakken vanwege de opgelopen vertraging van een aantal provinciale infraprojecten door stikstof. De onderhoudswerkzaamheden worden nu separaat en met prioriteit opgepakt, maar dat vergt tijd waardoor tussentijdse maatregelen nodig zijn. 2) Er is een opvallende toename van het aantal incidenten en calamiteiten. Hierdoor zijn veel herstelwerkzaamheden nodig, zoals bijvoorbeeld op de N69 na een ongeval met een vrachtwagen (€ 0,2 mln.). Maar ook het aantal te bergen auto's op provinciale wegen en de dumpingen van lachgascilinders ligt fors hoger dan afgelopen jaren. De kosten hiervan zijn hoog.

Investeringen Bedragen x € 1.000	Begroting 2025 primitief	Begroting 2025 na wijziging	Jaarrekening 2025 realisatie	Verschil begr. na wijz. - realisatie
Wegeninvesteringen	13.274 N	1.930 N	1.082 V	3.012 V
Steunpunten en districtskantoren	2.650 N	188 N	57 N	131 V
Materieel provinciale wegen	0	1 N	0	1 V
LED verlichting Wegeninvestering	2.416 N	540 N	505 N	35 V
Wegeninvesteringen	54.236 N	48.073 N	44.215 N	3.858 V
Wegeninvesteringen	9.374 N	453 N	105 N	347 V
Wegeninvesteringen	0	296 N	3 N	293 V
Wegeninvesteringen	101.329 N	4.371 N	2.730 N	1.642 V
Wegeninvesteringen Busremise (perceel)	0	414 N	409 N	5 V
Wegeninvesteringen Busremise (Ontwikkeling)	20.000 N	7.249 N	5.204 N	2.045 V

Hub locaties	0	1.470 N	1.168 N	302 V
<b>Totaal</b>	<b>203.279 N</b>	<b>64.985 N</b>	<b>53.315 N</b>	<b>11.670 V</b>

Investeringskredieten betreffen meerjarige uitvoeringskaders.

De dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van het structurele investeringskrediet voor groot onderhoud en vervanging (op basis van de uitvoeringsagenda KOPI) loopt via een specifiek daarvoor ingestelde egalisereserve. Via een jaarlijkse structurele toevoeging aan de reserve worden de afschrijvingslasten van de investeringen in groot onderhoud en vervanging op de meerjarige begroting geborgd. Conform het bestaande provinciale indexatiebeleid wordt de structurele toevoeging aan de reserve geïndexeerd. De indexatie van het investeringskrediet volgt daarmee uit deze financieringssysteematiek en wordt via de reguliere Sturings- en Verantwoordingscyclus separaat met het vaststellen van het investeringsprogramma aan de Staten voorgelegd.

De (extra) investeringen in reconstructies worden gedekt uit de reserve Verkeer & Vervoer of de reserve Spaar- & Investeringsfonds. De afweging vindt Brabantbreed plaats in het kader van de Programmering Mobiliteit.

Voor investeringen in het provinciaal wegennet via groot onderhoud en vervanging (inclusief reconstructies) was in de begroting totaal € 55,1 mln. geraamd en € 46,0 mln. gerealiseerd, een onderschrijding van € 9,1 mln.

Een andere belangrijke investering bestaat uit de aankoop en ontwikkeling van busremises in eigen beheer (o.a. Breda). Hier is € 5,6 mln gerealiseerd ten opzichte van een geraamd bedrag van € 7,7 mln. De uiteindelijke realisatie van de remise in Breda is goedkoper uitgevallen en leidt tot een onderbesteding. De overige investeringen betreffen o.a. de strategische aankoop van een perceel (Westfields) voor de mogelijke realisatie van een Brainporthub.

## Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een schone, open en veilige werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden. De uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden vindt plaats op basis van meerjarenplanningen, de zogenaamde onderhoudsboeken.

### Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767. In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse- als meerjarige onderhoud opgenomen. Het onderhoud bestaat voor een belangrijk deel uit het jaarlijks onderhoud, zoals het periodiek onderhoud aan de liften, het beveiligingssysteem en de klimaatinstallaties. Dat is nodig om de bedrijfszekerheid en het comfort van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud worden in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,35 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. In 2025 is het glas op de eerste verdieping rondom de centrale hal vervangen door HR+++ glas en is alle verlichting vervangen door LED-verlichting. Dit is onderdeel van de projecten die plaatsvinden ter verduurzaming van het provinciehuis, zoals uitgewerkt in de [statenmededeling van november 2022](#). Tevens hebben we in 2025 de actualisatie van de onderhoudsboeken per 2026 voorbereid.

#### Onderhoud museum

Het museumkwartier aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. Het programma Facilitaire Dienstverlening coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan. De onderhoudskosten worden gedekt vanuit de onderhoudsvoorziening Museumkwartier. Voeding van deze voorziening geschiedt op basis van de meerjarenraming.

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Begr. prim. 2025	a.Begr.na.wijz. 2025	b.Realisatie 2025	Vershil a-b
Provinciehuis	1.352	1.352	1.352	0
Noordbrabants museum	797	954	954	0
	2.149	2.306	2.306	0

#### Onderhoud vaarwegen

### Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

### Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

### Heeft het gekost wat het mocht kosten?

#### Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Begr. prim. 2025	a.Begr.na.wijz. 2025	b.Realisatie 2025	Vershil a-b
--------------------	---------------------	-------------------------	----------------------	-------------

Onderhoudsbijdrage aan waterschap	4.431	3.881	5.078	-1.198
	4.431	3.881	5.078	-1.198

## Financiering, treasury

### Inleiding

De treasuryfunctie richt zich als zodanig op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Treasury omvat de financiering van beleid en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn.

Belangrijkste doelstellingen voor de provincie zijn:

- Onze beschikbare middelen in het kader van de immunisatieportefeuille, de investeringsagenda en eventuele andere overtollige middelen moeten veilig zijn belegd, dat wil zeggen tegen acceptabele (lage) risico's;
- De beleggingen uit de immunisatieportefeuille moeten minimaal het doelrendement van € 76,3 mln. opleveren in 2025 en ook de volgende jaren;
- Er moeten voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn op het juiste moment ten behoeve van – onder andere – de provinciale investeringen.

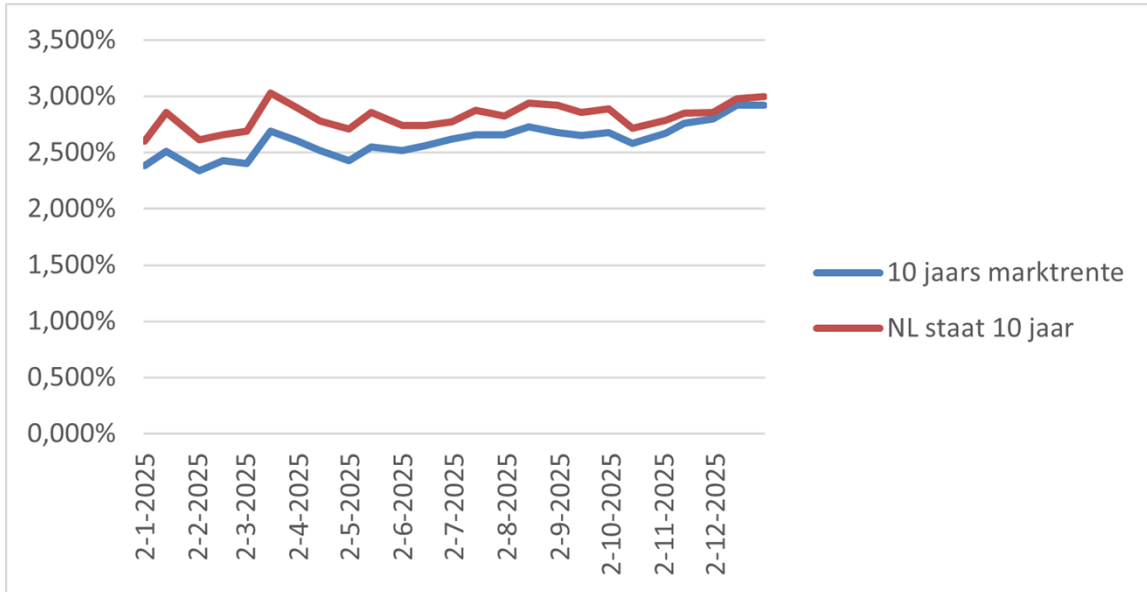
### Ontwikkelingen Treasury

#### Belangrijkste ontwikkelingen

De 10–jaarsrente is in 2025 redelijk stabiel gebleven tussen 2,5% en 3%. Vanwege de relatief hoge rente in 2025 – net als in 2024 – zijn er 18 leningen verstrekt (2024: 20 leningen) aan decentrale overheden voor een totaalbedrag van € 408,0 miljoen (2024: € 423,5 mln.) met een gemiddeld rendement van 2,965% (2024: 2,94%). De korte rente (referentie is de driemaands–euribor) is vanaf augustus 2022 gestegen boven 0%. In 2025 is dit percentage gedaald van 2,74% naar 2,03% einde van het jaar. De ECB heeft via een viertal stappen de rente voor de depositofaciliteit in 2025 verlaagd van 3,0% naar 2,0%, in verband met een dalende inflatie in de eurozone. In Nederland is de inflatie nog relatief hoog in vergelijking met de eurozone. De ontwikkeling van de rente is sinds juni stabiel, mogelijk dat er in 2026 verder verlaagd gaat worden als de inflatie in de eurozone op dit niveau blijft.

Grafiek 1:

#### Renteontwikkeling 2025



Hebben we bereikt wat we willen bereiken?

Om ons doelrendement nu en op de lange termijn te kunnen halen willen we meer financieringen en investeringen realiseren met een maatschappelijk én financieel rendement. We zijn hiermee in 2015 – mede vanwege de lage rentestand – gestart. In de loop van 2020 zijn we vervolgens gestart met het aanpassen van de Verordening treasury om meer investeringen en financieringen (was gemaximeerd op 25% van de portefeuille) mogelijk te maken. Na een gedegen proces, waarin leden van Provinciale Staten zijn meegenomen in de ideeën om de Verordening treasury aan te passen, is op 27 juli 2021 de [Verordening Treasury Noord-Brabant 2021](#) in werking getreden, welke voor het eerst is aangepast op 7 juli 2022. De aanpassing van de Verordening treasury geeft meer mogelijkheden om te investeren en te financieren in het kader van de publieke taak. Bij elk van deze leningen hebben Provinciale Staten de gelegenheid gehad om wensen en bedenkingen te uiten. In totaal zijn nu de volgende leningen verstrekt in het kader van de publieke taak

*Tabel I*

Begunstigde	Initieel	Stand ultimo 2025
BNG bank (2 hybride leningen)	149,8	49,8
NWB Bank (1 hybride lening)	50,0	50,0
Enexis	159,5	159,5
De Efteling	15,0	0
Safariresort De Beekse Bergen	41,5	27,0
Safariresort De Beekse Bergen, fase 2	20,0	17,3
Ministerie van Defensie (F35)	22,0	8,7
Zonnepanelen Zuidoost Brabant	25,8	8,1
Financiering gebouw "Grizzly" op Pivot Park ( <a href="#">PS 30/21</a> ) (nog niet volledig betaald)	33,8	32,1
Financiering gebouw "Grizzly" op Pivot Park ( <a href="#">PS 45/23</a> ) aanvullend	5,8	5,4
Totaal	523,2	357,9

Besluit in 2021 en 2022, maar nog (volledig) niet verstrekt:

Leenfaciliteit Woningbouwcorporaties gemeente Bergeijk, ( <a href="#">PS 61/21</a> )	45,0	18,0
Investering in strategische provinciale grondbank ( <a href="#">PS 15/22</a> )	42,5	1,9
Eindhoven Airport, realisatie verbeterde terminal ( <a href="#">PS 37/22</a> )	55,0	2,0
Nationaal Restauratiefonds (NRF), "Brabants Erfgoedfonds" ( <a href="#">PS 60/24</a> )	50,0	10,0
Pukkemuk ( <a href="#">PS 70/22</a> en <a href="#">Statenmededeling d.d. 06-06-2025</a> )	12,5	3,2
	728,2	393,0

Alle uitgevoerde transacties zijn gedaan binnen de wet Fido en de regels van de Verordening treasury 2021 Noord-Brabant, deze regels zijn nader uitgewerkt in het op 2 november 2022 in werking getreden [Treasurystatuut Noord-Brabant 2022](#). In het kader van de uitvoering van de publieke taak zijn er ook nog een aantal projecten onderhanden, zoals Zorgvastgoedfonds, Financiering BOEi, Businesspark Aviolanda (BPA) en Knoop XL/ Fellenoord.

In 2025 bedraagt het rendement € 130,4 mln. Dat is € 54,0 mln. meer dan het doelrendement van € 76,3 mln. en € 23,3 miljoen meer dan het verwachte rendement bij de begroting 2025 (€ 107,1 mln. Dit is onder andere veroorzaakt door het relatief hoge dividend van Enexis van € 39,2 mln., maar ook door hogere rente-inkomsten op leningen aan decentrale overheden buiten Brabant. De verwachting is dat we ook vanaf 2026 een overschot realiseren op het doelrendement dat we toevoegen aan de Dividend- en rentereserve als buffer voor de in de toekomst mogelijk lagere rendementen.

Na storting van de € 54,0 mln. en onttrekking van € 1,4 mln. voor het Nazorgfonds bedraagt de stand van de buffer € 236,9 mln. per ultimo 2025. Daarnaast bestaat deze reserve uit een egalisatiedeel waarin boekwinsten (en boekverliezen) van verkochte obligaties uitgesmeerd worden over de komende jaren. Eind 2025 bedraagt het saldo van dit egalisatiedeel € 5,8 mln.(ultimo 2024: € 10,7 mln.). De totale dividend- en rentereserve bedraagt daardoor per einde 2025 € 242,7 mln.(eind 2024: € 196,2 mln.).

## Liquiditeitspositie

**Tabel II**

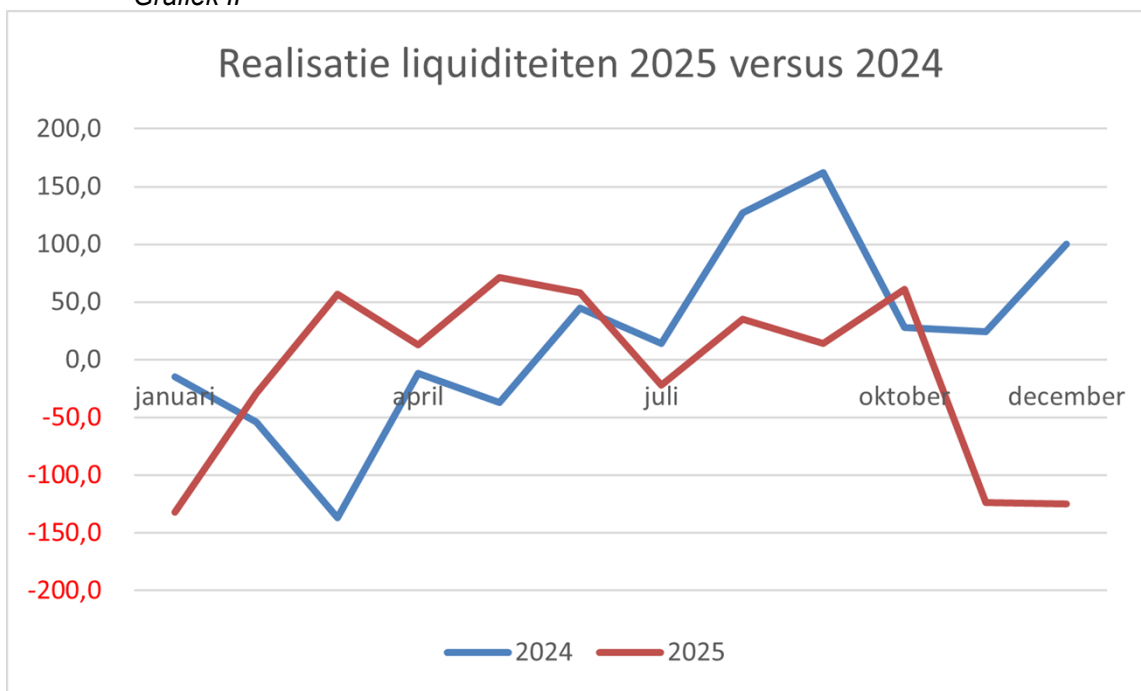
Jaar	2025	2024
Geraamde verandering liquiditeitspositie	-578	-332
Gerealiseerde verandering liquiditeitspositie	-122	+247
Verschil	+456	+579

In 2025 is onze liquiditeitspositie met € 122 mln. gedaald (2024: toename van € 247 mln.). Gepland was in 2025 een daling van € 578 mln. volgens het Treasury Jaarplan 2025. In totaal dus een verschil van € 449 mln. ten opzichte van de prognose (in 2024 was het verschil met de prognose € 579 mln.). Het verschil met de raming in 2025 werd o.a. veroorzaakt door:

- Hogere doeluitkeringen en uitkering provinciefonds van het Rijk van € 160 mln.;
- Lagere exploitatie-uitgaven € 120 mln.;
- Lagere uitgaven / en lagere inkomsten m.b.t. investeringen € 175 mln.;
- Minder uitgaven ten laste van de middelen van derden € 135 mln.;

In het afgelopen jaar geeft dat het volgende beeld ten opzichte van 2024:

Grafiek II



De trend in 2025 is niet helemaal vergelijkbaar met het verloop in 2024. De verstrekte leningen aan decentrale overheden van € 419,2 miljoen (2024: € 423,5 miljoen), inclusief een lening aan gemeente Waalwijk van € 11,2 mln. hebben een behoorlijk effect op het verloop in 2025. Want deze leningen zijn in 2025 voornamelijk in januari en november verstrekt. Ook de ontvangen SPUKS zijn goed zichtbaar in het tweede halfjaar van 2025. De aflossingen in 2025 van leningen aan decentrale overheden bedroeg € 192,5 mln., zodat deze positie per saldo met € 227,7 mln. toenam.

In mei 2025 heeft BNG Bank de tweede tranche van de hybride lening niet afgelost. De aflossing van de tweede tranche is voor vierde keer met een jaar uitgesteld. Daarnaast zijn er in 2025 een aantal investeringen (m.b.t. Natuur en Infrastructurele projecten) niet volledig gerealiseerd en doorgeschoven, terwijl er in 2025 wel extra inkomsten zijn geweest vanwege Specifieke Uitkeringen (SPUK) in het kader van natuurontwikkeling.

### Obligatieportefeuilles

De provincie Noord-Brabant bezit twee obligatieportefeuilles: een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. Beide portefeuilles bestaan uit obligaties van Europese banken met een minimale kredietwaardigheid van AA–minus, conform de wet Fido en Ruddo.

#### Immunisatieportefeuille

Het doel van de immunisatieportefeuille is een rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vaste rente, ter compensatie van de in 2009 weggevallen dividendstromen van Essent. Het risico van deze portefeuille is laag. Daardoor blijft de waarde in stand, maar zijn ook de rendementen relatief laag. De vrijkomende middelen konden tot en met 2021 alleen worden herbelegd tegen een zeer laag rendement. Dat zorgde ervoor dat de doelstelling (rendement van € 106,3 miljoen) niet meer houdbaar was. Bij het Bestuursakkoord en de begroting 2021 hebben wij een procesvoorstel gedaan voor de bepaling van de nieuwe doelstelling en de consequenties daarvan voor de lange termijn (koers 2030). Dit hield in dat er structureel bezuinigd moest worden vanaf 2025 (€ 30 mln.). De rendementsdoelstelling loopt geleidelijk af naar € 76,3 mln. in 2025.

De verdeling van de immunisatieportefeuille naar soort tegenpartij per 31 december 2025 wordt weergegeven in grafiek 3. De boekwaarde van de uitzettingen op dat moment was € 3.316 mln. Deze beleggingen bestaan uit obligaties (€ 152 mln.), langjarige deposito's bij de Nederlandse Staat via Schatkistbankieren voor € 421 mln., leningen aan decentrale overheden (€ 2.350 mln.) en leningen/investeringen in het kader van de publieke taak (€ 393 mln.). Daarnaast ontvangen we dividend voor ons aandeel in Enexis. In 2025 was dit € 39,2 mln. Een deel van de nominale waarde van de uitzettingen heeft betrekking op de Risicoreserve en de *Dividend- en rentereserve*.

Het gerealiseerde rendement over 2025 bedraagt € 130,4 mln. (2024: € 100,4 mln.) en is als volgt opgebouwd (zie ook "algemeen financieel beleid").

Tabel III gerealiseerd rendement 2025 en 2024

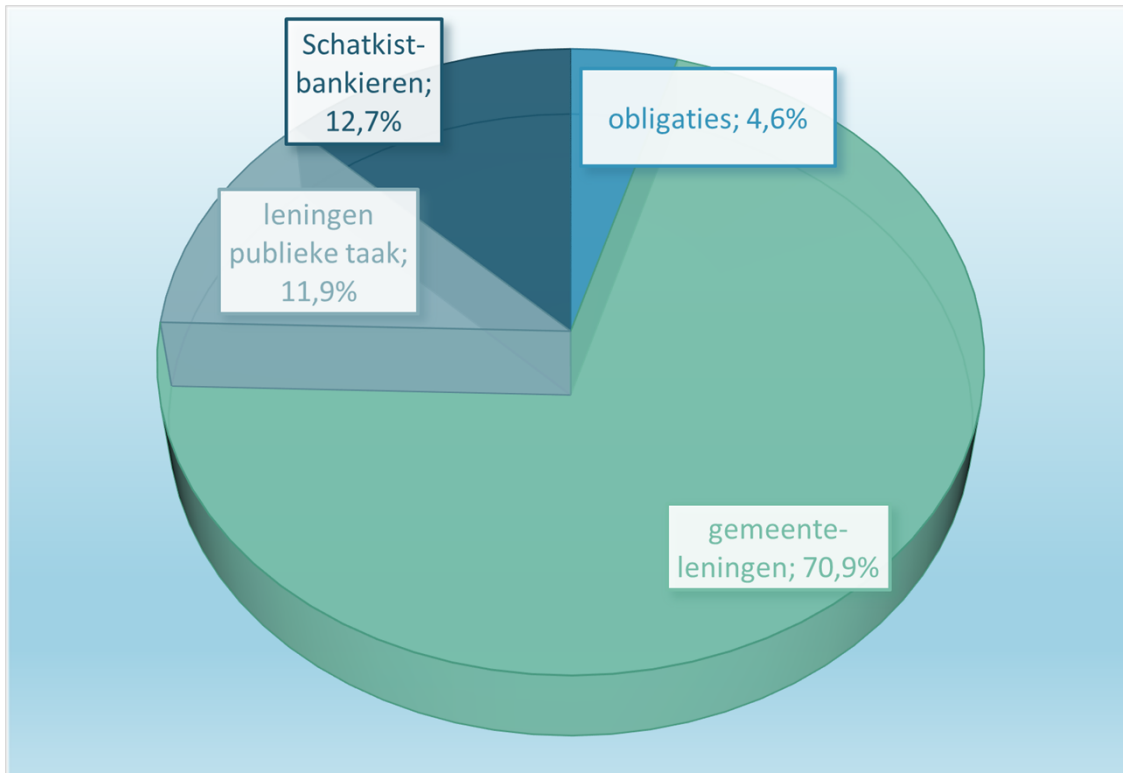
*immunisatieportefeuille*

Begunstigde	bedragen x € 1 mln.	
	2025	2024
Dividend Enexis	39,2	11,2
Rente gemeenteleningen	43,8	34,9
Rente kasgeldleningen en rek. crt.	18,3	22,0
Rente schatkistbankieren (deposito's)	10,8	12,3
Rente leningen publieke taak (incl. Enexis)	10,7	11,0
Effect verkopen en effect switches	4,9	5,8
Rente obligaties	2,5	3,0
Overige rente inkomsten	0,2	0,2
<b>Totaal</b>	<b>130,4</b>	<b>100,4</b>

Het doelrendement in 2025 bedroeg € 76,3 mln. ten opzichte van € 89,3 mln. in 2024. Hierdoor bedraagt het overschot in 2025 € 54,0 mln. (2024: € 11,1 miljoen) ten opzichte van het doel-rendement van € 76,3 miljoen. In 2025 wordt er ook € 1,4 miljoen gestort vanuit de dividend – en rentereserve in de reserve nazorg gesloten stortplaatsen. Per ultimo 2025 bedraagt het egalisatiedeel € 5,8 miljoen. Dit saldo wordt tot en met 2027 ingezet als rendement op de immunisatieportefeuille. Het wordt verdeeld op basis van de looptijden van de verkochte obligaties.

Per einde 2025 zijn de beleggingen als volgt verdeeld over de verschillende beleggingsvormen:

Grafiek III: Verdeling beleggingen van de immunisatieportefeuille per ultimo 2025



#### *Investeringsagendaportefeuille*

Voor de realisatie van de investeringsagenda hebben Provinciale Staten een bedrag van € 1 miljard beschikbaar gesteld. Hiertoe is de investeringsagendaportefeuille opgericht. Het doel van de investeringsagendaportefeuille was enerzijds het bereiken van het doelbedrag van € 1 miljard en anderzijds dat op de gewenste tijdstippen de middelen die nodig zijn voor de realisatie van de investeringsagenda beschikbaar zijn. Het risico van deze portefeuille is laag. De boekwaarde van de obligaties per 31-12-2025 bedraagt € 21,8 miljoen (2024: € 37,0 miljoen).

Het doelbedrag van € 1 miljard was al in 2019 gerealiseerd en het overschot van € 5,6 miljoen is ultimo 2019 toegevoegd aan de rente – en dividendreserve ten behoeve van de buffer. De toekomstige rentebaten t/m 2026 worden meegenomen bij de dekking van het doelrendement van de immunisatieportefeuille.

#### **Beleid en beheersing van risico's**

Het Treasury statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt– (waaronder rente– en valutarisico), krediet– en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee is omgegaan in het afgelopen jaar.

##### Renterisico's – Wettelijke verplichtingen

De Wet Fido, die met ingang van 1 januari 2001 in werking is getreden, stelt twee concrete normen aan het financieringsbeleid van de provincie, te weten de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Aan beide normen wordt door de provincie voldaan.

##### Kasgeldlimiet – kortlopende schulden

De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto–vlottende schuld per kwartaal mag hebben. Dat bedrag is een percentage van de jaarlijkse begroting. Voor de provincies is dat percentage vastgesteld op 7,0%.

Gedurende 2025 is de gemiddelde netto–vlottende schuld ruim onder de kasgeldlimiet gebleven. In het bijlagenboek (bijlage 9) zijn overzichten opgenomen van de Modelstaat A waarin de liquiditeitspositie per kwartaal is weergegeven.

### Renterisiconorm – langlopende schulden

Aangezien in 2025 geen financiering (de provincie sluit al geruime tijd geen leningen meer voor zichzelf af) heeft plaats gevonden en er ook geen sprake is geweest van renteherzieningen op lopende vaste geldleningen is de renterisiconorm niet relevant.

In het bijlagenboek is de Modelstaat B (bijlage 10) opgenomen, betreffende de berekening van het renterisico over het jaar 2025.

### Valutarisico's

De valutarisico's (risico's die zijn ontstaan door schommelingen in wisselkoersen) worden uitgesloten doordat alleen uitgezet en belegd wordt in euro's.

### Kredietrisico's

In het kader van beperking van het kredietrisico, het risico op niet (terug)betalen van de hoofdsom en/of de rente, wordt alleen belegd in vastrentende waarden van financiële ondernemingen en/of landen met minimaal een AA-minus rating (door minimaal twee ratingagencies bepaald) of in waardepapier van financiële ondernemingen met een staatsgarantie van een land met ten minste een AA-minus rating. De financiële onderneming waarin wordt belegd zonder staatsgarantie moet gevestigd zijn in een land met minimaal een AA-rating. In 2025 zijn er geen beleggingen in portefeuille die niet voldoen aan deze eisen, zoals die zijn opgenomen in de Wet Fido en de Ruddo.

Met de wijziging van de Wet Fido op 10 december 2013 mogen decentrale overheden uitsluitend overtollige middelen beleggen bij de schatkist of uitlenen aan andere decentrale overheden, waar de provincie geen toezichtrelatie mee heeft. Daarnaast is het mogelijk om te beleggen in projecten met een publiek doel.

Conform de Provinciewet bepalen Provinciale Staten het publiek doel. Voorstellen vanuit Gedeputeerde Staten worden altijd voor "wensen en bedenkingen" aan Provinciale Staten voorgelegd. Ook hierbij moet het risico minimaal zijn. In het aangepaste Treasury Statuut hebben Gedeputeerde Staten regels vastgelegd voor de beheersing van die risico's.

### Liquiditeitsrisico's

Hiermee wordt het risico bedoeld dat wij niet kunnen voldoen aan onze kortlopende betalingsverplichtingen (facturen, subsidies en dergelijke). Dit is geminimaliseerd door de aanwezige liquide middelen zoveel mogelijk af te stemmen op de prognose van ontvangsten en uitgaven. Dat doen we op dag-, week-, maand- en jaarbasis. Vanaf 2014 zijn onze mogelijkheden om gebruik te maken van flexibele spaarproducten en deposito's beperkt door "verplicht schatkistbankieren". Vanaf 2023 zijn we ook gestart met het uitzetten van kortlopende (kas)geldleningen aan decentrale overheden, omdat ook deze rente is gestegen. In 2025 zijn er overigens geen kasgeldleningen verstrekt.

## Provinciefinanciering

Provinciefinanciering betreft het aantrekken en uitzetten van financiering ten behoeve van het uitvoeren van de publieke taken van de provincie en de risicobeheersing daarvan.

### Leningenportefeuille

#### Opgenomen leningen

In 2025 zijn geen nieuwe langlopende leningen opgenomen. De laatste opgenomen lening is in 2013 geheel afgelost. Bijlage 6 van het bijlagenboek geeft een specificatie van de opgenomen leningen. Hierin staat een bedrag van € 2,6 miljoen als schuldrelatie met ministerie van Economische Zaken. Dit heeft betrekking op een aandelentransactie. Provincie heeft aandelen BOM overgenomen van het ministerie voor hetzelfde bedrag. Er is – conform afspraak – nog niets betaald.

#### Verstekte leningen

In 2025 is voor € 480,2 mln. aan nieuwe leningen verstrekt (2024: € 461,3 mln.). Dit is inclusief € 408 mln. aan gemeenten en waterschappen en een Havenschap waar de provincie geen toezicht op uitoefent. Na aflossing (€ 219,9 mln.) van de bestaande en de nieuw verstrekte leningen, resteerde er per balansdatum ruim € 3.051 mln. (ultimo 2024: € 2.791 mln.) aan leningen u/g. Dit is exclusief de voorzieningen van € 22,1 mln. die zijn getroffen. Het risico van deze leningen wordt continu gemonitord. Daarnaast is €0,5 mln. afgeboekt als oninbaar in 2025. Voor een specificatie van alle leningen wordt verwezen naar bijlage 3b van het bijlagenboek.

**Uitzettingen**

De beleggingen in de beide portefeuilles, inclusief de verstrekte leningen aan openbare lichamen en deposito's bij de schatkist, bedragen in overeenstemming met de balans € 3.548,2 miljoen (2024: € 3.478,7 miljoen).

*Tabel IV*

Aansluiting met de balans	bedrag
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo agio en disagio	-/- 370.290
Leningen aan:	
- openbare lichamen (excl. Moerdijk, Nuenen, Tilburg, Helmond, Geertruidenberg en Waalwijk)	2.350.143.970
- deelnemingen (Enexis, BNG en NWB, zie bijlage 3b)	298.854.548
- in het kader van de publieke taak	92.247.949
Uitzettingen met rentetypische looptijd $\geq$ 1 jaar:	
- in schatkist	420.700.000
- overige uitzettingen	386.646.669
	3.548.222.846

Het effectieve rendement over de immunisatieportefeuille wordt begroot op circa 3,50% op jaarbasis rekening houdend met de aangescherpte beleggingsrichtlijnen voor de verkoopopbrengsten Essent. Hierbij is het uitgangspunt dat gestreefd wordt naar uitzettingen met een hoge mate van zekerheid. Het daadwerkelijk gerealiseerde couponrendement over 2025 voor alle beleggingen in de immunisatieportefeuille bedraagt 2,65% (2024: 2,81%).

Per 31 december 2025 zijn de middelen als volgt uitgezet:

*Tabel*

V

Vorm	Bank/Instelling	per 1/1-2025	per 31/12/2025
Obligaties Immunisatieportefeuille*	Divers	170.211.823	130.374.941
Obligaties Investeringsagendaportefeuille*	Divers	36.901.626	21.754.769
Langlopende leningen aan decentrale overheden		2.133.131.480	2.350.143.970
Leningen aan deelnemingen (BNG/NWB/Enexis/Pivot park)*		295.803.549	298.854.548
Overige leningen publieke taak		85.137.677	92.247.949
Strategische groundbank		1.129.088	1.901.432
Lange termijn deposito's bij de schatkist	Rijk-min.Financiën	445.700.000	420.700.000
Leningen aan fondsen en investeringen in grond	Divers	195.555.223	206.444.213
Korte termijn rekening courant bij schatkist	Rijk-min.Financiën	115.104.990	25.801.024
* nominale waarde+(dis)agio=boekwaarde		3.478.675.456	3.548.222.846

De specificatie van de beleggingen en de langlopende leningen zijn in de toelichting op de balans opgenomen onder financiële vaste activa en immateriële vaste activa (voor zover er sprake is van (dis)agio).

#### Participatie in Oikocredit

In november 2012 is besloten een participatie te nemen in het Oikocredit Nederland Fonds. Door middel van deze participatie geven Gedeputeerde Staten invulling aan de ethisch-sociale aspecten van het treasury beleid. De participatie wordt uitgevoerd in combinatie met een hoofdsomgarantie met een looptijd van 10 jaar. Provinciale Staten zijn hierover op 14 december 2012 geïnformeerd.

Begin 2013 is de participatie genomen in het Oikocredit Nederland Fonds met een nominale waarde van € 426.958. Het risico bij deze uitzetting is erg laag en deze uitzetting past volledig binnen de regels van de wet Fido en de Ruddo. Per ultimo 2025 bedraagt de waarde € 421.019.

#### Overige ontwikkelingen

- In 2025 is het Treasury Committee vier keer bijeen geweest (in 2024: 3 keer) en zijn er drie bijeenkomsten geweest waar de “onderhanden projecten” zijn besproken;
- In 2023 is de Adviescommissie Kredietverstrekkingen en Investerings ingesteld en is de voorzitter en zijn er twee leden benoemd door GS. De Adviescommissie zal GS onafhankelijk adviseren over de structuur en technische aspecten van een voorstel vanuit de immunisatieportefeuille, voordat het aan de Treasury Committee en GS wordt voorgelegd. GS besluit om het wel of niet te agenderen voor Provinciale Staten;

De beleggingsdoelstelling over 2025, minimaal € 76,3 mln. inkomsten genereren, is ruimschoots gehaald. In 2025 is er daarom geen gebruik gemaakt van de “buffer” in de Dividend – en Rentereserve. Uiteindelijk is een rendement gerealiseerd van € 130,4 mln. Wat leidt tot een surplus van € 54 miljoen. Geraamd was een surplus van € 30,7 mln.

#### Renteschema

Renteschema		
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering	€ 0
b.	De externe rentebaten	-/- € 89.249.952

Totaal door te rekenen externe rente		-/- € 89.249.952
<hr/>		
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0
<hr/>		
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0
<hr/>		
		-/- € 0
Saldo door te rekenen externe rente		-/- € 89.249.952
<hr/>		
d1.	Rente over eigen vermogen	€ 0
<hr/>		
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	€ 0
<hr/>		
		-/- € 89.249.952
De aan taakvelden (programma's, inclusief overzicht overhead) toe te rekenen rente		
<hr/>		
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)	-/- € 0
<hr/>		
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury	-/- € 89.249.952

## Verbonden partijen

### Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het [Besluit Begroting en Verantwoording provincies \(BBV\)](#) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
- Gemeenschappelijke regelingen;

- Vennootschappen en coöperaties;
- Stichtingen en verenigingen, en,
- Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in [artikel 11, eerste lid, onderdeel b](#) BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

### Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang. Het publieke belang dat verbonden partijen vertegenwoordigen wordt door Provinciale Staten gewogen bij de toetreding van de provincie tot een organisatie.

#### Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Bij privaatrechtelijke organisaties is dat onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA) of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts- of benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen (RvC) of Raad van Toezicht (RvT). Bij gemeenschappelijke regelingen zijn we als provincie vertegenwoordigd in het Algemeen en/of Dagelijks Bestuur. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

#### Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), dan wel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport N.V., Brabant Water N.V., ZEH N.V., NWB Bank N.V. en BNG Bank N.V. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding N.V. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille.

## Nota Verbonden partijen

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de [Nota Verbonden Partijen](#) die op 2 februari 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. In de Nota Verbonden Partijen zijn de kaders en uitgangspunten vastgelegd voor de wijze waarop we als provincie omgaan met verbonden partijen. De nota beschrijft wat de belangrijkste onderwerpen zijn waarop we willen sturen, welke instrumenten tot onze beschikking staan en hoe we die als provincie inzetten. De kaders en uitgangspunten hebben betrekking op het aangaan, beheer, wijzigen en beëindigen van verbonden partijen. Ook zijn in de nota andere zaken die relevant zijn beschreven, zoals wet- en regelgeving en de wijze waarop op de monitoring, evaluatie en verantwoording rondom verbonden partijen plaatsvindt.

Conform de toezegging in [het Memo aan Provinciale Staten over de Nota Verbonden Partijen 2024 d.d. 29 januari 2024](#) is op de Brabant-website een overzicht van alle verbonden partijen geplaatst. In dit overzicht zijn de jaarrekeningen 2024 gepubliceerd en worden de jaarrekeningen 2025 van de verbonden partijen beschikbaar gesteld zodra deze gereed en vastgesteld zijn. Het overzicht is te vinden op: <https://www.brabant.nl/bestuur/begroting-verantwoording/jaarrekeningen-verbonden-partijen/jaarrekeningen-verbonden-partijen/>

## Ontwikkelingen en onzekerheden

Voorheen werd in deze paragraaf een overzicht gegeven van algemene maatschappelijke en economische ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op verbonden partijen. Vanaf dit jaar nemen wij deze informatie niet langer op in deze paragraaf, omdat deze ontwikkelingen en hun impact op verbonden partijen worden toegelicht in de programmaverantwoordingen. Op die manier sluiten wij beter aan bij de inhoud van de programma's en voorkomen wij dubbele informatie.

Waar de impact specifiek betrekking heeft op een individuele verbonden partij, wordt deze opgenomen in de subparagraaf *Risico's en aandachtspunten*.

## Mutaties Verbonden partijen

We geven een overzicht van de (verwachte) mutaties binnen de verbonden partijen van de provincie:

### Automotive Campus Helmond

De provincie steunt de campusorganisatie Stichting Automotive Campus Helmond al langere periode met subsidie, is eigenaar van gronden op de campus en is al geruime tijd samen met Bouwbedrijf Van de Ven en Gemeente Helmond betrokken bij de doorontwikkeling van de campus. Sinds de zomer van 2024 is door partijen gezamenlijk gestaag verder gewerkt aan de uitwerking van een nieuwe samenwerking. Met de [Statenmededeling van 20 mei 2025](#) zijn Provinciale Staten hierover geïnformeerd. Wanneer er meer duidelijkheid is zullen Provinciale Staten via de daartoe aangewezen route (afhankelijk van de gekozen manier van samenwerking) betrokken worden.

### Provinciaal warmtebedrijf

De [Wet collectieve warmte \(Wcw\)](#) heeft onder andere als doel om een nieuwe marktordening gestalte te geven, waardoor de rol van de overheid toeneemt. De Wet is door de Tweede en Eerste Kamer aangenomen en zal naar verwachting op 1 januari 2027 in werking treden. Daarmee worden belangrijke kaders definitief. Enexis, Energie Beheer Nederland (EBN) en de provincie Noord-Brabant sloten op 30 januari 2025 een [intentieovereenkomst](#) om de oprichting van een publiek warmtebedrijf te verkennen, in afwachting van inwerkingtreding van de nieuwe wet.

### Stichting Beheer Museumkwartier

Stichting Beheer Museumkwartier is niet langer opgenomen in de paragraaf Verbonden Partijen. Zoals in de vorige versie van deze paragraaf reeds is aangekondigd, is de stichting per 1 juli 2025 ontbonden. De voormalig directeur-bestuurder heeft als vereffenaar zijn werkzaamheden in januari 2026 afgerond. [Zie ook de Statenmededeling d.d. maart 2024.](#)

### **Herbeoordeling en toevoeging van verbonden partij**

Bij een herbeoordeling op basis van de wettelijke criteria (bestuurlijk belang én financieel belang) is vastgesteld dat EGTC (European Grouping of Territorial Cooperation) Rhine-Alpine als verbonden partij van de provincie Noord-Brabant moeten worden aangemerkt.

De provincie is lid van de EGTC Rhine-Alpine en deze kwalificeert als verbonden partij op grond van de huidige statuten, waarin is vastgelegd dat de provincie niet alleen gehouden is tot betaling van de jaarlijkse contributie, maar tevens aansprakelijk is voor alle schulden van de EGTC. Indien de activa van de EGTC ontoereikend blijken, dragen de leden deze aansprakelijkheid in gelijke delen. Dit betekent dat de financiële verplichtingen van de provincie verder reiken dan de reguliere contributie en een additioneel risico met zich meebrengen.

De EGTC Rhine-Alpine richt zich op grensoverschrijdende samenwerking binnen de Rijn-Alpen-corridor, onder meer op het gebied van duurzame mobiliteit, logistiek en regionale ontwikkeling. Zie ook de Bijlage Verbonden partijen.

Vanaf dit jaar wordt deze organisatie daarom opgenomen in de paragraaf Verbonden Partijen.

### **Exitproces**

De volgende verbonden partijen doorlopen momenteel het beëindigings-/verkoopproces;

1. Green Chemistry Campus B.V. (GCC);
2. N.V. Monumenten Beheer Brabant;

In de volgende subparagraaf wordt de status en argumentatie per verbonden partij nader toegelicht.

### Risico's en aandachtspunten

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten en risico's op het gebied van beleid, governance en financiën. Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend:

**Groen** Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

**Oranje** Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

**Rood** Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt toegekend, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

Complexiteit op inhoud of samenwerking met de andere betrokken partijen kan vragen om maatwerk en afwijking van de algemene uitgangspunten, zoals opgenomen in de [Nota Verbonden Partijen](#). Bovendien is de provincie ook niet altijd in de formele positie om besluiten af te dwingen. Als Gedeputeerde Staten bij de uitoefening van hun bevoegdheden zijn afgeweken van de kaders en uitgangspunten (bijvoorbeeld wanneer de bezoldiging van de bestuurders niet binnen de WNT-norm valt), wordt daarover per verbonden partij gerapporteerd. Dit is ook specifiek opgenomen in de tabel.

In de bijlagenbundel wordt nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

#### 1. **Gemeenschappelijke regelingen, Benelux Groepering Territoriale Samenwerkingen (BGTS) en Europese Groepering voor territoriale samenwerking (EGTS)**

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders
1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			actief	
1.2 Zuidelijke Rekenkamer	Kwaliteit Openbaar Bestuur			monitorend	
1.3 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Natuur			actief	

	Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving		
1.4 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving		actief
1.5 Omgevingsdienst Brabant Noord	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving		actief
1.6 De Hollandse Waterlinies	Cultuur, Sport en Erfgoed		actief
1.7 BGTS Geopark Schelde Delta	Water en Bodem Cultuur, Sport & Erfgoed		actief
1.8 EGCT Rhine-Alpine	Slimme en Groene Mobiliteit		actief

#### 1.7 BGTS Geopark Schelde Delta

De Provincie Noord-Brabant heeft bij de oprichting een expliciete uitstapregeling in de statuten van de BGTS Geopark Schelde Delta opgenomen. Deze regeling bepaalt dat de provincie uittreedt zodra ten minste één van de vier Brabantse gemeenten in de Scheldedelta (Bergen op Zoom, Roosendaal, Woensdrecht of Steenberghe) toetreedt tot de BGTS. Zo werd voldaan aan de UNESCO-eis om een rechtspersoon voor het Geopark op te richten, terwijl de gemeenten tijd kregen om zich voor te bereiden op hun participatie. Indien geen van deze gemeenten kan of wil toetreden, verlaat de provincie in principe de BGTS per 31 december 2027, tenzij Provinciale Staten op dat moment besluiten hiervan af te wijken.

De mogelijke overdracht van taken aan de betrokken gemeenten is nog onderwerp van gesprek. De gemeenten hebben zorgen geuit over de benodigde financiële middelen en personele inzet voor deelname. De provincie is hierover in gesprek met de gemeenten. Daarnaast draait sinds 2025 een ambtenaar van de gemeente Bergen op Zoom mee met het kernteam van de BGTS.

#### 1.8 EGTC Rhine-Alpine

De governance vraagt momenteel extra aandacht, omdat EGTC Rhine-Alpine zich in een turbulente fase bevindt. Dit komt door de fusie van twee Trans-Europese transportcorridors (TEN-T). De voormalige corridors Rhine-Alpine en North Sea-Mediterranean zijn samengevoegd tot de nieuwe North Sea–Rhine–Mediterranean corridor. Deze geografische uitbreiding maakt het noodzakelijk om nieuwe leden aan te trekken, met name uit Frankrijk, zodat de EGTC dezelfde impact kan behouden en haar doelstellingen kan realiseren binnen het vergrote netwerk. Daarnaast spelen de komst van een nieuwe directeur en een complexe context door gewijzigde Europese prioriteiten een rol. We verwachten dat de situatie in de loop van 2026 stabiliseert, dankzij ingezette maatregelen en strategische keuzes.

## 2. Vennootschappen en coöperaties

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen Kaders Nota VP
2.1 Enexis NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.2 Brabant Water NV	Water en Bodem			Actief	
2.3 Eindhoven Airport NV	Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	
2.4 BOM Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.5 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / CV	Wonen, Werken en Leefomgeving			Actief	
2.6 Business Park Aviolanda BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken en Leefomgeving			Actief	
2.7 Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid Water en Bodem			Monitorend	

2.8	BNG Bank NV	Kwaliteit Openbaar Bestuur Algemeen financieel beleid	Monitorend	
2.9	ZEH NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie	Monitorend	
2.10	Pivotpark Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken en Leefomgeving	Actief	
2.11	Green Chemistry Campus BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie	Actief	
2.12	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	Natuur Water en Bodem	Actief	
2.13	NV Monumenten Beheer Brabant	Cultuur, Sport en Erfgoed	Actief	
2.14	Brabant Startup Fonds BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling	Actief	
2.15	BrabantRing BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling	Actief	
2.16	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	Wonen, Werken en Leefomgeving Slimme & Groene Mobiliteit	Actief	
<b>1.1</b>	<b>Enexis N.V.</b>			

In de energietransitie van Brabant speelt Enexis als strategische partner een hele belangrijke rol. De samenwerking tussen Enexis en de provincie biedt een belangrijk fundament voor het kunnen behalen van diverse doelstellingen die in het [Energieperspectief 2050](#) zijn uitgewerkt.

Dit Energieperspectief bouwt voort op de bestaande provinciale Energieagenda 2019-2030. De provincie zet in op een toekomstbestendig energiesysteem met een brede mix van duurzame energiebronnen. Dit vraagt om nauwe samenwerking tussen o.a. de provincie en Enexis. Omdat de druk op het elektriciteitsnet fors toeneemt en daardoor de behoefte aan investeringen, heeft de AvA besloten om het dividendbeleid aan te passen om de financiering op lange termijn veilig te stellen. Zie de [Statenmededeling 11 maart 2025](#).

In 2050 bestaat een belangrijk onderdeel van de energiemix uit warmte. Warmte wordt bij inwerkingtreding van de Wet collectieve warmte een publieke voorziening.

Vanwege deze afhankelijkheden en beleidsontwikkelingen is voor Enexis op het onderdeel *Beleid* de kleurcode Oranje toegekend.

In 2026 krijgen de Statuten, het Convenant en het Reglement voor de Aandeelhouderscommissie (AHC) een technische update om compliant te zijn aan de nieuwe wetgeving.

De RvB voldoet met een man-vrouw verhouding van 3/1 anno 2025 niet aan de gewenste diversiteit, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (ten minste een derde van het aantal leden bestaat uit mannen en ten minste een derde van het aantal leden bestaat uit vrouwen).

## 1.2 Brabant Water N.V.

De kleurcode Oranje voor het onderdeel *Beleid* is toegekend omdat de drinkwatervoorziening in Brabant onder druk staat. Regionaal is er een acuut probleem. In West-Brabant is er vóór 2030 een toename in capaciteit nodig. De realisatie van de nieuwe grondwaterwinning in Kruisland is daarbij essentieel. Voor de rest van Brabant is de ontwikkeling van aanvullende bronnen (brak grondwater en zeewater) en de inzet op waterbesparing belangrijk. De basis blijft het beschermen van de huidige bronnen. Deze komen steeds verder onder druk te staan waardoor de zuiveringsinspanning toe neemt.

De provincie werkt met Brabant Water, Evides en andere partijen aan maatregelen om de drinkwatervoorziening structureel te versterken. Het '[Regionaal Actieplan Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030](#)' van Brabant Water en de provincie biedt inzicht in de acties om toekomstige drinkwatertekorten te voorkomen. Lopende acties zijn onder meer de ontwikkeling van een nieuwe winning in Kruisland, het benutten van brak grondwater en zeewater, beschermen van de huidige bronnen, en inzet op besparing. Provinciale Staten zijn in [2024](#) en [2025](#) geïnformeerd via de Statenmededelingen over de drinkwaterstrategie en de analyse van aanvullende bronnen.

Als aandeelhouder heeft de provincie geen statutaire bevoegdheid over de strategie van Brabant Water, wat afwijkt van de wens in de Nota Verbonden Partijen om bij strategievorming betrokken te worden. De ILT houdt toezicht op kwaliteit, leveringszekerheid en doelmatigheid. De provincie wordt betrokken bij reflecties op de ondernemingsstrategie en werkt vanuit haar wettelijke zorgplicht samen met Brabant Water op basis van de overeenkomst Op pad naar een duurzame drinkwatervoorziening 2023–2030.

## 1.3 Eindhoven Airport N.V.

Eindhoven Airport wil de geluidsoverlast voor de omgeving verminderen en de CO<sub>2</sub>-uitstoot reduceren. Om in 2030 ten opzichte van 2019 een reductie van 30% te realiseren wordt ingezet op vlootvernieuwing. Ook wordt ingezet op vlootvernieuwing om binnen de beperkte geluidsruimte de capaciteit te kunnen vergroten. Naast positieve effecten (geluid- en CO<sub>2</sub>-reductie) leidt vlootvernieuwing en vlootverzwaring ook tot meer stikstofuitstoot. Dit heeft consequenties voor de vergunningplicht van Eindhoven Airport N.V. op grond van de Wet natuurbescherming.

In 2024 was er nog geen sprake van een vergunningplicht en werd een vergunningaanvraag geweigerd gezien de bestaande rechten van Eindhoven Airport (positieve weigering). Inmiddels is duidelijk dat Eindhoven Airport wel een natuurvergunning nodig heeft. Eindhoven Airport heeft de natuurvergunning aangevraagd rekening houdend met de hiervoor geschetste toekomstige ontwikkelingen. Als mitigerende maatregel wordt daarbij ook gebruik gemaakt van extern salderen (het opkopen van stikstofrechten).

Vanwege onderhoud van de start-landingsbaan sluit Eindhoven Airport van februari 2027 t/m juli 2027. Voor de werknemers in dienst van ketenpartners is er in deze periode bij Eindhoven Airport N.V. nauwelijks tot geen werk beschikbaar. Dit leidt tot een risico van mogelijke uitstroom van werknemers. Eindhoven Airport treft hiervoor samen met de ketenpartners mitigerende maatregelen.

De governance bij Eindhoven Airport voldoet op een aantal punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

1. De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor Eindhoven Airport N.V. geldt de WNT niet.
2. Binnen de RvC voldoet de man/vrouw met een 4/1 verhouding niet aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (3/2).
3. De aandeelhouders van Eindhoven Airport N.V. hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Eindhoven Airport N.V.. Conform de statuten stelt de directie jaarlijkse een businessplan met begroting op over een periode van de komende vijf jaar. De RvC is statutair bevoegd om dit businessplan goed te keuren. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen. Halfjaarlijks worden de aandeelhouders van Eindhoven Airport N.V. met een toelichting geïnformeerd over (de voortgang op) het vastgestelde businessplan.

Met een belang van 24,5% heeft de provincie in de AvA geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en diversiteit.

### **1.5 Ruimte voor Ruimte B.V. / Ruimte voor Ruimte C.V. (RvR)**

Momenteel wordt onderzocht of en hoe de huidige B.V./C.V.-structuur kan worden omgezet naar een vereenvoudigde B.V.-structuur, zoals aangekondigd in de [Statenmededeling](#) m.b.t. de voortzetting van Ruimte voor Ruimte BV als verbonden partij. Provinciale Staten zullen worden geïnformeerd wanneer er duidelijkheid is over de nieuwe B.V. structuur.

Per 1 januari is mw. H.J.E.M. (José) Wiebes conform het rooster van aftreden afgetreden als voorzitter van de Raad van Commissarissen. Er is nog geen opvolger gevonden. Het werving en selectieproces loopt.

### 1.6 Business Park Aviolanda B.V.

Na behandeling in de Provinciale [Statenvergadering van 12 december 2025](#) hebben Gedeputeerde Staten op 20 januari 2026 ingestemd met de herfinanciering van de aflopende leningen.

In 2026 wordt verder gewerkt aan realisatie van het ondernemingsplan met uitdagingen ten aanzien van vergunningen en energietransitie. Tevens zal in 2026 een nieuw ondernemersplan worden opgesteld als gevolg van de geopolitieke ontwikkelingen waarin tijdig een visie op de doorontwikkeling van Business Park Aviolanda wordt gevormd en vertaald naar een plan. De intensivering van de samenwerking met defensie is een belangrijk onderdeel van dit plan evenals de aandacht voor civiele activiteiten.

### 1.7 Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank N.V.)

De governance bij NWB Bank N.V. voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

1. De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor NWB Bank N.V. geldt de WNT niet.
2. De provincie/aandeelhouders van NWB Bank N.V. hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van NWB Bank N.V..

Met een belang van 0,12% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem.

### 1.8 BNG Bank N.V.

De governance bij BNG Bank N.V. voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

1. De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor BNG Bank N.V. geldt de WNT niet.
2. De provincie/aandeelhouders van BNG Bank N.V. hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van BNG Bank N.V.. Conform de statuten dient jaarlijks in de AvA een toelichting op de strategie te worden gegeven.

Met een belang van 0,07% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem.

### 1.10 Pivotpark Holding B.V.

Op 18 december 2025 heeft de AvA een nieuwe campusvisie inclusief vastgoedplan en financieel plan voor Pivot Park vastgesteld. Provinciale Staten worden hierover geïnformeerd. Met deze visie is het punt op de horizon bepaald en wordt helder wat in de komende jaren nodig is voor een volwassen en financieel zelfstandig Pivot Park.

De marktomstandigheden voor Pivot Park Screening Centre (PPSC) waren dermate verslechterd dat tijdens de AvA in december 2024 besloten is om de activiteiten van PPSC te beëindigen. [Zie ook het memo hierover aan Provinciale Staten van 17 december 2024](#). De liquidatie van PPSC is in 2025 afgerond.

De financiële performance van Pivot Park vraagt aandacht en zal naar verwachting vanaf 2026 verbeteren als gevolg van de afbouw van de activiteiten van PPSC. De omzet neemt ook toe als gevolg van ingebruikname van nieuwbouw met bijbehorende verhuuropbrengsten.?

Tijdens de AvA van december 2025 is afscheid genomen van de heer J. (Jan) Kusters als voorzitter van de Raad van Commissarissen, in verband met het aflopen van zijn benoemingstermijnen. In dezelfde AvA is mevrouw R.M. (Nettie) Buitelaar per 1 augustus 2026 benoemd tot lid van de Raad van Commissarissen. Zij zal per 1 januari 2027 het voorzitterschap op zich nemen. Tot dat moment wordt de voorzittersrol vervuld door de heer T. (Ton) Rijnders.

Met ingang van 1 augustus 2026 voldoet de Raad van Commissarissen aan de, conform de Nota verbonden partijen, gewenste diversiteit (man/vrouw-verhouding 2/2).

In 2026 wordt de governance geactualiseerd en verkent Pivot Park de mogelijkheden voor herfinanciering van de eind 2026 aflopende leningen en voor de financiering van nieuwe investeringen vanuit de campusvisie.

### 1.11 Green Chemistry Campus B.V. (GCC)

Green Chemistry Campus B.V. verkeert in financiële moeilijkheden en geconcludeerd wordt dat de Green Chemistry Campus B.V. niet in staat is om een rol van betekenis te spelen bij het realiseren van de provinciale beleidsdoelstellingen.

Op 12 januari 2026 heeft de AvA een ontbindingsbesluit van de vennootschap genomen. Provinciale staten zijn hierover geïnformeerd via de [Statenmededeling van 6 januari 2026](#).

De RvC van GCC zag in de nieuwe fase geen rol meer voor zichzelf weggelegd en alle leden zijn daarom tijdens de aandeelhoudersvergadering van 10 december 2024 afgetreden. Gezien de afbouwfase van de vennootschap zijn de aandeelhouders niet voornemens om voor een beperkte termijn andere leden voor de RvC te werven. Het niet hebben van een RvC wijkt af van de in de Nota verbonden Partijen opgenomen richtlijn.

### 1.12 Groen Ontwikkelfonds Brabant B.V.

Gedeputeerde Staten hebben in 2025 opdracht gegeven tot de evaluatie van het Groen Ontwikkelfonds Brabant. Deze evaluatie is aan Provinciale Staten aangeboden ter vaststelling, zie [Statenvoorstel Evaluatie Groen Ontwikkelfonds Brabant 2021-2024](#).

In 2026 zal er een actualisatie van de governance documenten plaatsvinden om weer volledig aan te sluiten bij de huidige werkwijze en afspraken.

Op het onderdeel financiën is de oranje kleurcode toegekend vanwege onzekerheden in de beschikbare middelen voor de komende jaren. Door externe prijsontwikkelingen, zoals de stijging van de grondprijzen, is het huidige budget onvoldoende om de opdracht volledig uit te voeren. Tijdens de AvA in maart 2026 wordt een nieuwe begroting ter vaststelling voorgelegd.

Daarnaast wordt de businesscase voor de komende jaren herzien. Hierbij worden de geactualiseerde kosten en verwachte tekorten in beeld gebracht. De uitkomsten van de onderhandelingen met het Rijk, die na de kabinetsformatie worden voortgezet, zijn hierbij leidend voor de toekomstige financiële kaders en eventuele aanvullende middelen.

Het aangepaste businessplan zal met een Statenmededeling ter informatie aan Provinciale Staten worden aangeboden.

De directeur van het Groen Ontwikkelfonds Brabant B.V., mevrouw M.C.T. (Mary) Fiers, is per 1 januari 2026 afgetreden. Haar opvolger is mevrouw A.J. (José) van der Plas.

### **1.13 N.V. Monumenten Beheer Brabant**

Op het onderdeel Beleid is de kleurcode rood toegekend, omdat ons erfgoedbeleid niet is gericht op de eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze over de toekomst van N.V. Monumenten Beheer Brabant. Gedeputeerde Staten hebben samen met de overige aandeelhouders het voornemen om alle aandelen in N.V. Monumenten Beheer Brabant te verkopen. Hierbij wordt een verbinding gezocht met de erfgoeddoelen uit het Beleidskader Levendig Brabant en die van de immunisatieportefeuille, zoals verder is toegelicht in het [Statenvoorstel d.d. 20 januari 2026](#).

De kleurcode rood op het onderdeel financiën is toegekend in verband met het onzekere toekomstperspectief en de, reeds eerder, voor deze deelneming getroffen voorziening van €2.058.000 in de provinciale jaarrekening (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen). Deze voorziening heeft betrekking op de waardering van het ingebrachte aandelenkapitaal in de deelneming. Daarnaast is op de door provincie Noord-Brabant aan N.V. Monumenten Beheer Brabant verstrekte lening van € 2.424.722 eveneens een voorziening getroffen.

In 2025 heeft N.V. Monumenten Beheer Brabant een financiering aangetrokken om een liquiditeitstekort op korte termijn te voorkomen. Indien de beoogde verkoop van aandelen in N.V. Monumenten Beheer Brabant voor 1 juli 2026 is afgerond, is een nieuwe financiering niet nodig.

### **1.14 Brabant Startup Fonds B.V.**

Het bestuur van de vennootschap bestaat uit een CEO en CFRO. Beide worden ingevuld door een man en daarmee wordt niet voldaan aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen. Bij een mutatie in het bestuur zal er aandacht zijn voor diversiteit.

### **1.15 BrabantRing B.V.**

Het oprichtingsproces van BrabantRing heeft langer geduurd dan voorzien, maar in 2025 is ingezet op versterking van de governance en samenwerking en zijn commerciële activiteiten versneld. In 2026 vindt een herijking van het businessplan plaats, waarbij wordt onderzocht of een ambitieuzere variant met hogere initiële investeringen en een versnelde uitrol haalbaar is. Zolang dat traject loopt, blijft het huidige businessplan het uitgangspunt met de kanttekening dat BrabantRing opereert in een markt met hoge aanloopkosten, waardoor in de eerste jaren verliezen worden verwacht.

Per 1 maart 2026 is de heer H.P.A.M. (Henry) Smits afgetreden als bestuurder van de Vennootschap. Er is nog geen opvolger gevonden. Het werving en selectieproces loopt.

In 2025 is gestart met de werving van een nieuwe RvC. Naar verwachting worden de eerste twee RvC-leden in Q1 2026 benoemd en zal de derde in Q2 2026 volgen.

### 3. Stichtingen en verenigingen

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders
3.1 Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
3.2 Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
3.3 Stichting Brabant C Fonds	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.4 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.5 Stichting COO BIC	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	

#### 1.3 Stichting Brabant C Fonds

Brabant C bevindt zich in een transitiefase van een publieke uitvoeringsstichting (met mandaat van GS) naar een zelfstandig privaat-publiek fonds dat op bredere schaal financiering voor culturele projecten gaat organiseren. Deze doorontwikkeling past binnen de opgave uit het [Bestuursakkoord](#) en de uitvoeringsagenda [Levendig Brabant](#).

Met een [Statenmededeling](#) zijn Provinciale Staten in juli 2025 geïnformeerd over het Businessplan van Brabant C voor de periode 2025-2027-2030.

In 2025 zijn afspraken gemaakt met diverse private partijen waaronder ASML. Daarbij zijn regionale coalities tot stand gekomen tussen private en publieke partijen. Uitgangspunt is dat private partijen en andere publieke partijen ook hun verantwoordelijkheid moeten pakken zowel door een bijdrage aan culturele projecten als aan organisatiekosten. Dit vraagt dat het commitment van zowel private als publieke partijen nog verder moet groeien. En dat beide groepen niet alleen gezamenlijk investeren in culturele projecten maar ook bijdragen aan de instandhouding van het fonds zelf.

Brabant C heeft aangegeven dat het streven naar een zelfstandig fonds ook tijd vergt na 2027 en dat dit een stevige rol van de provincie Noord-Brabant zal vragen. De provincie volgt de voortgang van de opgave van Brabant C. In mei 2026 gaan we met Brabant C in gesprek over de stand van zaken op dat moment en over gerealiseerde commitment van alle partijen voor een bijdrage aan de opgave. Als een (door)start van een privaat publiek fonds in 2028 aan de orde is en dit aanvullende middelen vergt zal deze vraag door het college van GS aan Provinciale Staten worden voorgelegd.

#### 1.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant

Op 7 en 21 februari 2025 hebben Provinciale Staten gedebatteerd over de evaluatie van de koerswijziging van het LOF. Na vaststelling van deze evaluatie door Provinciale Staten zijn de uitkomsten besproken met het bestuur van Stichting LOF en de overige deelnemers. Provinciale Staten zijn hierover geïnformeerd via de [Statenmededeling van 23 september 2025](#).

Op basis van de verbeterpunten die uit de evaluatie naar voren zijn gekomen en die in de Statenmededeling zijn benoemd, zijn voor de onderdelen Beleid en Governance de kleurcode oranje toegekend.

In de Vergadering van Deelnemers van 5 december 2025 heeft de provincie uitgesproken de voorkeur te hebben voor het scenario waarin LOF per eind 2026 stopt met het verstrekken van nieuwe leningen en zich daarna uitsluitend richt op het beheer van de bestaande portefeuille. De afwikkeling van de resterende middelen en de inzet daarvan voor de Leisure sector na 2026 worden in 2026 nader uitgewerkt. Zie ook de [Statenmededeling van 3 februari 2026](#).

#### 4. Overige verbonden partijen

Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders
4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	Natuur en milieu			Actief	

##### 1.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisereserve bij de gesloten stortplaatsen. De voorziening van de provincie wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de meest recente informatie.

De waarde van de egalisereserve per 31 december 2025 bedraagt negatief € 4.977.144,-. De reden hiervan is dat in 2022 het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisereserve onvoldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (3,45%) van de voorziening mogelijk te maken. Op 31 december 2022 was de waarde € 6.830.328 negatief. In 2023 t/m 2025 is dus een deel van het verlies van 2022 ingelopen.

Vanwege het relatief hoge tekort per eind 2025 staat het stoplicht voor Financiën net als voorgaande twee jaar op rood.

#### Belangen, Vermogensstructuren en resultaten

##### 1. Gemeenschappelijke regelingen en Benelux Groepering Territoriale Samenwerking

###### Belang

Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
------	------------------	----------------------------------	--------------------	---------

1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50,0%
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	36,0%
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	25,0%
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35,0%
1.6	De Hollandse Waterlinies	Utrecht	Maes*	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10%
1.7	BGTS Geopark Schelde Delta	Middelburg	Boelema*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	19,2%
1.8	EGTC Rhine-Alpine	Mannheim (Dui)	Smeulders*	Lid Algemeen Bestuur	3,8%

\* *Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.*

Vermogensstructuur en resultaat

x €1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 01-01-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*
------	--------	----------------	--------------------------------	--------------------------------	---------------------------------	---------------------------------

1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	61.000	€280.000.000**	€ 97.265	€ 97.265	€ 215.594	€ 215.594
1.2	Zuidelijke Rekenkamer			€ 98	€ 98	€ 373	€ 373
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant			€ 6.086	€ 6.086	€ 7.641	€ 7.641
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			€ 4.183	€ 4.183	€ 5.295	€ 5.295
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord			€ 8.903	€ 8.903	€ 13.553	€ 13.553
1.6	De Hollandse Waterlinies			€ 613	€ 613	€ 0	€ 0
1.7	BGTS Geopark Schelde Delta			-	-	-	-
1.8	EGTC Rhine-Alpine			€ 187	€ 187	€ 1	€ 1

\* De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

\*\* De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

## 2. Vennootschappen en coöperaties

### Belang

x € 1.000

	Naam	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boek- waarde
2.1	Enexis NV	Smeulders / Maes	stemrecht / voordrachtsrecht RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	Brabant Water NV	Smeulders / Boelema	Stemrecht / voordrachtsrecht RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-

2.3	Eindhoven Airport NV	Van Gruijthuijsen / Smeulders	Stemrecht / voordrachtsrecht RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.4	BOM Holding BV	Smeulders / Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht RvC	100%	1	50.827	50.828	50.828
2.5 a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV	Smeulders / Dirken	Stemrecht / voordrachtsrecht RvC	100%	30	89	119	111
2.5 b	Ruimte voor Ruimte CV	Smeulders / Dirken	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%**	1.485	24.457	25.943	24.998
2.6	Business Park Aviolanda BV	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht RvC	80%	14	8.993	9.008	9.008
2.7	Nederlandse Waterschapsbank NV	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.8	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.9	ZEH NV	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.10	Pivotpark Holding BV	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht/voordrachtsrecht RvC	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.11	Green Chemistry Campus BV	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht RvC	60%	11	-	2.311	2.300
2.12	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	Smeulders / Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-

2.13	NV Monumenten Beheer Brabant	Smeulders / Maes	Stemrecht	72,6%	2.058	-	2.058	2.058
2.14	Brabant Startup Fonds BV	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	BrabantRing BV	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	30,20%	1	696	697	697
2.16	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	Van Gruijthuijsen / Smeulders	Stemrecht	50,0 %	-	-	-	-

\* *Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.*

\*\* *provincie heeft als enig commanditair vennoot een belang van 99% in RvR CV. Het resterende belang van 1% is in bezit van Ruimte voor Ruimte BV als beherend vennoot.*

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

Naam	Lening per 30-12-2025	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2025*	Eigen vermogen per 31-12 2025*	Vreemd vermogen per 1-1 2025*	Vreemd vermogen per 31-12 2025*	Resultaat 2025 na belasting*	Netto Dividend, ontvangen in 2025 over 2024
2.1	Enexis NV	159.490	5.538.000	5.603.000	5.949.000	6.931.000	192.000**	39.223
2.2	Brabant Water NV		716.350	716.350	694.860	694.860	17.115	0
2.3	Eindhoven Airport NV	2.000	148.866	148.866	36.713	36.713	23.308	1.724

2.4	BOM Holding BV	116.680	93.977	93.977	250.448	250.448	1.519	0
2.5 a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV		610	610	347	347	71	0
2.5 b	Ruimte voor Ruimte CV		28.705	28.705	3.350	3.350	2.368	0
2.6	Business Park Aviolanda BV	14.492	13.543	13.543	21.309	21.309	107	0
2.7	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000	2.094.000	2.094.000	76.674.000	76.674.000	94.000	63
2.8	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800	4.777.000	4.777.000	123.164.000	123.164.000	294.000	100
2.9	ZEH NV		1.306.330	1.306.330	621.586	621.586	68.182	71
2.10	Pivotpark Holding BV	68.826	16.599	16.599	76.594	76.594	2.121	0
2.11	Green Chemistry Campus BV		550	550	300	300	-10	0
2.12	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV		0	0	6.747	6.747	0	0
2.13	NV Monumenten Beheer Brabant	4.700	-/- 1.908	-/- 1.908	9.837	9.837	270	0

2.14	Brabant Startup Fonds BV	19.950	0	0	22.140	22.140	0	0
2.15	BrabantRing BV	1.649	4	4	534	534	-747	0
2.16	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV		0	0	2.411	2.411	0	0

\*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

\*\* Halfjaar resultaat

### 3. Stichtingen en verenigingen

#### Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Boelema*	Lid van het bestuur	10,89%
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuijsen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Smeulders / Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Smeulders / Maes	lid van de raad van deelnemers.	50%
3.5	Stichting COO BIC	Eindhoven	Smeulders/ Van Gruijthuijsen	Lid van de raad van advies en lid raad van deelnemers	33,3%

\* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

**Vermogensstructuur en resultaat**

x € 1.000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 01-01-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*
3.1 Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		120	2.808	2.808	53.222	53.222
3.2 Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			661	661	716	716
3.3 Stichting Brabant C Fonds			471	471	7.658	7.658
3.4 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			6.651	6.651	15	15
3.5 Stichting COO BIC			0	0	260	261

\*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

**4. Overige verbonden partijen**

Belang

Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen / Roijackers	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

Vermogensstructuur en resultaat

x€1000

Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 01-01-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*
4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			96.139	96.139	33.216	33.216

\*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers

**5. Investeringsfondsen voor Brabant**

Fonds*	Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln	Looptijd t/m	Revolverendheid	Multiplier	Portefeuille
5.1 Innovatiefonds Brabant**	135	2045	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuisen
5.2 Energiefonds Brabant**	60	2037	Nominaal	≥ 4	Maes
5.3 Brabant C fonds	40	2027	Beperkt	≥ 4	Maes
5.4 Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse natuur	209,1	2035	Niet of nauwelijks	≥ 2	Roijackers
5.5 Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2026	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Maes
5.6 Brabant Startup Fonds	20	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuisen

\* Zie bijlagenbundel jaarrekening 2025 voor aanvullende fondsinformatie

\*\* Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding B.V.



## Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

### Ontwikkelbedrijf

#### Het Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende provinciale beleidsdoelstellingen. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken, heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder de aankoop van grond of gebouwen, participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling vanuit het investeringskrediet.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met lagere overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit, wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden: van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen en projecten waar het Ontwikkelbedrijf bij betrokken is, worden met de ontwikkelprogramma's in kwestie per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn bijvoorbeeld campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke gebiedsontwikkeling. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het Bestuursakkoord 2023-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale uitvoeringsagenda's. Daarmee heeft het Ontwikkelbedrijf een prominente rol gekregen als het gaat om het realiseren van de doelen uit het Bestuursakkoord en het versterken van de uitvoeringskracht.

### Provinciaal grondbeleid

Met de inzet van het Provinciaal grondbeleid beoogt de provincie (tijdig) gronden (en gebouwen) beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. Het bereiken van de maatschappelijke doelstelling staat hierbij voorop. Onze inzet is om tegen marktconforme prijzen deze doelen te bereiken. De wettelijke kaders en de mate van het bereiken van de doelstelling zijn hierin leidend. De provincie voert grondbeleid uit door publiekrechtelijk regulerend optreden en door zelf privaatrechtelijk te verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden of vastgoed. Waar nodig gebeurt dit ook anticiperend en via participaties zoals deelnemingen in externe ontwikkelmaatschappijen (zoals de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, Aviolanda en Pivot Park). De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

### Resultaten van het Ontwikkelbedrijf

Het programma Majeure Projecten & Ontwikkelbedrijf (MPO) draagt als realisatieprogramma met grond, gebouw- en gebiedsontwikkeling bij aan alle maatschappelijke opgaven van Brabant. In [het Meerjarenperspectief 1 juli 2025](#) verantwoordden wij aan Provinciale Staten de inzet van onze belangrijkste instrumenten: het investeringskrediet en de grondbanken. In bijlage 2 (Factsheets verkenningen en projecten) en bijlage 4 (factsheets grondbanken) hebben we op projectenniveau onze bijdrage in Brabant inzichtelijk gemaakt.

Daarnaast hebben we in 2025 een bijdrage geleverd aan het vergroten van de uitvoeringskracht van onze organisatie. Enerzijds hebben we het investeringskrediet verruimd. Parallel hieraan zullen we in 2026 het beheersstatuut actualiseren. Anderzijds hebben we een eerste aanzet gemaakt hoe we het instrument grond(banken) toekomstbestendig kunnen inrichten met specifieke aandacht voor meer grip op ruilgronden.

De samenwerking in de uitvoering en de optimalisatie daarvan blijft ook voor 2026 aandacht vragen. De casussen worden steeds complexer en de oplossingen bestaan vaak uit een mix van instrumenten. Hierbij hebben meerdere programma's een deel van de puzzel in handen. Met name de doorontwikkeling van proces en/of projectregie vraagt hierbij onze aandacht.

Op operationeel vlak hebben we het volgende bereikt:

1. Bij de erfgoedcomplexen is in 2025 ingezet op de doorontwikkeling van de Dongecentrale.
2. Voor de stedelijke transformaties zijn, naast vervolgstappen binnen lopende verkenningen, nieuwe verkenningen met de betrokken gemeenten gestart. Daarnaast hebben we met de gemeente Breda stappen gezet in de planontwikkeling en de participatie met de omgeving voor 't Zoet in Breda en hebben we een geldlening verstrekt ten behoeve van de gebiedstransformatie Waalwijk.
3. Verder kunnen we terugblikken op diverse succesvolle financieringen van onder andere de Fellowship Brisck, Overloon oorlogsmuseum, bezoekerscentrum militaire erevelden te Bergen op Zoom, Avirolanda Body Hangar te Woensdrecht en financiering van Hofstede aan de Dreef te Zundert..
4. Er zijn gronden aangekocht en verkenningen uitgevoerd voor (toekomstige) grondposities voor infrastructurele projecten, busremises, de strategische grondbank, Natuur inclusieve landbouw, Natuurnetwerk Nederland, Natura 2000-gebieden, grondruilfonds de Peelvenen en de graasdierhouderijregeling.

Daarnaast zijn de resterende overeenkomsten afgerond met agrariërs inzake de piekbelastersregeling.

### Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Financieel gezien ziet het boekwaardeverloop van de portefeuille over de ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf er als volgt uit.

#### Boekwaardeverloop Ontwikkelbedrijf

Instrument	Boekwaarde per 1-1-2025	Boekwaarde per 31-12-2025	Mutatie
Deelnemingen	9.008.160	9.008.160	0
Grond	70.107.958	71.346.741	1.238.783
Leningen/garantstellingen	89.048.535	103.839.585	14.791.050
<b>Totaal</b>	<b>168.164.653</b>	<b>184.194.486</b>	<b>16.029.833</b>

#### Grond

De mutaties binnen grond hebben met name te maken met de aankoop van gronden ten behoeve van grondbank De Peelvenen voor € 1,5 miljoen.

Binnen de categorie gronden en opstallen is in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie BIE (Bouwgrond In Exploitatie) zijn.



Project	Boekwaarde	Vermeerdering	Vermindering	Boekwaarde	Voorziening	nog te	Nog te realiseren	Resultaat	Resultaat
---------	------------	---------------	--------------	------------	-------------	--------	-------------------	-----------	-----------

	1-12-2025			31-12-2025		mak en kosten	en opbrengsten	nominiaal	contant waarde
Ruimte voor Ruimte:									
Aarle Rixtel, Opstal 6	49.063	30.677	57.303	22.437			22.437		
Esch, De Ruiting 2	464.848			464.848			464.848		
Cultuurhistorisch Erfgoed:									
Geertruidenberg, Dongecentrale	2.246.610	370.408	127.662	2.489.356		429.592	2.918.948		
Bedrijventerreinen									
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.644.365	153.226	836.138	961.453		70.417	1.031.870		
Landgoedontwikkeling									
Strijbeek, Markhoeve	1.675.847	114.018	209.108	1.580.757			1.580.757		
<b>Totaal</b>	<b>6.080.733</b>	<b>668.329</b>	<b>1.230.211</b>	<b>5.518.851</b>	<b>0</b>	<b>500.009</b>	<b>6.018.860</b>	<b>0</b>	<b>0</b>

**Leningen**

Er is voor € 23,9 miljoen aan nieuwe geldleningen verstrekt. Daarnaast is aan aflossing € 9,1 miljoen en aan rente € 2,4 miljoen ontvangen. De rente, is conform besluit, voor € 0,97 miljoen vrijgevalen naar algemene middelen, € 0,54 miljoen gestort in de algemene risicoreserve ten behoeve van de risicoafdekking van de geldleningen aan het Pivotpark en € 0,97 miljoen in de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf.

In onderstaande tabel is de lening portefeuille van het Ontwikkelbedrijf nader gespecificeerd.

Thema	Project	1-1-2025	verstrekking	aflossing	rente	31-12-2025
Cultuurhistorie	Oosterhout, Catharinadal	2.740.841			27.333	2.740.841
	Catharinadal	8.300.000			141.100	8.300.000
	Oisterwijk, KVL	1.196.772		26.670	29.919	1.170.102
	Oisterwijk, EKWC	4.502.282			40.521	4.502.282
	Brabant, herfinanciering Monumentenfonds	5.607.224		3.331.477	77.313	2.275.746
	Breda, Brouwhuis	884.792		68.500	22.888	816.292
	Kasteel Gemert	4.500.000			395.100	4.500.000
	Bergen op Zoom, bezoekerscentrum militaire erevelden	0	925.488		488	925.488
	Gemert, Kasteel Gemert	2.500.000	2.500.000	300.000	56.278	4.700.000
	Nuenen, Vincentre van Gogh	2.442.832		25.494	45.162	2.417.338
Economisch Vestigingsklimaat	Breda, Nieuwstraat	3.200.000		3.200.000	55.467	0
	Oss, Slow Care St. Elzeneindhuis	1.554.521		106.129	34.381	1.448.393
	Tilburg, Kempentoren Spoorpark	255.500		18.250	2.555	237.250
	Eindhoeven, De kazerne Klein Paradijs	1.065.000	375.000	60.000	27.542	1.380.000
Ondermijning	Geertruidenberg, jachthaven Hermenzeil	1.500.000				1.500.000

Energie	Breda, Klaverspoor project windpark A16	8.732.648		585.070	191.571	8.147.578
Wonen	Eindhoven, Rezone buurtschap 't Veld	602.774	30.000	41.850	15.175	590.924
	Zundert, Hofstede aan de Dreef	0	1.194.756		18.419	1.194.756
	Vlijmen, Butterfly effect	300.000	120.000		7.633	420.000
Kennis economie	's-Hertogenbosch, Spark Campus Lab XXL	1.225.000				1.225.000
	Oss, Pivot Park, hypothecaire lening	10.000.000	0		200.000	10.000.000
	Oss, Pivot Park, renteloze lening	2.500.000				2.500.000
	Oss, Pivot Park, gebouw Panther	9.411.186		1.049.436	304.102	8.361.750
Bedrijventerreinen	Woensdrecht, Aviolanda, gebouw P3	352.927			15.882	352.927
	Woensdrecht, Aviolanda, Hal 3	120.000			5.400	120.000
	Woensdrecht, Aviolanda	1.100.000			21.450	1.100.000
	Woensdrecht, Aviolanda Body Hangar	10.671.868	393.358	298.154	599.961	10.767.072
	Woensdrecht, Aviolanda gebouw Pionier	604.616	31.630		31.630	636.246
	Woensdecht, Aviolanda gebouw 52 en 53	0	1.515.848		22.605	1.515.848

	Woensdrecht Fellowship Brisck	0	5.616.000		51.604	5.616.000
	Nuenen, herpr.bedrijventerre in stedelijk gebied Eindhoven	2.093.000				2.093.000
Stedelijke transformatie	Waalwijk, gebiedstransformati e binnenstad	0	11.200.00 0			11.200.000
Glastuinbouw	Deurne, cessie vordering CV Glastuinbouw N. Prinsenland	1.084.752				1.084.752
<b>Totaal</b>		<b>89.048.53 5</b>	<b>23.902.08 0</b>	<b>9.111.03 0</b>	<b>2.441.47 7</b>	<b>103.839.58 5</b>

### Investeringskrediet en risicoreserve Ontwikkelbedrijf

#### Investeringskrediet

De resterende ruimte in het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf bedraagt ultimo 2025 € 102 miljoen. Deze is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2025. Bij de bepaling van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen.

De inzet van het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf om provinciale doelen uit het bestuursakkoord mogelijk te maken is evident een succes. De omvang van het krediet inclusief de risicoreserveringen voor nieuwe projecten.

#### Reserves en voorzieningen

In onderstaande tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

<i>Risicoreserve Ontwikkelbedrijf</i>					
Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	deelneming: kapitaalinvestering	9.008.160	0	9.008.160
		geldlening		0	704.000

Glastuinbouw	projecten	6.455.732	701.468	7.157.200
Grote Erfgoedcomplexen	projecten	962.000	0	962.000
	geldleningen	5.961.949	400.000	6.361.949
Werklocaties	projecten	110.000	0	110.000
	geldlening	2.500.000	0	2.500.000
Stedelijke transformatie	projecten	353.451	81.336	434.786
	projecten	840.000	0	840.000
Ondermijning	projecten	1.500.000	-155.778	1.344.222
Cultuur	projecten	0	0	0
	geldleningen	684.701	432.633	1.117.334
Economisch Vestigingsklimaat	geldlening	0	0	0
Energie	geldlening	794.388	-794.388	0
Wonen	geldlening	200.420	0	200.420
Landgoedontwikkeling	projecten	179.030	-66.110	112.920
Grondbank de Peelvenen	projecten	800.000	0	800.000
Subtotaal afgedekt		30.349.831	1.303.161	31.652.992
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking		16.103.482	6.332.932	22.436.414
<b>Totaal</b>		<b>46.453.313</b>	<b>7.636.093</b>	<b>54.089.406</b>

*Voorzieningen Ontwikkelbedrijf*

Programmabegroting	Thema	Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
		5		5

02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	17.636.766	-6.836.766	10.800.000
	Ondermijning	geldlening	1.350.000	-240.000	1.110.000
	Grote Erfgoedcomplexen	geldlening	2.740.841	0	2.740.841
	Economisch vestigingsklimaat	geldlening	1.225.000	280.830	1.505.830
Wonen	Stedelijke transformatie	projecten	9.067.500	0	9.067.500
<b>Totaal</b>			<b>32.020.107</b>	<b>-6.795.936</b>	<b>25.224.171</b>

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf					
Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Diverse	projecten	436.089	68.547	504.636
<b>Totaal</b>			<b>436.089</b>	<b>68.547</b>	<b>504.636</b>

Reserve werkbudget Ontwikkelbedrijf					
Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's	154.973	0	154.973
	Verkenningen	projecten	3.494.848	-180.042	3.314.807
<b>Totaal</b>			<b>3.649.822</b>	<b>-180.042</b>	<b>3.469.780</b>

De risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2025 bedraagt het totale saldo hiervan € 79,3 miljoen. Dit is onderverdeeld in een risicoreservering van € 31,7 miljoen en een voorziening van € 25,2 miljoen. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een vrije ruimte van € 22,4 miljoen, ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Werkbudget, waaruit plankosten en bovenmatige risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen worden afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend. In 2025 zijn de kosten voor verkenningen van o.a. de projecten, zoals o.a. Breda CSM terrein en Roosendaal, samenwerkingsagenda en ter is per saldo € 0,18 miljoen, ten laste van deze reserve gebracht. Het saldo van deze reserve bedraagt ultimo 2025 € 3,5 miljoen. Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor dit in de jaarrekening geen budgettaire effecten heeft. In 2025 is het exploitatieresultaat € 0,07 miljoen positief. Dit positieve resultaat is gestort in deze reserve.

### Weerstandsvermogen

In deze berekeningssystematiek wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandsvermogen: de weerstandsratio.

In deze berekening houden we vast aan de concern breed gedragen systematiek van het werken met een weerstandsratio binnen een bandbreedte van 0,75 en 1,25. We gaan alleen niet enkel de risicoreserveringen, maar ook de voorzieningen, inclusief een deel van de vrije ruimte van de risicoreserve, opnemen in de bepaling van de weerstandsratio van het Ontwikkelbedrijf.

In de berekening van de weerstandsratio nemen we daarom het volgende mee:

- Risicoreserveringen van de projecten binnen de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf;
- Voorzieningen van de projecten;
- De vrije ruimte van de risicoreserve;
- Een deel van de vrije ruimte van het investeringskrediet, ter hoogte van 20% van het resterend investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf. Het percentage van 20% betreft een verwachting van de omvang van de, voornamelijk nacalculatorische risico's, die af te dekken zijn door het Ontwikkelbedrijf.

De weerstandsratio wordt dan met de volgende formule bepaald:

$$\frac{\text{risicoreserveringen projecten} +/+ \text{voorzieningen} +/+ \text{vrije ruimte risicoreserve}}{\text{risicoreserveringen projecten} +/+ \text{voorzieningen} +/+ 20\% \text{ van het vrije investeringskrediet}}$$

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen per 31 december 2025. Op basis van deze berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,03 % (per 31-12-2025) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

### Grondbanken en stimuleringsregelingen

#### Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifiek taak voor het ontwikkelbedrijf is het uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen woningbouw die in 2009 zijn vastgesteld. Op de resterende nog lopende maatregel Startersleningen is in 2025 € 0,35 miljoen afgelost. Ultimo 2025 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 2,9 miljoen.

#### Natuurnetwerk Brabant (NNN)

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in beleidskader natuur 2023 wordt t/m 2030 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk en tot en met 2035 in totaal circa 1.325 ha Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe zijn in 2025 212 ha NNN (ruil-)gronden gekocht en 224 ha verkocht. Dat betrof de Westelijke Langstraat, De Peelvenen, Kempenland-West, Grootte Heide-Leenderbos door de provincie, daarbuiten door het Groen Ontwikkelingsfonds Brabant (GOB), in samenspraak met de Manifestpartners en overige partijen. Ultimo 2025 omvat de voorraad van NNB gronden een boekwaarde voor gronden en opstallen van € 89,6 miljoen.

### **Natuurinclusieve Landbouw**

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie).

In 2025 is voor deze regeling er 28 ha grond gekocht. Ultimo 2025 is de boekwaarde van de gronden binnen deze grondbank € 14,6 miljoen.

### **Grondbank de Kempen en de Pielis**

De doelstelling van grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie heeft dit in 2020 dit ondersteund door via een revolverend investeringskrediet van maximaal € 13,9 miljoen gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Ultimo 2025 is de boekwaarde van deze grondbank € 2,4 miljoen en de risicoreserve bedraagt € 0,8 miljoen. De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Ultimo 2025 is de boekwaarde van de gronden € 1 miljoen en een reserve van € 0,39 miljoen.

### **Grondbank Graasdierhouderijen**

De provincie Noord-Brabant ondersteunt landbouwbedrijven rond de Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen die willen extensiveren. Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen en tegen een aantrekkelijke prijs terug pachten. Voorwaarde is dat ze de grond alleen als grasland gebruiken. De (erf)pachtperiode is 26 jaar. Aanleiding is de noodzaak de kwaliteit van water en natuur te verbeteren in en rondom Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen. Dat vraagt om extensieve landbouw. Met extra geld wil de provincie er samen met partners voor zorgen dat steeds meer agrarisch ondernemers produceren in harmonie met milieu, natuur en landschap.

In 2025 is voor deze grondbank 15 ha grond gekocht met een boekwaarde ultimo 2025 van € 1,9 miljoen.

### **Grondbank De Peelvenen**

Met het grondruilfonds Peelvenen zet de provincie Noord-Brabant een concrete stap naar een vitaal en toekomstbestendig landelijk gebied. Het is een instrument om in het gebied de opgaven voor klimaat, water en natuur gepaard te laten gaan met de transitie van de landbouw. Gedeputeerde Staten hebben besloten om het grondruilfonds als pilot in gebruik te nemen in het gebied Peelvenen.

Met het grondruilfonds kan grond gekocht of geruild worden van agrariërs die willen stoppen of verplaatsen. Deze kan vervolgens, vaak via kavelruil, aangeboden worden aan anderen die invulling willen geven aan de ambities in het gebied. Denk aan agrariërs die willen extensiveren of natuur inclusief willen worden. Maar ook aan agrariërs die hun huidige bedrijfsvoering willen voortzetten op kavels verder van een natuurgebied

In 2025 is voor deze grondbank 14 ha grond gekocht met een boekwaarde ultimo 2025 van € 2,0 miljoen.

#### - **Strategische grondbank**

PS hebben in 2022 een besluit (PS15/22A) om uit de immunisatieportefeuille een investering te doen van € 42,5 miljoen in een strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en die zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren.

Het Ontwikkelbedrijf heeft in 2025 verkennende activiteiten uitgevoerd en deze hebben geleid tot aankooptransacties van totaal 9 ha voor een bedrag van € 0,9 miljoen. Ultimo 2025 is de boekwaarde van deze grondbank € 1,9 miljoen.

#### - **Opkoopregeling piekbelasters**

We hebben van de 8 gesloten overeenkomsten in 2022 6 in 2024 1 afgerond en de laatste is in 2025 afgerond, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd.

#### **Infrastructuur**

In onder andere het meerjaren-investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling zijn in 2025 18 ha gekocht en 14 ha verkocht. De verkoop heeft met name betrekking op gronden die voor bestaande wegvakken en betroffen reststroken en gronden die niet voor andere doelen konden worden ingezet.

#### - **Beheer van de grondportefeuille**

In 2025 is circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreft gronden die in beheer zijn in het kader van Infraprojecten, Grondbank de Kempen en Pielis, NNN (het GOB), Natura 2000, natuurinclusieve landbouw en het Ontwikkelbedrijf. Daarnaast zijn 47 opstallen beheerd.

#### **Verdere toelichting**

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de jaarstukken:
  - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR).
  - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant).
  - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen).
  - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen.
  - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed.

## Openbaarheidsparagraaf Woo

### Inleiding

De provincie Noord-Brabant wil een transparante en open overheid zijn voor haar inwoners. In deze paragraaf legt de provincie op hoofdlijnen een beschrijvende verantwoording af over de uitgevoerde activiteiten met betrekking tot de drie pijlers van de Wet open overheid (hierna:Woo): passieve openbaarmaking, (verbetering van) de informatiehuishouding en actieve openbaarmaking, inclusief de inspanningsverplichting.

### Passieve openbaarmaking

Passieve openbaarmaking gaat over openbaarmaking op verzoek van het publiek (burgers, journalisten, bedrijven, belangengroeperingen). Ten opzichte van 2024 zijn in 2025 dertien Woo-verzoeken meer ingediend (totaal 117 verzoeken). Dit aantal ligt hoger dan de verwachting over 2025, hoewel het aantal Woo-verzoeken zich moeilijk laat voorspellen. Om een Woo-verzoek zorgvuldig, snel en naar tevredenheid van de indiener af te handelen is onder meer het volgende opgepakt:

- Afronding van het onderzoek naar optimalisatie van het afhandelingsproces van Woo-verzoeken. Gekozen is voor een centrale afhandeling van Woo-verzoeken. Dit wordt in 2026 geïmplementeerd.
- Optimalisatie in het gebruik van de anonimiseringsstool bij lakwerkzaamheden, met als doel de afhandeling van een Woo-verzoek te vereenvoudigen en te versnellen;
- Verduidelijking van de informatie voor het publiek op [www.brabant.nl](http://www.brabant.nl) over het opvragen van overheidsinformatie.

### Actieve openbaarmaking

In 2025 heeft de provincie Noord-Brabant verdere uitvoering gegeven aan de landelijke verplichtingen voor actieve openbaarmaking op grond van de Woo. Daarbij is aangesloten bij de landelijke fasering. Door de vertraging in de oplevering van de Gemeenschappelijke Woo-Voorziening (GWV) lag de nadruk in 2025 vooral op het op orde brengen en verbeteren van de interne processen rondom openbaarmaking. Tegelijkertijd is ervoor gekozen om, vooruitlopend op de formele verplichtingen, al eerder en meer informatie actief openbaar te maken.

Het in 2024 gerealiseerde publicatieplatform [open.brabant.nl](http://open.brabant.nl) is in 2025 verder ingebed in de organisatie. Alle Woo-besluiten die vanaf 1 oktober 2024 zijn genomen, worden via dit platform gepubliceerd. Daarnaast blijft de provincie informatie actief openbaar maken via [brabant.nl](http://brabant.nl), onder meer over de organisatie, werkwijze, bereikbaarheid, jaarplannen en jaarverslagen. Stukken van de vertegenwoordigende organen worden beschikbaar gesteld via [noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl](http://noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl). In de loop van 2025 zijn voorbereidingen getroffen om in de eerste helft van 2026 verdere categorieën informatie actief openbaar te maken via deze platforms. Het gaat daarbij onder meer om convenanten, onderzoeksrapporten, klachtoordelen, beschikkingen, diverse jaarplannen en jaarverslagen, en om agenda's en besluitenlijsten van Gedeputeerde Staten. Met deze aanpak sluit de provincie aan bij de landelijke ontwikkeling waarin overheden stapsgewijs toewerken naar een meer uniforme, digitale en goed vindbare actieve openbaarmaking van overheidsinformatie.

## Inspanningsverplichting

Naast de verplichte informatiecategorieën volgt uit artikel 3.1 van de Woo dat overheden zich moeten inspannen om zoveel mogelijk informatie actief openbaar te maken, voor zover die openbaarmaking een redelijk belang dient en zonder onevenredige inspanning of kosten redelijkerwijs mogelijk is. Deze zogenoemde inspanningsverplichting is gericht op betekenisvolle openbaarmaking: het actief beschikbaar stellen van informatie die voor inwoners, bedrijven en andere belanghebbenden daadwerkelijk relevant, begrijpelijk en goed vindbaar is.

Onder regie van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is in landelijk verband een raamwerk opgeleverd voor de nadere duiding en toepassing van artikel 3.1 van de Woo. De provincie Noord-Brabant heeft een actieve bijdrage geleverd aan deze landelijke ontwikkeling en benut het raamwerk als richtinggevend instrument voor de verdere invulling van de inspanningsverplichting. Binnen de provincie is inmiddels een start gemaakt met de inventarisatie van thema's en informatiecategorieën die in aanmerking komen voor actieve openbaarmaking op grond van artikel 3.1 Woo. Deze inventarisatie vormt de basis voor vervolgstappen in de verdere concretisering van betekenisvolle openbaarmaking. Net als in eerdere jaren maakt de provincie ook nu al veel informatie actief openbaar die verder gaat dan de formeel verplichte categorieën. Zo worden rondom grote beleids- en uitvoeringsprogramma's projectensites ingericht, zoals bijvoorbeeld voor het programma Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof, waar actuele informatie, achtergronddocumenten en onderzoeken toegankelijk worden gemaakt voor het publiek. Daarnaast worden steeds meer (beleids- en evaluatie)onderzoeken actief gepubliceerd via de provinciale onderzoeksbank, waardoor deze informatie duurzaam toegankelijk en herbruikbaar is. Met deze bestaande praktijk geeft de provincie reeds invulling aan de gedachte achter artikel 3.1 van de Woo en wordt voortgebouwd aan een transparante en open informatiehuishouding.

## Verbetering van de informatiehuishouding (zorgplicht Woo en Archiefwet)

Randvoorwaarde om te kunnen voldoen aan de eisen van de Woo is dat informatie duurzaam wordt gearchiveerd en beheerd. Dat wil zeggen dat informatie toegankelijk en vindbaar moet zijn, dat de informatie is opgeslagen in een duurzaam bestandsformaat, dat ze authentiek en integer is en dat ze veilig is. Corresponderend met de voorgestelde actielijnen in het vanuit het IPO geïnitieerde Meerjarenplan Informatiehuishouding Provincies en in opvolging van aanbevelingen in het jaarverslag over 2024 van de provincie archivaris is een groot aantal activiteiten gestart om de informatiehuishouding op orde te brengen. Achterstanden op het vlak van fysieke en digitale archivering worden weggewerkt. Permanent te bewaren fysieke documenten van de provincie worden gedigitaliseerd en komen zo gemakkelijker beschikbaar. Het Informatiestructuurplan dat inzicht biedt in processen, daaraan gerelateerde informatie en de omgeving waarin deze is opgeslagen, wordt verder gevuld. Scenario's voor inrichting van een toekomstbestendige beheeromgeving voor informatie zijn in kaart gebracht en de impact van het gekozen voorkeursscenario wordt dit jaar in beeld gebracht. Er wordt gewerkt aan aanbevelingen voor een gestructureerd beheer van informatie in Teams. Aan een systeem voor toetsing op de kwaliteit van informatiebeheer en permanente verbetering daarvan wordt gewerkt.

## Europese programma's

### Inleiding

Mede door inzet van de Europese middelen gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 is het [huidige Meerjarig Financiële Kader \(2021-2027\)](#) gestart van de Europese Unie, met de volgende verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland – OPZuid
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling Interreg
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU
- Just Transition Fund - JTF
- Recovery and Resilience Facility- RRF

Als provincie hebben wij in de programmaperiode 2021-2027 de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) Zuid-Nederland (OPZuid) gekregen (Noord-Brabant –Limburg - Zeeland) na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Naast de bovengenoemde programma's waar we deelnemen in de governance (regionale programma's) kijken we ook met belangstelling naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Denk hierbij o.a. aan Horizon Europe, Digital Europe, LIFE (natuur-, milieu- en klimaatprojecten), European Defence Fund (EDF). Om nóg meer EU-middelen in te kunnen zetten op het behalen van Brabantse beleidsdoelstellingen zijn we bezig een aantal aanbevelingen vanuit het "Actieplan Europese Financiering Noord-Brabant" (Bureau Buiten,10-7-2025) nader te onderzoeken en uit te werken.

Om maximaal te profiteren van deze subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde cofinancieringsmiddelen gevonden moeten worden binnen de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat deze EU-middelen bijdragen aan het behalen van onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect). De totaal benodigde cofinanciering tot het einde van de programmaperiode zal naar verwachting een bedrag van € 60,7 mln. zijn.

De voorbereiding voor en lobby op het nieuwe Meerjarig Financiële Kader 2028-2034 zijn in volle gang en medio juli 2025 zijn de eerste hoofdverordeningen gepubliceerd. Hierop zijn verschillende analyses gemaakt om de kansen en risico's voor de nieuwe periode inzichtelijk te maken voor Brabant en gericht de lobby op in te zetten in samenwerking met team Public Affairs en andere stakeholders.

### **Wat hebben we bereikt?**

- Met de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de EU-subsidieprogramma's.
- Met de huidige programmaperiode (2021-2027) zetten we wederom in op de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.
- Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2028-2034 reeds opgestart op nationaal niveau en neemt Brabant hier actief deel aan om te zorgen dat ook dan weer provinciale beleidsdoelen en Europese subsidiefondsen zoveel mogelijk met elkaar matchen. Deze voorbereidingen zullen verder gaan in 2026.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel - React EU (in afrondingsfase, géén nieuwe openstellingen meer vanaf 2024)
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF)

2. Europese programma's 2021-2027:
  - Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB, Interreg VI A
  - Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027
  
3. Afronden Europese programma's 2014-2020:
  - Majeure programma's: OPZuid, POP3, Interreg V
  - Bancaire instrumenten
  - Beleidsinstrumenten
  

  1. Opvolging acties vanuit "Actieplan Europese Financiering Noord-Brabant":
  2. Naar aanleiding van het "Actieplan Europese Financiering Noord – Brabant" is een vouchersysteem ingericht en gelanceerd. Het vouchersysteem zal in eerste instantie lopen in 2026 en 2027. Vervolgens zal de het vouchersysteem geëvalueerd worden.
  3. In alle beleidsprogramma's zijn EU-coördinatoren\* aangewezen of loopt de werving hiervan. Het eerste Europees coördinatoren overleg heeft plaatsgevonden met Public Affairs, team Europese programma's en de beleidsprogramma's.
  4. Team Europese Programma's is gestart met de verkenning naar de inrichting van een EU – project supportteam.

## Wat hebben we gedaan?

### 1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, Interreg VI, GLB-NSP en JTF:

#### **OPZuid**

Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen: een "groener Europa" en een "slimmer Europa". Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL<sup>1</sup> 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de [RIS3](#)) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen (cofinanciering).

In 2025 is het OPZuid twee keer opengesteld. Eén keer op het voorjaar en één keer op het najaar. De beoordeling van de ingediende projecten die zijn ontvangen in het najaar loopt nog. De openstellingen in 2025 waren de laatste reguliere openstellingen van het OPZuid 2021-2027.

#### **INTERREG VI-A**

De Interreg A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs.

Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen.

Voor het Interreg Vlaanderen – Nederland programma zijn de beschikbare Europese middelen voor de periode 2021-2027 reeds volledig ingezet. Verwacht wordt dat er € 4,7 mln. nog vrij gaat vallen uit deze projecten. Om tot 100% benutting van de Europese middelen te komen zal er dan eind 2026 nog een restcall worden opengesteld.

Voor de Interreg programma's Deutschland-Nederland en Maas-Rijn zijn er nog voldoende Europese middelen beschikbaar. Om de EU-Middelen tijdig weg te zetten zijn er in 2025 binnen het Interreg VI Maas-Rijn programma enkele belangrijke verbeteringen doorgevoerd om de toegankelijkheid voor aanvragers te vergroten. Zo is het programma overgestapt op een doorlopende openstelling, vergelijkbaar met het Interreg VI Deutschland–Nederland programma, waar aanvragen op ieder moment kunnen worden ingediend. Daarnaast is het EFRO-cofinancieringspercentage verhoogd naar 60% en is de administratieve verplichting om aanvragen in vier talen in te dienen komen te vervallen. Voortaan wordt één uniforme indieningstaal gebruikt: Engels. Deze vereenvoudigingen verlagen de drempel voor deelname en verminderen de administratieve lasten voor aanvragers. De effecten zijn duidelijk merkbaar: het programma is goed op stoom en het aantal kwalitatief sterke projectinitiatieven is toegenomen.

Ook binnen het Interreg VI Deutschland–Nederland programma zijn maatregelen genomen om de toestroom van projecten te verbeteren. Omdat dit programma reeds werkt met een doorlopende openstelling, is in 2025 vooral ingezet op het intensiveren van communicatieactiviteiten, waaronder informatiebijeenkomsten voor bedrijven, brancheorganisaties, overheidsinstanties en onderwijsinstellingen, het organiseren van spreekuren en een versterkte aanwezigheid op sociale media. Deze gerichte inspanningen hebben eveneens geleid tot een toename in het aantal projectinitiatieven.

### **Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP)**

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB23-27) van start gegaan. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het GLB-NSP beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.?

De drie hoofddoelen van het GLB:?

- Slimme, veerkrachtige landbouw??
- Milieu, biodiversiteit en klimaat?
- Brede plattelandsontwikkeling??

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de € 90 mln., waarvan ongeveer € 60 mln. Europese middelen en ongeveer € 30 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken provincie en Brabantse waterschappen rond de € 6 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de € 12 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk begrotingsjaar.

Er is een goede match tussen enerzijds de doelen uit het Brabantse bestuursakkoord, de daarmee samenhangende doelen van de Brabantse begrotingsprogramma's Landbouw & Voedsel, Natuur en Milieu en Water en Bodem en de doelen van Europa, zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen.

In 2025 zijn er in totaal 3 verschillende soorten openstellingen geweest die vergelijkbaar zijn met elkaar, naast de doorlopende openstellingen voor LEADER uitvoering projecten in het Groene Woud, de Brabantse Peel en Kempenland West.

Begin van 2025 is de nieuwe regeling Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling (SIG) voor het eerst opengesteld voor 'voorbereiding gebiedsplannen' (€ 0,4 mln.) en 'grotere uitvoeringsprojecten' (€ 4,3 mln.).

In het najaar is de openstelling Kennisverspreiding en Samenwerking voor Innovatie (EIP) opengesteld voor resp. € 0,8 mln. en € 3,3 mln., waar behoorlijk veel aanvragen op waren binnengekomen.

Tenslotte is er later in het najaar en vanaf december een openstelling 'Niet-productieve investeringen niet-landbouwbedrijven voor bosrevitalisatie' (€ 3,1 mln.) en voor 'Kaderrichtlijn Water Richtlijn (KRW) herstel' (€ 3,6 mln.) geweest die gericht was op 2 waterschappen die in 2024 nog geen aanvraag konden indienen.

Begin 2026 zal er een tweede openstelling voor SIG worden opengesteld voor ca. € 10,5 mln. in totaal, waarvan een deel bestaat uit overgebleven resterende middelen van de voorgaande SIG openstelling. Aan het begin van het voorjaar van 2026 verwachten we nog een openstelling van ca. € 3 mln. voor productieve investeringen, inclusief voor jonge landbouwers. Tenslotte wordt er in het najaar 2026 naar verwachting nog overgebleven restantbudget opengesteld voor Samenwerking voor Innovatie (EIP) en voor Niet-productieve investeringen gericht op bosrevitalisatie.

### **Just Transition Fund - JTF**

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het COROP-gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen. Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan Europese subsidie toegewezen aan dit gebied.

Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg is belegd bij Stimulus programmamanagement. ?

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenberg en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft het gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF West-Noord-Brabant heeft in 2025 twee openstellingen gekend. De laatste openstelling is per 16 juni 2025 opengesteld en is recent verlengd tot 15 juni 2026. Eind 2025 was er al ruim € 50,4 mln. beschikbaar aan projecten en hebben projecten voor € 16 mln. aan JTF-subsidie aangevraagd. Voor 2026 verwachten we, op basis van de nog beschikbare middelen, enkel een nieuwe openstelling wanneer er middelen vrij komen te vallen als gevolg van onderbesteding in lopende projecten.

### **MKB-plusfaciliteit**

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder maximaal € 30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en één in 2022).

### Vanguard Initiative

In 2023 en 2024 neemt Brabant, als partner in het Vanguard Initiative, actief deel aan vier pilots (3D-printen, Efficient & Sustainable Manufacturing, Bioeconomy en Smart Health). Daarnaast faciliteert Brabant het Vinnovate-instrument, dat mkb-bedrijven ondersteunt bij samenwerking met partners in andere Europese regio's. Bovendien vormen interregionale financieringsinstrumenten een belangrijk doel van onze deelname aan Vanguard. In dit kader dient ook het Interregional Innovation Investments (I3)-instrument te worden opgenomen, dat is ontstaan als resultaat van de lobby van Vanguard en dat een belangrijk mechanisme vormt ter ondersteuning van interregionale innovatie-samenwerking en financiering.

### Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van [Europese subsidies](#) aan projecten met begunstigen die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2021-2027 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de meest actuele rapportage zie de rapportage met peildatum 1 juli 2026 ([EU-subsidiemonitor 2021-2027-Stimulus-peildatum-1-januari-2026](#)).

### Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de EU-programma's zullen de komende 7 jaar door de provincie gedragen worden. Onze bijdrage voor de uitvoering van de programma's door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is in het begin van de programmaperiode op jaarlijks rond € 3 mln. ingeschat. Hiervoor is vanaf 2024 een structurele dekking voorzien van € 2,9 mln. per jaar. Door stijging van de kosten van onze uitvoeringsorganisaties is de jaarlijkse bijdrage bijgesteld naar € 3,18 mln. per jaar.

## 2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

### OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO-budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode liep tot eind 2023. In 2024 zijn de laatste betaalaanvragen en eindafrekeningen voor het OPZuid en Interreg opgesteld. Alle projecten zijn afgerond en de eindrapportages zijn gereed. De EC en de ADR voeren de nodige audits uit. De volledige afronding van het OPZuid en Interreg V wordt verwacht in 2026.

### POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focusdoelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend. De volledige afronding van het POP3 programma wordt verwacht in 2026.

### Wat heeft het gekost?

- **Reserve 2022-2027** [\[1\]](#)

Betreft provinciale cofinanciering Europese Programma's voor Europese programma-periode 2021-2027: In de huidige programmaperiode is ervoor gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per beleidsprogramma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde provinciale cofinanciering voor de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI-A, JTF en GLB 23-27) reeds toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027.

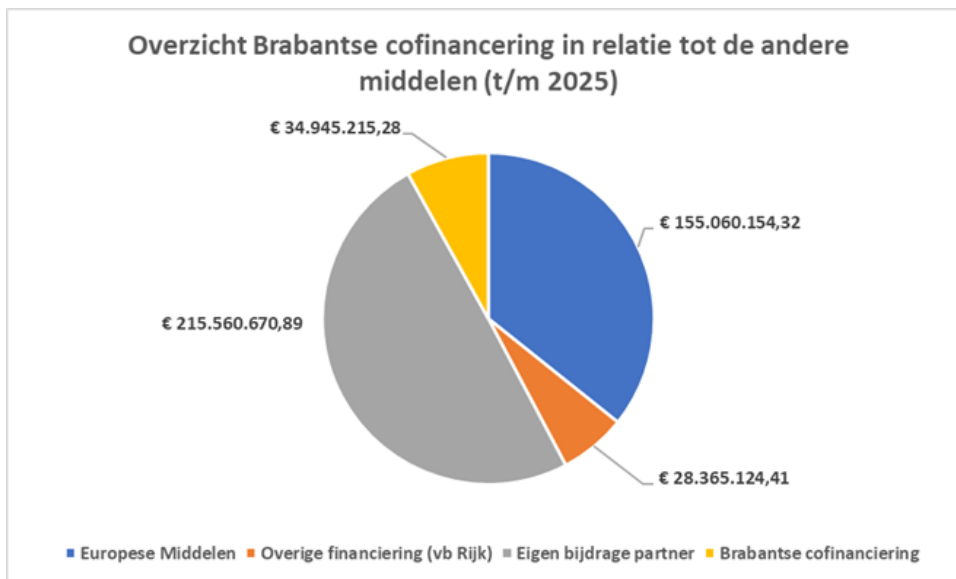
Er wordt in totaal € 60.1 mln. toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027 voor de cofinanciering van de Europese fondsen.

[\[1\]](#) De Reserve 2022-2027 geeft dekking aan de gehele Europese programmaperiode 2021-2027 inclusief de afwikkeling van dit programma.

#### Reserve Europese Programma's 2022-2027

Europese Programma's	Toevoeging t/m 2025	Onttrekking t/m 2025	Saldo reserve per 31-12-2025
OP Zuid	€ 25.632.673	€ 18.300.455	€ 7.332.218
Interreg	€ 9.695.800	€ 7.001.037	€ 2.694.763
GLB	€ 17.222.221	€ 1.621.765	€ 15.600.456
JTF	€ 3.210.000	€ 2.176.374	€ 1.033.626
Overig	€ 209.800	-	€ 209.800
<i>Uitvoeringskosten</i>	€ 13.198.000	€ 7.916.213	€ 5.281.787
<b>Totaal</b>	<b>€ 69.168.494</b>	<b>€ 37.015.845</b>	<b>€ 32.152.649</b>

De gerealiseerde cofinanciering op de Europese projecten was € 29.1 mln. per 31-12-2025. Er zijn van de openstellingen tot en met 2025 nog projecten die nog verleend moeten worden. Ook is er in dit bedrag realisatie niet meegenomen i.v.m. provinciale regels met betrekking tot lastneming (beschikkingen die het volgende jaar pas starten en bedragen boven € 2,5 mln.). Hiermee rekening houdend komt de totale Brabantse cofinanciering t/m 2025 op € 34.9 mln. en daarmee wordt ruim € 399 mln. aan middelen derden gegenereerd.



**Reserve 2014-2020**

Door de stelselwijziging van de cofinanciering 2021-2027 is het mogelijk dat de benodigde cofinancieringsmiddelen voor projecten niet tijdig beschikbaar zijn. Om dit te voorkomen is er gezorgd worden voor een risicobuffer zodat potentieële EU-middelen niet verloren gaan. Hiermee kan dit worden ondervangen zodat er, indien noodzakelijk, bijsturing kan plaatsvinden. Deze buffer komt uit het restant van de reserve van de programmaperiode 2014-2020.

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal daarnaast (waar nodig) worden ingezet voor: 1) De uitvoeringskosten voor dit programma. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2026 doorlopen en 2) Voor eventuele dekking voor potentiële financiële risico's voor de afwikkeling van de programmaperiode en welke doorlopen tot na 2025 maar nu nog niet redelijkerwijs zijn te kwantificeren. Na de afrekening met Europa en afwikkeling van het programma kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.



**Reserve Europese programma's 2014 - 2020 inclusief transitieperiode**

	Toevoeging t/m 2025	Onttrekkingen t/m 2025	Saldo reserve 31-12-2025	Verplichtingen 2026 e.v. *	Verwachte stand reserve na afwikkeling programmaperiode
Programma's en uitvoering	127.341.607	120.833.005	6.508.602	3.803.132	2.705.470
Risicobuffer (2022)	10.000.000	4.250.523	5.749.477	-	5.749.477
<b>Totaal</b>	<b>137.341.607</b>	<b>125.083.528</b>	<b>12.258.079</b>	<b>3.803.132</b>	<b>8.454.947</b>

\*Deze verplichtingen betreffen uitvoeringskosten 2026, ICT-kosten voor de bewaartermijn tot 2036 en de afrekening van de onbenutte middelen van de beleidsprogramma's